

MOBILITĀTE UN IEKĻAUSĀNA DAUDZVALODU EIROPĀ

ROKASGRĀMATA MIME

MIME
Mobilitāte un iekļaušana
daudzvalodīgā Eiropā
Mobilitāte un iekļaušana
daudzvalodu Eiropā

MIME

Mobilitéé et inclusion dans
une Europe multilingue

Rezultātā iegūtā pētniecība saņēma finansējumu no Eiropas Savienības Septītās pamatprogrammas saskaņā ar piešķiruma nolīgumu Nr. 613344 (MIME projekts).

Dokumenta oriģināls angļu valodā pieejams tīmekļa vietnē <http://www.mime-project.org/vademecum/>:

© 2018

ISBN 978-2-8399-2402-3

MIME projekts

Mobilitāte un iekļaušana daudzvalodīgā Eiropā

www.mime-project.org

Vāka attēls:

Ferdinand Hodler, 1917. g., "Die Dents-du-Midi von Caux aus",

Wikimedia Commons.

*Eŭropo
Demokratio
Esperanto*

Tulkojums franču valodā Pierre Dieumegard Eiropai-Demokrātijai-Esperanto

Šo tulkojumu nav veikuši Eiropas Savienības kvalificēti un finansēti tulkotāji. Tas var saturēt (iespējams, noteikti...) kļūdas, bet tam ir arī daži papildu paskaidrojumi, lai atvieglotu franču lasītāju izpratni.

Kamēr nav veikts un pārbaudīts labāks tulkojums, ko veic vairāk kompetentas personas, ir lietderīgi šo dokumentu uzskatīt tikai par provizorisku versiju, kas paredzēta, lai atvieglotu izpratni, un atsaukties uz dokumenta oriģinālu angļu valodā.

Šā "pagaidu" dokumenta mērķis ir ļaut Eiropas Savienībasiedzīvotājiem izprast Eiropas Savienībai sagatavotos dokumentus (kurus finansē no viņu iemaksām).

Tas ilustrē nepieciešamību pēc daudzvalodības Eiropas Savienībā: bez tulkojumiem liela daļa iedzīvotāju ir izslēgti no debatēm. **Ir vēlams, lai Eiropas Savienības administrācija pārņemtu svarīgu dokumentu tulkojumus, lai visi eiropieši varētu saprast, par ko tas ir, un kopīgi apspriest savu kopīgo nākotni.**

Uzticamiem tulkojumiem Esperanto starptautiskā valoda būtu ļoti noderīga tās vienkāršības, regularitātes un precizitātes dēļ.

Internetā:

Eiropas Federācija — Demokratio-Esperanto: <http://e-d-e.org/> vai <http://demokratio.eu>

Eiropa-Demokrātija-Esperanto (Francija): <http://e-d-e.en/> contact@e-d-e.org

ROKASGRĀMATA MIME

Mobilitāte un iekļaušana daudzvalodīgā Eiropā

François Grin

Galvenais redaktors

Manuel Célio Conceição

Pēteris A. Krauss

Láslo Marác

Žaneta Ozoliņa

Nike K. Pokorn

Anthony Pym

Redaktori

MIMEprojekts — Kvantitatīvs apraksts

- Aptuveni 1500 lappuses zinātnisko ziņojumu un darbību
- vairāk nekā 260 prezentācijas zinātniskajās konferencēs un sabiedriskos pasākumos
- vairāk nekā 40 īpašas konferences un tematiski semināri
- vairāk nekā 60 zinātniskās publikācijas, kas īpaši veltītas projekta rezultātiem
- aptuveni 220 ieinteresēto personu, pilsoniskās sabiedrības organizāciju un pārvaldes iestāžu līdzdalība projekta aktivitātēs
- 22 partneriestādes 16 valstīs
- aptuveni 70 akadēmiķi, no doktorantūras studentiem līdz pilntiesīgiem profesoriem
- 11 iesaistītās disciplīnas
- 4 gadu pētījumi

un ekspertu kopumu, kas ir jūsu rīcībā, ar kuru var sazināties, lai veiktu specializētu novērtēšanas un analīzes darbu: www.mime-project.org/expertise

Paldies

Izmantojot MIME projektu (2014–2018), iesaistītajām pētniecības grupām paveicās pieredzējušu komandu, tostarp Joe LoBianco, Amin Maalouf, Tove Malloy, Tom Moring un Tom Ricento. Mēs vēlamies izteikt pateicību par viņu atbalstu.

Īpašs paldies Padomdevējas padomes priekšsēdētājam profesoram Tom Moringam, kura prasmes gan daudzvalodībā, gan komunikācijā ir bijušas nenovērtējamas, izstrādājot šo rokasgrāmatu, un projekta īpašajam padomniekam profesoram Wolfgang Mackiewicz, kurš dāsni dalījās ar mums savā dziļā pieredzē par Eiropas iestādēm un viņa ilgtermiņa redzējumu par daudzvalodu Eiropu. Viņu komentāri un padomi bija noderīgi, veidojot šo grāmatu.

Tematiskās jomas MIME disciplīnas

 Valodas politikas analīze

 Minoritātes, vairākums
un valodu tiesības

 Valodu daudzveidība,
mobilitāte un integrācija

 Valodu izglītība,
mācīšana un mācīšanās

 Tulkošana, valodu
tehnoloģijas un
alternatīvas stratēģijas

 Īpašas tēmas

 Ekonomika

 Izglītības zinātnes

 Finansējums

 Labā puse

 Politiskā filozofija

 Politikas zinātne

 Psiholoģija

 Sociolingvistika

 Socioloģija

 Tulkošana

 Pilsētu ģeogrāfija

MIME konsorcijs

Ženēvas Universitāte
GENÈve, STwiss

Amsterdamas Universiteit
Amsterdama, Nīderlande

Ljubljani
Ljubljana, Slovēnija

Augstskola Augsburga
Augsburga, Vācija

Algarve
Faro, Portugāle

Universitat Rovira i Virgili
Barcelone, Spānija

Latvijas Universitāte
Rīga, Letonija

**Sveucilište Josipa Jurja
Strossmayera u Osijeku**
Osijek, Croatie

Zinātne Po Parīze
Parīze, Francija

**MTA Társadalomtudományi
Kutatóközpont**
Budapešta, Hongrie

Vrije Universiteit Brussel
BRUxelles, Belgika

**Milano-Bicocca di Università di
Milano-Bicocca**
Milāna, Itālija

Leipcigas Universitāte
Leipciga, Vācija

**Universitāte Reims Champagne-
Ardenne**
Reims, Francija

Humboldt-Universität zu Berlin
Berlīne, Vācija

Katholieke Universiteit Leuven
Lvilnis, Beļģija

**Limerikas Universitāte — Ollscoil
Luimnigh**
Limerika, Īrija

Edinburgas Universitāte
Edinburga, Skotija

Uppsalauniversitet
Upsala, Zviedrija

Universitatea din Oradea
Oradea, Roumanie

Finanšu novērošanas centrs
GENÈve, Šveice

SCIPROM Sàrl
Sulpice, Suisse

Satura rādītājs

Ievads 13

Valodas politikas analīze 28

- 1 Kāpēc valodas jautājumus nevar atstāt pašu ziņā? 30
- 2 Vai kopīga valoda ir nepieciešama dzīvotspējīgai demokrātijai? 32
- 3 Vai "brīvais tirgus" var pārvaldīt valodu daudzveidību? 34
- 4 Kāpēc laba tipoloģija ir noderīga valodu politikas atlasē un izstrādē? 36
- 5 Kā identificēt un izmērīt valodas trūkumu? 38
- 6 Kas ir "kompleksa pieeja" valodu politikas atlasē un izstrādē? 40
- 7 Kāpēc demolingvistiskās prognozes būtu jāņem vērā valodu politikas izvēlē? 42
- 8 Kā svešvalodu mācīšana ietekmē migrācijas izmaksas? 44
- 9 Kāda sociālekonomiskā nevienlīdzība starp dažādu valodu runātājiem ir jārisina, īstenojot valsts politiku? 46
- 10 Kādās valodās jānodrošina veselības aprūpe? 48
- 11 Vai valodu politikas izmaksas ir svarīgas? 50
- 12 Kāpēc datorsimulācijas ir noderīgas sarežģītu valodu politikas atlasē un izstrādē? 52
- 13 Kādas ir MIME pētniecības vispārīgās juridiskās sekas? 54

Minoritātes, vairākums un valodu tiesības 56

- 14 Vai valdībai vajadzētu palēnināt minoritāšu kopienu lejupslīdi? 58
- 15 Vai minoritāšu valodas būtu jāmāca vairākuma valodas runātājiem? 60
- 16 Vai "vienas" un "neunikālas" minoritātes ir līdzīgās situācijās, saskaroties ar nacionālo valodniecisko dominēšanu? 62
- 17 Kāda ir demolingvistiskās koncentrācijas nozīme mazākumtautību valodu izdzīvošanā pieaugošās mobilitātes pasaulē? 64
- 18 Kādi principi palīdz prognozēt etnisko un lingvistisko atšķirību konfliktu potenciālu 66
- 19 Kāpēc nepietiek tikai ar vienas oficiālās valodas apguvi daudzvalodu kontekstā? 68
- 20 Kā apvienot teritorialitātes un personības principus? 70
- 21 Kā "ārējās" valodas hegemonija ietekmē iekšpolitiku? 72
- Kā kaimiņvalstīm jāsadarbojas daudzveidības pārvaldībā? 74
- 23 Kāpēc ir svarīga minoritātes valodas redzamā atpazīšana (piemēram, uz ceļa zīmēm utt.)? 76
- 24 Vai subsidiaritāte pieļauj plašāku valodu politiku? 78
- 25 Kā mēs varam ļaut mobilajiem pensionāriem pildīt savus pienākumus un izmantot savas tiesības? 80

Valodu daudzveidība, mobilitāte un integrācija 82

- 26 Vai valstis var noteikt valodas prasības migrantu iecelšanai vai naturalizācijai? 84
- 27 Vai mobilie Eiropas pilsoņi uzskata sevi par "eiropiešiem"? 86
- 28 Kādi principi mums būtu jāizmanto, lai pielāgotu valodu politiku? 88
- 29 Vai valstīm būtu jānodrošina migrantu izglītība dzimtajā valodā? 90
- 30 Vai angļu valoda ir pietiekama, lai sasniegtu jaunpieņēcējus, pirms viņi apgūst vietējo(-ās) valodu(-as)? 92
- 31 Ja valstis sniedz pakalpojumus migrantiem viņu dzimtajā valodā 94
- 32 Vai valodu politika var uzlabot nodarbinātības rezultātus imigrantēm? 96
- 33 Kā valodas politika var uzlabot migrantu "motilitāti"? 98
- Kā valsts valodu politika būtu jāpielāgo konkrētu pilsētu kontekstam? 100
- 35 Kāpēc mums būtu jāapvieno dažādas komunikācijas stratēģijas? 102
- Kā pašvaldībām būtu jāapkopo un jāapmainās ar datiem par savu iedzīvotāju kopienu valodu profiliem? 104

- 37 Vai mobilitāte palielina angļu valodas lietojumu uz vietējo valodu rēķina? 106
38 Vai Eiropas politika var uzlabot sociālo iekļaušanu vietējā pilsētu kontekstā? 108
39 Kā svešvalodu integrācijas politika atspoguļo vairākuma vēlmes un attieksmi? 110
40 Vai pašvaldībām būtu jāreglamentē valodas lietošana publiskajā telpā? 112

Valodu izglītība, mācīšana un mācīšanās 114

- 41 Kā iekļaujošas skolu sistēmas var vislabāk pārvaldīt valodu daudzveidību? 116
42 Kā var izmantot neformālās un ikdienējās mācīšanās tīklus, lai atbalstītu daudzvalodību? 118
43 Kā veicināt mobilitāti un iekļautību, izmantojot daudzvalodību augstākajā izglītībā? (ES)? 120
44 Kā mēs varam palīdzēt studentiem apgūt uzņēmējas valsts valodu? 122
45 Kā izglītības sistēmas var reaģēt uz lingvistiski sarežģītu reģionu dinamiku? 124
46 Kādas ir skolotāju prasmes, kas visvairāk vajadzīgas, lai risinātu valodu atšķirības iekļaujošās skolās?
126
47 Kā vislabāk novērtēt neformālās valodu prasmes? 128
48 Kāpēc universitāšu valodu stratēģijā ir ieteicams apvienot “starptautisko orientāciju” un “reģionālo atrašanās vietu”? 130
49 Kā valodu validācija var veicināt mobilitāti un iekļaušanu? 132
50 Kā iestādes var atbalstīt pieaugušo svešvalodu prasmju uzturēšanu? 134
51 Kā migrantu esošās valodu prasmes var izmantot, lai palīdzētu viņiem apgūt uzņēmējas valsts valodu?
136
52 Kurš var gūt labumu no atvērtām valodu prasmēm? 138
53 Kāda ir angļu valodas loma daudzvalodu un daudz kultūru mācību telpā? 140

Tulkošana, valodu tehnoloģijas un alternatīvas stratēģijas 142

- 54 Vai mašīntulkošana aizstās cilvēku tulkotājus? 144
55 Kas ir savstarpēja izpratne un kas tas ir? 146
56 Vai rakstiskās un mutiskās tulkošanas pakalpojumi mazina stimulus apgūt uzņēmējas valodas? 148
57 Vai mums būtu jāveicina plānotā valoda, piemēram, esperanto kā starptautiska lingua franca? 150
58 Vai publiskajos pakalpojumos būtu jāizmanto mašīntulkošana? 152
59 Vai angļu valodai kā lingua franca jābūt pieejamai vairākās šķirnēs? 154
Kādas ir atbilstošās valodu pieejas mobilo pensionāru valodu vajadzību apmierināšanai? 156
61 Kā savstarpējo izpratni var izmantot profesionālajā kontekstā? 158
62 Kādi ir labākie veidi, kā strādāt ar mašīntulkošanu? 160
Kam vajadzētu strādāt par tulku vai tulkotāju? 162
64 Kā un kad būtu jāsniedz rakstiskās un mutiskās tulkošanas pakalpojumi nesen ieceļojušiem migrantiem? 164

Īpašas tēmas 166

- 65 Kā piemērot iekļaušanas jēdzienu mobilajiem pensionāriem? 168
66 Vai daudzvalodu cilvēki ir radošāki? 170
67 Kā daudzvalodības aizsardzība darbojas ES patērētāju aizsardzības tiesību aktos? 172
68 Kā mēs varam novērst etnisko šķelšanos manipulāciju ģeopolitiskiem mērķiem? 174
69 Vai vienvalodība pasaules tirdzniecībā ietekmē finanšu mācīšanu un praksi? 176
70 Vai romu pieeja valodu apguvei ietver noderīgas valodas mācīšanas politikas nodarbības? 178
71 Ko var darīt, lai palīdzētu mobilajiem pensionāriem, kuriem nepieciešama institucionālā aprūpe? 180
72 Kā veicināt daudzvalodību Eiropas patērētāju tiesību aktos? 182

Kā izmantot šo grāmatu?

1. **Lasīt ievadu,**
lai iegūtu pirmo priekšstatu par MIME projektu
2. **Iet uz “Galvenie rezultāti”**
lai iegūtu mūsu galvenos secinājumus un atklāj
3. **Pastaiga starp 72 nodaļām**
saskaņā ar jūsu vajadzībām un interesēm.

Papīra izdevuma ceturtnā vākateksts:

Šī rokasgrāmata ir praktisks instruments no MIME projekta par mobilitāti un iekļaušanudaudzvalodīgā Eiropā, ko finansē Eiropas Komisija. Izmantojot inovatīvu pieeju, kas apvieno vienpadsmit dažādas disciplīnas, šī rokasgrāmata piedāvā inovatīvu un integrētu risinājumu valodas politikas problēmām, kuras parasti aplūko atsevišķi. Tā ir paredzēta tiem, kuru profesionālā vai politiskā darbība liek viņiem risināt daudzvalodības problēmas, ieņemt nostāju šajos jautājumos un tieši vai netieši rīkoties attiecībā uz valodu politikas lēmumiem vietējā, valsts vai pārvalstiskā līmenī.

levads

Vademecum MIME: ievads

François Grin, MIME projekta koordinators

MIME nozīmē “Mobilitāte un iekļaušana daudzvalodīgā Eiropā”. Tas ir pētniecības projekts par daudzvalodību, ko finansē Eiropas Komisijas Pētniecības un inovācijas ģenerāldirektorāts. Projekta četru darbības gadu laikā (2014–2018) tika radīts liels skaits publikāciju, piemēram, zinātniskie raksti, grāmatu nodaļas un īpašie periodisko izdevumu izdevumi, kā arī regulāri darbības pārskati.

Šis *Vademecum MIME* ir viens no galvenajiem projekta produktiem. Tomēr tas atšķiras no pārējiem MIME rezultātiem, piemēram, parastām zinātniskām publikācijām, piemēram, rakstiem zinātniskos žurnālos, grāmatās vai grāmatu nodaļās. Rokasgrāmata MIME ir atšķirīga pēc mērķiem, struktūras un formāta.

MIME ir pētniecības projekts par daudzvalodību (2014.–2018. gads), ko finansē Eiropas Komisija Septītās pamatprogrammas ietvaros.

Šī vade-mecum piedāvā rīku un meklēšanas rezultātu kopumu.

Šī rokasgrāmata pirmām kārtām ir līdzeklis, lai cilvēki, kuri parasti nav iesaistīti universitātes pētniecībā, bet kuru profesionālā vai politiskā darbība viņiem liek ņemt vērā daudzvalodības problēmas, ieņem nostāju par šīm problēmām un tieši vai netieši virzīt valodas politikas lēmumus vietējā, valsts vai pārvalstiskā līmenī. Tāpēc šajos uzdevumos bieži vien ir jāizvērtē dažādo daudzvalodības sociālo un politisko dalībnieku ierosināto politikas pasākumu attiecīgās priekšrocības un trūkumi. Rokasgrāmata MIME ir izstrādāta, lai palīdzētu viņiem tikt galā ar šāda veida situāciju.

Šim ievadam ir trīs mērķi:

1 tā pārskata MIME projekta būtiskās iezīmes. Tas palīdz risināt pārējos Vademecum jautājumus ar dziļāku izpratni par valodu daudzveidības problēmām;

Tajā ir izklāstīta Vademecum struktūra, paskaidrojot, ko šis dokuments ierosina (bet arī, bez mazākas nozīmes, to, ko tas nav paredzēts sniegt);

3 tas satur praktiskus norādījumus par to, kā lietot šo rokasgrāmatu.

MIME projekta mērķis ir *Eiropas pilsoņu daudzvalodības izaicinājums*. Atbildot uz Eiropas Komisijas lūgumu, tā izskata ļoti plašu daudzvalodības aspektuklāstu, atceļot neparasti lieluprojektu. MIME atbildēja uz šādiem jautājumiem:

► Kā eiropieši var līdzsvarot mobilitātes vajadzības integrētā, tehnoloģiski attīstītā mūsdienu sabiedrībā ar nepieciešamību saglabāt Eiropasvalodu un kultūras daudzveidību un gūt labumu no tās?

► Kāda ir šī problēma saistībā ar saziņas praksi, valodu un valodu tiesību izmantošanu, valodu mācīšanu un valodu apguvi?

► Kā tas tiek pārvērsts politikā, kas attiecas uz nacionālajām valodām, minoritāšu valodām un imigrantu valodām vai tradicionālajām valodām?

MIME piedāvā inovatīvu pieeju ar i) politikas analīzes aspektu, ii) starpdisciplināru perspektīvu, kurā apvienotas vienpadsmit dažādas disciplīnas, iii) daudzveidības pārvaldības sistēmu, kurā integrēti ierastie valodas jautājumi, kas aplūkoti atsevišķi.

Šie jautājumi ir daudz plašāki par to, ko parasti izmanto valodu politikas jomā. Tāpēc MIME projekts ir arī izstrādāts, lai veicinātu inovāciju valodu politikā trijos galvenajos līmeņos.

Pirmkārt, tās pieejas pamatā ir valsts politikas analīze. Tas atšķir to no citiempētījumiem par valodu un daudzvalodību, kas galvenokārt vērsti uz dalībnieku lingvistiskās prakses ieviešanu konkrētās vidēs. Tā vietā MIME projekts piedāvā integrētu sistēmu, kurā no politikas viedokļa var vienoties par plašu uztveri, sākot no nesena sociāli lingvistiskā darba mikrolīmeņa procesos līdz makrolīmeņa apsvērumiem par valodu taisnīgumu no politiskās teorijas.

Otrkārt, MIME projekts ir dziļi starpdisciplinārs. Projekta partneri pārstāv vienpadsmit dažādas disciplīnas, tostarp politikas zinātni, filozofiju, sociolingvistiku, tulkošanu, socioloģiju, izglītības zinātnes, vēsturi, ekonomiku, ģeogrāfiju, tiesības un psiholoģiju. Tomēr visiem komandu vadītājiem ir iepriekšēja pieredze valodu un/vai kultūras daudzveidības jomā. Būtībā šīs disciplinārās pamatnostādnes projektā ir plaši izplatītas, nodrošinot līdzsvarotu un visaptverošu pieeju valodu daudzveidības pārvaldībai.

Treškārt, MIME projektā kopīgi aplūktas dažādas valodu problēmas, kas parasti tiek pētītas atsevišķi, ļaujot īstenot visaptverošu pieeju valodu daudzveidības pārvaldībai. Tajā vienlaikus ir ņemtas vērā tādas problēmas kā:

► reģionālo un minoritāšu valodu aizsardzība un veicināšana Eiropā;

► citu dalībvalstu oficiālo valodu klātbūtne un pamanāmība vienā ES dalībvalstī (Eiropas iekšējās mobilitātes rezultātā);

► problēmas saistībā ar otrās vai svešvalodas apguvi izglītības sistēmās, kas jo īpaši rada problēmu saistībā ar lielo valodu, tostarp vienas vai vairākulguafraņa, īpašo nozīmi;

► valodas problēmas saistībā ar citu (bieži vien svešvalodu)

iepazīstināšanu ar migrācijas plūsmām;

► efektīvas un taisnīgas saziņas problēma daudzvalodu organizācijās - ne tikai pašas Eiropas iestādes;

► vairāki specifiski jautājumi, kas saistīti ar daudzvalodības pārvaldību, piemēram, patērētāju aizsardzības lingvistiskie aspekti vai citā ES dalībvalstī dibinātupensionāru īpašās valodu vajadzības.

Mums ir jāpārdomā valodu plānošana, reaģējot uz ievērojamām pārmaiņām globalizācijas un tehnoloģiju attīstības dēļ.

Līdz šim šīsdažādās problēmas tradicionāli ir pētītas atsevišķi no citām, izmantojot pieejas, kas dod priekšroku konkrētam aspektam (jo īpaši lietišķās valodniecības vai izglītības zinātnes, bieži vien politikas zinātne, dažreiz starptautiskās tiesības, retāk citas disciplīnas). Tomēr uzmanība konkrētai problēmai no konkrētas disciplīnas viedokļa var atstāt tikpat svarīgus jautājumus un perspektīvas šajā ziņā ne mazāk nozīmīgas.

Sadrumstalota pieeja valodu daudzveidības pārvaldībai kļūst arvien neapmierinošāka divu galveno tendenču dēļ. Pirmais ir globalizācija, kas palielina starpvalodu kontaktu biežumu. Valodu daudzveidība ir kļuvusi par obligātu mūsdienu sabiedrības iezīmi gan darbā, gan skolā, gan brīvdienās, un tā izplatās ekonomiskajā dzīvē (ražošana, patēriņš, tirdzniecība). Otra nozīmīgākā tendence ir tehnoloģiju attīstība, jo īpaši informācijas un komunikācijas jomā, kas ir cieši saistīta ar valodu prasmēm un valodas lietojumu.

Kopumā šīs tendences liecina par to, ka sabiedrībā notiek straujas un fundamentālas pārmaiņas. Šīs pārmaiņas dažādos veidos ietekmē valodu un daudzvalodību, bieži vien izjaucot robežas starp valodu problēmu veidiem. Lai gan analīze joprojām ir noderīga mūsdienu lingvistisko problēmu sistemātiskai analīzei, šajā analīzē tās jāņem vērā arī kā globāla jautājuma dažādi aspekti: kādu lomu mēs vēlamies piešķirt daudzvalodībai mūsdienu Eiropas sabiedrībā?

**Jāņem vērā
mikrolīmeņa
(indivīdu), mezolīmeņa
(organizāciju) un
makrolīmeņa (valsts
vai sabiedrības)
savstarpējā saistība.**

Šo kopējo tendenču problēma ir valodu problēmu līmeņu pieaugošā savstarpējā sasaiste, kur mikrolīmenis (privātpersonas un mājsaimniecības), mezolīmenis (peļņas vai bezpeļņas gadījumā, valsts vai privātais sektors, piemēram, universitātes un privātā sektora uzņēmumi) un makrolīmenis (sabiedrība kopumā, vietējā, valsts vai pasaules mērogā) ietekmē viens otru. Šī tendence nav raksturīga valodai, bet šajā gadījumā tā rada īpašas sarežģītības jautājumus. Piemēram, konkrēta reģiona robežas vairs nevar stingri paredzēt minoritāšu valodas aizsardzību: valodas liktenis ir atkarīgs arī no tās pamanāmības internetā un tās pieejamības citur, piemēram, pilsētās, kur kopienas jaunie locekļi dodas uz augstāko izglītību. Iespējams, ka migrantu lingvistiskā integrācija var būt sarežģītāks un daudzvalodīgāks process nekā iepriekš.

Agrāk “integrācija” bieži vien bija līdzvērtīga vietējās valodas apguvei. Tomēr tehnoloģisko un kultūras pārmaiņu rezultātā mācīšanās process mūsdienās, visticamāk, būs saistīts ar dažādiem “mantotās valodas” uzturēšanas veidiem: tā kā starptautiskās ceļošanas un telekomunikāciju izmaksas ir zemākas, izcelsmes valsts valoda ir viegli pieejama cilvēku ikdienas dzīvē. Ģeopolitiskās tendences ietekmē vietējo darbību, kā arī personiskie uzskati var būt globāla rezonanse, izmantojot sociālos tīklus. Šo līmeņu mijiedarbības stiprums un kārtība katrā gadījumā var atšķirties, salīdzinot politikas lēmumu pieņēmējus ar dažādiem vietējiem apstākļiem.

Īsāk sakot, valodas problēmu pārvērtēšana liek mums pārņemt kontroli pār ievērojamu sarežģītības līmeni un manipulēt ar to no sistēmiskas perspektīvas. Pieņemtās idejas par valodu politiku ne vienmēr ir piemērotas, lai veiktu šo uzdevumu. MIME projekta pamatuzdevums ir nodrošināt analītisku sistēmu, lai risinātu šo sarežģītību. Projekta vispārējais mērķis tagad nav sniegt detalizētu lingvistisku analīzi par komunikācijas procesiem konkrētos kontekstos (kā tas tika darīts iepriekšējos pētniecības projektos), bet gan izstrādāt pieeju, kas vispārīgākā līmenī radītu saskaņotus politikas risinājumus valodu daudzveidības problēmām, un ilustrētu šīs atbildes ar lietojumiem konkrētās situācijās. Visbeidzot, MIME projekta mērķis ir ierosināt:

Eiropai kā sociālam un politiskam projektam ir vajadzīga gan mobilitāte, gan iekļaušana, taču bieži vien tas nozīmē mazāk nekā otru, un otrādi.

► savstarpēji saistītu un savstarpēji savietojamu valodu problēmu analīzes kopums, kas palīdz orientēties visdažādākajos jautājumos (politiskie, sociālie, izglītības, komunikācijas u. c.), kā arī palīdz efektīvi pārvietoties starp mikrolīmeni, mezolīmeni un makrolīmeni, kurā notiek valodu procesi;

► uz politiku orientētu instrumentu kopums, ko analītiķi, politikas veidotāji un iedzīvotāji kopumā var pielāgot un piemērot konkrētiem jēdzieniem, ņemot vērā arī straujās pārmaiņas, kas ietekmē šos kontekstus.

MIME projekta kodola analītiskā atsauce ir kompromisa modelis, kas nodrošina vienotu sistēmu. Projekts sākas ar ideju, ka valodas problēmas, ar kurām saskaras Eiropas iedzīvotāji un viņu iestādes, var risināt, izmantojot kopīgas problēmas prizmu. Šī kopīgā problēma ir spriedzes problēma starp diviem mērķiem, proti, mobilitāti un iekļaušanu.

Kompromisa modelis ir klasisks politikas analīzes rīks. To var piemērot jebkurai problēmai, kurā sabiedrībai jāpieņem lēmumi, un jo īpaši tai ir jālīdzsvaro vēlamie, bet nekonverģējošie mērķi. Daudzvalodība ir izaicinājums tieši tāpēc, ka tā ir saistīta ar diviem atšķirīgiem mērķiem, kurus nav viegli saskaņot:

► No vienas puses, Eiropa nozīmēklūt par ļoti integrētu savienību, kuras pilsoņi var brīvi pārvietoties starp dalībvalstīm darba, studiju, brīvā laika pavadīšanas vai pensionēšanās nolūkā. Tosauc par mobilitāti — jēdzienu, kas apzīmē plašāku procesu loku nekā fiziskā migrācija un kas ietver arvien vairāk motivācijas un modalitātes, kas saistītas ar cilvēku ģeogrāfisko vai dažkārt virtuālo pārvietošanos. Mobilitātei ir nepieciešama viegla saziņa starp cilvēkiem no dažādām valodām. To var panākt, izmantojot piemērotu stratēģiju kombināciju, kas ietver valodu apguvi, kā arī dažādus valodu lietošanasveidus. Tomēr mobilitāte apdraud tradicionālosaiki starp konkrētu valodu un konkrētu ģeogrāfisko apgabalu;

► No otras puses, “daudzvalodu izaicinājums” rada jautājumus par iekļaušanu, kurā valodām ir būtiska nozīme. Valodu daudzveidība Eiropā ir ļoti svarīga, lai noteiktu tās daudzveidību, kas ir atzīta par Savienības centrālo vērtību. Šī dažādība izpaužas dažādu ES daļu valodu īpatnībās, kur dalībvalstīs ir dažādas oficiālās valodas (dažkārt vairāk nekā viena valoda, ar atšķirīgiem noteikumiem valsts un/vai vietējā līmenī, lai risinātu šo daudzveidību). Iekļaušana tad attiecas uz piederības sajūtu un saikni ar dzīvesvietu — varbūt tāpēc, ka mēs šeit piedzimāmvai pārcēlāmies un izvēlējamies tur dzīvot. Šo piederības sajūtuvar izteikt jo īpaši ar līdzdalību valsts, reģiona vai vietējās dzīvesvietas sociālajā, politiskajā, ekonomiskajā un kultūras dzīvē. Tas nozīmē, ka ir jāpārzina vietējā valoda. Tādējādi, lai saglabātu un/vai radītu piederības sajūtu un saikni, ir nepieciešams atzīt un konsolidēt daudzās valodas un kultūras, kas veido Eiropas daudzveidību. Vēsturiski iesakņojušās daudzveidības kultivēšana, kā arī mazo vai lielo elementu, kas veido šo daudzveidību, unikalitātes atzīšana nerada nekāda veida noraidījumu vai izslēgšanu no otra. Tieši pretēji, tieši lingvistiskās vides saglabāšana ļauj vecāka gadagājuma iedzīvotājiem justies pārliecinātiem par viņu spēju iekļaut arī jaunpienācējus. Tas ir svarīgi, ņemot vērā to, cik liela

nozīme identitātes veidošanas procesos ir valodai un kultūrai. Bet, lai gan iekļaušana ietver jaunpienācēju integrāciju vietējos apstākļos, tā neprasa jaunpienācējiem atteikties no lingvistiskajām un kultūras iezīmēm, ko tie rada, un var ņemt vērā daudzslāņu identitātes rašanos.

Spriedze starp mobilitāti un iekļaušanu ir īpaši aktuāla valodas jomā.

Pēc tam MIME projekts nostiprina ideju, ka rodas kompromisa problēma starp “mobilitāti” un “iekļaušanu”. Novienas puses, ja sabiedrība izvēlētos uzstāt tikai uz vajadzību pēc iekļaušanas noteiktā vietā ES, tas varētu radīt materiālus vai simboliskus šķēršļus pilsoņu mobilitātei. Iepazīstinot ar to citādāk, ekskluzīva uzstājība uz “iekļaušanu” padarītu mobilitāti cilvēkiem dārgāku gan materiālā, gan simboliskā izteiksmē. Plašāka iekļaušana parasti samazina mobilitāti. Un otrādi, ekskluzīva koncentrēšanās uz mobilitāti var negatīvi ietekmēt iekļaušanu, jo tā, izmantojot vienotus spēkus, ko tā veicina, var graut piederības izjūtu, specifiskumu un sakņošanos, kas saistīta ar dažādām ES vietām. Sliktākajā gadījumā, ja šo uzsvāru uz mobilitāti uztver kā tādu, kas apdraud vietējās valodas un kultūras, tas var negatīvi ietekmēt dažus pilsoņus, kuri var justies neapmierināti ar piederības izjūtu (dzīvesvietā). Neapstrādāta mobilitāte var būt traucējoša iekļaušanas procesiem.

MIME pamatuzdevums ir apzināt valodu politiku, kas var uzlabot savietojamību starp mobilitāti un iekļaušanu tādās jomās kā valodu tiesības, valodas izmantošana publiskajā telpā, valodu izglītība un saziņa īpašos pasākumos.

Īsāk sakot, nous ir tipiskas sastāvdaļas kompromisam, kurā divi mērķi, kas abi ir pamatoti, bieži ietver pamatnostādnes, kas var būt pretrunā viens otram. Lai atrisinātu kompromisu, MIME projektam ir divi mērķi:

► ņemot vērā pastāvošos ierobežojumus (kas iepriekš minēto iemeslu dēļ ierobežo sasniedzamo mobilitātes apjomu, vienlaikus saglabājot zināmu iekļaušanas līmeni, un otrādi) noteikt vislabāko līdzsvaru starp mobilitāti un iekļaušanu;

► Noteikt politikas virzienus, kas var palīdzēt mazināt šo ierobežojumu, jo īpaši, lai formulētu pasākumus (vai jaunas pasākumu kombinācijas), kas var palielināt mobilitāti, nekavējot iekļaušanu, un uzlabot iekļaušanu, neierobežojot mobilitāti. Pamatprincips ir palielināt savietojamību starp mobilitāti un iekļaušanu.

Sociālajai kohēzijai Eiropas līmenī ir vajadzīga līdzsvarota mobilitātes un iekļaušanas kombinācija, tostarp valodu lietojuma, valodu tiesību un valodu prasmju ziņā.

Daudzvalodībai ir izšķiroša nozīme laikā, kad ES kā sociālam un politiskam projektam ir jāpārdomā nosacījumi tās piesaistei iedzīvotājiem

IME kgs atkārtoti izskata tradicionālās valodas problēmas saskaņā ar šo kompromisa modeli, lai uzsvērtu pielāgojumus spēkā esošajiem noteikumiem, kas var palielināt saderību starp mobilitāti un iekļaušanu dažādās jomās (konstitucionālie noteikumi, ikdienas dzīve dažādos rajonos, izglītības sistēmas utt.), un dažkārt ierosina radikāli jaunus noteikumus. Mobilitātei un iekļaušanai ir izšķiroša nozīme Eiropas kā sociāla, ekonomiska un kultūras projekta panākumu nodrošināšanā. Tās ir svarīgas sev, bet arī kā vienas monētas divas puses, jo, kopā ņemot, tās rada pamatu saliedētai Eiropas sabiedrībai: kohēzija Eiropas līmenī ir atkarīga no līdzsvarotas mobilitātes un iekļaušanas kombinācijas. Šis līdzsvars, protams, ir kaut kas dinamisks, kas laika gaitā mainās, bet vispārējo ilgtermiņa kohēzijas perspektīvu var apkopot šādi: Eiropa būs saliedēta:

► Ja tās pilsoņi var viegli pārvietoties starp dalībvalstīm un neaprobežojas tikai ar vienu valsti, kurā viņi ir dzimuši vai būtu mācījušies. Tādēļ ir jāatbalsta noteikumi un iestādes, kas veicina mobilitāti darba, studiju, brīvā laika pavadīšanas un pensionēšanās nolūkos. Šāds atbalsts var būt saistīts ar valodas tiesību nodrošināšanu, skolu mācību programmu izstrādi, daudzvalodības regulējumu patēriņa preču iepakojumos, nosacījumiem, saskaņā ar kuriem tiek garantēta piekļuve sabiedriskajiem pakalpojumiem utt.;

► un, ja, pilnībā izmantojot mobilitātes piedāvātās izglītības, profesionālās un citas iespējas, pilsoņi uz īsu vai ilgāku laiku tiek iekļauti vietējā kopienā, kurā viņi ir reģistrēti. Tam nepieciešams atbalsts dažādu lielu vai mazu kopienu dzīvotspējai, kas atšķiras no citām kopienām un demonstrē to unikalitāti, jo īpaši to īpašo lingvistisko īpašību dēļ. Tāpēc kohēzija nozīmē arī pievērst uzmanību to cilvēku bažām, kuri ir izvēlējušies nekustēties vai kuriem nav īpaša iemesla to darīt, bet kuri ir uzņēmējvalsts sabiedrības lomā. Viņu piederības sajūtu nedrīkst apdraudēt, bet gan bagātināt, ierodoties mobiliem Eiropas pilsoņiem, kas ir valodu un kultūras ziņā atšķirīgi.

MIME neattiecas uz īpašu daudzvalodības aspektu, bet gan uz daudzvalodības integrētu pārvaldību kā pazīmi, kas šķērso dažādas situācijas. Šis apjoms sniedz koncepcijas, modeļus, principus, atsaucis un veiksmīgas prakses piemērus.

MIME pievēršas jautājumiem, kas Eiropai ir svarīgi kā politiskam, sociālam, ekonomiskam un kultūras projektam, jo daudzvalodības pārvaldība var sniegt būtisku ieguldījumu tās kohēzijā (vai, ja tā tiek nepareizi pārvaldīta, tā var to nopietni kavēt). Tas, kā Eiropas Savienība īsteno savu nostāju attiecībā uz valodu daudzveidību, ietekmē arī to, kā pilsoņi var veidot attiecības ar šo uzņēmumu. Straujo pārmaiņu laikā, kad spēcīgi signāli no vēlēšanu urnas vairākās dalībvalstīs liecina, ka Eiropas Savienībai kā iestādei ir atkārtoti jāiesaistās Eiropas kā kolektīva projekta nozīmē, daudzvalodības kompetentas pārvaldības nozīmi nevar pārspīlēt.

Ņemot vērā MIME projekta tematisko darbības jomu, tas neattiecas uz konkrētu daudzvalodības aspektu, piemēram, par to, kā labāk sagatavot skolotājus valodu ziņā daudzveidīgām klasēm, vai izstrādāt sistēmas nacionālo minoritāšu valodu tiesību aizsardzībai vai plūstošus tulkošanas pakalpojumus ES vai nodrošināt pieaugušu migrantu lingvistisku integrāciju. Tas ir visiem jautājumiem jau no paša sākuma, bet pirmām kārtām tas ir izstrādāt integrējošu pieeju, kas skaidri identificē savstarpējo saikni starp šiem jautājumiem un ļauj mums kopīgi domāt par tiem. MIME ir nobažījies par to, kā visi šie jautājumi saplūst transversālā problēmā un ka mēs varam risināt šo integrētas valodu politikas problēmu. Šīs prioritātes ir atspoguļotas šajā rokasgrāmatā.

Šī rokasgrāmata ir paredzēta kā instruments, lai domātu daudzvalodību kā plašu problēmu un sniegtu lasītājiem koncepcijas, atsaucis un, visbeidzot, iedvesmu, lai izstrādātu savu politisko reakciju uz praktiskām problēmām, ko daudzvalodība rada konkrētos kontekstos. Dažiem lietotājiem valsts vai pārvalstiska civildienesta misijās vai politikajā iesaistē (vietējā, valsts vai pārvalstiskā līmenī) ir jādomā par pārsteidzošiem valodu jautājumiem. Tie varētu ietvert atbilstošu finansiālā atbalsta summu, kas jāsniedz kultūras centriem, kuri nodrošina tradicionālo lingvistiskominoritāti. Citiem lietotājiem ir jāzina priekšrocības un trūkumi, ko sniedz alternatīvas pieejas pieaugušu migrantu lingvistiskajai integrācijai. Uz daudzajiem jautājumiem, kas uzdoti saistībā ar šādiem jautājumiem, kuri no pirmā acu uzmetiena šķiet skaidri noteikti, ne vienmēr ir skaidra un nepārprotama atbilde: piemēram, stratēģiju izvēle, lai atbalstītu uzņēmējas valsts valodas apguvi, cita starpā būs atkarīga no attiecīgo imigrantu personīgajiem profiliem, uzņēmējvalsts sabiedrības tradīcijām attiecībā uz valodu daudzveidību, uztveramā starplingvistiskās distances pakāpes starp uzņēmējas valsts oficiālo(-ajām) valodu(-ām) un valodu(-ām), ko lieto attiecīgā imigrantu grupa, utt. Citiem vārdiem sakot, nav viena lieluma risinājumu.

Visu šo iemeslu dēļ Vademecum ir skaidra ievirze, kuras pamatā ir (apšaubāma) “paraugprakses” koncepcija. Tas, kas ir labākais, vienmēr ir specifisks, un tas, kas kaut kur darbojas, ne vienmēr ir svarīgs citur. Turklāt paātrināto pārmaiņu laikā tas, kas ir labākais noteiktā brīdī, pēc dažiem gadiem var nebūt piemērots. No otras puses, šis Vademecum piešķir prioritāti instrumentiem, kas lasītāji var pieņemt un pielāgoties saviem mērķiem. Iepazīstīnot ar šiem instrumentiem, mūsu prioritāte ir saskaņotība: mēs nodrošinām, ka tie atbilst integrētai perspektīvai pārvaldīt valodu daudzveidību kā transversālu sociālu jautājumu, kas ir labas sabiedriskās politikas priekšnoteikums. Bet mēs arī ilustrējam tos ar veiksmīgas prakses piemēriem - priekšstatu, ko mēs uzskatām par daudz auglīgāku nekā “labāko praksi”. Tas, kā kaut kur ir risināta problēma, nenozīmē, ka viena un tā pati stratēģija ir jākopē citur; tomēr valodas problēmas rūpīga analīze un mērķtiecīga informācija par to, kā tā ir veiksmīgi atrisināta konkrētā kontekstā, var sniegt lasītājam noderīgus rīkus un stimulēt iedvesmu.

Īsi sakot, tā vietā, lai publicētu ieteikumus vai sniegtu visu veidu receptes, šis rokasgrāmatas mērķis ir palīdzēt lietotājiem risināt valodu daudzveidības kā plaša mēroga sociālas problēmas problēmas un nodrošināt viņus ar instrumentiem, ar kuriem viņi var noteikt savas valodas politikas plāna stūrakmeņus viņu pašu vajadzībām.

Universāla risinājuma nav. Mēs nesniedzam receptes vai ieteikumus problēmai.

Ja ierēdņa darbā valsts vai pārvalstiskā pārvaldē, vietējā, valsts vai starptautiskā likumdevēja ievēlēta locekļa politiskajā darbībā vai publiskās debatēs, kurās iesaistīti plašsaziņas līdzekļi, cilvēki vai pilsoņi kopumā, ir visas situācijas, kurās ir vajadzīga vadība.

Šī rokasgrāmata palīdzēs lietotājiem attīstīt autonomiju diskusijās par daudzveidības pārvaldībasjautājumiem, izsverot dažādu dalībnieku vai interešu grupu iesniegtos priekšlikumus. Mūsu uzmanības centrā ir instrumentu koncepcija, ko mūsu lasītāji var pieņemt, atspoguļojot mūsu izpratni par straujām un visuresošām pārmaiņām. Risinājumi, kas tagad var būt gudri, var nebūt pietiekami vēlāk — migrācijas plūsmu problēmas pieaugoša redzamība pēdējos gados, iespējams, ir visredzamākais piemērs tam. Konkrēti risinājumi ir pārejoši, bet instrumentiem ir daudz ilgāks kalpošanas laiks. Palīdzot lietotājiem kontrolēt valodas politikas galvenos elementus, mēs ceram nodrošināt lasītājus ar pakalpojumu, kas izrādīsies noderīgs ilgtermiņā.

Šis Vademecum, kura mērķis nav automātiski radīt politikas plānus, mudina lasītājus kļūt par aktīviem dalībniekiem valodu politikas atlasē, izstrādē un novērtēšanā. Pēc tam politikas analīzes darba detaļas var uzticēt darba grupai, kas specializējusies valodu politikas jomā, bet nākamās lapas palīdzēs ievēlētajām amatpersonām vai politiķiem, kuriem ir pienākumi šajā jomā, izstrādāt daudz skaidrāku priekšstatu par to, ko viņi vēlas iegūt un kāpēc. Neapšaubāmi valodas politikas izvēle un iepriekšēja izstrāde, kā arī tās turpmākā novērtēšana ir ļoti sarežģīts pasākums, kas prasa speciālistu darbu, tāpēc ir nepieciešami arī valodu politikas speciālisti. Bet, kā liecina šis Vademecum, šiem profesionāļiem vajadzētu būt patiesi starpnozaru darba grupai, iesaistot speciālistus no pilna spektra sociālajām un humanitārajām zinātnēm. Iemesls gluži vienkārši ir tas, ka valodu daudzveidība ir realitāte, kas aptver dažādas cilvēku, organizāciju un visas sabiedrības ikdienas dzīves dimensijas.

Šī rokasgrāmata ir rīks, ar ko lietotāji var noteikt savas politikas projektu prioritātes savā kontekstā.

Valodas problēmas ir saistītas un veido sistēmu. Valodas politika pastāv, lai ietekmētu šo sistēmu, ko mēs varam arī uzskatīt par “lingvistisko vidi”, jo ir izstrādātas citas valsts politikas, lai pārvaldītu mūsu dabisko vidi. Valodu vide ir ļoti daudzveidīga. Tas turpinās konkrētās jomās, piemēram, “starpkultūru izpratne daudzvalodu skolās”, “publiskais mutiskās tulkošanas dienests tiesās”, valodu nodarbības pieaugušajiem sociālajos centros utt., un mēs uzskatām, ka tie ir globālas lingvistiskās vides aspekti. Tādējādi pēdējā ietver visas valodas īpašības, kas raksturo mūsu ikdienas vidi. Tas ietver valodu tiesības, valodu prasmes, valodu lietojumu un lingvistisko pārstāvību dažādās “jomās” (piemēram, skolās, darbā, administrācijā utt.), kurās cilvēki mijiedarbojas ar valodu.

Lai gan MIME projekts attiecas uz daudzvalodību kā integrētu sistēmu, tas ir arī aplūkojis ļoti plašu konkrētu valodas problēmu klāstu kā mūsu valodas vides konkrētus aspektus. MIME aplūkotās problēmas sniedzas no konstitucionāli noteiktām nacionālo minoritāšu valodas tiesībām līdz mašīntulkošanas progresam, no neformālās izglītības lomas valodu apmācībā līdz lingvistiskās dinamikas matemātiskai modelēšanai vai no patērētāju aizsardzības lingvistiskās dimensijas līdz starptautiski mobilo pensionāru lingvistiskajām vajadzībām, un tikai dažām no šajā projektā aplūkotajām problēmām. Katra no tiem detalizēta pārbaude būtu prasījusi daudz lielāku uzņēmumu — patiesībā visaptverošu pētniecības programmu, kuras rezultātā rastos sava veida daudzvalodības enciklopēdija. Šādam uzņēmumam būtu vajadzīgs daudz vairāk nekā četru gadu projekts.

Šī grāmata nav ne enciklopēdija, ne rokasgrāmata, bet tā piedāvā plašu un praktisku valodu vides pārklājumu, ko valodu politika cenšas ietekmēt

Vispārīgie principi un secinājumi attiecas arī uz valodu politikas jautājumiem, kas nav aplūkoti šajā rokasgrāmatā.

Tā rezultātā šis Vademecum nav enciklopēdija. Neskatoties uz tās koncentrēšanos uz instrumentiem, tā arī nav specializēta rokasgrāmata. Mūsu pieeja šeit ir atšķirīga, un šī rokasgrāmatair diezgan ievadgrāmata, jo tā ir vērsta uz to, lai nodrošinātu lasītājiem ātru piekļuvi mērķtiecīgiem instrumentiem, kurus viņi var izmantot paši. Tāpēc mēs izvēlējamies 72 tematus, kurus uzskatām par īpaši svarīgiem un kuri ir sakārtoti sešās grupās:

- ▶ Valodu politikas analīze (1.-13. jautājums)
- ▶ Mazākumtautības, vairākums un valodu tiesības (14.–25. jautājums)
- ▶ Valodnieciskā daudzveidība, mobilitāte un integrācija (26.–40. jautājums)
- ▶ Valodu izglītība, mācīšana un mācīšanās (41.–53. jautājums)
- ▶ Tulkošana, valodu tehnoloģijas un alternatīvas stratēģijas (54.–64. jautājums)
- ▶ Speciāli priekšmeti (65.–72. jautājums).

Katrā grupā ir atlasīti Vademecum ieraksti, lai sniegtu plašu praktisku jautājumu aptvērumu, un ierakstus šajā rokasgrāmatā var izmantot, lai risinātu citus jautājumus.

Lasītāji var atzīmēt, ka, lai gan mums lielā mērā trūkst, daži valodu daudzveidības pārvaldības aspekti šeit netiek apspriesti. Piemēram, mēs nepētījām valodas kopumu (piemēram, pareizrakstības reforma, terminoloģijas inovācija vai alfabēta izvēle); mēs neapspriežam valodas kultūras izpausmes literatūrā un mākslā; mēs arī nerisinām (vai tikai nedaudz) jautājumus valodu ekonomikā, piemēram, valodu prasmju atdeves rādītājus darba tirgū. Šie jautājumi netika apspriesti Eiropas Komisijas uzaicinājumā iesniegt priekšlikumus, un tāpēc MIME tos atstāja novārtā, jo tā darbības joma jau pārsniedz vairuma daudzvalodības projektu darbības jomu gan analītisko problēmu, gan politiskās īstenošanas ziņā. Tomēr šī Vademecum iesakņošanās politikas analīzē, kurā tiek izvērtēti dažādu valodu politikas scenāriju plusi un mīnusi, nodrošina dabisku saikni ar dažām daudzvalodības ekonomiskajām dimensijām, un dažādos ierakstos citētajā literatūrā ir sniegti rādītāji šajā konkrētajā virzienā.

Katrs ieraksts sākas ar nosaukuma jautājumu, uz kuru tiek sniegta atbilde. Mūsu prioritāte visur ir efektivitāte: katrs ieraksts atbilst dubultlapai. Šajā rokasgrāmatā aplūkoto 72 jautājumu risināšana sākas mūsu analītiskajā sistēmā un vienmēr tieši vai netieši atsaucas uz kompromisu starp mobilitāti un iekļaušanu.

Ne visi lasītāji būs ieinteresēti arī katrā no mūsu uzdotajiem jautājumiem. Mūsu lasītāju vajadzības, visticamāk, ir atšķirīgas, kaut vai tikai viņu darbības veida dēļ (kā valsts ierēdņi, politiķi, plašsaziņas līdzekļi vai ieinteresētie pilsoņi), un ne visi meklēs viena veida informāciju. Daži diskusijās vēlēties doties tieši uz dažiem atlasītajiem ierakstiem. Tomēr, lai pievērstos konkrētām bažām plašākā daudzveidības pārvaldības kontekstā kopumā un palīdzētu lasītājiem gūt lielāku labumu no šīs rokasgrāmatas, var izmantot citu sadaļu, jo īpaši to, kas veltīta vispārējiem valodu politikas jautājumiem, izmantošanu.

72 ieraksti nodrošina ātru, efektīvu un mērķtiecīgu piekļuvi galvenajiem valodu politikas jautājumiem

Visi ieraksti ir organizēti līdzīgā veidā: pēc īsa komentāra par sākuma jautājumu, paskaidrojot, kāpēc šis jautājums ir svarīgs, mēs pārskatām pētījuma svarīgos rezultātus ("Ko pētījums mums stāsta? ietverot iepriekšējo darbu un savienojot tos ar MIME projekta sasniegumiem. Tam seko sadaļa ("Ilustrācija un pierādījumi"), kurā galvenā uzmanība pievērsta faktiem un skaitļiem, un secinājumu iedaļa, kas veltīta "politiskajām sekām". Visbeidzot, katrā gadījumā mēs sniedzam dažas atsauces, ko var izmantot ne tikai, lai sīkāk izpētītu kādu jautājumu, bet arī lai piekļūtu tematiem, kas saistīti ar valodu politiku.

Galvenie rezultāti

Fransuā Grina, Manuel Célio Conceição,
Peter A. Kraus, László Marác, Žaneta Ozolina,
Nike K. Pokorn, Anthony Pym

MIME projekts rada plašu pētījumu rezultātu klāstu, sniedzot norādījumus valodu politikas atļasei un izstrādei Eiropā. Sāksim ar četriem galvenajiem secinājumiem, no kuriem var izdarīt vispārīgus politikas norādījumus.

1

Daudzvalodību nevar atstāt pati par sevi unļaut -kā tas nav iespējams. Valodu politika ir nenovēršams valdības aspekts; tie ir nepieciešami un pamatoti. Valoda ir cieši saistīta ar politiskajiem, sociālajiem, ekonomiskajiem un kultūras procesiem, kas ietekmē indivīdus un grupas. Dažādie risinājumi dažādībai ne tikai izriet no augstāka vai zemāka labklājības līmeņa sabiedrībā, bet arī vairāk vai mazāk taisnīgi sadalīt resursus. Turklāt pierādījumi liecina, ka politika, kas veicina individuālu daudzvalodību un aptver sabiedrību, sniedz materiālu un simbolisku labumu, kas pārsniedz to izmaksas, un veicina lielāku vienlīdzību sabiedrībā. Plašāk un sistemātiskāk jāizplata informācija par to, kā politika, kas pielāgojas un atbalsta daudzveidību, pozitīvi ietekmē sabiedrību kopumā.

2

Mobilitāte un iekļaušana ir paredzēta visiem; no tā izriet, ka politikas pamatā jābūt visaptverošam redzējumam par mobilitāti un iekļaušanu. Šāds visaptverošs redzējums ir nepieciešams, lai nodrošinātu, ka valodu daudzveidību pozitīvi izjūt arī iedzīvotāji, kurito neinteresē vai uz kuriem tā neattiecas. Tāpēc atbalsts cilvēku mobilitātei visā Eiropas Savienībā ir jāpapildina ar noteikumiem, kas atvieglo mobilo cilvēku un grupu iekļaušanu vietējā(-ās) valodā(-ās) un kultūrā(-ās). Iekļaušana vietējos apstākļos palīdz padarīt mobilitāti citiem, kas nav Threateners; tas rada drošības sajūtu, kas ļauj iedzīvotājiem radīt vietu jaunpienācējiem, tostarp daudzveidību, ko šie jaunpienācēji var dot vietējai sabiedrībai.

3

Labi izstrādāta politika, kas apvieno mobilitāti un iekļaušanu, bieži vien ir sarežģīta, taču tā ir nepieciešama un iespējama. Nav viegli apvienot mobilitāti un iekļautību, un starp tām pastāv pat spriedze, jo mobilitātes atvieglošana vien var apdraudēt iekļaušanu vietējā sabiedrībā ar tās specifiskajām lingvistiskajām un kultūras iezīmēm; turpretī, uzstājot tikai uz iekļaušanu, netiek ņemtas vērā mobilitātes problēmas, kuru nozīme globalizācijas dēļ pieaug. Tādējādi, izvēloties pasākumus, kas veicina iekļaušanu, prioritāte būtu jāpiešķir tiem pasākumiem, kas neierobežo cilvēku spēju pārvietoties Eiropā — darba, izglītības, brīvā laika pavadīšanas vai pensionēšanās Savienībā. Simetriski, izvēloties pasākumus, kas veicina mobilitāti, prioritāte būtu jāpiešķir tiem pasākumiem, kas garantē nepieciešamos apstākļus katras vietas lingvistisko un kultūras īpatnību uzplaukumam ar to īpašo dinamiku un unikalitāti (bieži vien daudzvalodu).

4

Sociālā kohēzija izriet no līdzsvarotas mobilitātes un iekļaušanas kombinācijas. Mobilitāte palielina iedzīvotājiem pieejamo iespēju klāstu; iekļaušana stiprina cilvēku piederības izjūtu un saglabā dažādu Eiropas vietu specifiku. Šā līdzsvara panākšana un saprātīgas valodu politikas izstrāde šim nolūkam, iespējams, ir viens no nosacījumiem, kas jāizpilda, lai globalizācijas un pārmaiņu laikā atjaunotu Eiropas integrācijas projektu.

Šie četri secinājumi ir balstīti uz pētījumu rezultātiem, ko lasītājs var atrast turpmākajos 72 ierakstos. Šie rezultāti ir iedalīti sešās tematiskajās kategorijās.

1

Valodu politika kā valsts politika, kuras mērķis ir veicināt to principu pārzināšanu, kuriem būtu jāvadās pēc valodu politikas izvēles, izstrādes un novērtēšanas, lai padarītu tos efektīvus, rentablus un taisnīgus, jo tie risina “Eiropas pilsoņu daudzkārtējo problēmu” (1.-13. punkts).

2

Valodu politika, kurā mēs īpaši izpētām, kā var uzlabot spēkā esošos konstitucionālos, juridiskos un reglamentējošos noteikumus, lai nodrošinātu labāku kohēziju, nodrošinot labi regulētu tiesību un prakses līdzsvaru starp dažādām valodām (14.-25. pants).

3

Attieksme pret valodu daudzveidību kā sociālu problēmu, kas ir būtiska, lai noteiktu to cilvēku stāvokli, kuri runā dažādās valodās. Projektā uzsvērts, kā mūsdienu pārmaiņas ietekmē cilvēku izvēli attiecībā uz valodu lietošanu, kā valodas īpašības saskaņo ar grupas identitātes veidošanos un kā tas atspoguļojas telpas, kurā dzīvojam, redzamās īpašībās (26.–40. ieraksts).

4

Principi, kuriem būtu jāreglamentē izglītības sistēmu vadība un valodu prakse, tostarp augstākajā līmenī, lai apmierinātu eiropiešu valodu vajadzības un nodrošinātu viņiem nepieciešamos mobilitātes instrumentus, kā arī lai nodrošinātu, ka mobilitāte nav traucējoša un apvienojumā ar pasākumiem, kas veicina iekļaušanu vietējā sabiedrībā, uzlabo Eiropas kohēziju (41.–53. punkts).

5

Optimāli izmantot savstarpēji papildinošas stratēģijas saziņai daudzvalodu situācijās, ietverot klasiku, piemēram, rakstisko un mutisko tulkošanu, kā arī mašīntulkošanu, dažādu transportlīdzekļu valodu izmantošanu un uzņemšanas prasmju attīstīšanu valodās, kas ir cieši saistītas ar pirmo valodu (54.–64. punkts).

6

Daudzvalodības robežu izpēte, izmantojot virkni izmēģinājuma pētījumu par īpašiem tematiem, kas nav izpētīti. Šie temati ir dažādības drošības (ģeopolitiskā) ietekme, patērētāju aizsardzības lingvistiskās prasības, romu vēsturiskās pieredzes ar valodu daudzveidību potenciāls ierosināt negaidītas pieejas daudzvalodības problēmām, starptautiski mobilu pensionāru īpašās valodu vajadzības, saikne starp individuālo daudzvalodību un radošumu, kā arī valodu daudzveidības ietekme uz finanšu krīzēm (65.–72. punkts).

Valodas politikasanalīze

- 1 Kāpēc valodas jautājumus nevar atstāt pašu ziņā? 30
- 2 Vai kopīga valoda ir nepieciešama dzīvotspējīgai demokrātijai? 32
- 3 Vai “brīvais tirgus” var pārvaldīt valodu daudzveidību? 34
- 4 Kāpēc laba tipoloģija ir noderīga valodu politikas atlasē un izstrādē? 36
- 5 Kā identificēt un izmērīt valodas trūkumu? 38
- 6 Kas ir “kompleksa pieeja” valodu politikas atlasei un izstrādei? 40
- 7 Kāpēc demolingvistiskās prognozes būtu jāņem vērā valodu politikas izvēlē? 42
- 8 Kā svešvalodu mācīšana ietekmē migrācijas izmaksas? 44
- 9 Kāda sociālekonomiskā nevienlīdzība starp dažādu valodu runātājiem ir jārisina, īstenojot valsts politiku? 46
- 10 Kādās valodās jānodrošina veselības aprūpe? 48
- 11 Vai valodu politikas izmaksas ir svarīgas? 50
- 12 Kāpēc datorsimulācijas ir noderīgas sarežģītu valodu politikas atlasē un izstrādē? 52
- 13 Kādas ir MIME pētniecības vispārīgās juridiskās sekas? 54

1 Kāpēc lingvistiskus jautājumus nevar atstāt pašu ziņā?

François Grin, Marco Civico Ženēvas Universitāte

Nemot vērā valodas jautājumu sarežģītību, valdībām ir vilinoši teikt, ka valodas problēmas tiks atrisinātas vienas pašas, un izvairīties no valodas lēmumu pieņemšanas. Tomēr tā nav īsta iespēja tikai tāpēc, ka valstis nevar darboties *bez* valodas. Lemjot par tiesiskumu, iekasējot nodokļus vai atbrīvojot izglītību, valstis lieto vienu vai vairākas valodas, bet ne pārējās; pēc definīcijas viņi pieņem lēmumus par valodu. Nekad nav valodas politikas, un pat šiem neizbēgamajiem lēmumiem jābūt balstītiem uz konkurējošu iespēju priekšrocību un trūkumu taisnīgu svērumu. Tomēr bieži vien rodas divi papildu iemesli. Pirmkārt, daudzas valstis uzskata, ka to pienākums ir aizsargāt mazās valodas; otrkārt, ja vienā telpā līdzās pastāv vairākas valodas, valstīm bieži vien ir jāšķīrās starp savām prasībām pret materiāliem un simboliskiem resursiem. Visu šo iemeslu dēļ valstīm ir jāiesaistās valodu politikā.

Kosaka pētījums?

Lai pilnībā izprastu nepieciešamību valstīm iesaistīties valodu politikā, mums jāskatās ar diviem acīmredzamiem paradoksiem par valodu daudzveidību. Pirmais ir tas, ka tajā pašā laikā daudzveidība samazinās un aug. Tas objektīvi samazinās, jo mazās valodas grauj vai pat izzūd vairāku sociālo, politisko un ekonomisko procesu sarežģītās mijiedarbības dēļ, kas noved pie zināmas homogenizācijas pakāpes. Tajā pašā laikā palielinās daudzveidība miljoniem cilvēku subjektīvajā uztverē, jo īpaši tiem, kas dzīvo lielās pilsētās ar ievērojamu imigrāciju.

Otrs paradokss, kas atgādina pirmo, ir tas, ka daudzveidību var uzskatīt gan par apdraudētu, gan draudošu. Kā mēs tikko redzējām, dažām valodām draud izzušana vai tās jau ir pazudušas, un daudzas valstis pamatoti uzskata par vienu no saviem pienākumiem aizsargāt šīs valodas. Tajā pašā laikā dažādu valodu klātbūtne vienā telpā ne vienmēr ir mierīga realitāte. Var pastāvēt konkurence par materiālajiem un simboliskajiem resursiem, un valstis bieži tiek aicinātas izšķirt dažādas valodas. Tādējādi, neatkarīgi no tā, vai *aizsardzība un veicināšana* (jo daži daudzveidības elementi ir *apdraudēti*) vai *šķīrējtiesa un norobežošana* (jo daži dažādības elementi tiek nepareizi vai pareizi uztverti kā *apdraudoši* citi), valstīm ir jāiesaistās valodu politikā.

Ilustrācijas un pierādījumi

Gandrīz visus valodu politikas gadījumus var raksturot galvenokārt kā “ aizsardzību un veicināšanu” vai “šķīrējtiesu”, lai gan abas funkcijas bieži saplūst.

Galvenokārt aizsardzība un veicināšana:

* Īru valodas pakalpojumu sniegšana Īrijas valdības *valodas programmas* ietvaros¹;

* somu valodas likumā atzīrunātājtiesībā izmantot kopā ar iestādēm².

Galvenokārt šķīrējtiesa un demarkācija:

* noteikumi par franču un holandiešu valodas izmantošanu Briseles reģiona tiesās³;

* fakultatīvu dzimtās valodas kursu nodrošināšana valsts skolās Hamburgā⁴;

* kastīliešu valodas noteikšana par Spānijas valsts oficiālo valodu⁵;

* Šveices lingvistisko reģionu stabila lingvistisko robežu konstitucionāla atzīšana⁶.

Gan aizsardzība, gan šķīrējtiesa:

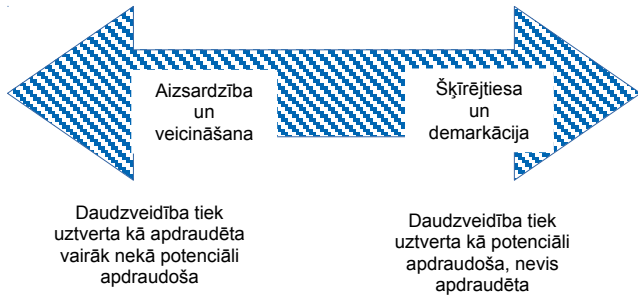
* ungāru valodas runātāju izglītības un kultūras tiesību konstitucionāla aizsardzība Rumānijā⁷;

* dāņu minoritātes atbrīvojums no piecu % pārstāvības sliekšņa Vācijas Šlēsvīgas-Holšteinas federālās zemes Landtāgā⁸.

- 1 www.taoiseach.gov.ie/eng/Irish_Language_Policy/Official_Languages_Scheme_2016-2019.pdf
- 2 www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2003/en20031086.pdf
- 3 www.ejustice.just.fgov.be/eli/loi/1935/06/15/1935061501/justel
- 4 www.diver.uni-hamburg.de/-images/08122016-bericht-hube-ev.pdf
- 5 www.congreso.es/consti/constitucion/indice/titulos/articulos.jsp?ini=1&fin=9&tipo=2
- 6 www.admin.ch/opc/fr/classified-compilation/19995395/201702120000/101.pdf
- 7 www.admin.ch/opc/fr/classified-compilation/19995395/201702120000/101.pdf
- 8 www.verfassungen.de/de/sh/verfassung08-i.htm

Ipolitiskās sekas

Nav iespējams, ka valstij nav valodas politikas. Tas attiecas uz pārvalstiskām struktūrām, piemēram, Eiropas Savienību, un attiecas uz jebkuru struktūru, kurai ir kompetence pār cilvēkiem konkrētās jomās un kurai ir iekšēji vai ārēji jāsazinās. Kad valodas politikas nepieciešamība ir noteikta, tā jāatlasa, jāizstrādā un jānovērtē, pamatojoties uz pamatotiem principiem, kas izstrādāti vispārējā politikas analīzes jomā un pienācīgi jāpielāgo valodu politikai. Starp šiem principiem galvenie ir *efektivitāte un taisnīgums*, kas aplūkoti citos šīs rokasgrāmatas ierakstos.

Atsauces un padziļināšana

Arzoz, X. (Ed.) (2008). *Valodnieciskās daudzveidības respektēšana Eiropas Savienībā*. Amsterdamā: Džons Bendžamins.

Bayley, R., Cameron, R., & Lucas, C. (Eds.) (2013). *Oksfordas Sociolingvistu rokasgrāmata (2013)*. Oksforda: Oxford University Press.

Grin, F. (2003). Daudzveidība kā Paradigm, analītiska ierīce un politikas mērķis. W. Kymlicka & A. Patten (Eds.), *valodas tiesības un politiskā teorija* (169.-188. lpp.). Oksforda: Oxford University Press.

2 Vai kopīga valoda ir nepieciešama dzīvotspējīgai demokrātijai?

Helder De Schutter, Nenad Stojanović, Sergi Morales-Gálvez, Katholieke Universiteit Leuven

Lielākā daļa ekspertu par sašķeltu sabiedrību un institucionālo koncepcijukopumā piekrīt, kair grūtāk izveidot un uzturēt stabilu un funkcionālu demokrātiju valstī ar vairākām valodām un valodu ziņā sadrumstalotām publiskajām sfērām nekā viendabīgākās valstīs. 19. gadsimta britu filozofs Džons Stjuarts Mills rakstīja, ka “cilvēku vidūbez līdzjūtības, it īpaši, ja viņi lasa un runā dažādās valodās, nevar pastāvēt vienots sabiedriskais viedoklis, kas nepieciešams reprezentatīvās valdības darbībai.” Pēdējos gados pētnieki ir atkārtoti apliecinājuši šo tēzi. Piemēram, mūsdienu politiskais filozofs Philippe Van Parijs apgalvo, ka kopīgu demonstrāciju rašanās, ko uzskata par demokrātijas priekšnoteikumu, ir iespējama, pateicoties kopējas valodas pieejamībai. Viņš apgalvo, ka “ilgtspējīga demokrātija nevar pastāvēt bez lingvistiski vienotas demos” (Van Parijs, 2000, 236).

Ko pētījums mums saka?

Mums ir jāatzīst, ka dziļa valodu daudzveidība ir demokrātijas izaicinājums. Bet tas nav nepārvarams. Šveice ir piemērs. Tā ir daudzvalodu valsts bez lingua franca, kas sadalīta 26 kantonos, no kuriem visi, izņemot četrus, ir oficiāli vienvalodīgi. Valstī ir četras valsts valodas (vācu, franču, itāļu un romāņu valoda) un četras valodu ziņā atšķirīgas sabiedriskās sfēras. Tomēr tā tiek plaši uzskatīta par vienu no stabilākajām un veiksmīgākajām demokrātijām mūsdienu pasaulē. Akadēmiķi mēdz uzskatīt par pašsaprotamu Šveices demokrātijas modeļa panākumus. Kopumā viņi ir daudz mazāk ieinteresēti panākumiem un dod priekšroku koncentrēties uz sarežģītiem gadījumiem. Tomēr viena lieta ir demokrātija, kas darbojas tikai ar divām vai trim oficiālajām valodām. Viena un tā paša mērķa sasniegšana, klātesot daudzām citām valodām, ir problemātiskāka.

Jo īpaši, lai ES kļūtu par dzīvotspējīgu demokrātiju, tai ir jārisina daudzvalodības jautājums, jo tai ir 24 oficiālās valodas un tai nav oficiālas lingua franca.

Ilustrācijas un pierādījumi

Ļoti daudzvalodīgas valstis, piemēram, Kanāda un

Beļģija, pēdējās desmitgadēs ir saskārušās ar ievērojamām grūtībām (sk. 1995. gada referendumu par suverenitāti Kvebekā, institucionālo strupceļu un flāmu nacionālisma pieaugumu Beļģijā kopš 20. gadsimta 70. gadiem). Šo argumentu varētu attiecināt arī uz tādām valstīm kā Apvienotā Karaliste (ar Skotiju), Spānija (ar Katalonijas un Basku zemi) vai Indija, bet šajās sabiedrībās ir vismaz viena lingua franca — angļu, spāņu, hindi -, ka lielākā daļa cilvēku runā vai vismaz saprot, kas Beļģijā un Kanādā tā nav. Pētnieki, kuri ir pētījuši Šveices gadījumu attiecībā uz etnolingvistiskās daudzveidības pārvaldību, kopumā piešķir panākumus federālismam un/vai tā sauktajam “sociatīvajam” tās iestāžu raksturam, pamatojoties uz varas dalīšanu, grupu autonomiju, parlamentāro vietu proporcionālu sadalījumu un publiskajām darbavietām, kā arī minoritāšu veto (Lijphart, 1977). Lai gan mēs piekrītam, ka federālisms ir svarīga institūcija, tas pats par sevi nevar izskaidrot Šveices demokrātijas stabilitāti. Federālajām valstīm ir vajadzīgas atbilstošas iestādes, lai līdzsvarotu centrālās tendences. Šo līdzsvaru, kā mēs apgalvojam, nepiedāvā kosociatīvās iestādes, bet gan centriskās iestādes (skat. Horowitz 1985; Stojanović 2009).

Visbeidzot, mēs uzskatām, ka sabiedrībām, kurām nav kopīgas lingua franca, ir vajadzīgas citas iestādes — ne tikai federālisms un kosociacionālisms -, lai tās kļūtu un/vai saglabātu dzīvotspējīgas demokrātijas. Jo īpaši tām ir vajadzīgas *centrifūgas iestādes*, pamatojoties uz vairākuma noteikumu. (Protams, tie būtu jāpapildina ar līdzsvara un līdzsvara sistēmu, jo īpaši tiesām, lai izvairītos no “lieluma neērtībām” un aizsargātu minoritāšu tiesības.)

Ipolitiskās sekas

Starp centriskajām iestādēm un mehānismiem mēs domājam par tiešajām un tautas prezidenta vēlēšanām un to, ka bieži tiek izmantoti augšupēji tieši demokrātiskie instrumenti, piemēram, tautas iniciatīvas un referendumi, un tie var veicināt valodu daudzveidības harmonisku pārvaldību dalībvalstīs un netieši arī visā Eiropas Savienībā. Šādas iestādes varētu veicināt vienotas d emos un partiju sistēmas rašanos, kas balstīta uz daudzvalodīgām partijām, nevis vienvalodīgām partijām. Nesenās reformas, kas ES

ieviestas ar Lisabonas līgumu 2009. gadā, — Eiropadomes priekšsēdētāja netiešās vēlēšanas un Eiropas pilsoņu iniciatīvu ieviešana — ir tieši šajā virzienā. Taču tie, iespējams, ir nepietiekami (priekšsēdētāju tieši neievēl ES pilsoņi; veiksmīgas Eiropas pilsoņu iniciatīvas nav saistošas un neizraisa tautas balsojumus), lai veicinātu patiesi daudzvalodu Eiropas partiju sistēmu un centrifisku demokrātiju. Vēl viena daudzsološa ideja, ko nesēn (2017. gada aprīlī) atsāka Itālijas valdība un apstiprināja Francijas prezidents Emmanuel Macron un Vācijas Sociāldemokrātu līderis Martin Schultz, ir piešķirt 73 britu vietas Eiropas Parlamentā, kas paliks brīvas pēc Brexit, vienotam ES mēroga vēlēšanu apgabalam. Cer, ka tas varētu sniegt pietiekamus stimulus partijām iesniegt pārvalstiskus daudzvalodu sarakstus Eiropas Parlamenta vēlēšanās vai pat kļūt par patiesi Eiropas un daudzvalodu partijām.

Atsauces un padziļināšana

- Lijphart, A. (1977). *Demokrātija plurālajās biedrībās*. Nemiervēra: Yale University Press.
- Reilly, B. (2012). Daudzpusīgu demokrātiju institucionālais dizains: Consociationalism, Centripetalism and Communalism Salīdzināt. *Eiropas politikas zinātne*, 11, 259–270.
- Stojanović, N. (2009). Vai demokrātija ir iespējama daudzvalodīgā valstī? Šveices pieredze un tiešās demokrātijas paradoks. In D. Sinardet & M. Hooge (Eds.) *Vai demokrātija ir dzīvotspējīga bez vienotas sabiedriskās domas?* Briselē: Re-Bel e-grāmata 3.
- Van Parijs, P. (2000). Vai Eiropai ir jābūt Beļģijas? Par demokrātisku pilsonību daudzvalodu politikā. I. Hampsher-Monk & C. McKinnon (Eds.) *Pilsonības prasības* (135.-153. lpp.). Londona: Nepārtraukts.

3 Vai “brīvais tirgus” var pārvaldīt valodu daudzveidību?

Bengt-Arne Wickström, Michele Gazzola, Torsten Templin, Humboldt-Universität zu Berlin

Kopumā nav pamatotu iemeslu, lai traucētu spontānai mijiedarbībai starp indivīdiem, ja šīs mijiedarbības rezultāti ietekmē tikai iesaistītās personas. Tas jo īpaši attiecas uz gadījumiem, kad preces un pakalpojumi tiek tirgoti tirgos. Tomēr attiecībā uz daudzām precēm un pakalpojumiem tas tā nav. Dažiem ražojumiem, piemēram, gaisa transportam vai valsts aizsardzībai, parasti nav tirgus. Pat ja ir tirgi, privātpersonas patēriņš vai konkrētu preču ražošana, ko veic viens uzņēmums, var ietekmēt citu uzņēmumu labklājību vai citu uzņēmumu peļņu. Šādos gadījumos nesaskaņoti individuāli lēmumi reti ir optimāli sabiedrībai, un ir vajadzīga zināma koordinācija. Šī atšķirība starp individuālās rīcības un kolektīvā optimisma rezultātiem attaisno kolektīvu rīcību.

Kopētījums mums saka ?

Šādos gadījumos ekonomisti runā par “tirgus nepilnībām”. Tirgus nepilnības izpaužas dažādos veidos, ieskaitot tirgus darījumu blakusietekmi, asimetriskus tirgus dalībniekus un trūkstošu vai nepilnīgu tirgu dažām precēm. Šī parādība ir kopīga, ka personas, kas individuāli sver ieguvumus un izmaksas, aprēķināšanā netiek ņemta vērā viņa rīcībasietekme uz citiem. Tā rezultātā kumulatīvais ieguvums gan sev, gan visiem pārējiem tās darbībām ir novērtēts par zemu (“pozitīva ārējā ietekme”) vai novērtēts par augstu (“negatīva ārējā ietekme”). Pirmajā gadījumā tā neveic konkrētus pasākumus, kas rada lielākus ieguvumus nekā izmaksas sabiedrībai kopumā; otrajā gadījumā tā veic pasākumus, kuru izmaksas pārsniedz uzņēmumam no tā izrietošos ieguvumus. Ja lēmums attiecas uz preču piegādi vai pakalpojumu sniegšanu, pirmajā gadījumā piegādes apjoms ir nepietiekams un otrajā gadījumā – pārprodukcija. Parasti individuāla rīcība nedod kolektīvu optimālu rezultātu.

Ilustrācijas un pierādījumi

Tas, ko mēs šeit apspriežam, ir īpašs “ārējs” (pozitīvs) veids, kas rodas tā saukto kolektīvo jeb sabiedrisko preču gadījumā. Kolektīva prece ir prece, ko var patērēt vai novērtēt jebkura persona, nesamazinot citas personas iespējas patērēt to pašu preci. Klasiskie piemēri ir televīzijas programmas vai estētisks prieks, kas rodas mākslas darba apbrīnas rezultātā. Līdzīgi sabiedriskie labumi, kas saistīti ar valodu, ietver publisku dokumentu vai ielu zīmju pieejamību mazākumtautību valodā. Personas ieguldījums divvalodu ielu zīmju nodrošināšanā nāktu par labu

visiem tiem, kuriem zīmes palīdzētu, bet persona, lemjot par savu ieguldījumu, ņemtu vērā tikai savas priekšrocības, un tādējādi viņu ieguldījuma apmērs būtu mazāks par kopējo gūto labumu. Ja katra persona izlemj par sevi, tas novestu pie nelielām brīvprātīgām iemaksām (ja tādas ir). No otras puses, rīkojoties kolektīvi, cilvēki varētu viegli vienoties par vēl vienu labāku rezultātu. Tā kā nepieciešamās sarunas varētu būt diezgan dārgas, lēmumu pieņemējam var būt jādarbojas kā koordinatoram.

Pieņemsim vienkāršu piemēru: Apollon (“A”) pārvalda grieķu restorānu un Daphne (“D”) nakts bāru tajā pašā Grieķijas ceturksnī. Lai piesaistītu klientus, viņi izveido plakātus, kas novirza tūristus uz viņu apkārtni. Jo lielāka nauda tiek tērēta zīmēm, jo vairāk cilvēku tiks informēti. Tērējot EUR 5000, tie piesaista cilvēkus no pilsētas centra; EUR 10000 — cilvēki, kas dzīvo pilsētas vidusdaļā; EUR 15 000 visiemno ārienes; un par EUR 20 000 cilvēkiem no visas pilsētas.

Apollon un Daphne var izvēlēties vai nu neko, vai arī EUR 5000 vai EUR 10 000 par katru; kopumā būs pieejami EUR 0, 5000, 10 000, 15 000 vai EUR 20 000. Tie abi piešķir noteiktas vērtības zīmēm. Daphne norāda, ka zīmes centrā ir EUR 4000, vidējā gredzenā — EUR 8000 utt., un Apollo uzskata, ka zīmes centrā ir EUR 3000, vidēji EUR 6 000 utml. Parkatru no tiem uzkrātie bruto pabalsti (tūkstošos euro) ir norādīti attēlā kreisajā daļā par to attiecīgo iemaksu dažādajiem līmeņiem.

Iemaksas jāatskaita no bruto pabalstiem, lai iegūtu neto pabalstus, kā parādīts skaitļa labajā pusē. Ja Apollo maksā EUR 5000, ir skaidrs, ka Daphne gūst lielāko neto labumu (ekvivalents EUR 4000), nesniedzot neko. Tas attiecas uz jebkuru Apollo ieguldījumu. Apollo uzvedība ir simetriska. Šajā gadījumā neviena zīme netiks instalēta.

Koordinēta rīcība varētu uzlabot gan EUR 5000, gan EUR 10 000 katra ieguldījumu, Daphne EUR 10 000 un Apollo EUR 5000. Augstākā kopējā neto vērtība tiek sasniegta, ja katra no tām dod 10 EUR 000, uzstādot paneļus visur.

Publiskie dokumenti ir vēl viens piemērs ar valodu saistītām precēm, kuru izmantošana būtībā rada simbolisku vērtību. Tomēr daudziem cilvēkiem ļoti svarīgi ir noteikumi par simboliskiem aspektiem, piemēram, valsts oficiālo nosaukumu vai svarīgām iestādēm dažādās valodās.

Politiskā ietekme

Ņemot vērā ārējo ietekmi, kas izriet no individuāliem lēmumiem par daudzu ar valodu saistītu preču nodrošināšanu, valodu politiku nevajadzētu atstāt personu spontāni mijiedarbības ziņā. Ir vajadzīga koordinēta rīcība, un publiskajam sektoram ir svarīga loma.

A \ D	0	5	10
0	0	3	6
5	4	8	12
10	8	12	16

A \ D	0	5	10
0	0	-2	-4
5	-1	3	7
10	-2	2	6

Bruto individuālā peļņa (kreisā) **un neto individuālā peļņa** (pa labi)

Atsauces un papildu rādījumi

Grin, F. (2003). *Ekonomika un valodu plānošana. Aktuālie jautājumi valodu plānošanā*, 4, 1–66. [Reprinted In Ricento, T. (Ed.) (2015). *Valodu politika un plānošana: Kritiskās koncepcijas valodniecībā*. Ņujorka: Routledge.]

Hindriks, J. & Myles, G. D. (2006). *Starpposma valsts ekonomika*. Kembridža: MIT Prese.

Wickström, B.A., Templin, T., & Gazzola M. (nākamais). Ekonomikas pieeja valodu politikai un valodu taisnīgumam. M. Gazzola, T. Templin, & B.-A. Wickström (Eds.), *Valodu politika un valodu taisnīgums: Ekonomiskas, filozofiskas un sociāli lingvistiskas pieejas*. Heidelbergā: Pērnērs.

4 Kāpēc laba tipoloģija ir noderīga valodu politikas atlasē un izstrādē?

Fransuā Grina, Marco Civico, Ženēvas Universitāte

Tāpat kā jebkura cita politika, valodu politika tiek īstenota dažādos veidos atkarībā no to konteksta, mērķiem un darbības veida. Tas rada jautājumu par to, kā mēs tos raksturojam un klasificējam. Tomēr ar vienkāršām tipoloģijām ne vienmēr ir pietiekami. Izstrādājot integrētu valodu politikas plānu, var būt noderīga detalizēta klasifikācija, jo tā liek mums norādīt daudzas politikas iezīmes, kas citādi būtu atstātas novārtā. Tā vietā, lai koncentrētos uz vienu dimensiju, patiesi noderīgai tipoloģijai būtu jāapvieno vairākas dimensijas, un katrs politikas pasākums būtu jāapraksta atbilstoši katrai dimensijai.

Komums saka pētījums?

Nav slēgta vai a priori valodu politikas dimensiju saraksta. Kādas dimensijas ir svarīgas un kā smalki iesakņot sociāli lingvistisko realitāti katrā dimensijā, būs atkarīgs no vietējiem apstākļiem. Tomēr astoņas dimensijas (dažas klasikas, citas jaunākas) parasti ir svarīgas konkrētās situācijās integrēta valodu politikas plāna izstrādei:

1. Šī joma ir tradicionāla cilvēka darbības kategorija, kurā valodas tiek lietotas īpaši. Domēnus var identificēt vairāk vai mazāk smalki. Sākumā mēs varam sākt ar tādām svarīgām jomām kā “izglītība”, “tiesu sistēma”, “administrācijaun sabiedriskie pakalpojumi”, “plašsaziņas līdzekļi”, “kultūra”, “saimnieciskā darbība” un “sociālā dzīve”.
2. Sfēra, kasnošķir politiku, kuras galvenais mērķis ir valodu lietošana privātajā, publiskajā vai valsts sfērā.
3. Ietekme uz labklājību, nošķirot pasākumus, kas galvenokārt vērsti uz resursu efektīvu sadali vai resursu taisnīgu sadali.
4. V ariablemērķi, t. i., mainīgie lielumi, ar kuriem politika ir paredzēta darbībai: lielākā daļa valodu politikas pasākumu ir vērsti uz cilvēku spēju lietot valodu (t. i., viņu prasmēm), iespējām to izmantot (piemēram, cik daudz jomu jūs to varat darīt?) un rādītāju, kas liecina par cilvēku patieso vēlmi izmantot mazākumtautību valodu.
5. Politikas objektu ekonomiskāneure. Šo ekonomisko raksturu var iedalīt apakšdimensijās, piemēram, “preces” un “pakalpojumi”, “ieguvumi” v. “izmaksas” vai “ieguldījumi”pret “iznākumiem” pret politikas pasākuma galarezultātiem). Ekonomiskais raksturs ir plašs jēdziens, kas ietver ne tikai materiālas vai finansiālas vērtības, bet arī simboliskas vērtības.

6. Instrument, kas nošķir “rīkojumu un kontroli”, kas raksturo obligātopolitiku (piemēram, ja ir jānodrošina tiesvedības tulkojumi) un “stimulu”, kurā dalībnieki tiek mudināti lietot noteiktas valodas (piemēram, ja ierēdņi saņem piemaksu, ja viņi kļūst divvalodīgi).

7. T ype, kas nošķir korpusa plānošanu un statusa plānošanu (noteikumi par dažādu valodu stāvokli savā starpā, piemēram, attiecībā uz oficiālu atzīšanu, izmantošanu izglītības sistēmā, darba tirgu utt.).

8. Intervencesievirze lingvistiskajā jautājumā (piemēram, mutiska lietošana pretrastitu; rakstīšanās sistēmas izvēle, pareizrakstības reforma, leksikogrāfiskā vai terminoloģiskā attīstība utt.).

Ilustrācijas un pierādījumi

Sakarā ar ārvalstī dzimušu un sociāli ekonomiskidaudzveidīgu iedzīvotāju klātbūtni Ženēvas pilsēta ir ļoti daudzvalodīga, lai gan tās vienīgā oficiālā valoda ir franču valoda. Pilsētas politika ir veicināt bērnu informētību par pirmsskolas izglītību (kuru subsidē pilsēta). Šī politika tiek īstenota kā daļa no *Valodu atmodas projekta*, kas ietver plakātus, stāstus, dziedāšanu un citas aktivitātes, kas ļauj bērniem atklāt klasēpārrakstītāsvalodas (Candelier, 2003).

Valodu *atmodas projektu kā valodas politikas pasākumu var raksturot šādi:*

1. Lauks: izglītība (pirmsskolas izglītība)
2. Darbības joma: galvenokārt valsts (“valodas pamošanās” tiek nodrošināta pašvaldībuatbalstītos uzņēmumos)
3. Labsajūta - ietekme: galvenokārt izplatīšana (valodu vienādas cieņas atzīšana)
4. Mērķa mainīgais lielums: galvenā uzmanība pievērsta bērnu attieksmei pret valodu daudzveidību
5. Ekonomiskā būtība: ārpustirgus pakalpojuma sniegšana
6. Instruments: galvenokārt “kārtība unkontrolle” (darbiniekiem tiek stingri ieteikts izmantot valodu atmodu; bērni vai vecāki nevar izstāties)
7. Tips: valodas statuss
8. Lingvistiskā orientācija: galvenokārt mutiska, vai arī rakstiska uzņēmīga

Politiskāietekme

Ir lietderīgi aprakstīt politikas pasākumus, izmantojot pietiekami lielu dimensiju kopumu, lai:

- ▶ noteikt ierosinātā pasākuma ietekmi un izvairīties no nekonsekvences tajā;
- ▶ nodrošināt dažādu pasākumu saskaņotību un līdz ar to valodu politikas konsekveci kopumā;
- ▶ pareizi noteikt sarežģītības izpausmes, kas jāņem vērā;
- ▶ atvieglot salīdzināmu iepriekšējo pasākumu noteikšanu, lai labāk uzraudzītu jaunās politikas ietekmi;

Valodas ir pamanāmas, izvietojot daudzvalodu sagaidīšanas zīmes, rakstot daudzvalodu informācijas bukletus vecākiem un mudinot bērnus dalīties ar noteiktiem vārdiem dzimtajā valodā.

Valodas tiek uzklausītas, izmantojot dziesmas un rhymes (ko darbinieki tiek aicināti savākt no vecākiem)

Tiek dziedātas valodas: dzirdot un dziedot dziesmas dažādās valodās, bērni pakāpeniski mācās tās identificēt

Valodassauc par "s", izmantojotdivvalodu vēstures grāmatas, kas ļauj izmantot vārdus nodažādām valodām

Valodas ir rakstītas, un bērnu uzmanība tiek vērsta gan klasē, gan izbraucienā laikā uz teksta elementiem, kas rakstīti dažādās valodās, iespējams, izmantojot dažādus alfabētus.

Valodas cirkulē starp skolu un vecākiem, kā arī starp bērniem, izsniedzot grāmatas un kompaktdiskus dažādās valodās.

VALODU IZPRATNES STRATĒGIJU PIEMĒRI ŽENĒVAS BĒRNU DĀRZOS.

Avots: ville-geneve.ch/themes/petite-enfance-jeunesse-loisirs/petite-enfance/eveil-langues

- ▶ Atzīt dažādu dalībnieku lomu administrācijā un pilsoniskajā sabiedrībā un veicināt viņu līdzdalību politikas izstrādē un īstenošanā.

Būtu jāizveido starpdisciplīnu grupa, kas raksturotu katru politikas pasākumu plašākā rīcības plānā.

Atsauces un padziļināšana:

Candelier, M. (2003) (Ed.). *Valodaspamošanās pamatskolā. Evlāngs: Eiropas inovācijas pārskats*. Briselē: No Boeckas.

Cassels Johson, D. (2013). *Valodas politika*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Gazzola, M. & Grin, F. (2017). Salīdzinošā valodu politika un novērtējums. G. González Núñez & R. Meylaerts (Eds.), *Tulkošana un sabiedriskā kārtība* (83.–112. lpp.). Londona: Routledge.

Hult, F. & Cassels Johnson, D. (2015). *Izpētes metodes valodu politikā un plānošanā: Praktisks ceļvedis*. Chichester, Apvienotā Karaliste: Wiley-Blackwell.

5 Kā noteikt un izmērīt valodas trūkumu?

Brian Carey, Andrew Shorten, Limerikas Universitāte

Galvenais uzdevums valsts politikā mobilitātes un iekļaušanas veicināšanai ir rast veidus, kā risināt sociālās problēmas, ko rada iedzīvotāju valodu prasmes. Dažkārt ir viegli atpazīt, kad cilvēki ir nelabvēlīgā situācijā valodas dēļ, piemēram, kad imigranti, kas nerunā dominējošajā valodā, nevar piedalīties sabiedriskajā dzīvē. Tomēr, ņemot vērā to, ka daži valodas trūkumi nav uzreiz redzami, ir vajadzīga plaša vienošanās par to, kā tos identificēt un izmērīt.

Komums saka pētījums?

MIME projekta ietvaros veiktais teorētiskais darbs liecina, ka pastāv dažādi veidi, kā noteikt un izmērīt valodas trūkumus (Carey, gaidāmā; Saīsināt, 2017). Intuitīva pieeja ir pārbaudīt to cilvēku skaitu, ar kuriem kāds var efektīvi sazināties. Mēs to saucam par komunikācijas iespēju modeli, un tas var būt noderīgs rādītājs lēmumu pieņēmējiem, jo sociālie trūkumi un potenciālās saziņas iespējas bieži vien ir negatīvi saistītas. Tomēr šis modelis var būt arī maldinošs, jo kāds var sevi apmierināt ar savu situāciju, pat ja viņš spēj sazināties ar salīdzinoši maz cilvēku. Lai atrisinātu šo problēmu, mēs varētu izmantot Preference apmierinātības modeli, kurā teikts, ka persona ir valodas ziņā neizdevīgākā situācijā, ja tā nespēj darīt to, ko vēlas valodas dēļ, piemēram, ja persona nespēj iegūt apmierinošu darbu viņu vēlamajā nodarbinātības jomā, jo viņiem nav svešvalodu prasmju. Tomēr šī pieeja varētu būt arī maldinoša, jo tā norāda, ka tie, kuri ir apmierināti ar ierobežotajām iespējām, nav nelabvēlīgākā situācijā.

Savukārt šo problēmu var atrisināt, salīdzinot cilvēkus ar viņu spēju piekļūst sociāli atzīto resursu vairezultātusarakstam. Piemēram, saskaņā ar resursu pieejamības modeli ierobežotas nodarbinātības iespējas valodas apsvērumu dēļ ir lingvistisks neizdevīgs stāvoklis neatkarīgi no vēlmēm vai saziņas iespējām, jo tas ir neizdevīgākā situācijā salīdzinājumā ar vispārēji novērtēto resursu — ienākumu — iegūšanu. Tajā pašā laikā spēju pieejas modelis notiek tādā pašā veidā, bet tā vietā, lai jautātu, ko persona ir vai spēj iegūt, tas jautā, ko tā spēj un dara. Tāpēc tās saraksts sastāv no tādiem rezultātiem kā laba veselība vai vides kontrole, un tas norāda, ka valodas trūkums rodas tāpēc, ka personai lingvistisku iemeslu dēļ nav efektīvas brīvības to darīt.

Ilustrācijas un pierādījumi

Tabulā apkopoti daži katra modeļa atrakcijas un trūkumi. Atšķirības starp tām var ilustrēt, uzskatot imigrantu, kurš nerunā dominējošajā vietējā valodā, bet tomēr ir apmierināts ar savu dzīvi un darbu. Lai gan pirmie divi modeļi atšķiras attiecībā uz to, vai tas ir lingvistiski neizdevīgākā situācijā, pēdējie divi no tiem nonāks pie atšķirīgiem secinājumiem atkarībā no resursiem un rezultātiem, kas izmantoti, lai salīdzinātu cilvēkus. Piemēram, ja tiek iekļauti tādi resursi kā politiskā balss vai tādi rezultāti kā iespēja piedalīties sabiedriskajā dzīvē, mēs varam secināt, ka tas ir nelabvēlīgākā situācijā, neraugoties uz neapmierinātības trūkumu.

Ipolitiskās sekas

Dažādi modeļi var būt piemēroti dažādiem mērķiem. Piemēram, saziņas iespēju modelī tiek izmantota viegli pieejama informācija, un tāpēc tas var būt piemērots, lai izlemtu, kur vērsties pie vairākuma valoduapgaves programmām. No otras puses, uz spējām balstīta pieeja prasa vairāk informācijas, bet tā varētu palīdzēt labāk izprast neaizsargāto grupu, piemēram, gados vecāku imigrantu, kuri nerunā vietējā valodā, vajadzības. Tajā pašā laikā viens no Preference apmierinātības modeļa objektiem ir tas, ka tas varētu atturēt īstenot politiku, kuras mērķi netiek plaši atbalstīti, bet to var darīt tikai tad, ja lēmumu pieņēmējiem ir pieejama ticama un visaptveroša informācija par iedzīvotāju reālajām vēlmēm. Visbeidzot, resursu piešķiršanas un kapacitātes pieejas modeļi ir visnoderīgākie, lai novērtētusabiedrības valodu režīma vispārējo taisnīgumu.

Lai gan var būt grūti panākt plašu sociālo vienprātību par iekļaujamo resursiem vai iznākumiem un to klasificēšanu, tomēr var būt iespējams noteikt sociālo minimumu, panākot vienprātību par dažiem no tiem.

Atsauces un padziļināšana:

Carey, B. (nākamais). Valodu priekšrocību priekšrocības vēlmju apmierināšanas modelis. *Kritisks pārskats par starptautisko sociālo un politisko filozofiju*. doi.org/10.1080/13698230.2016.1270905

Saīsināt, A. (2017). Četri valodas trūkuma koncepcijas. *Daudzvalodu un daudz kultūru attīstības žurnāls*, 38, 607–621.

Paraugs	Definīcija	Ieguvumi	Trūkumi
Saziņas iespējas	A ir lingvistiskas priekšrocības salīdzinājumā ar B, kad A spēj sazināties ar vairāk cilvēkiem.	Intuitīva un tāpēc plaši atzīta. Vienkārši piemērot.	Dažreiz pretintuitīva.
Preferenču apmierināšana	A ir lingvistiskas priekšrocības salīdzinājumā ar B, ja A vēlmes lingvistisku iemeslu dēļ tiek ievērotas lielākā mērā.	Intuitīva un tāpēc plaši atzīta. Spēcīgs morāls pamatojums.	Dažreiz pretintuitīva. Grūti piemērot.
Pieklūve resursiem	A ir lingvistiskas priekšrocības salīdzinājumā ar B, kad A valodas repertuārs viņam piedāvā labāku pieklūvi svarīgiem resursiem.	Cilvēki tiek salīdzināti pēc tiem pašiem kritērijiem, morāli nozīmīgi un pieejami sabiedrībai.	Sociālās domstarpības par resursu relatīvo nozīmi. Var būt grūti piemērot.
Kapacitātes pieeja	A ir lingvistiskas priekšrocības salīdzinājumā ar B, kur A valodu reģistrs atvieglo vērtīgu cilvēka funkciju izpildi.	Cilvēki tiek salīdzināti pēc identiskiem, morāli nozīmīgiem, publiski pieejamiem un plaši atzītiem kritērijiem.	Sociālās domstarpības par darbību relatīvo nozīmi. Var būt grūti piemērot.

6 Kas ir “sarežģīta pieeja” valodu politikas atlasei un izstrādei?

Marco Civico, FransuāGrina, Ženēvas Universitāte

Sarežģītas pieejas pieņemšana nozīmē tradicionālās pieejas paplašināšanu līdz saiknei starp “augšuposma” politikaslēmumiem un to “lejupējiem” rezultātiem. Lai gan pirmais ir paredzēts, lai ietekmētu otro (politikas joprojām tiecas sasniegt noteiktus mērķus), saikne starp tiem parasti ir sarežģītāka nekā tradicionālās teorijas. Tajā pašā laikā lauka realitāte var būt ļoti atšķirīga. Šo divu iemeslu dēļ nav vienotas politikas, un sarežģītas pieejas ir atbilde uz šo problēmu. Tas attiecas uz visu veidu politiku. Faktiski Eiropas Komisijas 2009. gadā publicētajās “Ietekmesnovērtējuma pamatnostādņēs” jau ir diezgan skaidri noteikts, ka politikas īstenošanā un novērtēšanā vienmēr jāņem vērā ietekme uz vidi, ekonomiku un sociālo jomu, kā arī visi ārējie faktori, kam var būt pozitīva vai negatīva ietekme uz politiku. Tomēr, lai gan politikas veidotāji bieži vien atzīst sarežģītību, tai reti tiek sniegta oficiāla definīcija, nemaz nerunājot par analītisku sistēmu.

Ko mums saka pētījums?

Sarežģītības teorijas izpēte liecina, ka valodas jautājumi atbilst vairākiem konkrētiem kritērijiem un tāpēc tiek uzskatīti par sarežģītiem jautājumiem. Cita starpā valodas problēmām ir nelineāra dinamika (piemēram, tādi procesi kā valodas apguve, valodas samazināšanās, un valodas saglabāšana var paātrināt vai palēnināt, un dažreiz otrādi). Tās raksturo atgriezeniskās saites cilpas (domā par pašbarošanas valodas lietošanu), un tām ir atšķirīgas iezīmes dažādos agregācijas līmeņos (piemēram, personas un uzņēmuma saziņas vajadzības ir atšķirīgas).

Sarežģīta intervences plāna definēšana cita starpā nozīmē atzīt, ka valodas jautājumi vienmēr rada jautājumus, kas saistīti ar citām jomām, piemēram, izglītības sistēmu, tiesību normām, demogrāfiskajām un darba tirgus norisēm. Valodu politikai vienmēr ir plašāka ietekme ārpus valodu sfēras. Sarežģītības teorija liecina, ka mērķtiecīgai un efektīvai politikai ir jāatzīst sarežģītie tīkli, kas saista valodu jautājumus ar svešvalodu cēloņiem un sekām.

Ilustrācijas un pierādījumi

Valodu politika dažkārt nespēj sasniegt savu(-os) mērķi(-us), jo tā nav sarežģīta; kompleksās integrētās politikas kopumā ir labākas. Piemēram, pēc neatkarības iegūšanas īru valodas politikā parasti tiek uzskatīts, ka tai ir bijuši neapmierinoši rezultāti, jo tā bija pārāk

koncentrēta uz skolu kontekstu un lielākoties tika atstāta novārtā mainīgie lielumi, kas nav saistīti ar izglītību (piemēram, attieksme pret īru valodu). No otras puses, Euskeras popularizēšana Basku zemē izrādījās veiksmīgāka, jo valodu politikas plānā bija iekļauti ne tikai ar skolu saistīti pasākumi, bet arī pieaugušo kursi, ad hoc iestāžu izveide un izpratnes veicināšanas kampaņas.

Politiskā ietekme

Vispārējais princips ir tāds, ka mums ir jāizstrādā politika “tik sarežģīta kā jautājumi, ko tās risina”. Tas nozīmē dažas praktiskas pamatnostādnes attiecībā uz politiku, kas saistīta ar valodu.

Atlases un projektēšanas posmā:

► Valodas jautājumi nekad nav “tikai” valodas problēmas. Pirms intervences stratēģijas izstrādes ir jāizveido starpdisciplīnu grupa, lai novērtētu, cik lielā mērā attiecīgais jautājums attiecas uz dažādām jomām, novērtētu vajadzīgo sadarbības līmeni un noteiktu sarežģītu rādītāju kopumu, kas nepieciešami uzraudzībai un novērtēšanai.

► Rīcības plānam nevajadzētu būt balstītam tikai uz valodu disciplīnām. Par tās attīstību atbildīgajai komandai ir jābūt starpdisciplinārai, un ekspertiem, kas nodarbojas ar valodu jautājumiem, jābūt no dažādiem viedokļiem.

Īstenošanas posma laikā un pēc tā:

► politika jāuzrauga, lai pārlicinātos, ka programma tiek pareizi īstenota, un lai pārlicinātos, ka starp dažādiem dienestiem pastāv pietiekama informācijas plūsma, lai nodrošinātu pastāvīgu pielāgošanu. Pētījumi par sarežģītību liecina, ka pārmaiņas nenotiek regulāri. Ilgi periodi bez izmaiņām var mainīties ar pēkšņām un dramatiskām izmaiņām (pie “gala punktiem”).

► ex-post novērtējumam jābūt daļai no vispārējās koncepcijas. Tai būtu jānovērtē politikas tiešā ietekme, kā arī tās ietekme uz nevalodīgajiem mainīgajiem lielumiem, lai sistemātiskāk konstatētu neparedzētu vai neparedzētu ietekmi (vai tās neesamību).

Process ir apkopots zemāk diagrammā.

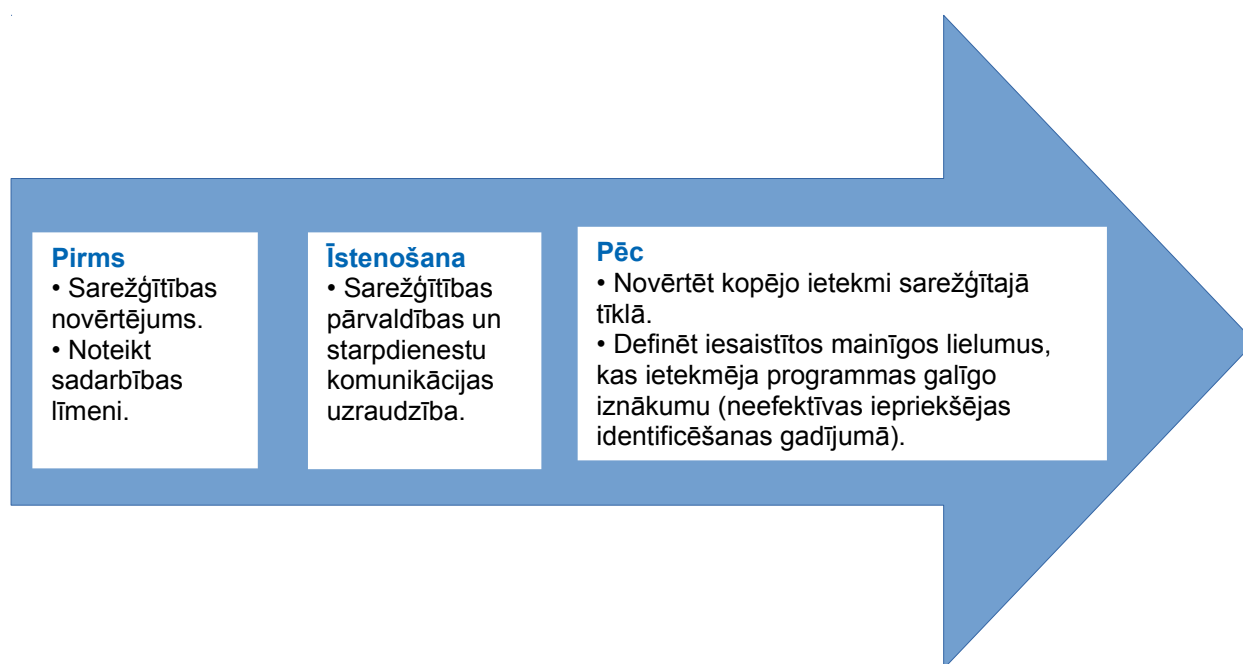
Atsauces un padziļināšana:

Eiropas Komisija (2009. gads). *Ietekmes novērtējuma pamatnostādnes*. SEC (2009) 92.

Geyer, R. & Cairney, P. (Eds.) (2015). *Rokasgrāmata par sarežģītību un sabiedrisko kārtību*. Čeltenham: Edvards Elgars.

Gazzola, M. & Grin, F. (2017). Salīdzinošā valodu politika un novērtējums. G. González Núñez & R. Meylaerts (Eds.). *Tulkošana un sabiedriskā kārtība* (83.–112. lpp.). Londona: Routledge.

Telpa, G. (2011). *Sarežģītība, iestādes un sabiedriskā*

politika. Agile lēmumu pieņemšana nemierīgā pasaulē. Čeltenham: Edvards Elgars.

7 Kāpēc demolingvistiskās prognozes būtu jāizmanto valodas politikas izvēlē?

László Marác, Amsterdams Universitāte

Lielākajā daļā Eiropas akadēmisko un publisko diskursu šķiet acīmredzams, ka dominē lingua franca, un tā būs angļu valoda. Papildus jebkāda veida lingvistiskās hegemonijas problemātiskajām iezīmēm (neatkarīgi no dominējošās valodas) varas mainīgie ģeopolitiskie konstelācijas ne vienmēr dod priekšroku šim scenārijam, tostarp nepārtrauktai globālajai angļu valodas paplašināšanai. Angļu valodas hegemoniskais stāvoklis izriet no angļiski runājošo valstu pieaugošās ietekmes 20. gadsimtā (Phillipson, 2009). Tomēr²¹. gadsimtā ir sagaidāms, ka šī politiskā un ekonomiskā dominēšana samazināsies, un nav skaidrs, vai angļu valodas loma paliks neapstrīdama.

Ko mums saka pētījums?

20. gadsimts ir veicinājis angļiski runājošo valstu politisko un komerciālo paplašināšanos. Komentētāji apgalvoja, ka angļu valodas stāvoklis tiks apšaubīts, jo Amerikas Savienoto Valstu dominēšana pasaulē 21. gadsimta sākumā pārsniedza maksimumu (Moul and Morris, 2003 Ostler, 2006). Ostler (2010) arī norāda, ka valodu tehnoloģiju attīstība, jo īpaši mašintulkošana, vājinās pasaules lingua franca nozīmi. Tas pavērs iespēju citām plašākām saziņas valodām iegūt lingua franca globālu statusu vai vismaz saglabāt savu nozīmi lingua franca komunikācijā reģionālā līmenī, tostarp Eiropas Savienības (ES) teritorijā. Ģeopolitiskās varas līdzsvara pakāpeniskā attīstība, visticamāk, palielinās dažu valstu vai valstu konsorcijs ietekmi uz pasaules lietām.

ES demokrātiskā ietekme samazinās, bet tā joprojām ir nozīmīgs ekonomikas dalībnieks. Citas valstu grupas, piemēram, Šanhajas Sadarbības organizācija vai Eirāzijas Savienība, varētu iegūt lielāku ietekmi. Šo organizāciju pieaugošā ietekme uz pasaules lietām nozīmē arī to, ka to valodas un valodu politikas koncepcijas, visticamāk, kļūs svarīgākas ilgtermiņā.

Ilustrācijas un pierādījumi

Vairākas plašākas saziņas valodas jau konkurē ar globālo angļu valodu par lingua franca (reģionālā) statusu. Bijušajos Padomju Savienības reģionos krievu valoda joprojām tiek izmantota kā reģionālā lingua franca. Tāda valsts kā Kazahstāna pašreizējā bijušajā padomju un krievu orbītā ir pieņēmusi oficiālu trīsvalodu valodas politiku, kas veicina vienlīdz svarīgu Kazahstānas, angļu un krievu valodas statusu. Divas

oficiālās valodas Šanhajas militārās sadarbības, kas aptver teritoriju austrumu daļā Eirāzijas kontinentā ir krievu un mandarīnu ķīniešu. Ar gandrīz 900 miljoniem, Mandarin ķīniešu ir līdz šim visvairāk dzimtā valoda (apmēram trīs reizes vairāk nekā angļu šobrīd). Franču valoda joprojām ir galvenā lingua franca lielākajā daļā bijušo Francijas koloniālo valstu Āfrikas kontinentā, un demogrāfiskās prognozes nosaka, ka līdz 2060. gadam franču valodā runājošo skaits ir no 370 līdz 770 miljoniem; un spāņu kā lingua franca spēlē svarīgu komunikācijas lomu visā Amerikas kontinentā, tostarp, pēc migrācijas un demolingvistiskās evolūcijas, Amerikas Savienotajās Valstīs. Arī citas svarīgas plašākas saziņas valodas, piemēram, hindi, malajiešu un portugāļu valodu, varētu pievienot reģionālo konkurentu sarakstam angļu valodā.

Politiskā ietekme

Īsāk sakot, globālajai ģeopolitiskajai attīstībai vajadzētu likt mums paredzēt vairāku reģionālo vai globālo lingua franca, tostarp angļu, kā arī vairāku citu valodu, tostarp mandarīnu ķīniešu, spāņu, arābu, hindi, krievu, bengāļu, malaju, portugāļu, urdu, japāņu, franču, vācu, persiešu un javāņu valodu, izmantošanu. Iepriekšējā tabulā šīs valodas tiek klasificētas pēc kopējā runātāju skaita, ir skaidrs, ka “lingua franca runātāju” un tādējādi “kopējo runātāju” skaits ir ļoti aptuvenus.

Papildus dažādu kategoriju runātāju skaitam tiek ņemts vērā arī konkurējošo valodu ģeogrāfiskais sadalījums un koncentrācija, kā arī to prestižs un statuss. Valodu dinamiku veidojošo politisko, ekonomisko un demogrāfisko faktoru sarežģītā mijiedarbība liek domāt, ka uz nākotni vērsta Eiropas valodu politikā būtu jāņem vērā plašs valodu klāsts.

ES dalībvalstis varētu piešķirt vairāk vietas iepriekš minētajām valodām skolu mācību programmās, jo īpaši neaprobežojoties tikai ar dzimtās valodas un angļu valodas mācīšanu. Šī atvērtāka pieeja atbilst ieteikumam COM (2008/566: 7) ka plašāku saziņas valodu mācīšana ir svarīga, lai palielinātu konkurētspēju un uzlabotu iespējas pasaules tirdzniecības jomā.

Atsauces un padziļināšana

Eiropas Kopienu Komisija (2003). Komisijas 2003. gada paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei,

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai *"Valodu apguves un lingvistiskās daudzveidības veicināšana: Rīcības plāns 2004.-2006. gadam, COM(2003) 449 galīgā redakcija.*

Eiropas Kopienu Komisija (2008. gads). Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai Daudzvalodība: Eiropas priekšrocība un kopīga apņemšanās. COM(2008) 566 galīgā redakcija. Briselē: 18.9.2008.

Eiropas Komisija (2006. gada februāris). Eiropieši un viņu valodas, Eurobarometra īpašais apsekojums Nr. 243

<https://webgate.ec.europa.eu/ebsm/api/public/deliverable/download?doc=true&deliverableId=37732>

Eiropas Komisija (2012. gada jūnijs). Eiropieši un viņu valodas, Eurobarometra speciālizdevums 386 <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/1049>

Moul, J. & Morris, M. A. (2003). *Valodas globalizācijas pasaulē.* Kembridža: Kembridžas Universitātes prese.

Ostler, N. (2006). *Vārda impērijas: Pasaules valodas vēsture.* Londona: Hārpers daudzgadīgs.

Ostler, N. (2010). *Pēdējā Lingua Franca: Līdz Babel atgriešanās brīdim.* Ņujorka: Valkers.

Filipsons, R. (2009). *Lingvistiskā imperiālisms turpinājās.* Ņujorka: Routledge.

Valoda	Runātāju kopskaits (M)	Dzimtās valodas runātāji (M)	Runātāji lingua franca (M)
1 Angļu valoda	1143	331	812
2 Ķīniešu mandarīns	1051	873	178
3 Spāņu valoda	389	329	60
4 Arābu valoda	346	206	140
5 Hindi	302	182	120
6 Krievu valoda	254	144	110
7 Bengali	250	181	69
8 Malaizijas/Indonēzijas	202	55	147
9 Portugāļu valoda	193	178	15
10 Urdu	154	61	93
11 Japāņu	126	125	1
12 Franču valoda	118	68	50
13 Vācu valoda	118	90	28
14 Persiešu	109	36	73
15 Javanese	85	85	0

Valodu klasifikācija pēc kopējā runātāju skaita (pielāgots no Ostler, 2017:227)

8 Kā svešvalodu mācīšana ietekmē migrācijas izmaksas?

Michele Gazzola, Torsten Templin, Bengt-Arne Wickström, Humboldt-Universität zu Berlin

Ekonomika liecina, ka kapitāla un darbaspēka mobilitāte veicina resursu labāku sadali un tādējādi arī ekonomisko efektivitāti. Darbaspēka mobilitāte jo īpaši palīdz mazināt strukturālās bezdarba līmeņa atšķirības starp reģioniem. Tomēr valodu dažādības apstākļos, piemēram, ES, pienācīgu svešvalodu zināšanu trūkums var kavēt darbaspēka mobilitāti. Jaunas valodas apguve ir dārga un var ietekmēt mobilitātes izvēli. Valodu politika var palīdzēt indivīdiem samazināt šīs izmaksas, vienlaikus veicinot iekļaušanu.

Ko mums saka pētījums?

Ekonomikas teorija parasti modelēja personas izvēli migrēt, salīdzinot ieguvumus un izmaksas. Šie ieguvumi un izmaksas ne vienmēr ir finansiāli un var ietvert nefinansiālus aspektus, piemēram, tuvumu ģimenes locekļiem vai draugiem vai drošāku vidi bērniem, bet šīs diskusijas nolūkā pievērsīsimies salīdzinājuma finansiālajai daļai (mēs nerunājam par ārkārtīgiem bēgļu un patvēruma meklētāju gadījumiem, ne arī par īstermiņa mobilitāti). Cilvēki tiek mudināti pārcelties uz citu valsti, ja *starpība* starp paredzamajiem ienākumiem, atskaitot nodokļus un sociālos pabalstus (un koriģējot, ņemot vērā dzīves dārdzības atšķirības) galamērķa valstī un izcelsmes valstī ir lielāka nekā dažādo migrācijas izmaksu summa. Pabalsti var ietvert bezmaksas veselības apdrošināšanu vai bērnu audzināšanu. Šīs izmaksas var ietvert tiešas ceļošanas vai uzņemšanas izmaksas, ko nosaka galamērķa valsts migrācijas politika, kā arī netiešās izmaksas, piemēram, attālumu no radniekiem un draugiem, priekšroku mājām, psiholoģiskās izmaksas un valodu apguves izmaksas.

Ilustrācijas un pierādījumi

Empīriski dati no dažādām ESAO valstīm liecina, ka valodu prasmes ir statistiski nozīmīgs migrācijas modeļu noteicošais faktors un ka migrantu lingvistiskā izcelsme ir svarīga, izvēloties galamērķa valsti (Chiswick and Miller, 2015). Kopumā uzņēmējas valsts oficiālās valodas zināšanas (vai nu kā pirmā valoda, vai kā otrā valoda) ir svarīgs faktors, kas izskaidro migrācijas plūsmu sastāvu un apjomu. Piemēram, Eiropā, runājot valsts galvenajā valodā, gandrīz par pieciem palielinās iespēja emigrēt uz šo valsti. Valodas politika var ietekmēt valodas izmaksas. Valodas politika izcelsmes valstī var palielināt pakļautību galamērķa

valsts oficiālajai valodai (vai vienai no oficiālajām valodām). Svešvalodu mācīšana izglītības sistēmā samazina vidējās izmaksas par migrāciju uz valstīm, kurās šīs valodas ir oficiālas vai plaši izplatītas, neatkarīgi no tā, vai pilsoņi ir patiesi ieinteresēti emigrācijā pieaugušo dzīvē. Valodas politika galamērķa valstī migrācijas izmaksas ietekmē divos dažādos veidos. Tā var uzlabot pēcmigrācijas valodas pieejamību, nodrošinot migrantiem pieejamus valodas un integrācijas kursus. Turklāt tā var pieļaut dažus izņēmumus attiecībā uz vietējās oficiālās valodas lietošanu konkrētās administratīvajās formās, dažos sabiedriskajos pakalpojumos un dažās darba tirgus nozarēs. Piemēram, valsts iestādes var izmantot rakstiskās un mutiskās tulkošanas pakalpojumus, lai nodokļu birojam nodrošinātu administratīvās veidlapas dažādās valodās un nolīgtu tulkus slimnīcās. Valsts iestādes var pieņemt, ka noteiktām migrantu grupām (piemēram, augsti kvalificētām personām) ir tiesības uz noteiktu laiku strādāt valodā, kas nav uzņēmējas valsts oficiālā valoda. Piemēram, ārvalstu skolotājus var iecelt amatā, ja noteiktā laika posmā tiek attīstītas atbilstošas valodas prasmes vietējā valodā.

Ne visas valodu politikas ir vienādas vai sasniedz vienādus rezultātus mobilitātes un iekļaušanas ziņā. Lielākajā daļā ES valstu, piemēram, angļu valoda ir pirmā svešvaloda, ko māca skolās. Tāpēc ES pilsoņiem ir lētāk ceļot uz Eiropas valstīm, kurās plaši runā angļu valodā, jo īpaši Īrijā un Apvienotajā Karalistē. Tas var radīt negaidītus traucējumus ārvalstu darba ņēmēju plūsmās Eiropas darba tirgū. Valstis, kuru oficiālā valoda netiek plaši mācīta ārzemēs, bieži veicina angļu valodas kā otrās valodas izmantošanu noteiktos profesionālos amatos, piemēram, augstākajā izglītībā un lielos uzņēmumos. Tomēr šī izvēle var radīt citas problēmas attiecībā uz ārvalstnieku iekļaušanu vietējā līmenī, jo tā mazina stimulu apgūt galamērķa valsts vai reģiona dominējošo valodu.

Politiskā ietekme

Ir vajadzīgi turpmāki pasākumi Eiropas un valstu līmenī, lai mazinātu spriedzi starp mobilitāti un iekļaušanu. Valodas apguvei pirms pārcelšanās uz ārzemēm un/vai tūlīt pēc ierašanās uzņēmējā valstī jākļūst pieejamāki un lētāki. Izmaksas var sadalīt starp dalībvalstīm, piemēram, vairāk izmantojot ES

struktūrfondus. Var atbalstīt arī to, ka publiskais dienests nodrošina veidlapas vairākās valodās, un daudzvalodu direktoriju izmantošanu darba vietā.

Izglītības sistēmā mācīto valodu dažādības dažādošana tā vietā, lai koncentrētos uz vienu valodu, vēl vairāk uzlabotu mobilitāti. Empīriskie pētījumi liecina, ka tiek ņemta vērā ne tikai galamērķa valsts dominējošās valodas prasme, bet arī valodas attālums starp šo valodu un migrantiem jau zināmajām valodām. Mobilitāti un iekļautību varētu veicināt valodu direktoriju izveide, kuros būtu iekļautas valodas, kas pieder dažādām valodu saimēm (piemēram, ģermāņu, romāņu un slāvu valodas), nevis valodas, kas pieder vienai un tai pašai ģimenei.

Atsauces un padziļināšana

Aparicio Fenoll, A. & Kuehn, Z. (2016). Vai svešvalodu

zināšanas veicina jauniešu migrāciju Eiropas Savienībā? Gazzola, M. & Wickström B.-A. (Eds.) *Valodu politikas ekonomika* (331–356. lpp.). Kembridža: MIT Prese.

Burckhardt, T. (prese). Lingvistiskā balsstiesību atņemšana un darbaspēka mobilitāte Eiropā. Gazzola, M., Templin, T., & Wickström, B.A. (Eds.). *Valodu politika un valodnieciskais taisnīgums: Ekonomiskās, filozofiskās un sociāli lingvistiskās pieejas*. Berlīne: Pērnerns.

Chiswick, B. R. & Miller P. W. (2015). Starptautiskā migrācija un valodas ekonomika. B. R. Chiswick & P. W. Miller (Eds.) *Starptautiskās migrācijas ekonomikas rokasgrāmata* (21.-269. lpp.). Amsterdamā: Ziemeļholandē.

9 Kāda sociālekonomiskā nevienlīdzība starp dažādu valodu runātājiem jārisina ar valsts politikas palīdzību?

Brian Carey, Andrew Shorten, Limerikas Universitāte

Iekļautību un mobilitāti var apdraudēt sociālā un ekonomiskā nevienlīdzība, kas rodas tāpēc, ka cilvēkiem ir atšķirīgas valodu prasmes. Piemēram, ja darba devēji atalgo vietējās dominējošās valodas vai globālās valodas, piemēram, angļu valodu, tad viņu augsti kompetentajiem runātājiem bieži vien būs labākas nodarbinātības un paaugstināšanas iespējas. Tomēr, tā kā ne visas valodu nevienlīdzības ir sociālā netaisnība, mums ir vajadzīgi sociālā taisnīguma principi, lai izskaidrotu, kāda nevienlīdzība ir svarīga, kāpēc tā ir un kas ir vissvarīgākā.

Ko mums saka pētījums?

Empīriskie pētnieki ir identificējuši daudzas nevienlīdzības valodas dēļ. Piemēram, dažu valodu prasme var piesaistīt piemaksu par atalgojumu, personām, kurām ir dzimtā valoda, var būt labākas paaugstināšanas iespējas, ja viņi darba vietā šķiet mazāk svārstīgi vai līdzjutīgāki, un plaši lietotas valodas runāšana var pavērt durvis iestādēm, kas piedāvā priekšrocības, piemēram, universitātēm un karjeras tīkliem (kopsavilkumu sk. Shorten, 2017). Turklāt valodas prasme var ietekmēt arī personas spēju orientēties sarežģītās sociālās, komerciālās un publiskās iestādēs, veidot attiecības, piekļūt medicīniskajai aprūpei vai efektīvi īstenot pilsoniskās un politiskās tiesības (De Schutter un Ypi, 2012).

Lai gan nevienlīdzība kā tāda dažkārt tiek uzskatīta par nepieņemamu, daudzi uzskata, ka vismaz daļa no nevienlīdzības valodas dēļ ir morāli brīva, piemēram, profesionālais labums, ko persona gūst no izvēles ieguldīt valodu apgūvē, vai ierobežotās iespējas piedalīties sabiedriskajā dzīvē, ko dzīvo citā valstī dzīvojošs darba ņēmējs.

Tajā pašā laikā gandrīz visi piekrīt, ka sabiedriskajā politikā būtu jārisina vismaz zināmas atšķirības ar lingvistisko dimensiju. Tāpēc mums ir vajadzīgi uz principiem balstīti iemesli, lai palīdzētu mums saprast, kāda nevienlīdzība prasa koriģējošu rīcību, un politisko filozofu izpēte var palīdzēt mums to formulēt.

Viens no principiem, ko mēs varētu izmantot šim nolūkam, ir pietiekamības princips, kas uzstāj, ka valsts politikai ir jānodrošina, lai pēc iespējas mazāk cilvēku nonāktu zem noteikta sliekšņa (Francfort, 1987). Šo sociālo minimumu var noteikt, atsaucoties uz personas labklājību, ienākumiem, cilvēktiesību ievērošanas pakāpi vai kaut ko citu. Jebkurā gadījumā ir svarīgi nodrošināt, lai ikvienam būtu "pietiekamas" lietas, kas

mums ir svarīgas. Vēl viens potenciālais princips ir prioritātes princips, kas iesaka valsts politikā prioritāti piešķirt vismazāk attīstīto personu vajadzību apmierināšanai (Parfit, 1998). Šis princips nav balstīts uz sociālā minimuma ideju, bet gan apstiprina, ka palīdzība cilvēkiem ir vēl svarīgāka, morāli runājot, jo viņi ir vāji attīstīti. Tāpēc Komiteja norāda, ka neliela skaita nelabvēlīgā situācijā esošu cilvēku situācijas nelieliem uzlabojumiem ir lielāka morāles nozīme nekā ievērojamiem uzlabojumiem situācijā, kādā atrodas liels skaits personu, kas ir labvēlīgākā situācijā.

Ilustrācijas un pierādījumi

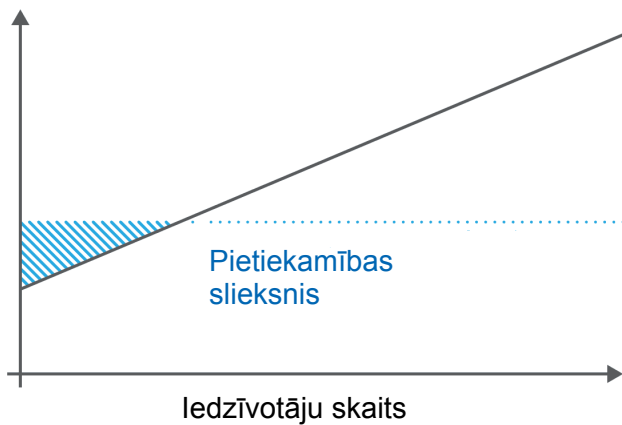
Ciktāl tas attiecas uz lingvistisko nevienlīdzību, pietiekamības princips liek mums novērst nevienlīdzību, kas var novest pie tā, ka daži cilvēki atrodas zem sliekšņa.

Tas varētu ietvert, piemēram, tulkošanas pakalpojumu sniegšanu, lai imigranti varētu piekļūt sabiedriskajiem pakalpojumiem vai valodu apmācības programmām, lai viņi varētu piekļūt noderīgam darbam. Lai to īstenotu, iedzīvotājiem būs jāpieņem lēmums par sliekšni savai sabiedrībai. Viņi varētu dot priekšroku tīri ekonomiskai definīcijai, piemēram, nodrošinot, ka neviens lingvistisku iemeslu dēļ nespēj nodrošināt pietiekamus ienākumus. Lai to panāktu, būtu jāpiedāvā imigrantiem valodu apguves programmas. Vai arī viņi varētu dot priekšroku plašākai definīcijai, piemēram, nodrošinot, ka ikvienam ir reāla iespēja izmantot savas domas un iztēli viņiem pazīstamā valodā. Tam, iespējams, būtu nepieciešama kultūras produktu subsidēšana minoritāšu valodās un nodarbinātības iespēju nodrošināšana mazākumtautību valodā runājošajiem.

Tajā pašā laikā prioritātes princips paredz, ka mēs koncentrējamies uz to cilvēku stāvokļa uzlabošanu, kuri pašlaik ir nabadzīgi, izvirzot viņu vajadzības augstāk par citu labvēlīgāku grupu vajadzībām. Tas varētu nozīmēt, piemēram, valodu apmācības programmu ieviešanu nesensajiem imigrantiem, kuriem valodas dēļ ir sliktas izredzes strādāt. Iespējams, pretrunīgi šis viedoklis uzsver, ka principā mums ir jāatturas no politikas īstenošanas par labu vislabvēlīgākajām grupām, piemēram, dažu pirmiedzīvotāju valodu runātājiem, ja mēs varam uzlabot vismazāk attīstīto personu situāciju.

Politiskā ietekme

Katrs princips varētu būt svarīgs dažādos politikas scenārijos. Piemēram, pietiekamības princips varētu būt īpaši svarīgs, lemjot par to, kāda veida tulkošanas pakalpojumus sniegt un kam. Tajā pašā laikā prioritātes princips varētu labāk palīdzēt mums piešķirt ierobežotus resursus starp dažādām grupām, kurām ir konkurējošas prasības, piemēram, migrantiem un minoritāšu valodas runātājiem. Ir būtiski, lai abi principi praksē bieži vien atbilstu līdzīgiem ieteikumiem, jo, lai nodrošinātu, ka pēc iespējas vairāk cilvēku pārsniedz pietiekamības sliekšni, bieži vien būs jāpiešķir prioritāte vistrūcīgāko personu vajadzībām.

Atsauces un padziļināšana

- De Schutter, H. & Ypi, L. (2012). Valoda un laime. *Politika, filozofija & Ekonomika*, 11, 357–381.
- Frankfurte, H. (1987). Vienlīdzība kā morāla ideja. *Ētika*, 98, 21–42.
- Parfit, D. (1998). Vienlīdzība un prioritāte. A. Mason (Ed.), *Ideals of Equality* (1.–20. lpp.), Oksforda: Blackwell izdevniecība.
- Saīsināt, A. (2017). Četri valodas trūkuma koncepcijas. *Daudzvalodu un daudz kultūru attīstības žurnāls*, 38, 607–621.

10 Kādās valodās būtu jānodrošina veselības aprūpe?

Brian Carey, Andrew Shorten, Limerikas Universitāte

Cilvēkiem, kuri nezina dominējošu vietējo valodu, var būt grūti piekļūt veselības aprūpei, ja viņiem ir grūti identificēt un sazināties ar attiecīgajiem medicīnas dienestiem. Tajā pašā laikā personām, kas runā minoritāšu valodās, var būt grūti identificēt un izmantot attiecīgos medicīnas pakalpojumus viņu izvēlētajā valodā. Kad personai tiesiskuma jomā ir tiesības uz valsts veselības aprūpes pakalpojumu sniegšanu konkrētā valodā?

Ko mums saka pētījums?

Personas veselības kvalitāte var tikt apdraudēta, ja tai ir grūtības piekļūt veselības aprūpei valodā, kuru viņš saprot. Piemēram, neatliekamās palīdzības jomā profesionālu tulku trūkums būtiski ietekmē pacientu izpratni par viņu stāvokli (Baker et al., 1996). Turklāt pat cilvēkiem, kuri zina dominējošu valodu, saziņa ar veselības aprūpes speciālistiem ir sarežģīta, ja viņi nesaprot medicīniskos terminus (Schyve, 2007), un līdz ar to cilvēki, iespējams, cieš no veselības problēmām, ja viņi neuzticas dominējošajai valodai. Piemēram, Austrālijas pētījumā konstatēts, ka pēcdzemdību depresija bija biežāk sastopama ķīniešu mātēm nekā vispārējā populācijā šī iemesla dēļ, lai gan šis nosacījums ir praktiski nezināms Ķīnā (Chu, 2005), un saziņas grūtības var būt daļa no paskaidrojuma. Tādēļ, lai apmierinātu cilvēku veselības vajadzības, var būt nepieciešama dažāda valodu politika, piemēram, rakstiskās un mutiskās tulkošanas pakalpojumi, mazākumtautību vajadzībām labvēlīgi sociālie un veselības aprūpes pakalpojumi, kā arī valodu apguves atbalsts.

Papildus piekļuvei pienācīgai veselības aprūpei ir svarīgi, lai daudziem cilvēkiem būtu piekļuve medicīniskajiem pakalpojumiem viņu izvēlētajā valodā, pat ja viņi ir kompetenti dominējošās valodas runātāji. Piemēram, apsveriet dienvidrietumu Īrijas īru valodā runājošā reģiona Kerry Gaeltacht iedzīvotāju, kurš konstatē, ka viņai ir jāizmanto angļu valoda, lai sazinātos ar savu vietējo ārstu. Viņas intereses ir apdraudētas, jo viņa nevar piekļūt svarīgam sabiedriskajam dienestam savā izvēlētajā valodā reģionā, kurā valsts ir apņēmusies to veicināt. Var šķist, ka pēdējās minētās intereses ir mazāk morāli svarīgas nekā iepriekš minētās intereses, jo ir mazāk kaitīgs liegt piekļuvei aprūpei vēlamajā valodā nekā pilnīgai piekļuvei aprūpei. Tomēr, lemjot par to, kā piešķirt ierobežotus valsts līdzekļus, abas intereses nav obligāti jālīdzsvaro. Tā vietā labāka pieeja ir censties panākt vienošanos par standartiem un principiem, kas ir

piemēroti katram interešu veidam.

Ilustrācijas un pierādījumi

No vienas puses, katrai personai ir būtiska morāla interese par savu veselību, un šīs intereses ir pietiekami svarīgas, lai attaisnotu tiesības uz veselību. Tā kā pilsoņu iespējas izmantot šīs tiesības tiks apdraudētas, ja viņi nevarēs piekļūt veselības aprūpei viņiem saprotamā valodā, ir spēcīgs pamats taisnīgumam, lai, sniedzot rakstiskās un mutiskās tulkošanas pakalpojumus, izmitinātu minoritāšu valodas runātājus. no otras puses, rakstiskās un mutiskās tulkošanas pakalpojumu sniegšana neatbilst tam, ko pieprasa daži minoritāšu valodas runātāji, proti, veselības aprūpes pakalpojumu sniegšana bez starpniekiem viņu dzimtajā valodā.

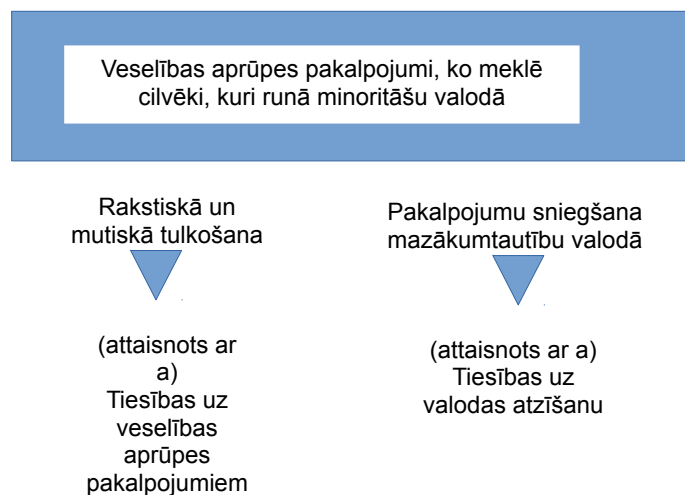
Ja nav iespējams nodrošināt veselības aprūpi visās valodās, kurās runā sabiedrībā, tad pilsoņiem ir jāizlemj, kuras valodas izmantot šim nolūkam. Šajos lēmumos jārespektē dažādu valodu runātāji kā vienlīdzīgi, un tiem nevajadzētu liegt mazākumā runājošiem cilvēkiem piekļuvei veselības aprūpes pakalpojumiem viņu dzimtajā valodā tikai ekonomisku iemeslu dēļ. Viens no veidiem, kā pret dažādu valodu runātājiem izturēties vienādi, ir piedāvāt vienādu adaptācijas līmeni uz vienu iedzīvotāju dažādām sabiedrībā lietotajām valodām (Grin & Vaillancourt, 2015), piemēram, sniedzot veselības aprūpes pakalpojumus minoritāšu valodās saskaņā ar principu "kad skaits attaisno" (Patten, 2014). To var izdarīt vai nu reģionālā līmenī, piemēram, ja mazākums ir ģeogrāfiski koncentrēts, vai arī vispārīgi, lai runātājiem būtu pieejama veselības aprūpe viņu dzimtajā valodā neatkarīgi no tā, kur viņi dzīvo valstī.

Politiskā ietekme

Principā nav nekāda iemesla, kāpēc abas iepriekš aprakstītās intereses nevar tikt izpildītas vienlaicīgi. Tomēr, ja resursi ir ierobežoti, pilsoņiem būs jāizlemj, kuras intereses atbalstīt. Tā kā politikas veidošanas procesā ir viegli atstāt novārtā mazāk spēcīgas grupas, ir svarīgi atcerēties, ka neaizsargātām migrantu grupām bieži vien ir sarežģītas ar valodu saistītas veselības vajadzības. Tajā pašā laikā ir svarīgi arī atgādināt, ka lingvistiskajām minoritātēm ir likumīgas tiesības uz taisnīgu daļu no valsts veselības aprūpes resursiem, kas var ietvert veselības aprūpes pakalpojumu sniegšanu viņu izvēlētajā valodā. Tāpēc lēmumu pieņēmējiem būtu skaidri jāpaziņo iemesli, kāpēc viņi lemj par

konkrētām prioritātēm, lai pilsoņiem būtu iespēja saprast un apstrīdēt valsts lēmumus.

Atsauces un padziļināšana

Baker, D. W., Parker, R. M., Williams, M. V., Coates,

W.C., & Pitkin, K. (1996). Tulku izmantošana un efektivitāte neatliekamās palīdzības nodaļā. *Amerikas Medicīnas asociācijas žurnāls*, 275, 783–8.

ČU, K. (2005). Pēcdzemdību pieredze un ķīniešu migrējošo sievietu veselības vajadzības Brisbenā, Austrālijā. *Etniskā piederība un veselība*, 10, 33–56.

Grin, F. & Vaillancourt, F. (2015). Valodu ekonomikas politika: Ievads novērtēšanas darbā. F.M. Hult & D. Cassels Johnson (Eds.), *pētniecības metodes valodu politikā un plānošanā: Praktiska rokasgrāmata* (118.-129. lpp.), Bostona: Wiley-Blackwell.

Patten, A. (2014) *Vienlīdzīga atzīšana: Moral Foundations of Minority Rights*. Oksforda: Princeton University Press.

Schyve, P.M. (2007). Valodu atšķirības kā šķērslis veselības aprūpes kvalitātei un drošībai: Apvienotās komisijas perspektīva. *Vispārējās iekšējās medicīnas žurnāls*, 22, 360–361.

11 Vai izmaksas ir ievērojamas valodas politikas ziņā?

Bengt-Arne Wickström, Michele Gazzola, Torsten Templin, Humboldt-Universität zu Berlin

Lai saprātīgi apspriestu valodu politiku, ir jāanalizē īpaši plānošanas pasākumi, kas sagrupēti dažādās kategorijās. Dažādām valodu politikas pasākumu izmaksu struktūrām ir vajadzīgi atšķirīgi lēmumu pieņemšanas noteikumi dažādām kategorijām. Šeit mēs koncentrējamies uz īstenošanas izmaksām, neņemot vērā (kas var būt ievērojamas) lēmumu pieņemšanas izmaksas, kas noved pie attiecīgā pasākuma. Ņemot vērā to, ka saņēmēji ir sadalīti noteiktā platībā, izmaksas var atšķirties gan atkarībā no atbalsta saņēmēju skaita, gan platības lieluma. Demokrātiskā kontekstā valsts politika tiek vērtēta, ņemot vērā ieguvumus un trūkumus. Valodu politiku var uzskatīt par valsts politiku, kuras mērķis ir ņemt vērā visu sabiedrības iedzīvotāju valodas izvēli, samērojot uztvertos ieguvumus ar saistītajām izmaksām. Ekonomisti pievēršas šaurajai problēmai salīdzināt ieguvumus un kopējās izmaksas ar jēdzienu “efektivitāte”, ko izmanto metodē, ko sauc par “izmaksu un ieguvumu analīzi”. Tajā pašā laikā, politika būtu jāizturas pret indivīdiem taisnīgi. Šis otrais kritērijs, kas nav mazāk svarīgs, bieži ir saistīts ar augstākām izmaksām, un ir jārod kompromiss. Ekonomisti risina šo jautājumu ar dažādiem jēdzieniem “tiesiskums”. Abos aspektos būtiska nozīme ir izmaksām.

Ko mums saka pētījums?

Dažādu valodu politikas pasākumu rezultātā rodas atšķirīgas izmaksu struktūras. Izmaksas var vairāk vai mazāk mainīties atkarībā no atbalsta saņēmēju skaita un attiecīgās teritorijas lieluma. Skaidrības labad mēs apspriežam četrus arhetipiskus gadījumus, kas norādīti pretējās lapas tabulā, lai gan ir iespējami visi starpposma pasākumi.

Ilustrācijas un pierādījumi

I gadījums Tas parasti notiek, ja tiek pieņemta oficiālā valoda, kas tiek praktizēta ES. Tas ietver oficiālu dokumentu sagatavošanu un galvenokārt simboliskus (bet bieži ļoti svarīgus) lietojumus, piemēram, Eiropas Centrālās bankas saīsinājumu dažādās valodās uz banknotēm. Šeit visas izmaksas ir fiksētās izmaksas.

Iesaistīšanās Ņemot vērā to, ka izmaksas ir nemainīgas un kopējie ieguvumi ir atkarīgi no saņēmēju skaita, racionāla lēmuma pieņemšanas kritērijs būtu jābalsta tikai uz saņēmēju skaitu, kas ir saistīts ar valodas runātāju skaitu. Tāpēc no efektivitātes un taisnīguma

viedokļa ir grūti pamatot oficiāla statusa nepiešķiršanu katalāņu vai krievu valodai ES, kad oficiālās valodas, piemēram, latviešu vai maltiešu valodas, ir daudz mazāk runātāju.

II gadījums Labs piemērs ir ielu zīmes vairākās valodās. Izmaksas nav atkarīgas no to cilvēku skaita, kuri lasa zīmes, bet gan no zīmju skaita — un līdz ar to izmaksām — palielinās līdz ar attiecīgās teritorijas lielumu. Var pieņemt, ka pabalsti ir proporcionāli saņēmēju skaitam.

Iesaistīšanās Šajā gadījumā racionāla lēmuma pieņemšanas kritērijs prasa vairākus atbalsta saņēmējus katrā apgabalā. Lēmumu pieņemšanas kritēriji, kuru pamatā ir efektivitāte un taisnīgums, nozīmē, ka valodu grupas telpiskajam blīvumam būtu jāreglamentē valodu tiesības šajā kategorijā. Viena no sekām ir tāda, ka šāda veida minoritāšu tiesības nevajadzētu samazināt, ja minoritāte ir sarūkoša iedzīvotāju daļa sakarā ar vairākuma iedzīvotāju migrāciju uz reģionu. Nesēn īstentā politika dažās Centrāleiropas valstīs nepārprotami ir pretrunā ar to.

III gadījums Šo gadījumu ilustrē zvanu centri dažādās valodās, informējot iedzīvotājus par jautājumiem, kas saistīti ar viņu nodokļu saistībām. Izmaksas nav atkarīgas no teritorijas lieluma, bet ir proporcionālas to cilvēku skaitam, kuri meklē informāciju konkrētā valodā. (Ietaupījumi vairumā valodu zvanu centrā ir jāatņem, jo zvani tiek pārvietoti uz paralēlo centru.)

Iesaistīšanās Tā kā izmaksas nav atkarīgas no uzņēmējdarbības teritorijas lieluma, mums ir vajadzīgs pietiekams personu skaits, lai pamatotu īstenošanas izmaksas. Lēmuma noteikumam vajadzētu būt atkarīgam tikai no saņēmēju skaita.

IV gadījums Aptuvenus ceturtnā gadījuma piemērs ir sociālo pakalpojumu sniegšana mājās vecāka gadagājuma cilvēkiem viņu dzimtajā valodā. Izmaksas ir atkarīgas gan no teritorijas lieluma, gan no saņēmēju skaita. Atkal ir jāņem vērā ietaupījumi paralēlajā sistēmā vairākuma valodā.

Iesaistīšanās Ņemot vērā to pašu argumentu kā II gadījumā, saprātīga lēmuma noteikuma pamatā vajadzētu būt minoritāšu iedzīvotāju blīvumam.

Politiskā ietekme

Šeit aplūkotās lietas ir arhetipiskas lietas. Ir daudzi

starpnieki, kur lēmumu pieņemšanas noteikums varētu būt noteikumu kopums, kas balstīts uz kopējo personu skaitu lingvistiskā grupā un viņu dzīves blīvumu attiecīgajā teritorijā. Vispārējais secinājums ir tāds, ka izmaksu struktūru dēļ nevar būt viena veida lēmumu pieņemšanas noteikums un tāpēc nav vienota valodu politikas veida. Viens nevar būt iemesls attiecībā uz vienu dimensiju, kā “oficiāls” v “not officialon”. Tā vietā ir vajadzīga diferencēta politika. Dažas valodu tiesības būtu jāklasificē vienā kategorijā, bet citas — citā kategorijā. Katrai kategorijai ir vajadzīgs cits lēmuma pieņemšanas kritērijs. Saprātīga valodu politika noteikti ir daudzšķautņaina.

Valodas politikas pasākumu klasifikācija pēc preces vai no tā izrietošā pakalpojuma īpašībām

Atsauces un padziļināšana

Vikstrēma, B.A. (2016). Valodas tiesības: Labklājības un ekonomikas pieeja. V. Ginsburgh & S. Weber (Eds.), *Palgrave ekonomikas un valodas rokasgrāmata* (659–688 lpp.). Houndmills: Palgrave Macmillan.

Wickström, B.A. (2017). *Valodu plānošanas un politikas izmaksu teorija*. Izpētes ziņojums Nr. 17–2. Berlīne: Pētniecības grupa “Ekonomika un valoda”.

Wickström, B.A., Templin, T., & Gazzola M. (nākamais). Ekonomikas pieeja neskaidrai politikai un valodu taisnīgumam. M. Gazzola, T. Templin, & B.-A. Wickström (Eds.), *Valodu politika un valodu taisnīgums: Ekonomiskas, filozofiskas un sociāli lingvistiskas pieejas*. Heidelberga: Pērnerns.

VALODAS POLITIKAS PASĀKUMU KLASIFIKĀCIJA PĒC PRECES VAI NO TĀ IZRIETOŠĀ PAKALPOJUMA ĪPAŠĪBĀM

Pasākuma īstenošanas izmaksas [..]	nav atkarīgs no teritorijas lieluma	palielinājums proporcionāli teritorijas lielumam
nav atkarīgs no indivīdu skaita	I gadījums	II gadījums
palielinājums proporcionāli personu skaitam	III gadījums	IV gadījums

12 Kāpēc datorsimulācijas ir noderīgas sarežģītu valodu politikas atlasē un izstrādē?

Marco Civico, Ženēvas Universitāte

Tā kā bieži vien ir nepraktiski vai pat neiespējami vākt datus par vairākiem tūkstošiem novērojumu, nemaz nerunājot par liela mēroga sociālo eksperimentu veikšanu (un atkārtotu izpildi), lai iegūtu tiešus datus, uz aģentu balstīti modeļi (ABM) ir īpaši noderīgi, ja runa ir par lejupējas politikas izstrādi, kuras ietekmi neizbēgami nosaka augšupēji procesi. Valodas politika var gūt labumu no ABM izmantošanas, jo tā var viegli simulēt sarežģītus procesus, piemēram, valodas samazināšanās un izdzīvošanas dinamiku vai saziņas modeļus, kas izriet no individuālas valodu izvēles. Turklāt ABM var efektīvi replicēt sarežģītas adaptīvās sistēmas, jo aģentu izvēli var modelēt, lai pielāgotu to uzvedību laika gaitā iegūtajai informācijai.

Ko mums saka pētījums?

ABM ir viens no galvenajiem instrumentiem sarežģītības teorijas analīzei un ir daļa no vispārējās modelēšanas filozofijas sociālajās zinātnēs: modeļi nav paredzēti, lai līdzinātos realitātei; gluži pretēji, izmantojot stilizētus faktus, tie ir instrumenti, kas palīdz mums domāt par sarežģītiem procesiem. Datorsimulācija cita starpā palīdz novērtēt dažādu politikas pasākumu ietekmi. ABM var ietvert arī dažādas mainīgo lielumu klases: tie, kurus var ietekmēt politika un konteksta mainīgie lielumi, kurus politika neietekmē (vai tikai daļēji). Tāpēc ABM var arī palīdzēt lēmumu pieņēmējiem simulēt dažādu politikas pasākumu rezultātus ļoti atšķirīgos apstākļos neatkarīgi no tā, vai tie ir dabas, sociālie, politiskie, ekonomiskie u. c. ABM ir spējusi izskaidrot un prognozēt vairākas parādības dabaszinātnēs (piemēram, audzēju izplatīšanos organismā), sociālajās zinātnēs (piemēram, segregācijas dinamika) un humanitārajās zinātnēs (piemēram, izmaiņas vārdu krājumā un runas modeļos).

Turklāt ABM var radīt ļoti intuitīvu attiecīgās dinamikas vizualizāciju bez nepieciešamības izprast to pamatā esošā kodeksa tehniskos aspektus.

Ilustrācija un pierādījumi

Apsvērt *Eiropas reģionālo vai minoritāšu valodu hartā ierosinātos politikas pasākumus*. Modelis imitē saziņu populācijā, kurā runā vairākums Y valodas un vienas minoritātes X valodas. Personas tiek un sazinās ar citām personām, kas pieder vai nu lielākajai daļai iedzīvotāju (tikai apgūst Y vairākuma valodu), vai ar mazākumtautības iedzīvotājiem (kas pārvalda Y valodas vairākumu un kuriem ir dažādas prasmes minoritāšu valodā X). Kad viņi tiek, viņi nosaka, vai saziņas

valoda ir Y vai X. Šī stilizētā sanāksmju ķēde atspoguļo reālo problēmu saistībā ar X valodas runātāja iespējām lietot mazākumtautību valodu un uzlabot savas prasmes šajā valodā, ņemot vērā kontekstu, kādā viņš dzīvo. Tagad apsvērsim politiku, lai nodrošinātu, ka mazākumtautību bērni vecumā no 6 līdz 15 gadiem saņem apmācību X valodā, tādējādi uzlabojot viņu prasmes šajā valodā. Simulācijas liecina, ka pirms politikas īstenošanas mazākuma valoda X beidzot izzūd vairumā gadījumu, gandrīz neatkarīgi no minoritāšu runātāju sākotnējās proporcijas. Strauji samazinās arī vidējās X prasmes. Tomēr, ja politika tiek īstenota, absolūtais to cilvēku skaits, kuri spēj runāt X, laika gaitā mēdz palikt nemainīgs. Īpaši interesanti ir atzīmēt, ka daudzos gadījumos nav par vēlu labot situāciju, piemērojot politiku vēlākā posmā.

Rezultāti ir parādīti iepriekš minētajos skaitļos. Ir skaidrs, ka modeļi var precizēt, lai iekļautu citus kontekstuālus mainīgos lielumus, piemēram, uztveri, ka mazākuma runātājiem ir sava valoda statusa vai vairākuma valodas runātāju spējas izteikties minoritātes valodā. Turklāt kodeksu var pārrakstīt tā, lai tas automātiski īstenotu politiku, ja mazākuma runātāju īpatsvars ir mazāks par noteiktu sliekšni. Tomēr parasti ir ieteicams izvairīties no pārāk daudz komplikāciju pievienošanas modelim, jo tas galu galā var maskēt interesējošos mainīgos lielumus.

Politiskā ietekme

Politikas vajadzībām ABM var izmantot, lai modelētu:

- 1) esošās parādības, lai noskaidrotu to īpašības (piemēram, to, kā dažādās kopienās attīstās dažādas komunikācijas stratēģijas);
- 2) dažādu iejaukšanās pasākumu iespējamo ietekmi, pielāgojot modelī iekļautos mainīgos lielumus (piemēram, kā valodas prasmju līmeņa eksogēnas izmaiņas ietekmē runātāju skaitu laika gaitā);
3. izmaiņas konkrētā sociālajā sistēmā, reaģējot uz ārējiem satricinājumiem (piemēram, imigrācijas viļņiem).

Konkrētiem valodu politikas un plānošanas mērķiem datorsimulācijas var palīdzēt prognozēt valodas vajadzības un attiecīgi izstrādāt valodu pakalpojumu sniegšanu. Tie sniedz ilgtermiņa prognozes un atvieglo salīdzinājumus starp dažādiem scenārijiem, kad tiek īstenoti vai netiek īstenoti dažādi pasākumi. Šīs lietojumprogrammas var palīdzēt politikas veidotājiem,

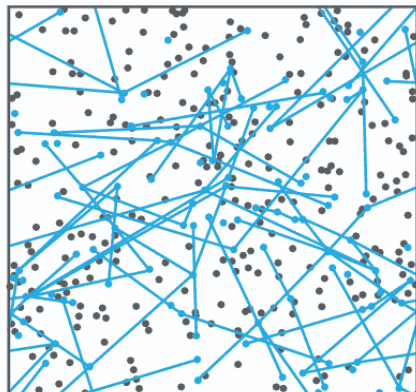
kā arī likumdevējiem, kuriem ir jāizdara apzināta izvēle. ABM vietnei ir vajadzīgas labas a priori zināšanas par jautājumiem, kurus politikas veidotāji vēlas risināt, bet ne kodēšana.

Atsauces un padziļināšana

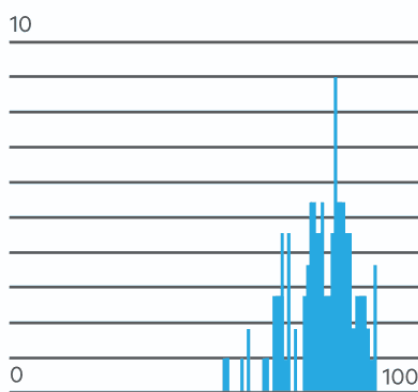
Hadžikadić, M., O'Brien, S., & Khouja, M. (Eds.)

(2013). *Sarežģītības pārvaldība: Praktiski apsvērumi ABM izstrādē un piemērošanā mūsdienu politikas problēmām (pētījumi skaitļošanas izlūkošanā)*. Berlīne, Heidelberga: Springer-Verlag.

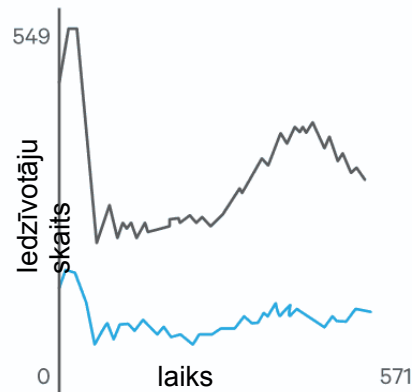
Wilensky, U. & Rand, W. (2015). *Ievads modelēšanā, kas balstīta uz aģentu: Dabisko, sociālo un inženierijas komplekso sistēmu modelēšana ar NetLogo*. Kembriža: MIT Prese.

Simulācijas animācija
(minoritātes skaļruņi zilā krāsā,
vairākuma skaļruņi pelēkā krāsā)

MAZĀKUMA VALODĀ RUNĀJOŠO PERSONU SADALĪJUMS
mazākums (Yi ass) atkarībā no plūstamības līmeņa skalā no 0 līdz 100 (x ass) pēc 500 atkārtojuma

ABSOLŪTO RUNĀTĀJU SKAITA TENDENCES. Mazākuma runātāju īpatsvars pēc 500 atkārtojumiem = 0,12
minoritāte balsu vairākums

13 Kādas ir MIME pētniecības vispārējās juridiskās sekas?

Robert Dunbar, Edinburgas Universitāte

Daudzas šīs rokasgrāmatas politiskās pamatnostādnes varētu īstenot, mainot politiku vietējā, valsts vai Eiropas līmenī, un tām nav obligāti vajadzīgas izmaiņas Eiropas Savienības oficiālajā tiesiskajā režīmā. Tomēr citas varētu labāk sasniegt ar šādām izmaiņām.

Ko mums saka pētījums?

Svarīga MIME pētniecības tēma ir daudzvalodu kompetences būtiskā nozīme gan mobilitātes, gan iekļaušanas veicināšanā. Svešvalodu nepietiekama mācīšana var kavēt darbaspēka mobilitāti un ir arī šķērslis iekļaušanai, kad ES pilsoņi ir pārcēlušies uz citu dalībvalsti. Daži MIME pētījumi arī parāda daudzvalodības nozīmi Eiropas identitātes veicināšanā un kopīgas demokrātiskas politiskās telpas izveidē.

Vēl viens svarīgs temats ir tas, cik lielā mērā valodas prasmju trūkums uzņēmējas valsts oficiālajā(-ās) valodā(-ās) ir šķērslis ES migrantiem (un citiem) piekļūt sabiedriskajiem pakalpojumiem, jo īpaši tādiem sabiedriskajiem pakalpojumiem kā veselības aprūpe, neatliekamās palīdzības dienesti un daži svarīgi sociālie pakalpojumi. Papildus mobilitātes atturēšanai piekļuves trūkums kvalitatīviem pakalpojumiem, kas ir līdzīgi tiem, kas pieejami iedzīvotājiem ar nepieciešamajām valodu prasmēm, rada svarīgus līdztiesības jautājumus un arī rada šķēršļus pilnīgai sociālajai iekļaušanai.

Ilustrācija un pierādījumi

Līgumapar Eiropas Savienību (LES) 3. panta 3. punktā ir noteikts, ka ES “respektē kultūras un valodu daudzveidības bagātību un nodrošina kultūras mantojuma saglabāšanu un vairošanu”.

Eiropas Savienības Pamattiesību hartas (“Tiesību harta”) 22. pantā ir noteikts, ka ES respektē kultūru, reliģiju un valodu daudzveidību.

Izglītība ir būtiska, lai stiprinātu daudzvalodu prasmes un metalingvistisko izpratni. *Līgumapar Eiropas Savienības darbību* (LESD) 165. panta 1. punktā ir noteikts, ka ES veicina kvalitatīvas izglītības attīstību, veicinot dalībvalstu sadarbību un vajadzības gadījumā atbalstot un papildinot to rīcību, vienlaikus pilnībā respektējot dalībvalstu atbildību par izglītības saturu un izglītības sistēmas organizāciju, kā arī kultūru un valodu daudzveidību. 2. punktā ir noteikts, ka ES

rīcības mērķis izglītības jomā ir attīstīt izglītības Eiropas dimensiju, jo īpaši mācot un izplatot dalībvalstu valodas. ES valodu daudzveidība ir daudz svarīgāka par ES dalībvalstu 24 oficiālajām valodām, un MIME pētījumi ir parādījuši, ka šādai daudzveidībai ir būtiska ietekme gan uz mobilitāti, gan iekļaušanu, un ir vajadzīga politiska reakcija.

Valodu mācīšanas nozīme jau ir atzīta ES tiesību aktos, jo īpaši Padomes Direktīvā 77/486/EEK, kurā norādīts, ka valodu mācīšana ES migrantu bērniem ir svarīga, lai veicinātu cilvēku mobilitāti ES. Tādēļ tajā paredzēts, ka dalībvalstis veic atbilstīgus pasākumus, lai nodrošinātu uzņēmējas valsts oficiālās valodas vai vienas no tās oficiālajām valodām mācīšanu, kā arī bērna dzimtās valodas un izcelsmes valsts kultūras mācīšanu.

Šo direktīvu, kas pati par sevi ir cietusi no sliktas īstenošanas, varētu atjaunināt un paplašināt.

Migrantu no ES un citām valstīm ierobežotās valodu prasmes uzņēmējas valsts valodā rada šķēršļus konkrētu sabiedrisko pakalpojumu izmantošanai. Reaģējot uz šo problēmu, Eiropas tiesību akti ir bijuši ļoti ierobežoti. Attiecībā uz veselības aprūpi Direktīvā 2011/24/ES par pacientu tiesību piemērošanu pārrobežu veselības aprūpē ir paredzēts, ka ES dalībvalstis var izvēlēties sniegt informāciju (bet ne pakalpojumus) citās oficiālajās ES valodās, nevis valsts oficiālajā valodā. Tomēr rakstiskā un mutiskā tulkošana ir jānodrošina patvēruma procedūrās (Direktīva 2013/32/ES) un kriminālprocesā (Direktīva 2010/64/ES).

Politiskā ietekme

Katrā no četrām tikko izskatītajām jomām var apsvērt spēkā esošo tiesību aktu grozījumus. LES 3. panta 3. punkta grozījums, kas attiecas uz visu ES pilsoņu daudzvalodu kompetenču uzlabošanu un uzlabošanu, ir juridisks grozījums, kas ir jāņem vērā; ir svarīgi, lai jebkura daudzvalodības un daudzvalodu kompetences atzīšana ES tiesību sistēmā ietvertu aktīvu elementu, kura mērķis ir to uzlabot.

Varētu paredzēt grozījumus LESD 2. punktā, lai atzītu, ka dalībvalstu valodas ietver ne tikai oficiālās valodas, bet arī pirmiedzīvotāju valodas, kā arī — dažos izglītības nolūkos — valodas, ko ES dalībvalstis

ievedušas nesenāku imigrācijas viļņu dēļ. Padomes direktīvu, kurā noteikts, ka valstīm ir jānāca uzņēmējas valsts valoda, varētu paplašināt no migrantu bērniem līdz pašiem migrantiem un pavadošajām apgādājamajām personām.

Vēl svarīgāk ir tas, ka ar to varētu mēģināt juridiski noteikt ES ilglaicīgo politisko mērķi, kas izriet no Eiropadomes 2002. gada Eiropadomes prezidentūras secinājumiem, proti, jau no agrīna vecuma papildus galvenajai mācību valodai mācīt divas valodas. Tas, protams, rada subsidiaritātes jautājumus, bet var apgalvot, ka ierosinātās darbības mērķus valodu mācīšanas jomā nevar pietiekami labi sasniegt atsevišķās dalībvalstīs un tos var labāk sasniegt ES līmenī.

Ņemot vērā dažu sabiedrisko pakalpojumu, tostarp veselības aprūpes un neatliekamās palīdzības, būtisko nozīmi — attiecīgās intereses, visticamāk, būs vismaz tikpat svarīgas kā tās, kas tiek skartas patvēruma vai kriminālprocesos — un to, cik svarīgas ir saziņas spējas, lai piekļūtu šiem pakalpojumiem, Eiropas tiesību aktus varētu izstrādāt tā, lai pieprasītu vismaz

rakstiskās un mutiskās tulkošanas pakalpojumu sniegšanu, lai piekļūtu šiem pakalpojumiem. Līdztiesības apsvērumi vēl vairāk atbalsta ES likumdošanas pasākumus šajās jomās.

Atsauces un padziļināšana

Krēhs, R. L. (2005). *Tiesības un valoda Eiropas Savienībā: Babelas Paradokss "Vienoti daudzveidībā"*. Groningena: "Europa Law Publishing".

Dunbar, R. (2006). Vai ir pienākums pieņemt tiesību aktus par lingvistiskajām minoritātēm? *Tiesību un sabiedrības žurnāls*, 33, 181–198.

Foster, N. (2016). *Blackstone ES līgumi un tiesību akti 2016.–2017. gadā*. Oksforda: Oxford University Press.

van der Jeught, S. (2015). *ES Valodu likums*. Groningena: "Europa Law Publishing".

Minoritātes, vairākums un valodu tiesības

- 14 Vai valdībai vajadzētu palēnināt minoritāšu kopienu lejupslīdi? 58
- 15 Vai minoritāšu valodas būtu jāmāca vairākuma valodas runātājiem? 60
- 16 Vai “vienas” un “neunikālas” minoritātes ir līdzīgās situācijās, saskaroties ar nacionālo valodniecisko dominēšanu? 62
- 17 Kāda ir demolingvistiskās koncentrācijas nozīme mazākumtautību valodu izdzīvošanā pieaugošās mobilitātes pasaulē? 64
- 18 Kādi principi palīdz prognozēt etnisko un lingvistisko atšķirību konfliktu potenciālu 66
- 19 Kāpēc nepietiek tikai ar vienas oficiālās valodas apguvi daudzvalodu kontekstā? 68
- 20 Kā apvienot teritorialitātes un personības principus? 70
- 21 Kā “ārējās” valodas hegemonija ietekmē iekšpolitiku? 72
- Kā kaimiņvalstīm jāsadarbojas daudzveidības pārvaldībā? 74
- 23 Kāpēc ir svarīga minoritātes valodas redzamā atpazīšana (piemēram, uz ceļa zīmēm utt.)? 76
- 24 Vai subsidiaritāte pieļauj plašāku valodu politiku? 78
- 25 Kā mēs varam ļaut mobilajiem pensionāriem pildīt savus pienākumus un izmantot savas tiesības? 80

14 Vai valdībai vajadzētu palēnināt minoritāšu kopienu lejupslīdi?

Bengt-Arne Wickström, Torsten Templin, Michele Gazzola, Humboldt-Universität zu Berlin

Parasti individuālas izvēles, kas tieši neietekmē citu cilvēku labklājību, būtu jāatstāj pašu personu ziņā; ekonomisti runā par “let-how” situāciju. Tomēr daudzos gadījumos indivīda rīcība tieši ietekmē citu cilvēku labklājību. Šajā gadījumā optimāls lēmums indivīdam reti ir optimāls arī sabiedrībai. Šī atšķirība starp individuālu racionālu rīcību un kolektīvo optimismu ir svarīgs kolektīvās rīcības pamatojums. Kā piemēru var minēt minoritātes valodas runātājus, kuri brīvprātīgi pārstāj lietot šo valodu. Protams, ir saziņas priekšrocības, ja sabiedrībā ir kopīga valoda, bet izmaksas rada arī minoritāšu valodas runātājiem, ja viņi galu galā ir spiesti pārtraukt lietot savu senču valodu. Šajā gadījumā ir labi argumenti, lai atbalstītu divvalodu minoritāšu kopienas.

Ko pētījums mums saka?

Kopumā, apsverot dažādus darbības virzienus, persona sver savas individuālās priekšrocības attiecībā pret savām individuālajām izmaksām un neņem vērā viņa rīcības ietekmi uz citiem. Šos “ārējos” efektus, kas ietekmē citus, sauc par “ārējiem”. Kopumā indivīds mēdz ignorēt savu darbību labvēlīgo (pozitīvo ārējo ietekmi) vai kaitīgo (negatīvo ārējo ietekmi) ietekmi uz pārējo sabiedrību (sociālo labklājību). Svarīga ārējā ietekme, kas saistīta ar valodu lietošanu, ir “tīkla ārējs raksturs”. Kad Jane nolemj apgūt valodu, viņa rada priekšrocības sev, jo viņa var sazināties ar citiem šīs valodas runātājiem. Savā racionālā mācīšanās lēmumā Jane salīdzinās šos ieguvumus ar dažādām mācību izmaksām un pamatos savu lēmumu uz šo salīdzinājumu.

Viņa neuzskata, ka viņa rada priekšrocības arī citiem runātājiem, kuri vēlētos ar viņu sazināties šajā valodā. Šis “labākais” ieguvums no valodu runātājiem ir tīkla ārējā darbība. (Citi runātāji varētu arī novērtēt tikai to, ka citi cilvēki mācās un lieto savu valodu; tomēr tas ir “normāls” ārējs, kas nav saistīts ar tīkla efektu.) Pieņemsim tagad, ka Jane nolēma nemācīties attiecīgo valodu. Šajā gadījumā varētu būt iespēja darīt labāk par viņu un visiem pārējiem: valodas runātāji, kuri vēlas ar viņu runāt šajā valodā, var nolemt to materiāli vai simboliski apbalvot par mācīšanos. Ja ieguvums, ko katrs no viņiem gūtu no tā, pārsniedz izmaksas, ko viņiem rada atlīdzība, un, ja atlīdzība pārlicina Džeinu apgūt valodu, tad visi kļūs labāki. Ekonomiskā ziņā tas padara sabiedrību efektīvāku. Tomēr maz ticams, ka šādas balvas organizēs minoritāšu runātāju spontāni

pasākumi, un tāpēc, ja tīkls ir ārējs, tad laissez-fairepieeja nozīmē, ka pārāk maz cilvēku ieguldīs konkrētas valodas apgūvē. Neefektīvus individuālus lēmumus varētu “labot” ar valsts rīcību. Tas ir arguments, piemēram, obligātai valodu apgūvei skolā.

Ilustrācija un pierādījums

Tas pats arguments attiecas uz gadījumiem, kad persona nolemj pamest minoritāšu valodu kopienu, un no šī viedokļa var interpretēt patiesu pagrimuma un lingvistisko pārmaiņu vēsturi.

Kad viens vai vairāki runātāji pārtrauc lietot mazākumtautību valodu, pārējiem runātājiem ir mazāk cilvēku, ar kuriem viņi var sazināties mazākumtautību valodā. Ja viņi vērtē šādu saziņu, grupa zaudē labklājību, un šis zaudējums nav daļa no indivīda veiktā situācijas novērtējuma, ko veic persona, kas atstāj kopienu. Arguments, ka persona, kas pamet minoritāšu kopienu, radītu pozitīvu tīkla ārējo ietekmi vairākuma kopienā, būtu taisnīgs tikai tad, ja viņš pārietu no vienvalodības vienā valodā uz monolingvismu otrā. Tomēr, ja runātāji, kas runā mazākumā, ir divvalodīgi, kā tas parasti ir basku vai Velsas runātāju gadījumā, šis arguments nav spēkā: vairākuma valodas runātājiem nav papildu sarunu partnera, jo viņi jau varēja sazināties ar izejošo valodu lielākajā daļā. Neto ietekme ir mazākuma valodu runātāju zaudējums.

Persona, kas pamet kopienu, visticamāk, saņems peļņu, pretējā gadījumā tā nebūtu pieņēmusi lēmumu. Kā minēts iepriekš, atlikušie minoritāšu valodas runātāji būtu gatavi zināmā mērā atalgot izejošo un būtu labāk, ja viņš beidzot nolemtu palikt. Par dažiem potenciāliem priekšlaicīgi pametušiem darba ņēmējiem atlīdzība tos uzlabotu, ja viņimainītu savu lēmumu un nolemtu turpināt lietot mazākumtautību valodu. Tad atlīdzība uzlabos ikvienu.

Kad personapamet minoritāšu kopienu, vēlākā valodas lietošana kļūst mazāk pievilcīga tiem, kas paliek. Individuālajā aprēķinā lēmums par kopienas atstāšanu kļūtu ticamāks. Valodas maiņas process varētu sākties vai paātrināties. Laika gaitā tas samazina minoritāšu valodas lietošanu daudzās jomās un var izraisīt pilnīgas lingvistiskas pārmaiņas. Tādējādi negatīvā tīkla ārējā ietekme paātrina valodas maiņu laissez-fairekontekstā.

Politiskā ietekme

Ārējo ietekmi var novērst ar valodu politiku, kas atbalsta minoritāšu valodu, tādējādi radot stimulus indivīdiem to vairāk izmantot. Tas savukārt vājinās indivīdu motivāciju pamest kopienu un mainīs individuālos lēmumus atstāt par labu uzturēšanās atļaujai. Sabiedriskā politika ieņem atbildības lomu iepriekš minētajā pārdomās, un saskaņā ar politikas radītajiem stimuliem individuāli racionāli lēmumi mainīsies un turpmāk novedīs pie tā, ka kolektīvais risinājums būs optimāls.

Šā konstatējuma tiešas sekas ir tādas, ka sabiedrības atbalsts minoritātes valodai ir sociāli efektīva politika, ja vien minoritāšu valodas runātāji novērtē tās izmantošanu¹.

Atsauces un padziļināšana

Baznīca, J. & King, I. (1993). Divvalodība un tīkla ārējie faktori. *Kanādas Ekonomikas žurnāls/Revue canadienne d'économie*, 26, 337–345.

Vikstrēma, B.A. (2016). Angļu valodas politika: Ceļš uz provinciālismu? *ACTA universitatis sapientiae, Eiropas un reģionālie pētījumi*, 9, 71–76.

Wickström, B.A., Templin, T., & Gazzola M. (nākamais). Ekonomikas pieeja neskaidrai politikai un valodu taisnīgumam. M. Gazzola, T. Templin, & B.-A. Wickström (Eds.), *Valodu politika un valodu taisnīgums: Ekonomiskas, filozofiskas un sociāli lingvistiskas pieejas*. Heidelberg: Pērnars.

---

¹ Tas, ka vērtība, ko runātāji piešķir valodas lietojumam, var palielināties atbalsta politikas dēļ, ir vēl viens arguments, kas vēl vairāk pastiprina tīkla ārējuma argumentu, kas izvirzīts šajā atbildē.

15 Vai minoritāšu valodas būtu jāmāca vairākuma valodas runātājiem?

Helder De Schutter, Nenad Stojanović, Sergi Morales-Gálvez, Katholieke Universiteit Leuven

Aršo jautājumu tiek risināta problēma, kas saistīta ar valodnieciskudominēšanu, un risks, ka lielākā daļa valodu jauktās sabiedrībās varētu pielīdzinātminoritātei. Šeit tiek apspriesta situācija attiecībā uz politiskajām vienībām, kurās dažādas valodu grupas “jau sen izveidotas”vai“iedzīvotāji”dzīvokopā, daloties pilsētās un rajonos. Kā piemērus var minēt Kataloniju, Galisiju un Basku zemi Spānijā; Brisele Beļģijā; Velsa un Skotijas daļas Apvienotajā Karalistē; Korsika, Bretaņa un Francijas Basku zeme Francijā; Transilvānijas daļas ar ungāru valodā runājošām kopienām; vai ziemeļu Skandināvijā ar sāmu mazākumtautībām.

Ko mums saka pētījums?

Šīm sabiedrībām ir nepārprotami dominējoša valoda, bieži vien gan varas, gan demogrāfijas ziņā, kurā gandrīz visi ir ērti vai praktiski spiesti būt kompetenti. Minoritāšu valodas tiek oficiāli atzītas dažādās pakāpēs (valsts, valdības apakšvienība vai abas). Tomēr šāda atzīšana ir īpaši vērsta uz minoritāšu valodu runātājiem un neietekmē vairākumu. Mazākuma runātāji ir tie, kuriem ir noteiktas valodas tiesības, piemēram, mācīšana mazākumtautību valodā. Tomēr šādas tiesības var nebūt pietiekamas, lai novērstu valodniecisku dominēšanu, ko var uzskatīt par lingvistisku netaisnību.

Dominēšanas jēdziens nāk no politiskās filozofijas. Tā sakņojas republikāņu domu tradīcijā, kuras mērķis ir mazināt netaisnību, kas izriet no dominēšanas. Personas vai grupas dominē, ja tās ir atkarīgas no attiecībām, kurās trešā persona vai grupa var patvaļīgi iejaukties (vai īstenot patvaļīgu varu) pār tām bez viņu piekrišanas vai neņemot vērā viņu likumīgās vēlmes (Pettit, 1997).

Šī neaizsargātība vai atkarība no kāda cita patvaļīgas varas ir jānovērš, lai veidotu brīvu pilsoņu sabiedrību. Valodnieciskā dominēšana notiek tad, kad X valodas grupas runātāji tiek “slietas valodnieciski” uz Y valodu. Viņiem gandrīz vienmēr ir jāpāriet uz dominējošo valodu publiski un dažreiz pat privātajā sfērā, bet ne dodot priekšroku tam. Šāda pielāgošana gandrīz nekad netiek veikta otrā virzienā, un kopumā mazākuma locekļi ir divvalodīgi, bet vairākuma locekļi nav. Lielā varbūtība sazināties ar vairākuma valodas runātājiem (vai sliktāk, mazvērtības sajūta) liek minoritāšu runātājiem izmantot vairākuma valodu lielākajā daļā

jomu. Tā rezultātā veidojas “diglossy”, shēma, kurā valodas tiek piešķirtas dažādām funkcijām, un minoritāšu valoda ir lielā mērā izslēgta no dažām darbībām. Diglossija parasti ir asimetriska, jo dominējošā valoda tiek lietota visās jomās, savukārt minoritāšu valoda ir ierobežota.

No politiskās filozofijas viedokļa var teikt, ka “lingvistiskā dominēšana” prasa trīs nosacījumus: (1) tas, ka vienai no grupām lingvistiski jāpielāgojas otrai, bet ne otrādi (tas ir vairāk redzams asimetriskā valodu apgūvē); (2) bieža šā modeļa atkārtošana katru dienu; un 3) tas, ka dominējošās grupas locekļiem nav citas iespējas, izņemot pilnīgu izvairīšanos no mijiedarbības ar vairākuma runātājiem.

Normatīvās politiskās teorijas pamatprincipi liek domāt, ka valodnieciska dominēšana ir netaisnības veids un ka tādēļ taisnīguma apsvērumiem ir nepieciešami kompensējoši pasākumi.

Tāpēc šie principi pamato šādu ieteikumu: izglītības sistēmai vajadzētu būt obligātai visu atzīto valodu apguvei, lai vairākuma valodas runātāji iegūtu zināmu kompetences līmeni minoritāšu valodā. Otrās valodas prasmei vajadzētu vismaz dot iespēju visiem pilsoņiem neatkarīgi no viņu dzimtās valodas *saprast* otru valodu. Šī prasība var veicināt cieņpilnu politiku, kas ļauj attīstīt sarežģītas un hibrīdas identitātes, tādējādi palīdzot izveidot kopīgu pamatu demokrātiskam dialogam. Tajā pašā laikā tas var palīdzēt atrisināt kompromisu starp iekļaušanu (visas pamatiedzīvotāju valodu grupas var justies labāk ievērotas un tādējādi iekļautas kopienā) un mobilitāti (katra no tām apgūtu vismaz vienu no pārējām valodām).

Ilustrācija un pierādījums

Empīriskie pētījumi apstiprina ieteikuma atbilstību. Iegremdēšanas programmas var atbalstīt gan ilgtermiņa izglītības panākumu ziņā, gan bilingvisma un bilingvālisma un biletisma “kur L1 vairākumavalodas studenti māca galvenokārt caur L2, parasti minoritātes valodu, lai kļūtu par divvalodu un biliterātu šajā valodā, kā arī vairākuma valodā”. Tas var būt vēl lietderīgāk, ja to organizē kā divvirzienu programmu, kurā abu valodu runātājiem ir viena un tā pati klase, nevis vienvirziena iegremdēšanas modelim (2010. gada maijs, 296.). Pētījums, ko veica Thomas un Collier (2002) par vairāk

nekā 210,000 lingvistiskās minoritātes studentiem ASV valsts skolās apstiprina, ka iegremdēšanas programmas kopumā darbojas labāk studentiem, jo īpaši, salīdzinot akadēmiskos panākumus studentiem apmeklējot iegremdēšanas skolas un studenti, kas piedalās pārejas skolu programmās galvenokārt veikti angļu valodā.

Politiskā ietekme

Lai gangalvenais ieteikums ir veicināt minoritāšu valodas apguvi, ko veic vairākuma locekļi, būtisku iemeslu dēļ, kas saistīti ar valodu taisnīgumu, ir jāpiemēro arī *proporcionalitātes* apsvērumi. Iedomājieties sabiedrību ar 1000 biedriem, kurā ir 10 runātāji no X, kas irsen iedibināta aborigēnu minoritātes valoda, un 990 Y runātāji. Šī situācija var izraisīt valodniecisku dominēšanu, ja tiek izpildīti mūsu trīs nosacījumi. Tomēr prasība visiem Y runātājiem apgūt X būtu nesamērīgs pasākums, ja vien netiks ņemti vērā daži papildu apsvērumi (piemēram, ja X tiek plaši runāts citur pasaulē). Ar to saistīts apsvērumus ir efektivitātes aspekts. Pareiza valsts politika prasa, lai ierobežotie resursi tiktu izmantoti efektīvi. Šajā piemērā var būt grūti pamatot ievērojamu ieguldījumu laikā, pūlēs un naudā, lai piespiestu 99 % iedzīvotāju apgūt valodu, kurā runā par 1 %. Abus nosacījumus var uzskatīt par kritēriju “ja skaitļi to pamato” (2014. gada maijs: 386–388).. Tomēr, ja šis nosacījums ir izpildīts, daudzvalodības uzlikšana vairākumam var būt pamatota

lingvistiskā taisnīguma dēļ. Visbeidzot, nozīme ir arī iesaistīto valodu skaitam. Jo lielāks valodu skaits, jo grūtāk būs īstenot šādu politiku. Salīdzinājumā ar citiem kontinentiem Eiropā nav īpaši daudz pamatiedzīvotāju valodu. Tādējādi valodu politikas *decentralizācija* daudzvalodu apakšvienībām (piemēram, Rumānijā Județe [valstis], kurās runā ungāru valodā) ievērojami mazina īstenojamības problēmu.

Atsauces un padziļināšana

- Maijs, S. (2010). Mācību programma un kultūras un lingvistisko minoritāšu izglītība. In B. McGraw, E. Baker, & P. Peterson (Eds.), *International Encyclopedia of Education (3rd ed.)*, Vol 1. (293.–298. lpp.). Oksforda: Elsevjē.
- Maijs, S. (2014) Konkurss Public Monolingualism and Diglossia: Politikas teorijas un valodu politikas pārdomāšana daudzvalodīgai pasaulei. *Valodas politika*, 13, 371–93.
- Pettit, P. (1997). *Republikānisms: Brīvības un valdības teorija*. Oksforda: Oxford University Press.
- Thomas, W. & Collier, V. (2002). *Valsts pētījums par skolas efektivitāti valodu minoritāšu studentu ilgtermiņa akadēmiskajos sasniegumos*. Santa Krūza: Izglītības, daudzveidības un izcilības pētniecības centrs (CREDE).

16 Vai “vienotas” un “neunikālas” minoritātes ir līdzīgās situācijās, saskaroties ar nacionālo valodniecisko dominēšanu?

Astrid von Busekist, Jean-François Grégoire, zinātnes Po Parīze

Vietējo valodniecisko dominēšanu var definēt kā situāciju, kad grupa izmanto savas demogrāfiskās priekšrocības kā politisku sviru, lai replicētu noteiktu institucionālo praksi. Šāda prakse var saglabāt nevienlīdzību, ko rada vienkāršais cilvēku skaits, un var nodrošināt netaisnīgu varas sadalījumu starp vairākumu un mazākumu. Politiskajiem konstelācijām, kas tiecas aizsargāt valodu daudzveidību un saglabāt vienlīdzīgu politisko vienlīdzību starp saviem locekļiem, ir nopietni jāņem vērā valsts valodu dominēšana un attiecīgi jāņem vērā šie aspekti.

Ko pētījums mums saka?

Nacionālās valodas dominēšanas ietekme daudznacionālās valstīs mēdz atšķirties atkarībā no tā, vai tā skar vienu vai vairākas minoritātes. Tomēr kopumā tiek novērots, ka daudzlīmeņu pārvaldības vai federālisma gadījumā valodas jautājumi kļūst sarežģītāki. Piemēram, franču valodas situācija un tiesības, kas izkaisītas angļu valodā, ļoti atšķiras no viņu situācijas Kvebekā, kā arī aborigēnu tautu un valodu situācijas. Tāpat katalāņu runātāji ir sadalīti pa reģionālajām robežām Spānijā, un tie, kas dzīvo Valensijā, saskaras ar apstākļiem, kas atšķiras no tiem, ar kuriem saskaras Katalonijas iedzīvotāji. Daudzlīmeņu pārvaldības vai federālisma kontekstā valodnieciska dominēšana mudina minoritāšu jurisdikcijas izstrādāt savu valodu politiku. Tā kā valoda ir galvenais identitātes līdzeklis, kas bieži ietver emocionālu saturu, minoritāšu valodu aizsardzību un veicināšanu bieži pavada vispārēja atsvešināšanās no plašākas (valsts) struktūras izjūta; tā tas ir Kanādā un Spānijā.

Tādējādi valodnieciskā dominēšana izraisa reakciju, kas izpaužas kā ļoti intervences minoritāšu valodas politika, kas paver ceļu citāmspēcīgām nacionālās struktūras formām. Šī tendence ir izteiktāka gadījumos, kad “vienas” minoritātes valodu dominē liels vairākums runātāju, kas, visticamāk, novedīs pie separālistu kustību pieauguma. Tas savukārt sarežģī sociālo kohēziju un federālo vai pārvalstisko pārvaldību.

Ilustrācija un pierādījums

Apsveriet kontekstus, kas pēc būtības tiek uztverti kā viena lingvistiskā minoritāte. Šādos gadījumos mēs

redzam, ka veids, kādā tiesas risina kompromisu starp mobilitāti (starp dažādām valsts daļām) un iekļaušanu (vietējās kopienās), atspoguļo varas nelīdzsvarotību starp valodu grupām. Dominējošā grupa daudz veiksmīgāk īsteno tās dalībnieku valodu tiesības mazākuma jurisdikcijā nekā otrādi. Salīdzināt, piemēram, Albertas un Kvebekas provinces¹. Dati liecina par vispārēju tendenci Kanādā, kur anglofoni lēnām asimilēt Francophones un pielīdzināt “allophone” imigranti (tiem, kuru dzimtā valoda nav angļu vai franču valodā) daudz augstāku likmi. Ņemot vērā to, ka šie skaitļi izriet no politikas un prakses mijiedarbības, var secināt, ka federālā politika pietiekami nemazina vairākuma valodas pievilcību un ka ir maz ticams, ka federālās valodas politika nodrošinās stabilu līdzsvaru starp mobilitāti un iekļaušanu visā valstī.

Vietās ar vairākām lingvistiskām minoritātēm, piemēram, Indijā, politiskā ietekme ir atšķirīga. Ja cilvēki ir pieraduši dzīvot daudzvalodu vidē, uz valodu balstītu valsts veidošanas iniciatīvu stimuli ir daudz vājāki. Tajā pašā laikā šādi konteksti nav pasargāti no riska, ka grupa spiež uz savas valodas pārākumu (piemēram, cenšoties padarīt savu valodu par lingua franca politiskajā zvaigznāju, kā to darīja Gandhi, apgalvojot, ka hindidevite Indijasoficiālo valodu). Šādos gadījumos rodas citas politiskas sekas: I) neskaitāmas vietējas vai reģionālas valodu politikas iniciatīvas, kuras var būt grūti kontrolējamas un kuras var saasināt kultūras šķelšanos; (II) ņemot vērā lielo minoritāšu situāciju skaitu, virtuāla neiespējamība vienvēidīgi piemērot oficiālās (valsts) valodas politiku pret vietējās pretestības izpausmēm; (III) nopietni šķēršļi demokrātiskas politikas pienācīgai darbībai vairākos ļoti grūtos līmeņos, jo īpaši radot spēcīgas un ilgstošas separārijas kustības. Īsāk sakot, valodnieciskā dominēšana politiskos konstelācijās ar daudzām lingvistiskām minoritātēm, visticamāk, radīs neparedzamus modeļus un šķelšanos, kas ļoti apgrūtina daudzveidības demokrātisku pārvaldību.

1 Alberta tika izvēlēta kā province ar augstāko pozitīvo starpprovincu migrācijas līdzsvaru, kā arī province ar lielāko atšķirību starp valodu mainīgajiem lielumiem, kas runā mājās, un dzimto valodu.

PERSONU ZIŅOJUMS AR ANGLĀDĪJUMU VAI LĪGUMSLĒDZĒJĀM PERSONU ZIŅOJUMIEM PERSONIEM AR ANGLĀCIJU vai FRENCHAS MATERNAL LANGUAGE (avots: Kanādas tautas skaitīšana 2011)

	Angļu valoda	Franču valoda
Alberta	1,13	0,36
Kvebeka	1,28	1,02
Kanāda (kopā)	1,38	0,97

Politiskā ietekme

Vairumā gadījumu valodu daudzveidības pārvaldība kopā ar vairākuma un minoritāšu attiecību šķīrējtiesu ir intensīvi politiska. Lai radītu labvēlīgus apstākļus iekšzemes mobilitātei un iekļaušanai, ieteicams:

► *Atzīt minoritāšu valodas* un pieņemt stingru valodu politiku, lai veicinātu to izmantošanu vietējās iestādēs, piemēram, reģionālajos parlamentos un skolās, kā arī federālās iestādēs, lai veicinātu piederības sajūtu lingvistisko minoritāšu pārstāvju vidū.

► Centrālajai struktūrai ir jāpieņem noteikumi, kas minoritāšu grupu locekļiem piedāvā tādas pašas mobilitātes un iekļaušanas iespējas kā vairākuma locekļiem viņu ietekmes uz politiku dēļ.

► Vispārējie principi, kas piemērojami daudzvalodu valstīm, *mutatis mutandis* ir atspoguļoti pārvalstisku organizāciju īstenotajā valodu politikā.

Atsauces un padziļināšana:

Dubreuil, B. & Marois, G. (2011). Imaginary Remedy: Kāpēc imigrācija neizglābs Kvebeku. Monreāla: Boreāla.

Magnēts, J.E. (1998). Valodas tiesību teorija Kanādas perspektīvā. T. Ricento & B. Burnaby (Eds.), valoda un politika Amerikas Savienotajās Valstīs un Kanādā: Mīti un realitāte (185.–206. lpp.), Routledge: Ņujorka.

17 Kāda ir demolingvistiskās koncentrācijas nozīmēmazākumtautību valoduizdzīvošanā pasaulē, kurā palielinās mobilitāte?

Torsten Templin, Bengt-Arne Wickström, Michele Gazzola, Humboldt-Universität zu Berlin

Dažādās valstīs cilvēki pārtrauc runāt minoritāšu valodās un vēršas pie plašākām saziņas valodām. Vairākās ES dalībvalstīs ir viena vai vairākas “reģionālās vai minoritāšu valodas”,¹ un daudzas no tām zaudē runātāju skaitu. Mobilitāte Eiropas iekšienē, kā arī migrācija no valstīm ārpus ES rada papildu spiedienu uz minoritāšu valodām un padara to saglabāšanu vēl grūtāku. Tas rada jautājumu par to, kā vispārējā līmenī ņemt vērā to faktoru mijiedarbību, kas nosaka minoritāšu valodu dzīvotspēju un izdzīvošanu mainīgā pasaulē, vai, citiem vārdiem sakot, kādas pieejas mēs varam izmantot, lai noteiktu valodu politiku, kas var palīdzēt aizsargāt reģionālās un minoritāšu valodas, lai tās izdzīvotu, neapdraudot mobilitāti.

Ko pētījums mums saka?

Teritoriālo minoritāšu valodas galvenokārt izmanto noteiktos ES dalībvalstu ģeogrāfiskos apgabalos. Šajos apgabalos noteikta daļa vietējo iedzīvotāju ir divvalodīgi un runā gan valsts, gan mazākumtautību valodā. Ģeogrāfiskā koncentrācija ir faktors, par kuru zināms, ka tas veicina minoritātes valodas ilgtermiņa vitalitāti: liels skaits runātāju jurisdikcijā ļauj vieglāk pamatot valodu politiku par labu valodai, un teritorijas lingvistiskais sastāvs ietekmē valodu nodošanas, mācīšanās un izmantošanas dinamiku. Ģimenes ar abiem vecākiem, kas runā minoritātes valodā, biežāk nodod to saviem bērniem. Tajā pašā laikā, jo lielāks ir mazākuma valodā runājošo personu īpatsvars reģionā, jo lielāks ir šo ģimeņu skaits un jo lielāks ir stimuls pārraidīt šo valodu relatīvi plašās saziņas dēļ.

Turklāt liels skaits runātāju kādā jomā nodrošina, ka cilvēki to patiešām var dzirdēt un izmantot savā ikdienas dzīvē. Citiem vārdiem sakot, liela daļa mazākuma valodas runātāju teritorijā nozīmē šīs valodas lietderību un pakļaušanu tai. Bet ciktasir svarīgi unkātas mijiedarbojas ar lielāku mobilitāti?

Ilustrācija un pierādījums

Apsveriet trīs veidu teritoriālo minoritāšu valodas: (1)

1 Saskaņā ar *Eiropas reģionālo un minoritāšu valodu hartumēs* domājam valodas, ko “konkrētā valsts teritorijā tradicionāli lieto šīs valsts pilsoņi, kuri veido skaitliski mazāku grupu nekā pārējie valsts iedzīvotāji”.

tie, kas runā vienā dalībvalstī, piemēram, sorbu valodā Vācijā; (2) tie, kas runā vairāk nekā vienā dalībvalstī, piemēram, Basku salās Spānijā un Francijā; un 3) tie, kas ir minoritātes valoda kādā dalībvalstī, bet dominējošā un oficiālā valoda kaimiņvalstī, piemēram, slovēņu valodā Austrijā un Itālijā. Ienākošā mobilitāte var dažādos veidos radīt papildu spiedienu uz visu veidu teritoriālajām minoritāšu valodām. Ja jaunpniecējiem jau ir vietējās minoritātes valoda kā pirmā valoda, piemēram, ungāriem, kuri apmetas uz dzīvi Sēkelijas rajonā Rumānijā, mobilitāte var pat stiprināt minoritātes valodu attiecīgajā reģionā. Tomēr bieži vien jaunpniecēji nerunā vietējās minoritātes valodā un pat nezina uzņēmējas valsts vairākuma valodu. Atkarībā no mazākumtautību valodas stipruma un klātbūtnes sabiedrībā, izglītībā un ekonomikā jaunpniecēji varētu apgūt valsts vairākumu, nevis minoritāšu valodu. Ja jaunpniecēju skaits ir liels, šis process samazina minoritāšu valodu runātāju īpatsvaru un laika gaitā var vājināt valodu. Lingvistiskās dinamikas modeļi (piemēram, Templin et al. 2016) var palīdzēt precīzi un loģiski analizēt migrācijas kustību ietekmi uz minoritāšu valodas uzturēšanu.

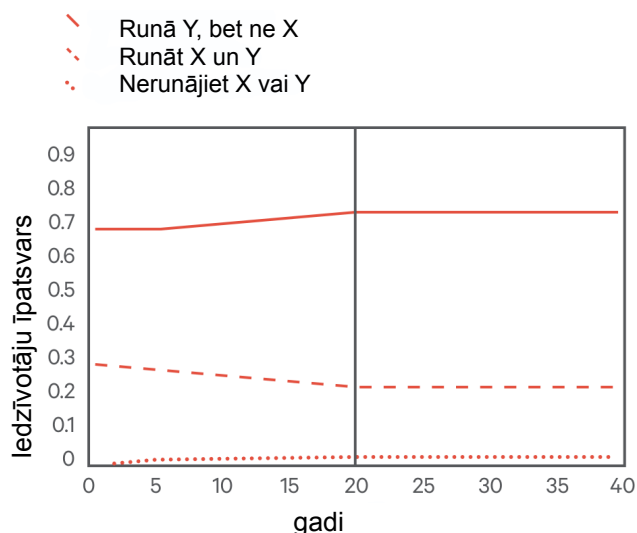
Tie ļauj pagarināt novērotās tendences nākotnē un vismaz zināmā mērā simulēt valodu politikas pasākumu ietekmi. Tā kā tie ļauj iekļaut papildu mainīgos lielumus, kas ietekmē attiecīgos jautājumus, tos var piemērot arī tādu saistītu jautājumu apsvēršanai kā konkurējošu politikas risinājumu izmaksu un ieguvumu izmaiņas.

Svarīgs šādas simulācijas rezultāts ir tas, ka, ņemot vērā minimālo runātāju proporciju, ģimeņu vēlmi pārraidīt mazākumtautību valodu, kā arī mazākumtautību valodas izmantošanu izglītībā, minoritātes valoda faktiski var izdzīvot ilgtermiņā, neraugoties uz pastāvīgo migrantu pieplūdumu. Simulācijas arī liecina, ka mazākumtautību valodas mācīšana jaunpniecējiem un viņu bērniem ir īpaši svarīga un var novērst iespējamus draudus, ko tās rada mazākumtautību valodai.

Lingvistiskā dinamika tiek simulēta (sk. attēlu) kontekstā, kurā ir relatīvi liela minoritātes valoda X, lielākā daļa Y valodas un dažādu valodu runātāju pieplūdums. Izbraukšanas gadā 30 % iedzīvotāju ir divvalodīgi Y un X, un 70 % ir vienvalodīgi Y. Sakarā

ar jaunpienācēju izvēli mācīties Y, nevis X, X runātāju procentuālais daudzums samazinās.

RUNĀTĀJU ĪPATSVARŠ VAIRĀKUMA VALODĀ (Y) UN MAZĀKUMĀ (X)

Pieņemsim, ka pēc 20 gadiem tiek ieviesti politikas pasākumi, lai stiprinātu X mācīšanu jaunpienācējiem un viņu bērniem. Tā rezultātā var ierobežot X-runātāju procentuālās daļas samazinājumu.

Politiskā ietekme

Lai gan mobilitāte rada papildu spiedienu uz minoritāšu valodām, lielākā daļa jau ieviesto valodu politikas pasākumu, lai aizsargātu minoritāšu valodas, joprojām ir būtiski. Ja ir vēlama ienākošā mobilitāte, ir svarīgi radīt iespējas un stimulus jaunpienācējiem apgūt mazākumtautību valodu un novērst tādus pretpasākumus kā, piemēram, augstas tiešās vai netiešās mācību izmaksas.

Atsauces un padziļināšana

Fishman, J.A. (1991). *Atpakaļgaitas valodas maiņa: Teorētisks un empīrisks pamats palīdzībai apdraudētajām valodām*. Klevedona: Daudzvalodīgi jautājumi.

Grin, F. (2016). Minoritāšu valodu problēmas. V. Ginsburgā un S. Weber (Eds.), *The Palgrave Handbook of Economics and Language* (616–658. lpp.). Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Templin, T., Seidl, A., Wickström, B.A., & Feichtinger, G. (2016). Optimāla valodu politika mazākumtautību valodas saglabāšanai. *Matemātika Sociālās zinātnes* 81, 8–21.

18 **Quel principi palīdz prognozēt etnisko un lingvistisko atšķirību konfliktu potenciālu?**

Edgár Dobos, MTA Társadalomtudományi, Kutatóközpont, Budapešta

Etniskās, lingvistiskās vai reliģiskās atšķirības var izraisīt konfliktus, kad indivīdi un grupas konkurē par varu, materiālajiem un simboliskajiem resursiem. Tomēr valoda (vai jebkura kultūras sastāvdaļa) pati par sevi nerada konfliktu. Drīzāk tā ir “vainas līnija”, pa kuru konflikti var kristies, ja valodu vai kultūras atšķirības rada nesaderīgas politiskās prasības vai nevienlīdzīgu piekļuvi sociālekonomiskajām iespējām valstīs. Šis ieraksts ir vērst uz cēloņiem, kas izraisa konfliktu attīstību etnolingvistiskā līmenī.

Ko pētījums mums saka?

Noteikumi un prakse, kas reglamentē valodu pārvaldību, tiesību aktus, izglītību, plašsaziņas līdzekļus, publiskus signālus un saziņu ar iestādēm un sabiedrisko pakalpojumu sniedzējiem, ietekmē indivīdu intereses un identitāti. Tāpēc daudzvalodu sabiedrībā valoda neizbēgami tiek politizēta.

Konfliktus starp vairākumu un lingvistiskajām minoritātēm veicina teritoriālās nācības valsts loģika un tur kodētās varas asimetrija. Mūsdienu valstis, jo īpaši kopš 19. gadsimta, gandrīz sistemātiski ir devušas priekšroku etniskajam vairākumam (“īpašnieka nācības”). Vairākuma un mazākuma viedokļi bieži ir pretrunā realitātes interpretācijai un/vai vēlamajam valsts un mazākumtautību attiecību modelim.

Konfliktu dinamika atšķiras vēsturiski izveidoto administratīvo struktūru, varas zvaigznāju un minoritāšu un vairākuma attiecību stāvokļa dēļ dažādos līmeņos. Daudzu Eiropas sabiedrību un vienvalodīgu nacionālo valstu pašapziņa turpina veidot politisko izvēli, un pat oficiālā daudzvalodība ne vienmēr novērš konfliktus starp valodu kopienām.

Makrovīdē nevienmēr ir noderīga: starptautiskie minoritāšu tiesību standarti bieži vien tiek apstrīdēti un pakļauti ģeopolitiskajām interesēm; bez spēcīga un vienota Eiropas minoritāšu tiesību režīma ES dalībvalstīm nav jāziņo par minoritāšu aizsardzības saistību neīstenošanu; un valstu partiju politikas prioritāte bieži vien atsvēr ES nosacījumu ietekmi.

Ilustrācija un pierādījums

Konfliktu modeļi atšķiras gan starp valstīm, gan to iekšienē. Lauka pētījumi Vojvodinas serbu reģionā liecina, ka dažās vietās ir harmoniska etnisko un lingvistisko kopienu līdzāspastāvēšana, un praksē daudzvalodība nozīmē gandrīz nemanāmus fragmentus

no vienas valodas uz citu (piemēram, Belo Blato/Nagyerzsébetlak/Biele Blato). No otras puses, konflikti ir izcēlās citos reģionos pēc liela skaita serbu bēgļu pieplūduma no Horvātijas un Bosnijas un Hercegovinas pēc kariem 90. gadu sākumā. Konflikta izpausmes ietvēra etniski motivētu incidentu skaita pieaugumu (grafīti, privātīpašuma, reliģisku un piemiņas priekšmetu bojājums, kā arī verbāli un fiziski uzbrukumi) pret minoritātēm. Vispārīnnot no šiem rezultātiem un ņemot vērā spriedzi, kas novērota citos kontekstos, mēs varam identificēt vairākus pretrunīgus procesus. Tie ir apkopoti pievienotajā tabulā.

Politiskā ietekme

Tiesību aktos būtu pienācīgi jāatspoguļo Eiropas valstu etniskais un daudzvalodu vēsturiskais sastāvs. Etnokultūras taisnīgumam un lojalitātei kopējai valstij ir nepieciešama neitrālu un grupu ietekmējošu noteikumu un politiku kombinācija, nacionālo minoritāšu identitātes iekļaušana kopīgos koncepcijās (piemēram, viņu valodas iekļaušana valsts iestādēs) un institucionālās garantijas to kultūras atveidošanai. Nesececionistu mazākuma prasības jāuzskata par leģitīmu elementu, lai apstrīdētu nosacījumus politiskai iekļaušanai etniski daudzveidīgā demokrātijā.

Etniskais un lingvistiskais plurālisms būtu jāatspoguļo politiskos risinājumos, izmantojot dažādus pārvaldes līmeņus (valsts, reģionālo un vietējo), uzlabojot kompetenču sadalījumu starp šīm iestādēm un radot asimetriju par labu valodām, kurām visvairāk nepieciešama aizsardzība. Politikas risinājumiem, kas saistīti ar daudzvalodību, būtu jāatspoguļo arī papildinoša (“pievienota”) pieeja, nevis “atņemama” pieeja, kas ļautu apgūt valsts oficiālo valodu kā otru valodu, kas ir būtiska nodarbinātībai un sociālajai mobilitātei, vienlaikus stiprinot dzimto valodu kā pirmo valodu, kas ir būtiska identitātes, psiholoģiskās un drošības vajadzībām.

Atsauces un padziļināšana:

Csergő, Z. (2007). *Runāt par Nāciju: Valoda un konflikts Rumānijā un Slovākijā*. Ithaca, NY & Londona: Kornela Universitāte Press.

Grin, F. (2005). Lingvistiskās cilvēktiesības kā politikas pamatnostādņu avots: Kritisks novērtējums. *Sociolingvistikas žurnāls*, 9 (3), 448–460.

Kontra, M., Phillipson, R., Skutnabb-Kangas, T., &

Várady, T. (Eds.). (1999). *Valoda: Tiesības un resursi. Tuvotās valodnieciskās cilvēktiesības*. Budapešta: Centrāleiropas Universitāte Press.

Varenes, F., (2011). Valoda, etniskie konflikti un starptautiskās tiesības. *Etnisko pētījumu žurnāls*, 65, 8–35.

Vizi, B., Tóth, N., & Dobos, E. (Eds.) (2017). *Ārpus starptautiskās nosacījumu robežas. Minoritāšu pārstāvniecības vietējās variācijas Centrāleiropā un Dienvidaustrumeiropā*. Bādenbādene: Nomos.

KONFLIKTU IEROSINĀŠANAS PROCESS ETNISKU UN LINGVISTISKU “KĻŪDU” GADĪJUMĀ

1. Etnisku un lingvistisku jautājumu nepamatota drošība: vairākuma elites viedoklis par minoritāšu kultūras prasībām kā valsts integritātes apdraudējumu; neuzticēšanās iestādēm, kas nošķirtas no minoritātēm kā pretvalstisku nacionālisma vietas; no minoritāšu viedokļa kopējas identitātes jēdziens, ko iecerējusi nacionalizācijas valsts, un etnokultūras neitralitātes un neitrāla regulējuma uzlikšana grupai kļūst aizdomīga kā asimilācijas kodeksi. Citi piemēri ir Igaunija, Francija, Grieķija, Rumānija un Slovākija.

2. Minoritāšu (lingvistisko) tiesību pārkāpums, izmantošanas ierobežošana vai apjoma samazināšana: mazākumtautību valodas statusa neslēpta devalvācija administrācijā, izglītībā utt. Piemērs: Ukraina.

3. Etniskais mandāts: administratīvo vai vēlēšanu apgabalu robežu pārdale, lai sadalītu teritorijā koncentrētos minoritāšu iedzīvotājus, mainītu vairākuma minoritātes statusu un/vai samazinātu minoritāšu kopienu balsstiesības un/vai viņu iespējas izmantot savas tiesības. Piemēram, Slovākijā (administratīvā reorganizācija, 1996. gads).

4. Strīdīgi identitātes marķieri starp vairākumu un mazākumtautībām, kas pastāv kopīgā teritorijā: konkurējoši centieni saistīt teritoriju ar valodu un uzspiest mākslīgu teritoriālo nepārtrauktību fiziskās telpas marķēšanā un publisko iestāžu darbībā (ar iespējamu pārmērīgu valodas nozīmi kā nacionālās identitātes marķierim attiecībā uz valodu kā saziņas līdzekli). Piemēram, Bosnijā un Hercegovinā, Kosovā un Maķedonijā.

5. Vienpusēja vecāku valsts aktīvisma un ārusteritoriālās valsts būvprakse: centieni stiprināt saites ar vecāku valsti tādā veidā, lai mazinātu minoritāšu piederības sajūtu viņu dzīvesvietas valstij. Piemēram, Bulgārijā, Ungārijā, Rumānijā, Serbijā (attiecībā uz kaimiņvalstīm).

6. Konkurējošu valstu veidošanas centieni, pakļaujot nesavienojamu lojalitātes spiedienu tā dēvētajām etniskajām un līdznacionālajām minoritātēm vai “starptautiskām” minoritātēm. Piemēram, Bunjevci, Čams, Csángós, Goranci, Pomaks, Torbeši, Valaques (Dienvidaustrumeiropa).

19 Kāpēc nepietiek tikai ar vienas oficiālās valodas apguvi daudzvalodu kontekstā?

Peter A. Kraus, Núria Garcia, Melanie Frank, Vicent Climent-Ferrando, Universitāt Augsburg

Ir vispāratzīts, ka uzņēmējas valsts oficiālās vai valsts valodas apguve ir galvenais elements imigrantu integrācijā uzņemošajā sabiedrībā. *Eiropas Komisijas 2016. gada rīcībasplānā par trešo valstu valstspiederīgo integrāciju noteikts, ka “galamērķa valsts valodas apguve ir būtiska, lai trešo valstu valstspiederīgajiem gūtu panākumus integrācijas procesā”* (Eiropas Komisija, 2016: 7). Arvien vairāk Eiropas valstu piemēro valodas prasības migrantiem, kuri vēlas iegūt uzturēšanās statusu vai pilsonību.

Interesanti, ka galamērķa valsts netieši tiek uzskatīta par vienvalodīgu sistēmu, lai gan vairākās ES dalībvalstīs ir vairāk nekā viena oficiālā valoda vai tās atzīst dažādas reģionālās un/vai minoritāšu valodas. Kāpēc dažos gadījumos migranti var iemācīties vai viņiem vajadzētu apgūt vairāk nekā vienu no valodām, kurās runā šajos daudzvalodu kontekstos?

Que stāsta mums pētījumu ?

Valodu prasību apjoms daudzvalodu kontekstos, pirmkārt, rada spriedzi starp migrantu mobilitātes veicināšanu un viņu integrāciju uzņēmējvalsts sabiedrībā. Piešķirot prioritāti mobilitātei, nevis iekļaušanai, būtu jānosaka obligātas valodas prasības migrantiem un vajadzības gadījumā tiktu sagaidīts, ka viņi apgūs tikai vienu no uzņēmējas valsts oficiālajām valodām. No otras puses, dodot priekšroku iekļaušanai, tiktu izvirzītas lielākas valodu prasības migrantiem un sagaidīts, ka migranti daudzvalodīgā valstī apgūst divas vai vairākas oficiālās valodas, lai viņi varētu pilnībā piedalīties sociālajā, kultūras un politiskajā dzīvē.

Valodu skaits, kas jāapgūst migrantiem, kuri ierodas oficiāli daudzvalodu vidē, ir atkarīgs arī no varas attiecībām uzņēmējas sabiedrības lingvistiskajā konstelācijā. Daudzām daudzvalodīgām valstīm vai reģioniem raksturīga asimetrija starp vairākuma valodu un mazākumtautību valodu. Tā kā minoritāšu valodas lieto mazāk runātāju un tās bieži lieto tikai kādā teritorijas daļā, to ekonomiskā lietderība un pievilcība var būt mazāka, un migranti dod priekšroku apgūt vairākuma valodu. Multikulturālisma pētniekiem (piemēram, Will Kymlicka, slavens Kanādas politiskais filozofs, kurš ir specializējies tiesībās un pienākumos etniski daudzveidīgā sabiedrībā), nacionālajām minoritātēm būs jāaizsargā viņu kultūras un valodas identitāte, vienlaikus uzņemot migrantus, kas var būt likumīgs iemesls noteikt valodas prasības mazākumtautību valodā papildus valodas prasībām

valsts oficiālajā valodā (Kymlicka, 2011). Daudzvalodu valstīs, kurās valodu konstelācija ir mazāk asimetriska un kurās konkurence vai valodu konflikti nav sociālās un politiskās situācijas galvenā iezīme, valodas prasības vienā no oficiālajām valodām, no otras puses, var uzskatīt par pietiekamām migrantu integrācijai uzņemošajā sabiedrībā.

Ilustrācijas un pierādījumi

Šajā ziņā dažādas reģionālās pašvaldības, kas saskaras ar asimetrisku valodniecisku konstelāciju, uzskatīja par nepieciešamu piemērot īpašas valodas prasības migrantiem, lai aizsargātu minoritātes valodas statusu savā teritorijā. Piemēram, Katalonijā 2010. gadā reģionālās iestādes kā daļu no integrācijas procesa ieviesa Katalonijas valodas testus migrantiem, kas dzīvo Katalonijā.

Savukārt Luksemburgā, kur valodas konstelācija ir mazāk asimetriska, “uzņemšanas un integrācijas līgumā”, ko izdevusi Luksemburgas valdības uzņemšanas un integrācijas aģentūra, ir paredzēts, ka migranti var izvēlēties valodas kursu “vienā vai vairākās no trim Luksemburgas administratīvajām valodām, proti, Luksemburgas, franču vai vācu valodā¹”. Tāpat Šveicē “labas zināšanas vienā no valsts²valodām” tiek uzskatītas par pietiekamām, lai iegūtu pastāvīgās uzturēšanās atļauju.

Ipolitiskās sekas

Jāsecina, ka asimetriskā daudzvalodu kontekstā migrantiem ir jāapgūst ne tikai lielākā daļa valodu, bet arī — vai drīzāk — otra oficiālā vai reģionālā valoda, lai nacionālās minoritātes varētu aizsargāt savu lingvistisko identitāti un novērst pāreju no valodas uz dominējošo valodu. Kompromisu starp mobilitāti un iekļaušanu un spriedzi starp minoritāšu kultūras un valodas tiesību aizsardzību un migrantu individuālo brīvību var risināt ar politisku vienošanos starpniecību.

Labvēlīgi noteikumi var būt atkarīgi no tā, vai tiks radīti stimuli migrantiem apgūt uzņēmējas sabiedrības valodu(-as), uzlabojot piekļuvi valodas kursiem

1 www.olai.public.lu/en/accueil-integration/mesures/contrat-accueil

2 2005. gada 16. decembra Federālais likums par ārvalstniekiem www.admin.ch/opc/fr/classified-compilation/20020232; tomēr šī īpašība atspoguļo arī oficiālo valodu teritoriālo sadalījumu valstī.

uzņēmējas valsts valodā(-ās) par zemām izmaksām, nevis no sankciju piemērošanas. Visbeidzot, valodu prasības būtu jākoncentrē uz valodu apmācības kursiem, nevis jānosaka noteikts kompetences līmenis: lai gan var sagaidīt, ka migranti apgūst vienu vai vairākas uzņēmējas sabiedrības valodas, tas nenozīmē, ka viņi visi spēs to darīt ar vienādiem panākumiem.

i Immigració, i ligència d'una llengua com lúdz (133.-172. lpp.). Barcelona, Institut d'Estudis Autònoms.

Atsauces un padziļināšana:

Eiropas Komisija (2016). *Rīcības plāns trešo valstu valstspiederīgo integrācijai*. COM(2016) 377 final.

Grin, F. (1996). Etniskais un politiskais valodnieciskais konflikts, *starptautiskās attiecības*, 88, 381–396.

Kymlicka, W. (2011). Multikulturālā pilsonība daudznacionālās valstīs, *Etnika* 11, 281–302.

Woehrling, J. (2008). Valodas prasības imigrantiem, īpaši attiecībā uz valodām, kas iegūst oficiālu statusu teritorijas daļā. *Mundialització, saistviela circulació*

OFICIĀLĀ DAUDZVALODU SISTĒMA

Asimetriska lingvistiskā zvaigzne

Valodu prasības **gan** minoritāšu, gan vairākuma oficiālajās valodās

Piemērs: migrantiem Katalonijā ir jāapgūst katalāņu un spāņu valoda.

Simetriska lingvistiskā zvaigzne

Valodas prasības **vienā** oficiālajā valodā

Piemērs: migranti Luksemburgā var mācīties **franču**, vācu **vai** luksemburgiešu valodu.

20 Kā apvienot teritorialitātes un personības principus?

Helder De Schutter, Nenad Stojanović, Sergi Morales-Gálvez, Katholieke Universiteit Leuven

Valodu tiesību piešķiršanai valodu ziņā dažādās sabiedrībās bieži izmanto divus galvenos modeļus: teritorialitāte un personība (De Schutter, 2007). Saskaņā ar valodu teritorialitātes (LTP) principu valodas ir jāsauglabā teritoriāli. Valsts ir sadalīta vairākās teritoriālajās zonās, un katrā zonā vairākuma valoda ir oficiāla. Ir ierosinātas trīs LTP versijas¹.

► Stingrākajā un vispopulārākajā versijā attiecīgajā teritorijā var izmantot tikai vienu valodu attiecībā uz (cita starpā) valsts pārvaldi, politisko dzīvi, tiesvedību un valsts finansēto obligāto izglītību. Labs piemērs ir Flandrija (Beļģija).

► Sliktākajā versijā teritoriālā vienība var paplašināt atzīšanu līdz vairāk nekā vienai valodai, bet ar skaidru prioritāti vienai valodai salīdzinājumā ar citām valodām (Grin, 2006), kā tas ir Kvebekas izglītības sistēmā saskaņā ar tās slaveno likumu Nr. 101, kur angļu valodas tiesības piešķir anglofoniem atsevišķu, valsts finansētu angļu skolu veidā, bet kur imigranti un frankofoni apmeklēs franču valsts skolas, ierobežojot angļu skolas tikai ar angļu valodu.

► Dinamiskajā versijā teritorialitātes princips liecina, ka, lai gan tiesību piešķiršanas kritēriji ir stabili, to īstenošana mainās, atspoguļojot demolingvistisko personu (piemēram, Somijas) attīstību (Stojanović, 2010).

Saskaņā ar valodas personības (LPP) principu valodas tiesības var īstenot personas neatkarīgi no tā, kur tās dzīvo valstī vai apakšvalstī. Tas ir brīvas izvēles modelis.

Labs piemērs ir Brisele: pilsoņi var saņemt dokumentus, veselības aprūpes pakalpojumus vai izglītības iestādes holandiešu vai franču valodā. Vēl viens piemērs ir Ungārija, kas dažām minoritātēm visā valstī piešķir kultūras un valodu autonomiju neatkarīgi no to teritoriālās situācijas Ungārijā.

Vai teritorialitātes un personības principus varētu apvienot, lai uzlabotu mobilitāti un iekļaušanu? Personības princips var veicināt mobilitāti valstī, bet a priori nestiprinātu iekļaušanu. Teritorialitātes princips, jo īpaši tā spēcīgā versija, a priori veicinātu iekļaušanu, bet kavētu mobilitāti.

1 Dažas valstis, piemēram, Šveice, galvenokārt izmanto stingru versiju, bet dažās konkrētās valsts daļās tiek izmantotas vājākas vai dinamiskas versijas.

Ko mums saka pētījums?

Tomēr abiem principiem ir trūkumi. Teritorialitātes princips var ierobežot mobilitāti, savukārt personības princips var apdraudēt iekļaušanu. Tomēr ir iespējams noteikt šo divu principu iespējamus paplašinājumus un kombinācijas, ko var izmantot, lai uzlabotu savietojamību starp mobilitāti un iekļaušanu (Morales-Gálvez, 2017).

► Vienlīdzīga aborigēnu valodu atzīšana: tā vietā, lai noteiktu vienu valodu kā teritorijas “reine”, kas var novest pie lielāko lingvistisko grupu dominēšanas, lielāks atbalsts būtu jāpiešķir vājākajām pamatiedzīvotāju valodām (pat ja tās veido vietējo vairākumu), izmantojot principu par valodu politikai pieejamo resursu apgriezto sadalījumu uz vienu iedzīvotāju. Jo mazāk valodai ir kopējais runātāju skaits, jo vairāk līdzekļu tai jāsaņem. Mērķis ir piedāvāt salīdzināmus pakalpojumus visām valodu grupām neatkarīgi no to lieluma (De Schutter 2017; Patten 2014; Grin un Vaillancourt 2015). Šis princips atbilst teritorialitātes principa vājajai versijai (jo tas vairāk atbalsta valodu) un ievieš personības elementu.

► Nošķiršanas politika lingvistisku iemeslu dēļ teritorijās, lai apvienotu cilvēkus, nevis nošķirtu viņus: vienoti sabiedriskie pakalpojumi (veselība, izglītība) tiek piedāvāti visās atzītajās valodās, nevis fiziski nošķirti. Šis princips, kas lielā mērā ir saistīts ar personību, veicina citu vai citu grupu valodu apguvi. Tas veicina kopīgu piederības izjūtu un lielāku sociālo solidaritāti un taisnīgumu (Miller, 1995). Šīs politikas īstenošana obligātajās skolās veicinātu bi/daudzvalodību vietējās valodās.

Ilustrācija un pierādījums

Katalonija ir labi zināms gadījums, kad vienlīdzīgu atzīšanu piemēro visām pamatiedzīvotāju valodām, vienlaikus prioritāti piešķirot mazākumtautību valodai un bez iedzīvotāju segregācijas, pamatojoties uz valodu. Šajā gadījumā spāņu (kastillāns) ir ne tikai L1 lielākā daļa Katalonijas iedzīvotāju (55 %), bet ir arī pazīstams ar katalāņu runātājiem kā L1 (31,3 %). Tomēr zināšanas par katalāņu ir uzlabojušās 30 gadu laikā. Pašreizējā valodu politika tika uzsākta 1983. gadā. Tās pamatā bija abu valodu vienlīdzīga atzīšana valsts pārvaldē, vienlaikus piešķirot Katalonijas teritoriālo prioritāti, lai to izplatītu (piemēram, katalāņu valoda ir galvenā mācību valoda).

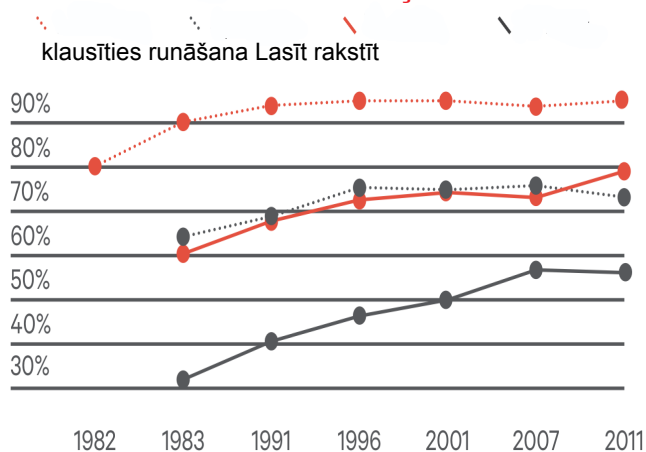
Politiskā ietekme

Iepriekš minētā globālā normatīvā ietekme ir tāda, ka mobilitāti un iekļaušanu var labāk apvienot sabiedrībās, kur ikvienam ir tiesības runāt savā valodā un pienākums saprast citas teritorijas valodas. Tikko izklāstītie principi var palīdzēt veicināt cieņpilnu politiku, kas pieļauj hibrīdidentitātes un rada kopēju pamatu demokrātiskam dialogam un sociālajam taisnīgumam. Tie veicina iekļaušanu (jo visas pamatiedzīvotāju valodu grupas var justies saskaņoti iekļautas kopienā) un mobilitāti (jo ikviens attīstītu vismaz uztverošas prasmes attiecīgajās teritorijas valodās, atvieglojot ceļošanu valsts teritorijā un starp tām).

Atsauces un padziļināšana:

- De Schutter, H. (2007). Valodas politika un politiskā filozofija. Par jaunām diskusijām par tiesiskumu lingvistiskajā jomā. *Valodas problēmas & amp; Valodu plānošana*, 31, 1–23.
- De Schutter, H. (2014). Lingvistiskās netaisnības testēšana: Teritorialitāte un plurālisms. *Valstspiederības dokumenti: Nacionālisma un etniskās piederības žurnāls*, 42, 1034–1052.
- De Schutter, H. (2017). Divi vienlīdzīgas valodu atzīšanas principi. *Starptautiskās sociālās un politiskās filozofijas kritiskais pārskats*, 20, 75–87.
- Grin, F. (1996). Etniskie konflikti un valodu politika. *Starptautiskās attiecības*, 88, 381–396.
- Millers, D. (1995). *Mēs esam Valstspiederība*. Oksforda: Oxford University Press.
- Morals-Gálvez, S. (2017). Dzīvo kopā kā līdztiesīgi: Valodu taisnīgums un publiskās sfēras koplietošana daudzvalodīgos apstākļos. *Etniskā piederība*, 17, 646–666.
- Stojanović, N. (2010). Valodu teritorialitātes principa dinamiska koncepcija. Likums par valodām Gridēlu kantonā. *Politika un sabiedrības*, 29, 231–259.

ZINĀŠANAS PAR KATALĀŅU 1981–2011

21 Kā “ārējās” valodas hegemonija ietekmē iekšpolitiku?

Astrid von Busekist, Jean-François Grégoire, zinātnes Po Parīze

Angļu valodas dominējošais stāvoklis (dažreiz pat hegemonija) aptver daudz vairāk valstu nekā tās valstis, kurās liela daļa iedzīvotāju to runā kā pirmo valodu. Tas var notikt arī valstīs, kurās vēsturiski nav angļiski runājošas kopienas. Britu koloniālismam, ko tagad aizstāj mūsdienu komerciālo operāciju neokoloniālās iezīmes, joprojām ir ilgstoša politiska ietekme, kas šeit tiek apspriesta, atsaucoties uz Indijas gadījumu.

Ko pētījums mums saka?

Angļu valodas statusa piešķiršana tādā pašā līmenī kā vietējās valodas rada divus galvenos politiskos riskus:

a) Konflikti starp valodu grupām lielās valstīs ar augstu plurālisma pakāpi padara angļu valodu par ērtu un dažkārt šķietami neitrālu risinājumu, lai izvairītos no valodnieciskas dominēšanas. Tomēr varētu apgalvot, ka tas vienkārši aizstāj vienu dominēšanas veidu (vairākums pār minoritātēm) ar citu — jo īpaši valstī, kurā angļu valoda ir bijušās koloniālās varas valoda.

... 1835. gada 2. februārī tika prezentēts Thomas Babington Macaulay protokols par indiešuvalodaspolitiku. Viņa saka: “Mums tagad ir jādara viss iespējams, lai izveidotu klasi, kas var kalpot kā tulks starp mums un miljoniem cilvēku, kurus mēs vadām... indiešu asiņu un krāsu klase, bet angļu gaume, uzskati, morāle un intelekts”. Šis protokols nozīmē, ka angļu valoda tika ieviesta Indijas izglītības sistēmā, lai iegūtu darbiniekus ar zināšanām angļu valodā.” (Sarah Jayasundara 2014).

Tomēr politika, kas nerisina jautājumu par valodniecisku dominēšanu, jo tā piešķir oficiālu statusu ārējai valodai (vai neko neierobežo tās ietekmi), tieši vai netieši samazina vietējo valodu sociālekonomisko un politisko vērtību par labu ārējās valodas runātājiem. Indijas gadījumā tas dod labumu anglofoniem no iekšpuses vai ārpuses, kuri var “legitīmi” parādīt, ko Beļģijas filozofs Philippe Van Parijs sauc par “koloniālu attieksmi” (2011:139–141). Tāpēc, ja pastāv augsts plurālisma līmenis, likumdevējiem ir jāievēro piesardzība, meklējot līdzsvaru starp efektivitātes nepieciešamību un nepieciešamību saglabāt valodu daudzveidību.

B) Demokrātisko parlamentu ievēlētie deputāti parasti ir atbildīgi par runāšanu savu vēlētāju vārdā, un viens efektīvs veids, kā to izdarīt, ir runāt viņu valodā(-ās). Šajā sakarā Indija un ES ir paveikušas labus rezultātus, piešķirot oficiālu statusu plašam valodu klāstam un tādējādi ļaujot pārstāvjiem to darīt. Tomēr praksē angļu valodas pārsvars rada nopietnu politiskās leģitimitātes problēmu, proti, to, kas runā ievēlētos politikus.

Ilustrācija un pierādījums

Indijas gadījumā neokoloniālās attieksmes parādīšanu politiski leģitimizē fakts, ka ir daudzas citas valodas (kopumā 22), kurām Indijas konstitūcijā ir oficiāls statuss. No tā izrietošā politiskā dinamika katrā gadījumā atšķiras atkarībā no šo “citu” valodu skaita, kas tādējādi ir atstumtas, un to demolingvistiskās nozīmes; Indijā angļu valoda ir aptuveni 0,2 % iedzīvotāju dzimtā valoda.

Elites anglicizācija, tāpat kā Indijā, dereaģē vietējās kopienas ārējiem dalībniekiem, vēsturiski ārvalstu lielvarām un mūsdienu (daudz nacionāliem) uzņēmumiem. Varētu apgalvot, ka tad, kad parlamentārieši runā dominējošā ārējā valodā (iespējams, angļu valodā vai angļu un vietējās valodas hibrīdā, kas Indijā bieži nozīmē hindi), viņi riskē pārstāvēt anglofonu minoritātes intereses vairāk nekā to vēlētāju intereses, kuru dzimtā valoda nav angļu valoda. Vispārīgāk runājot, dominējošās ārējās valodas plašāka izmantošana tādējādi var radīt lingvistisku plaisu starp politisko šķiru un tās vēlētajiem. Pretošanās valodnieciskajai dominēšanai, izmantojot politiku, kas veicina vietējo valodu vērtību un publisku lietošanu, var veicināt iedzīvotāju iespēju apziņu.

Politiskā ietekme

Indijas pieredze liecina, ka oficiāla statusa piešķiršana ārējai valodai ir problemātiska un var apdraudēt pamatvērtības, kas parasti ir demokrātiskās politiskās dzīves pamatā. Šim jautājumam jāpievērš īpaša uzmanība, ja i) koloniālie uzņēmumi ir ieviesuši dominējošo vai hegemonisko ārējo valodu un ii) kur ir augsts plurālisma līmenis, kā tas ir ES. No tā izriet, ka dominējošās ārējās valodas izmantošanu sociālajā un politiskajā arēnā, kurā ir iesaistīti pilsoņi, nevar uzskatīt par optimālu stratēģiju. Dominējošās valodas externe izmantošana ir nevis jāveicina, bettikai attiecībā uz funkcijām, kas aprobežojas ar skaidri noteiktiem

kontekstiem.

Atsauces un dziļumi:

Jayasundara, S.N. (2014). Valodu izglītības politikas izstrāde: Indijas perspektīva; skats no Tamil Nadu, *Starptautiskais Zinātnisko un pētniecisko publikāciju žurnāls*, 4: 11, 1–3.

Ramachandran, V. (2011). Indijas Federālisms pārejas posmā: No asimetrijas līdz multikulturālismam. Gopa Kumar (Ed.), *ārpolitika, federālisms un starptautiskie līgumi* (68.-77. lpp.). Ņūdeli: Jaunā gadsimta publikācijas.

Van Parijs, P. (2011). *Valodu taisnīgums Eiropai un pasaulei*. Oksforda: Oxford University Press.

22 Kā kaimiņvalstīm jāsadarbojas daudzveidības pārvaldībā?

Edgár Dobos, Baláz Vizi, MTA Társadalomtudományi, Kutatóközpont, Budapešta

Tradicionālais nacionālo valstu uzskats par lingvistiski viendabīgu sabiedrību nekad nav bijis ļoti reālistisks un mobilitātes laikā, kad cilvēki bieži šķērso valstu robežas, kļūst arvien mazāk. Jauna pieeja daudzveidības pārvaldībai ietver ne tikai minoritāšu tiesību starptautisko aizsardzību, bet arī valstu divpusējo sadarbību.

Rodas jautājums, kā kaimiņvalstis var sadarboties šajā jomā un jo īpaši kā “savstarpējības” iezīmes var “integrēt” divpusējā sadarbībā, lai paplašinātu minoritāšu etnolingvistisko kopienu valodu tiesības.

Ko mums saka pētījums?

Viendabīgu valstu veidošanās, robežu pārvietošanās, brīvprātīgai obligāta iedzīvotāju apmaiņa, valsts politikas asimilēšana un valsts iekšējās un iekšējās varas asimetrija ir radījusi kontekstu, kurā minoritātes bieži atrodas nelabvēlīgā situācijā. Papildus starptautiskajam minoritāšu tiesību režīmam trīspusējās attiecības starp “mātesvalstīm”, “uzņēmējvalstīm” un nacionālajām minoritātēm ir labs sākumpunkts kaimiņattiecību izpratnei šajā jomā. Pirmkārt, jēdziens “vecāku valsts” jāpiemēro piesardzīgi, izvairoties no valodas un identitātes “būtistiskas” lasīšanas. Tas ir lietderīgi, piemēram, Transilvānijā dzīvojošo ungāru valodā runājošajiem vācu un dāņu runātājiem, kas dzīvo Šlēsvīgas ziemeļos un dienvidos. No otras puses, tas nav lietderīgi attiecībā uz Šveicē dzīvojošiem francofoniem, itāļiem vai vāciešiem, kuri neuzskata sevi par franču, itāļu vai vācu valodu vai kuri neuzskata Franciju, Itāliju vai Vāciju par savu “vecāku valsti” (kopīga valoda ne vienmēr nozīmē kopīgu vēsturi un to pašu identitāti).

Īsāk sakot, etnolingvistiskās radniecības jēdziens ir politiski apsūdzēts un grūti pārvaldāms, bet tas bieži atgriežas un prasa izveicīgu attieksmi. Kaimiņvalstis parasti sadarbojas politiskos jautājumos, pamatojoties uz savstarpīgumu. Ja identitātes jautājumi un minoritāšu tiesības ir darba kārtībā starp “vecāku valsti” un “uzņēmējvalsti”, īpaši problemātiska var būt divpusēja sadarbība un savstarpīgums.

Divpusējās attiecībās savstarpīgumu šajā gadījumā var saprast vai nu kā savstarpēju, bet vienpusēju pasākumu kopumu, ar ko atbalsta attiecīgās “vecāku minoritātes”, vai kā juridisku savstarpējību, kas noteikta divpusējos nolīgumos. Saskaņā ar starptautiskajām tiesībām vecākas valsts vienpusēju atbalstu savām minoritātēm - ārzemēs dzīvojošus vecākus var pieņemt tikai izņēmuma

gadījumos (kultūras, izglītības vai valodu pakalpojumu jomā — sk. 2001. gada Venēcijas komisiju). Īpaši divpusējie līgumi par minoritātēm ir reti sastopami, bet labas kaimiņattiecības līgumos bieži vien ir iekļauti noteikumi par minoritāšu tiesībām — vairumā gadījumu uz vienlīdzīgiem pamatiem.

Ilustrācija un pierādījums

Daži gadījumi ir simetriski (piemēram, dāņu minoritāte Ziemeļvācijā un vācu minoritāte Dānijas dienvidos), padarot savstarpīgumu par dabisku stratēģiju attiecīgo valstu valdībām, kā to apliecina 1955. gada Bonnas un Kopenhāģenas nolīgums. Valstu karu vidū bijušajā Dienvidslāvijā un pieaugošajā etniskajā saspīlējumā Austrumeiropā un Centrāleiropā labs piemērs bija arī 1992. gada Slovēnijas un Ungārijas Līgums par minoritātēm.

Taču, kā liecina abi gadījumi, savstarpīgums darbojas tikai tajos gadījumos, kad abās robežas pusēs dzīvojošās “vecāku minoritātes” kopienas ir līdzīgas demogrāfiskas. Tomēr daudzās situācijās ir grūtāk īstenot savstarpīgumu demolingvistiskās asimetrijas dēļ. Piemēram, ir neliela horvātu minoritāte, kas lielā mērā asimilēta, kas dzīvo Itālijā, bet svarīga itāļu minoritāte dzīvo Horvātijā. Pēc Dienvidslāvijas sabrukuma Itālija varēja parakstīt līgumu ar Horvātiju par minoritāšu tiesībām (1996), kur šī asimetrija ir acīmredzama (lielākā daļa noteikumu attiecas uz Horvātijas pienākumiem attiecībā pret itāļu minoritāti). Citā līdzīgā kontekstā 1995. gada divpusējo līgumu noteikumi par minoritātēm Slovākijā un Ungārijā ir formulēti pilnīgi abpusējā valodā, lai gan ungāru minoritāte Slovākijā ir aptuveni 20 reizes lielāka par slovāku minoritāti Ungārijā. Tāpat kā visās starpvalstu attiecībās, varas līdzsvars, plašākas starptautiskās sabiedrības pieeja un citi nejuridiski elementi var būt būtiski divpusējai sadarbībai minoritāšu tiesību jomā. Kā liecina Vojvodina (serbu reģions, kas robežojas ar Ungāriju, kur dzīvo dažādas minoritāšu kopienas), valoda šajā ziņā var būt īpaši svarīga. Lielākā daļa ikdienas cīņas ir saistītas ar valodas lietošanu publiski. Faktiski pastāv cieša saistība starp ungāru izmantošanu sabiedrībā un ungāru demogrāfisko attiecību — vēlme izvēlēties mazākuma valodu ir negatīvi saistīta ar lingvistiskā vairākuma simbolisko dominēšanu. No otras puses, ciešas saiknes ar Ungāriju, migrācijas tendences un Ungārijas pilsonības pieejamība konkrētās situācijās varētu palielināt mazākumtautību valodas

sociālo prestižu.

Politiskāietekme

Starptautiskie nolīgumi tikai daļēji attiecas uz kaimiņvalstusadarbību. Būtiski ir arī vienpusējie pasākumi, ko vecākas valstis pieņēmušas, lai atbalstītu savas “vecāku minoritātes”, piemēram, finansiāls atbalsts vai eksteritoriāla pilsonība. Valstīm būtu labāk jāņem vērā dažādu minoritāšu kopienu īpašās vajadzības un situācijas, noraidot automātisku savstarpīgumu. Tajā pašā laikā vecākas valsts vienpusējā politika būtu labāk jākoordinē ar “uzņēmējvalstīm”, lai sniegtu jēgpilnu atbalstu minoritātēm. Šajā kontekstā eksteritoriālā pilsonība var palīdzēt vecākuminoritāšu pārstāvjiem radīt kontekstus, kas galvenokārt saistīti ar migrāciju un starptautisko mobilitāti, kurā viņi var izpausties (identificēt un klasificēt) kā pārrobežu valsts locekļi.

Atsauces un padziļināšana:

- ARP, B. (2008). *Starptautiskās nacionālo minoritāšu aizsardzības normas un standarti*. Hāgā: Brill.
- Brubaker, R. (1996). *Nacionālisms Reframed*. Kembridža: Kembridžas Universitātes prese.
- Halász, I. (2006). Kin-Minority Protection modeļi Centrāleiropā un Austrumeiropā. O. Ieda (Ed.) *ārpas suverenitātes: No statusa likuma līdz starptautiskajai pilsonībai?* (255.–280. lpp.). Sapporo: Hokaido Universitāte.
- Venēcijas komisija (2001). *Ziņojums par preferenciālo attieksmi pret nacionālajām minoritātēm, ko pieņēmusi Venēcijas komisija savā 48. plenārsēdē* (Venēcija, 2001. gada 19.-20. oktobris) CDL-INF(2001)019-e.

23 Kāpēc ir svarīga minoritātes valodas pamanāmā atpazīšana (piemēram, uz ceļa zīmēm utt.)?

Balázs Vizi, MTA Társadalomtudományi, Kutatóközpont, Budapešta

Valodas vizuālais attēlojums ir daļa no lingvistiskās ainavas. Vairumā gadījumu tas atspoguļo dažādu valodu relatīvo spēku un statusu. Teritorijas lingvistiskajai ainavai var būt informācijas funkcija un simboliska funkcija. Minoritātes valodas klātbūtne un veids, kādā valoda ir redzama publiskajā telpā, ir svarīgs minoritāšu valodas runātājiem: Valodas lietošana oficiālos un privātos apzīmējumos ietekmē cilvēku uztveri par dažādu valodu statusu un ietekmē runātāju valodu uzvedību.

Ko pētījums mums saka?

Pašreizējie pētījumi par valodniecisko ainavu pēta visdažādākās vizuālās valodas izmantošanas veidus. Termins pirmo reizi tika izstrādāts, lai izpētītu franču etnolingvistisko vitalitāti Kvebekā. Vēlāk, Scollon un Scollon izveidoja pamatmetodi kvalitatīvu un ģeosemiotisku pētījumu par uzrakstiem un zīmēm. Viņu fundamentālais ieguldījums konkrētas kopienas, reģiona vai pilsētas sociāli lingvistiskajā aprakstā bija novērtēt dažādu minoritāšu valodu attēlošanu un interpretāciju valodu ainavā. Šodien pētniecības jomā galveno uzmanību var attiecināt arī uz digitālajām platformām, ko pārvalda publiskās iestādes: tā var arī sniegt vērtīgu informāciju par valodu vizuālo attēlojumu.

Ir divas svarīgas un savstarpēji atkarīgas pieejas. Sociolingvistiem tas sniedz ieskatu par iespējamām atšķirībām starp oficiālo valodu politiku (kā to parāda ielu nosaukumi, oficiālo ēku un administratīvo biroju nosaukumi utt., t. i., politikas “lejupējā” dimensija) un politikas faktisko ietekmi uz valodu lietošanu, ko veic privātpersonas, jo īpaši privātās valodas zīmēs, kuras atkarībā no konkrētā gadījuma var tikt regulētas vai neregulētas.

Ja tas tā nav, dažādu valodu izmantošana komerciālos apzīmējumos, kas ir redzami publiskajā telpā, sniedz norādes par “augšupēju” dimensiju, t. i., to, ko iedzīvotāji paši piešķir šīm valodām. No juridiskā viedokļa “oficiālā” lingvistiskā ainava (oficiālā toponīmija, ielu nosaukumi, sabiedrisko ēku nosaukumi utt.) var sniegt informāciju par standartiem, kas reglamentē oficiālās norādes un šo standartu īstenošanu.

Šie divi viedokļi ir noderīgi, lai izskaidrotu minoritāšu reālo iekļaušanu sabiedrībā. Kopumā (izņemot teritoriālos valodu režīmus ar ļoti norobežotiem lingvistiskiem reģioniem, kā tas ir Šveicē) lielākā daļa valsts valodas, visticamāk, biežāk tiks lietota publiskajā

sfērā, pat teritorijās, kurās dzīvo daudz minoritāšu, jo vairumā gadījumu vairākuma valodai ir privilēģēts statuss, un tā var pat būt vienīgā, kas atzīta par oficiālu. Šajā ziņā izšķiroša nozīme ir valodas juridiskajam statusam: paredzams, ka valsts iestādēs tiks izmantotas oficiālās valodas, un tās tiks atspoguļotas uz publiskām zīmēm (iestāžu, biroju u. c. nosaukumi). Dažos reģionos minoritāšu valodas var būt līdzvērtīgas vairākuma valodai (piemēram, Dienvidtiroles reģionā Itālijā).

Valstīm ir ievērojama rīcības brīvība, nosakot valsts valodas lietošanas noteikumus. Starptautiskie cilvēktiesību standarti atzīst tiesības brīvi lietot savu valodu rakstiskā un mutiskā saziņā privātajā sfērā (Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 26.–27. pants). Eiropas kontekstā Eiropas Padomes aizbildnībā izstrādātie līgumi, piemēram, Vispārējā konvencija par nacionālo minoritāšu aizsardzību (FCNM) un Eiropas Reģionālo vai minoritāšu valodu harta (ECRML), atzīst minoritāšu valodu runātāju tiesības lietot savu valodu publiski pieejamās privātās zīmēs (11. panta 2. punkts un 7. panta 1. punkta d) apakšpunkts ECRMM).

Noteiktos apstākļos šīs tiesības attiecas arī uz mazākumtautību valodas lietošanu uz oficiālajām zīmēm (attiecīgi FNM 11. panta 3. punkts un ECRML 10. panta 2. punkta g) apakšpunkts). Šajā sakarā ir būtiski pienācīgi īstenot starptautiskos standartus par minoritāšu valodu lietošanu, jo pēc parakstīšanas un ratifikācijas ne vienmēr seko atbilstoša valdības rīcība.

Ilustrācija un pierādījums

Reģionos, kur oficiāli tiek lietota minoritāšu valoda, spēkā esošo tiesību aktu īstenošana gandrīz noteikti ietekmēs oficiālo ainavu. Atšķirīga situācija rodas jomās, kurās dzīvo minoritāšu valodas runātāji, bet kurās viņu valoda netiek oficiāli izmantota — šādos gadījumos tās redzamība būs daudz vairāk atkarīga no sociāli lingvistiskiem faktoriem (sk. ilustrācijas).

Papildus juridiskajai atzīšanai nozīme var būt arī valodu sociāli vēsturiskajai hierarhijai: mazākumtautību valodu, kas ir oficiāla valsts valoda citā valstī, var labāk pārstāvēt, jo īpaši pierobežas apgabalos. Reģionālo minoritāšu valodu runātājiem var būt grūtības panākt viņu “unikālās” valodas vizuālo atpazīšanu. Turklāt attiecīgo tiesību aktu par valodu lietošanu publiskajā telpā īstenošana var atšķirties atkarībā no šo dažādo

valodu runātāju sociālekonomiskā statusa. Ne tikai tas, ko mēs redzam, bet arī tas, ko mēs neredzam, var būt informatīvs, piemēram, romu valoda var būt mazāk pamanāma nekā citas minoritāšu valodas pat jomās, kurās visām minoritāšu valodām ir vienlīdzīga oficiāla atzīšana (skatīt Bartha-Lahonen-Szabó 2013: 14).

Politiskā ietekme

Valodu ainu ietekmē sarežģīta sociālo un juridisko faktoru mijiedarbība, un vairumā gadījumu ir vajadzīga īpaša politiska rīcība, lai nodrošinātu tiesību normu pilnīgu īstenošanu un atvieglotu minoritāšu valodu izmantošanu publiskajā telpā. Šādā politiskā darbībā jāņem vērā sociālais konteksts, kādā dzīvo minoritāšu valodas runātāji. Ir arī svarīgi, lai politiskā rīcība būtu saskaņota. Tas dažkārt nozīmē, ka politikas pasākumi tiek nošķirti no vietējiem politiskiem apsvērumiem un jāatgādina, ka budžeta ierobežojumi parasti nav pārlicinoši argumenti pret tiem (papildu izmaksas, ko rada pāreja no vienvārdīgiem uz divvārdīgiem apzīmējumiem, parasti ir minimālas). Politikas veidotāji ņems vērā jaunās norises, jo īpaši digitālos sabiedriskos pakalpojumus, kā jaunas jomas, kurās dažādu valodu vienlīdzīgu pārstāvību var viegli panākt bez teritoriāliem ierobežojumiem. Minoritāšu valodas aizsardzību, izmantojot publiskas zīmes, kas to padara pamanāmu, veicina starptautiskie standarti un var arī veicināt minoritāšu un vairākuma kopienu labāku integrāciju vietējā līmenī.

Atsauces un padziļināšana

- Bartha, C., Laihonen, P., & Szabó, T. P. (2013). Nyelvi Tájékp kisebbségben es többségben. *Pro minoritate*, 9, 13–28.
- Cenoz, J. & Gorter, D. (2006). Valodu ainavas un minoritāšu valodas, *Starptautiskais daudzvalodības žurnāls*, 3, 68–80.
- Landry, R. & Bourhis, R.Y. (1997). Lingvistiskā ainava un etnolingvistiskā vitalitāte: empīrisks pētījums, *Valodas un sociālās psiholoģijas žurnāls*, 16, 23–49.
- Scollon, R. & Scollon, S. W. (2003) *Diskursi vietā: Valoda Materiālajā pasaulē*. Londona: Routledge
- Shohamy, E. & Durk, G. (Eds.) (2009). *Lingvistiskā ainava: Ainavas paplašināšana*. Londona: Routledge.

Kreisajā pusē: daudzvalodu paneļi bez pienācīgas tulkošanas Vojvodinā, Serbijā: uzraksti serbu, slovāku un ungāru kirilicā Belo Blato/Nagyersébetlak/Biele Blato pamatskolā, bet bez skolas nosaukuma un ciemata nosaukuma tulkojuma. Centrā: pilnībā divvalodu zīme Bolcāno/Bozenas dzelzceļa stacijā Itālijā. Pa labi: Divvalodu zīmes Dunajská Streda/Dunaszerdahely Slovākijā (dažāds izmērs un krāsas, kas atspoguļo oficiālo valodu hierarhiju).

24 Vai subsidiaritāte pieļauj visaptverošāku valodu politiku?

Edgár Dobos, Balázs Vizi, MTA Társadalomtudományi, Kutatóközpont, Budapešta

Subsidiaritāti var izmantot kā vispārēju principu, lai uzlabotu koordināciju starp pārvaldes līmeņiem (vietējos, reģionālos, valsts, pārvalstiskos [ES]). Tā var arī vadīt starplīmeņu sadarbību valodu politikas jomā.

ES dalībvalstu politiskās struktūras atšķiras atkarībā no decentralizācijas pakāpes atbilstoši to valsts tradīcijām un valodu režīmiem, ko nosaka vēsturiskā attīstība un institucionālā kārtība, t. i., to daudzveidības pārvaldības vēsturiskais un institucionālais pamats. Parasti lielākajai daļai struktūru ir trīs līmeņi (valsts; reģionālais/provinču reģions; vietējais/pašvaldības). Reālā problēma ir kompetenču sadale starp šiem līmeņiem un tas, kā šis kompetenču sadalījums reagē uz pašreizējām problēmām (tostarp varas asimetriju, iekļaušanu un dinamiku) un veicina kohēziju, pateicoties (vietējās) iekļaušanas un mobilitātes līdzāspastāvēšanai. Jautājums ir par to, vai gadījumu izpētes pieredze liecina, ka daži izplatīšanas veidi darbojas labāk nekā citi, lai nodrošinātu efektīvu valodu politiku, un, ja tā, tad ar kādiem nosacījumiem. Jāpatur prātā, ka izskatāmie jautājumi un līdz ar to atbildes var atšķirties atkarībā no valodas politikas veida, par kuru mēs runājam (aizsargāt “unikālu reģionālo vai minoritāšu valodu”, piešķirt valodas tiesības nacionālajai minoritātei, integrēt migrantus utt.

Ko pētījums mums saka ?

Galvenais jautājums par subsidiaritāti, lai to integrētu Eiropas kontekstā, ir kompetenču sadalījums starp dalībvalstīm (kas pēc tam tās var nodot reģioniem un pašvaldībām) un ES iestādēm vispārējā Eiropas integrācijas projekta ietvaros.

Šim būtiskajam jautājumam ir īpaša nozīme, ja to piemēro valodas jautājumiem.

Valodu tiesību un daudzvalodības izpratnei, kuras pamatā ir subsidiaritāte, vajadzētu būt balstītai galvenokārt uz vietējo struktūru, kas spēj piešķirt valodas tiesībām jēgu un ietekmi un piešķirt pilnvaras un atbildību lielākām un visaptverošākām organizācijām, lai palīdzētu īstenot valodu tiesības. Subsidiaritāte ir nedaudz paradoksāls princips, jo tas pārsniedz valstu un starptautiskās sabiedrības stingro duālismu, ierobežojot iekļaušanos un vienlaikus pieprasot to. Šī dualitāte joprojām ir acīmredzama, jo

pastāv ievērojamas neskaidrības, kas saistītas ar principa izmantošanu, un liela daļa domstarpību par tā pareizu piemērošanu un tulkošanu valodas tiesību praksē.

Ilustrācijas un pierādījumi

Valodu politikas izvēle un valodu daudzveidības pārvaldība katrā gadījumā atsevišķi atšķiras atkarībā no vēsturiskās trajektorijas, ko veido dažādas etniskās demogrāfijas kombinācijas, teritoriālā koncentrācija, administratīvā struktūra, vietējā prakse un starptautisko standartu piemērošana, ko ierobežo un vada netiešas vai tiešas valsts tradīcijas politiskajās iestādēs, varas piešķiršana un valsts iekļaušanās dažādās valodu sabiedrībās. Federālistu un vienotās valstis iemieto dažādas valodu ideoloģijas un lingvistiskās hierarhijas, kas atspoguļo dažādas varas attiecības un viedokļus par attiecībām starp nāciju, valsti un daudzveidību.

Atšķirības no oficiāli vienvalodīgām valstīm (piemēram, Francijas, Grieķijas, Rumānijas, Slovākijas) uz daudzvalodīgām federālajām zemēm (piemēram, Beļģiju, Kanādu, Šveici) liecina par valsts tradīciju daudzveidību, kā arī nekonsekvenci un atšķirībām starp valodu politiku un sociolingvistisko realitāti.

Attiecībā uz varas asimetrijas problēmu šķiet, ka piemērots risinājums ir atšķirība starp mazākumtautībām un apdraudētajām valodām, izmantojot elastīgu teritoriālo pieeju, kas veicina daudzvalodību, un “piedevas” daudzvalodības piemērošanu. Papildinoša pieeja ir papildinoša (un nedaudz pozitīva) pieeja, kas veicina daudzveidības saglabāšanu atšķirībā no “atņemamās” daudzvalodības, kas izslēdz. Tas ļauj apgūt valsts oficiālo valodu kā otru valodu (būtiska nodarbinātībai un sociālajai mobilitātei), vienlaikus stiprinot dzimto valodu kā pirmo valodu (būtiska identitātes, psiholoģiskās un drošības vajadzībām). Tā piemēro asimetrisku attieksmi pret nevienlīdzīgiem gadījumiem, dodot runātājiem minoritāšu un apdraudēto valodu lielāku varu un ietekmi nekā viņu skaitu. Tas ir daļa no relatīvā skatījuma par vienlīdzību, saskaņā ar kuru cilvēki, kas dzīvo atšķirīgos apstākļos un apstākļos, nav līdzīgi un dažos aspektos prasa atšķirīgu politisko, tiesisko un sociālo attieksmi. Tāpēc papildu daudzvalodība spēj saskaņot valodu statusa atšķirības ar vienlīdzību

pasaulē, kurā vairākuma tiesības ir netiešas un kurās minoritāšu tiesības tiek uzskatītas par “īpašām”, un tām jābūt pamatotām. Attiecībā uz integrācijas problēmu lielāka teritoriālā decentralizācija var izrādīties adekvāta reakcija uz minoritāšu stāvokli mazākumtautībās. Runājot par dinamiku, izmaiņas etnodemogrāfiskajā sastāvā un pastāvīgās migrācijas plūsmās var likt apšaubīt valodu režīma legimitāti.

Politiskā līdzdalība

Atkāpjoties no teritorialitātes principa neelastīgas interpretācijas un ieviešot asimetriju, kas veicina daudzveidību un iecietību, mēs varam piemērot elastīgas teritorialitātes formas, kurām nav nekāda sakara ar valodu segregāciju un kuras faktiski var saskaņot ar valodu daudzveidību, izmantojot dažādus pārvaldes līmeņus, uzlabojot kompetenču sadalījumu starp šīm iestādēm, radot asimetriju par labu valodām, kuras uzskata par vajākām un kurām nepieciešama aizsardzība, un izmantojot decentralizāciju kā vienu no labākajām demokrātijas garantijām. Valodu politika, kuras pamatā ir teritorialitāte, ir saistīta arī ar iekļaušanas jēdzienu. Piemēram, Velsā jaunpienācēju (neatkarīgi no tā, vai viņi runā angļiski vai poļu valodā) iekļaušana Velsas sabiedrībā (piemēram, tādos reģionos kā Ceredigion vai Dyfed) lielā mērā nāktu par labu

spēcīgai teritorialitātei, kas aizsargā un popularizē velsiešus.

Atsauces un padziļināšana:

- Burckhardt, T. (2016). Teritorialitātes pārveidošana. Daudzvalodīgs likumdošanas process un Šveices valodas režīma konceptualizācija. Dokuments iesniegts ECPR ģenerālkonferencē 2016. gadā (Prāgā, 8.–10. septembrī).
- Cardinal, L. & Sonntag, S. K. (Eds.) (2015). *Valsts tradīcijas un valodu režīmi*. Monreāla: McGill-Queen University Press.
- Grin, F. (1995). Imigrantu un autohtono valodu tiesību apvienošana: Teritoriāla pieeja daudzvalodībai. T. Skutnabb-Kangas & R. Phillipson (Eds.), *valodnieciskās civiltiesības: Lingvistiskās diskriminācijas pārvarēšana* (31.–48. lpp.). Berlīne: Gruitera aitas.
- Wouters, J., Van Kerckhoven, S., & Vidal, M. (2014). Federālisma dinamika: Beļģija un Šveice Salīdzināt. Darba dokuments Nr. 138 (Leuven Globālās pārvaldības pētījumu centrs, 2014. gada aprīlis)

25 Kā mēs varam ļaut mobilajiem pensionāriem pildīt savus pienākumus un izmantot savas tiesības?

Per Gustafson, Ann Elisabeth Laksfoss Cardozo, Uppsalauniversitet

Būtisks faktors gan mobilitātes, gan iekļaušanas veicināšanā ir tas, ka mobilie cilvēki var izmantot savas likumīgās tiesības un pildīt savas juridiskās saistības. Eiropas iekšējās pensionēšanās gadījumā daudzi mobilie pensionāri nav pietiekami informēti par savām tiesībām un pienākumiem valodas aizmuguresdēļ. Viņiem var būt vajadzīga arī konkrēta informācija par viņu kā Eiropas iekšējo migrantu un Eiropas pilsoņu tiesībām un pienākumiem. Kas politikas veidotājiem būtu jādara, lai sniegtu viņiem šādu informāciju, un kādas valodu iniciatīvas šajā sakarā ir vajadzīgas?

Ko mums saka pētījums?

Gan zinātniskajā literatūrā, gan publiskajās debatēs ir dažādi integrācijas jēdzieni attiecībā uz migrantiem. Dažaskoncepcijas ir vērstas uz kultūru un prasa, lai imigranti tiktu pielīdzināti uzņēmējas valsts kultūrai vai uzņēmējas sabiedrības pieņemtu daudz kultūru politiku, kas atzīstun atbalsta minoritāšu kultūras. Citas uzmanības centrā ir pamatiedzīvotāju un imigrantu vienlīdzīgas tiesības un pilsoniskās saistības attiecībā uz kultūras ieradumiem kā personīgas izvēles jautājums. Šo pieeju parasti dēvē par pilsonisko integrāciju.

No pilsoniskās integrācijas viedokļa ir svarīgi, lai migrantiem būtu pietiekama informācija par viņu tiesībām un pienākumiem jaunajā izcelsmes valstī. Attiecībā uz pensionāru starptautisko migrāciju svarīgas jomas ir likumīgas uzturēšanās nosacījumi, nodokļi un nodevas, veselības aprūpe un sociālās apdrošināšanas tiesības, politiskās tiesības un vietējie mājokļu jautājumi. Tomēr pētījumi liecina, ka daudziem vecāka gadagājuma cilvēkiem, kas pārvietojas labākas dzīves kvalitātes meklējumos, trūkst svarīgas informācijas par vietējiem normatīvajiem aktiem.

Viens no iemesliem ir tas, ka pensionētiem migrantiem bieži ir ierobežotas vietējās valodas zināšanas. Vēl viens iemesls ir tas, ka uzņēmējas valsts iestādes bieži mēdz uzskatīt pensionāru starptautisko migrāciju par tūrisma nozares daļu un uztvert migrantus kā apmeklētājus, nevis imigrantus un jaunus pilsoņus. Tāpēc šīs grupas juridiskā un pilsoniskā informācija nav prioritāte.

Ilustrācija un pierādījums

MIME projekta pētījumi liecina, ka pilsoniskā integrācija ir visreālistiskākā pieeja iekļaušanai pensionāru starptautiskās migrācijas kontekstā. Vairāk uz kultūru orientētas pieejas iekļaušanai radītu nereālas

prasības migrantiem vai uzņēmējvalsts sabiedrībai un faktiski varētu ierobežot mobilitāti, kas daudziem vecāka gadagājuma eiropiešiem nodrošina labāku dzīves kvalitāti.

MIME pētījumā ir uzsvērti vairāki iespējamie veidi, kā veicināt mobilo pensionāru pilsonisko integrāciju. Emigrantu organizācijas ir noderīgs kanāls sabiedrības informācijas izplatīšanai pensionāriem migrantiem. Lielajiem pensionēšanās galamērķiem bieži ir labi attīstīta infrastruktūra etnisko klubu, apvienību un baznīcu telpās, kur pensionāri tiekas un tiekas ar saviem tautiešiem. Šīs organizācijas bieži sniedz informāciju par vietējiem jautājumiem pensionāru dzimtajā valodā. Vietējās iestādes var censties sadarboties ar šīm organizācijām, lai izplatītu attiecīgo informāciju. Tomēr etniskās organizācijas nerasniedz visus ārvalstu pensionārus. Noderīgs papildinājums ir oficiāla informācija (drukāta vai tiešsaistē), kas tulkota migrantu dzimtajā valodā vai angļu valodā.

Dažas pašvaldības, kurās ir liels skaits pensionēto migrantu, ir atvērušas ārvalstu iedzīvotāju birojus ar daudzvalodīgiem darbiniekiem, lai palīdzētu praksē un atvieglotu kontaktus ar citām vietējām amatpersonām.

Konkrētākus risinājumus var meklēt vietējā līmenī. Piemēram, informāciju par vietējiem reģistrācijas noteikumiem, kas ir svarīgs jautājums MIME pētījumā izskatītajā Spānijas lietā, varētu sniegt, ārvalstniekiem reģistrējot mājas vai dzīvokļa iegādi no notāra.

MIME pētījums liecina, ka patērētāju tiesības ir īpaši svarīgas ārvalstu pensionāriem, kuri nezina vietējo valodu. Piemēram, ir ziņojumi par bezatbildīgu telefonapārdošanu ārvalstniekiem ar vājām valodu prasmēm. Arī palīdzības tālruņa līnijas, jo īpaši interaktīvas balsis reaģēšanas sistēmas, valodas problēmu dēļ var būt grūti izmantot gados vecākiem cilvēkiem.

Jautājumam par tiesībām un pienākumiem ir arī Eiropas un līdz ar to arī starpvalstu dimensija. Pensionāru migrācija Eiropas iekšienē notiek brīvas pārvietošanās un "Eiropas pilsonības" ietvaros. To ietekmē arī dažādi valstu tiesiskie un institucionālie regulējumi un dažreiz divpusējie nolīgumi.

Jo īpaši spēja orientēties dažādās nodokļu un sociālās nodrošināšanas sistēmās un starp tām rada ievērojamas praktiskas un ekonomiskas sekas mobilajiem pensionāriem. Šī navigācija var būt sarežģīta un zināmā mērā atkarīga no pensionāru valodu prasmēm.

Politiskā ietekme

Uzņēmējas valsts iestādes uzskata pensionētos migrantus par iedzīvotājiem ar likumīgām tiesībām un pienākumiem, nevis par tūristiem vai pagaidu apmeklētājiem. Kā rezidentiem pensionāriem, kas ir migranti, noteikti ir pienākums meklēt vajadzīgo informāciju par viņu tiesībām un pienākumiem, bet uzņēmējas valsts iestādēm ir pamatoti iemesli, lai atvieglotu šo procesu. Noderīgas iniciatīvas ietver attiecīgās informācijas tulkošanu migrantu valodās, ārvalstu rezidentu birojus ar daudzvalodu personālu un sadarbību ar vietējām ekspatriantu organizācijām. Valsts un vietējām patērētāju aizsardzības iestādēm būtu jāpievērš īpaša uzmanība pensionēto imigrantu situācijai. Ir arī īpaša vajadzība pēc informācijas un konsultācijām,

nemotvērā Eiropas iekšējo migrantu starptautiskostāvokli. Divpusēji nolīgumi par nodokļiem un tiesībām uz veselības aprūpi var vēl vairāk uzlabot mobilo pensionāru dzīvi.

Atsauces un padziļināšana

- Ackers, L., & Dwyer, P. (2004). Fiksētie likumi, šķidruma dzīve: Pēcpensijas migrantu pilsonības statuss Eiropas Savienībā. *Vecums un sabiedrība*, 24, 451–475.
- Coldron, K., & Ackers, L. (2009). Eiropas pilsonība, individuāla aģentūra un izaicinājums sociālās labklājības sistēmām: Pētījums par pensiju migrāciju Eiropas Savienībā. *Politika un politika*, 37, 573–589.
- Gustafson, P. & Laksfoss Cardozo, A. E. (2017). Valodu lietojums un sociālā iekļaušana starptautiskajā pensijā. *Sociālā iekļaušana*, 5, 69–77.

PIEEJAS IEKĻAUŠANAI UN TO IEKĻAUŠANAI UN PIEMĒROJAMĪBA PENSĪJU MIGRĀCIJAI

Asimilācija	Pilnīga kultūras un lingvistiskā asimilācija uzņemošajā sabiedrībā Nereālas prasības migrantiem
Multikulturālisms	Paplašinātas kultūras un valodas tiesības imigrantu grupām Nereālas prasības uzņemošajām sabiedrībām
Pilsoniskā integrācija	Vienlīdzīgas tiesības un pilsoniskās saistības vietējiem iedzīvotājiem un imigrantiem Reālistiskāka pieeja

Valodu daudzveidība, mobilitāte un integrācija

- 26 Vai valstis var noteikt valodas prasības migrantu ieceļošanai vai naturalizācijai? 84
- 27 Vai mobilie Eiropas pilsoņi uzskata sevi par “eiropiešiem”? 86
- 28 Kādi principi mums būtu jāizmanto, lai pielāgotu valodu politiku? 88
- 29 Vai valstīm būtu jānodrošina migrantu izglītība dzimtajā valodā? 90
- 30 Vai angļu valoda ir pietiekama, lai sasniegtu jaunpieņacējus, pirms viņi apgūst vietējo(-ās) valodu(-as)? 92
- 31 Ja valstis sniedz pakalpojumus migrantiem viņu dzimtajā valodā 94
- 32 Vai valodu politika var uzlabot nodarbinātības rezultātus imigrantēm? 96
- 33 Kā valodas politika var uzlabot migrantu “motilitāti”? 98
- Kā valsts valodu politika būtu jāpielāgo konkrētu pilsētu kontekstam? 100
- 35 Kāpēc mums būtu jāapvieno dažādas komunikācijas stratēģijas? 102
- Kā pašvaldībām būtu jāapkopo un jāapmainās ar datiem par savu iedzīvotāju kopienu valodu profiliem? 104
- 37 Vai mobilitāte palielina angļu valodas lietojumu uz vietējo valodu rēķina? 106
- 38 Vai Eiropas politika var uzlabot sociālo iekļaušanu vietējā pilsētu kontekstā? 108
- 39 Kā svešvalodu integrācijas politika atspoguļo vairākuma vēlmes un attieksmi? 110
- 40 Vai pašvaldībām būtu jāreglamentē valodas lietošana publiskajā telpā? 112

26 Vai valstis var noteikt valodas prasības migrantu ieceļošanai vai naturalizācijai?

Robert Dunbar, RóisínMcKelvey, Edinburgas Universitāte

Līdz ar iedzīvotāju skaita pieaugumu Eiropā valoda arvien vairāk tiek izmantota, simboliski un burtiski, lai pārvaldītu un ierobežotu piekļuvi dzīvesvietai un pilsonībai, valodu izmantojot kā “institucionalizētu aizbildni”, efektīvi ierobežojot mobilitāti. Tāpat ir pierādīts, ka jaunās valsts oficiālās valodas prasme uzlabo ekonomiskās un sociālās iespējas un ka tāpēc valodas prasmes prasību noteikšana var veicināt iekļaušanu. Robežkontrole un piekļuve pilsonībai tiek uzskatītas par būtiskiem suverenitātes aspektiem, un starptautiskajās tiesībās valstīm parasti ir noteikti salīdzinoši maz pienākumi, lai gan ES kontekstā tiesības brīvi pārvietoties ir būtiski mainījušas situāciju, vismaz attiecībā uz ES pilsoņiem attiecībā uz ieceļošanu un uzturēšanos citās ES dalībvalstīs.

Ko pētījums mumssaka ?

Valodu prasību ieviešana dažādos pārvietošanās posmos valstī (ieceļošana valstī, darba atļaujas iegūšana, pilsonības iegūšana) Eiropā kļūst arvien izplatītāka, kas liecina, ka daudzas ES dalībvalstis pakāpeniski kļūst stingrākas imigrācijas jomā. 1998. gadā tikai sešas Eiropas valstis noteica valodas prasības un/vai pilsonības testus; šis skaits 2010. gadā palielinājās līdz 18 valstīm un 2013. gadā līdz 23 valstīm. 2014. gadā 23 Eiropas valstis noteica prasību par valodas prasmi, lai iegūtu uzturēšanās atļauju, un 9 valstis pieprasīja migrantiem izpildīt valodas prasmes nosacījumu pirms ieceļošanas to teritorijā (Bauböck un Wallace Goodman, 2012; Wodak un Boukala, 2015).

Valodas prasības, kas ieviestas, lai regulētu ieceļošanu vai kā nosacījumus Eiropas valsts pilsonības iegūšanai, valstis pašas bieži izvirza kā vienkāršu mēģinājumu palīdzēt migrantiem, veicinot integrāciju. Patiešām, ir daudz pierādījumu, kas liecina, ka valsts oficiālās valodas (vai vienas no oficiālajām vai darba valodām) apguvei ir izšķiroša nozīme sekmīgai integrācijai, un pierādījumi no daudzām imigrācijas valstīm skaidri parāda, ka valsts valodas(-u) apguve ir būtiska, lai gūtu ekonomiskus panākumus (Hansena, 2003: 34–35). Migrantu paši to apzinās, un viņiem parasti ir vēlme apgūt pietiekamu valsts valodas prasmi, lai pilnībā izmantotu migrācijas un sekmīgas integrācijas sniegtās iespējas.

Attiecībā uz migrantiem, kas ir kādas ES dalībvalsts pilsoņi, tiesības brīvi pārvietoties aizliedz piemērot jebkādas valodas prasības attiecībā uz ieceļošanu vai uzturēšanos (lai gan valstis joprojām var tos noteikt, ja citas ES dalībvalsts pilsonis iesniedz pilsonības pieteikumu uzņēmējā valstī). Uz trešo valstu pilsoņiem (“trešo valstu valstspiederīgie”), kuri ir reģistrējušies kā kādas ES dalībvalsts pastāvīgie iedzīvotāji, var attiecināt valodu prasmes prasības, ja viņi pārceļas uz citu ES dalībvalsti — Padomes Direktīvas 2003/109/EK par trešo valstu pilsoņu statusu 5. panta 2. punkts paredz, ka ES dalībvalstis var pieprasīt trešo valstu valstspiederīgajiem ievērot integrācijas nosacījumus saskaņā ar dalībvalsts tiesību aktiem, taču šiem nosacījumiem ir jābūt samērīgiem, un ir ierosināts, ka valodu pārbaudes, kas noteiktas migrantu kategorijām, piemēram, vecāka gadagājuma cilvēkiem vai personām ar ierobežotu formālo izglītību, var neizturēt samērīguma pārbaudi (Böcker un Strik, 178–9).

Ilustrācija un pierādījumi

Svarīgs jautājums būs par to, cik lielā mērā prasības ir samērīgas; parasti šis princips paredz, ka pasākums, kas ir pretrunā indivīda interesēm, ir jādara pēc iespējas lielākā mērā, lai sasniegtu pasākuma leģitīmo politisko mērķi. Piemēram, var būt mazāk pārliecinoši argumenti valodas prasību piemērošanai posmā, kad migrants ieceļo valstī, kurā ieceļo migrants, nekā pilsonības posmā. Ir arī iespējams, ka var tikt iekļauti noteikumi par vienlīdzību galvenajos cilvēktiesību līgumos. Vai valodas prasībām, piemēram, ir atšķirīga ietekme uz dažādām migrantu kategorijām, kā rezultātā dažas kategorijas, visticamāk, izpildīs (vai neizpildīs) prasības? Valodu prasmju prasības parasti prasa, lai migranti iesaistītos formālās valodu apguvē, kas parasti ir vieglāk gados jauniem migrantiem, pārtikušākiem migrantiem un migrantiem ar lielāku formālo izglītību. Vai šīs prasības tiek piemērotas taisnīgi no procedūras viedokļa — piemēram, vai pārbaudījums faktiski pārbauda valodu prasmes, vai arī ir kādi iemesli, kas nav saistīti ar valodu, kāpēc dažiem kandidātiem var būt grūtāk izpildīt prasības nekā citiem?

Politiskā ietekme

Ja valstis nosaka valodas prasības, ieceļošanas posmā tām parasti vajadzētu būt mazāk stingrām nekā

tajā posmā, kad migrants vēlas iegūt pastāvīgā vai pastāvīgā iedzīvotāja statusu, vai kad viņš lūdz pilsonību. Būtu jāatvieglo prasības dažām migrantu kategorijām, jo īpaši ieceļošanas brīdī un, iespējams, ilgstošas uzturēšanās pieteikuma posmā, piemēram, vecāka gadagājuma cilvēkiem un personām ar zemu formālo izglītību. Būtu jānodrošina pieejams atbalsts, tostarp finansiāls atbalsts, lai palīdzētu migrantiem apgūt oficiālo valodu, un būtu jāizstrādā un plaši un viegli pieejami piemēroti kursi migrantiem.

Atsauces un padziļināšana:

Bauböck, R. & Wallace Goodman, C. (2012). EUDO *Pilsonības politikas 2. pārskats: Naturalizācija*. Florence: Eiropas Universitātes institūts.

Böcker, A. & Strik, T. (2011). Valodas un zināšanu testi pastāvīgās uzturēšanās tiesībām: Palīdzība vai šķēršļi integrācijai? *Eiropas Migrācijas un tiesību žurnāls*, 13, 157–184.

Rainey, B., Wicks, E., & Ovey, C. (2014). *Eiropas Cilvēktiesību konvencija, sestais izdevums*. Oksforda: Oxford University Press.

van der Jeught, S. (2015). *ES valodu likums*. Groningena: "Europa Law Publishing".

Wodak, R. & Boukala, S. (2015). (Supra)Valsts identitāte un valoda: Valstu un Eiropas migrācijas politikas un migrantu lingvistiskās integrācijas pārdomāšana. *Lietišķās valodniecības ikgadējais pārskats*, 35, 253–273.

27 Vai mobilie Eiropas pilsoņi uzskata sevi par “eiropiešiem”?

Rudi Janssens, Brussel, Vrije Universiteit

Politiskās neuzticēšanās laikā, kad tiek apšaubīta savstarpēja solidaritāte un šķelšanās starp dažādām sabiedrības grupām, ir svarīgi radīt piederības sajūtu pilsoņu vidū. Valsts kontekstā tas tiek darīts, koncentrējoties uz kopīgu kultūras mantojumu, kopīgu valodu un kopīgu likteni nacionālās identitātes ietvaros. Eiropas kontekstā politikas veidotāji cenšas panākt līdzīgu “Eiropas nity” nozīmi, piemēram, veicinot apmaiņu izglītības un kultūras jomā un saglabājot valodu daudzveidību. Daži to aprakstīs kā “Eiropas identitāti”. Viena no pamattiesībām būt kādas dalībvalsts pilsonim ir pārvietošanās brīvība strādāt un uzturēties citā ES valstī. Rodas jautājums, vai šo tiesību izmantošana arī stiprina pilsoņu identificēšanu par “Eiropu”. Vai tas attīsta vietējo identitāti vai arī šie mobilie darba ņēmēji ievēro izcelsmes valsts identitāti? Un kāda nozīme šajā identifikācijas procesā ir vietējās(-o) valodas(-u) zināšanām?

Ko mums saka pētījums?

Identitāte ir vispārējs termins, ko izmanto un ļaunprātīgi izmanto politiskajā diskursā. Pētījumi piekrīt šā termina sarežģītībai — gan atsevišķam komponentam (izvēle), gan kolektīvam komponentam (grupas orientācija). Cilvēki neidentificējas galvenokārt ar “Eiropa”, bet viņiem var būt nozīme konkrētā kontekstā (pārskatu sk. Eiropas Komisija, 2012. gads). Recchi (2012) piedāvā divus modeļus, lai klasificētu pašreizējo pētījumu par “Eiropas identitātes” analīzi.

Kultūras modelis izmanto lejupēju pieeju, kurā socializācijai kopš bērnības ir izšķiroša nozīme Eiropas pamatvērtību internalizācijā. Mazāk dominējošu perspektīvu nodrošina strukturālais modelis, kas izmanto augšupēju pieeju, kurā Eiropas identitāte izriet no mijiedarbības un saiknes ar citiem.

Pēdējā no minētajām programmām pētniecība galvenokārt ir vērsta uz Erasmus studentu mobilitātes ietekmi. Rezultāti nav pārlicinoši. Atkarībā no studentu pieredzes mobilitāte var stiprināt vai vājināt identificēšanos ar Eiropu. Tomēr regulāriem sociālajiem kontaktiem ar citiem eiropiešiem ir neliela ietekme uz studentu identificēšanu Eiropā (Sigalas, 2010). Jaunākie pētījumi jauniešu vidū (Mazzoni, 2017) apstiprina, ka dalība ES iniciatīvās netieši pozitīvi ietekmē jauniešu identificēšanu ES kā politisku un kultūras vienību.

Ir veikti maz pētījumu par pieaugušo mobilitāti ES. Briselē (Janssens, 2008., 2013. gadā) veiktie pētījumi liecina, ka identifikācija ar Eiropu galvenokārt ir saistīta ar izglītību un cilvēku stāvokli darba tirgū: jo zemāks izglītības līmenis un viņu stāvoklis darba tirgū, jo mazāk viņi identificējas ar “Eiropa”. Ņemot vērā īpašo situāciju Briselē, lielākā daļa ES pilsoņu, kas identificējas ar Eiropu, ir profesionāli saistīti ar ES iestādēm vai to satelītorganizācijām. 70 % no viņiem “būt eiropiešiem” nozīmē kopīgas kultūras vērtības; tikai 8 % atzīst daudzvalodību par būtisku pazīmi.

Ilustrācijas un pierādījumi

Iepriekš minētā tabula ir balstīta uz sekundāro apsekojumu datu analīzi Briselē. Briseles iedzīvotāju daudzveidība ļauj izvēlēties pilsētā dzīvojošu ES un trešo valstu valstspiederīgo grupu ($n > 800$). Respondenti tika aicināti novērtēt jēdzienus, kurus viņi visvairāk varētu identificēt. Atbildes pēc tam tika pārkodētas četrās identifikācijas kategorijās: vietējais, atsaucoties uz izcelsmes valsti, Eiropu un starptautisko. Apzināšanās ar Eiropu ir pozitīvi saistīta ar izglītības līmeni un ekonomisko situāciju. Valodai nav nozīmes, lai gan tā to dara attiecībā uz vietējo identifikāciju (nīderlandiešu valodasrunāšana Briselē, šķiet, ir spēcīgākais diskriminējošais mainīgais lielums) un identifikācija ar izcelsmes valsti (kas atbilst vājām vietējo oficiālo valodu zināšanām). Tomēr kopumā Eiropas sajūta samazinās.

Politikas ietekme

Briselē iegūtie rezultāti atbilst iepriekšējiem pētījumiem jauniešu vidū: viņi attīsta sava veida Eiropas identitāti, pamatojoties uz priekšrocībām, ko viņi bauda. Tomēr identifikācija ar Eiropu aprobežojas ar ES pilsoņiem ar augstu izglītības profilu un starptautisku tīklu. Tādējādi Eiropas identitāte var kļūt par elitāru koncepciju.

Vietējās(-o) oficiālās(-o) valodas(-u)zināšanas būtiski ietekmē piederības sajūtu vietējai kopienai, kas ir būtiska, lai palielinātu sociālo iekļaušanu. Tā nav nejaušība, ka studentiem un mobiliem darba ņēmējiem, kuriem ir lielāka iespēja iegūt Eiropas identitāti, ir maza saskarsme ar vietējiem iedzīvotājiem. Mazkvalificēti ES pilsoņi labāk pārzina vietējo(-ās) valodu(-as), un viņiem ir vairāk vietējo kontaktu, bet viņi jūtas mazāk “Eiropas”. Tāpēc, īstenojot integrētu pieeju mobilitātei

un iekļaušanai visā Eiropā, lielāka uzmanība būtu jāpievērš i) ieguldījumiem svešvalodu prasmēs to eiropiešu vidū, kuriem ir salīdzinoši zema kvalifikācija (piemēram, jaunieši profesionālajā apmācībā, nevis universitātes izglītībā), stiprinot stimulus valodu apguvei, izmantojot individuālus mobilitātes projektus; (II) ļoti mobilu cilvēku ieguldījums vietējās (uzņēmēju) valodu prasmēs (piemēram, “eksperti”), stimulējot šo valodu apguvi un integrējot iekļaušanu viņu personīgajos karjeras plānos.

To Briseles iedzīvotāju identifikācija, kuriem nav Beļģijas pilsonības (avots: Janssens 2013)

Identifikācija	2007		2013	
	ES	Ārpus ES	ES	Ārpus ES
Vietējais	67,50 %	80,50 %	72,20 %	84,10 %
Valsts	55,60 %	59,80 %	37,70 %	44,60 %
Eiropa	60,90 %	23,20 %	53,80 %	6,00 %
Internacionāls	4,60 %	4,90 %	10,80 %	10,70 %

Atsauces un padziļināšana:

Eiropas Komisija (2012. gads). Eiropas identitātes/identitāšu attīstība: Nepabeigts darbs. Politikas pārskats, Pētniecības & Inovācijas ģenerāldirektorāts, Brisele.

Mazzoni, D., Albanesi, C., Ferreira, P.D., Opermann, S., Pavlopoulos, V., & Cicognani, E. (2017). Eiropas pusaudžu un jauniešu pārrobežu mobilitāte, Eiropas identitāte un līdzdalība, *Eiropas Attīstības psiholoģijas žurnāls*. doi.org/10.1080/17405629.2017.1378089

Sigalas, E. (2010) Pārrobežu mobilitāte un Eiropas identitāte: Sadarbības grupu saziņas efektivitāte ERASMUS gada laikā ārvalstīs. *Eiropas Savienības politika*, 11, 241–265.

28 Kādi principi mums būtu jāizmanto, lai pielāgotu valodu politiku?

Peter A. Kraus, Núria Garcia, Melanie Frank, Vicent Climent-Ferrando, Universitāt Augsburg

ES apņemšanās attiecībā uz daudzvalodību norāda uz valodu prasmju nozīmi gan mobilitātē, uzsverot vajadzību pēc mobila daudzvalodu darbaspēka Eiropā, gan integrācijas jomā, īpašu uzmanību pievēršot sociālajai integrācijai, kohēzijai un starpkultūru dialogam (sk. Eiropas Komisiju, 2008. gads).

Attiecībā uz politikas ieteikumiem ES ir ieviesusi dzimtās valodas formulu plus divas (paraugs 1+2). Saskaņā ar šo modeli katram iedzīvotājam papildus savai pirmajai valodai ir jāapgūst divas (svešvalodas) valodas. Šis modelis netieši pieņem, ka indivīdiem ir dzimtā valoda un aug monolingvālā vidē. Tomēr Eiropā arvien vairāk cilvēku dzīvo daudzvalodīgā vidē, kur vēsturiski iesakņojušās valodu daudzveidības formas mijiedarbojas ar jaunajām valodām, ko ievieš migrācijas un globalizācijas procesi. Cik lielā mērā ES ieteikumi ir pielāgojami šādiem sarežģītas valodu daudzveidības kontekstiem?

Komums saka pētījums?

Pēdējo desmitgažu laikā dažādi migrācijas viļņi un pieaugoša angļu valodas kā saziņas valodas nozīme tirdzniecības un sadarbības starpkultūru un starptautiskajās jomās ir novedusi pie jaunu valodu daudzveidības formu rašanās. Sociālo zinātņu jomā jēdziens “komplicēta daudzveidība” izceļ strukturālas pārmaiņas pilsētu sabiedrībā, ko ietekmē migrācija un mobilitāte (Kraus, 2012). Sarežģīta daudzveidība nozīmē saikni starp vēsturiski iesakņojušos “endogēnas” daudzvalodību un jaunākiem jaunās “eksogēnas” valodudaudzveidības slāņiem.

Šī sarežģītā valodu daudzveidība ir īpaši svarīga Eiropas tradicionāli daudzvalodīgajās valstīs, reģionos vai pilsētās, kas tagad kļūst par migrantu, bēgļu un dažādu mobilu iedzīvotāju uzņēmējvalsts sabiedrību. Šādos kontekstos, risinot kompromisu starp mobilitāti un iekļaušanu, ir jāpārvar vai jānovērš dažādi segregācijas veidi (ekonomiskā, telpiskā, sociālā, politiskā utt.), kas ir daļa no valodas loģikas. MIME projekta ietvaros veiktie salīdzinošie pētījumi liecina, ka atsevišķu valodu apguves izvēle var izjaukt nestabilo līdzsvaru starp vēsturiski esošajām valodām. Lingvistiskās konstelācijas īpatnības, tostarp asimetriska saikne starp vēsturisko minoritāti un vairākuma valodu vai valodām un/vai lingua franca, netiek pietiekami ņemtas vērā esošajos ES ieteikumos, piemēram, 1.+2. modelī, kurā galvenā uzmanība

pievērsta atsevišķiem valodu apguvējiem.

Ilustrācijas un pierādījumi

Barselonas un Rīgas lietas parāda, kā kompromisu starp mobilitāti un iekļaušanu veido specifiski politiskie, kultūras un sociālie faktori. Abās pilsētās mēs vērojam mijiedarbību starp pamatvalodām, katalāņu un latviešu valodu, kas ir atjaunota pēc apspiešanas perioda, un valodām, ko pagātnē uzspieduši autoritāri režīmi vai hegemoniskas varas, spāņu un krievu valoda. Luksemburgas gadījumā, pat nepastāvot salīdzināmai ilgstošai apspiešanai, Luksemburgai bija jāpārvar vācu un franču dominēšana. Šī vēsturiski nostiprinātā daudzvalodība pēdējās desmitgadēs ir kļuvusi sarežģītāka: migrantu un angļu valodu, piemēram, lingua franca, klātbūtne dažādās jomās ir palielinājusi eksogēnas valodu daudzveidības līmeni.

Tā rezultātā valodu repertuāri, ko iedzīvotāji izmanto ikdienas dzīvē, ir kļuvuši nevienmērīgi un sarežģītāki.

Tajā pašā laikā īpašais sociāli lingvistiskais konteksts un mobilitātes modeļi katrā pilsētā rada dažāda veida problēmas sociālajai, kultūras, politiskajai un ekonomiskajai iekļaušanai sabiedrībā. Kopumā Barselona un Luksemburga saskaras ar lielu iedzīvotāju pieplūdumu, savukārt Rīgā emigrācija ir vissvarīgākā mobilitātes dimensija. Šīs un citas iezīmes, kas raksturo mijiedarbību starp iekšējo daudzvalodību un eksogēnu daudzvalodību katrā pilsētā, ir jāņem vērā, risinot spriedzi starp mobilitāti un iekļaušanu.

Politikas ietekme

Lai ņemtu vērā sarežģītas valodu daudzveidības gadījumus, ES ieteikumos būtu jāveido sabiedrības daudzvalodība, ņemot vērā kontekstu vairāk. Tā vietā, lai formulētu unikālus risinājumus, šajos ieteikumos jāņem vērā vēsturiskās minoritāšu valodas, kā arī sociālās un ģeogrāfiskās mobilitātes dinamika, kas rada īpašus lingvistiskus konstelācijas, kas raksturo teritoriju vai pilsētvidi. Ņemot vērā to, ka individuāla daudzvalodība ir cieši saistīta ar valodu konstelāciju sabiedrības līmenī, mēs ieviešam “pašcentrētas daudzvalodības”¹ principu, lai atzītu, ka individuālie un sabiedriskie aspekti ir jārisina kopā. Uz šā principa

1 Mēs aizņemamies jēdzienu “pašcentrēta daudzvalodība” no Rafael Castelló Cogollos (Valensijas Universitāte), bet piešķiram tam citu nozīmi ārpus augstākās izglītības

balstītas politikas mērķis ir panākt līdzsvaru starp pamatiedzīvotāju valodu popularizēšanu, kuru prasme joprojām ir būtisks nosacījums sociālajai iekļaušanai vietējā, reģionālā un valsts līmenī, migrantu valodu atzīšanu un lingua franca izplatīšanu.

Atsauces un padziļināšana:

Eiropas Komisija. (2008). *Daudzvalodība: Eiropas priekšrocība un kopīga apņemšanās*. COM 2008 (566) galīgā redakcija.

Fehlen, F. & Heinz, A. (2016). *Die Luxemburger Mehrsprachigkeit. Ergebnisse einer Volkszählung*. Bielefeld: stenogramma Verlag.

Janssens R. (2013). *Daudzvalodība pilsētās. Briseles lietu*. Briselē: Racine Editions.

	Barselona	Luksemburga	Rīga
Endogēnā valodu daudzveidība	Katalāņu un spāņu	Franču, vācu un luksemburgiešu valoda	Latviešu, krievu...
Eksogēnā valodu daudzveidība	* Angļu valoda * Arābu, rumāņu, Tamazight...	* Angļu valoda * Portugāļu, itāļu...	* Anglais

Kraus, P.A. (2008). *Dažādības savienība: Valoda, identitāte un polaritātes veidošana Eiropā*. Kembridža: Kembridžas Universitātes prese.

Kraus, P.A. (2011). Daudzvalodīgā pilsēta: Helsinku un Barselonas lietas. *Nordic Journal of Migration Research*, 1, 25–36.

Kraus, P.A. (2012). Sarežģītas daudzveidības politika: Eiropas perspektīva. *Tautības*, 12, 3–25.

Lauze, L. & Kava, G. (2016). *Aktualitātes Latvijā: 2010–2015*. Rīga: Address: Katlakalna iela 8A (11), Rīga, LV-1073

---

konteksta (sk. jēdzienu “daudzvalodības konverģence” 2008. gada Kraus: 176–179).

29 Vai valstīm būtu jānodrošinamigrantu izglītība dzimtajā valodā?

Robert Dunbar, RóisínMcKelvey, Edinburgas Universitāte

Liels skaits migrantu — gan no citām dalībvalstīm, gan no valstīm ārpus ES — ir realitāte lielākajā daļā ES dalībvalstu, un šiem migrantiem ir atšķirīgas prasmes uzņēmes valsts oficiālajā(-ās) valodā(-ās). Tas rada problēmas uzņēmes valsts izglītības politikai visos līmeņos un attiecībā uz pieaugušo tālākizglītību.

Vēsturiski valdības atbalstītās izglītības mērķis bija nodrošināt skolēnus ar valsts oficiālās(-o) valodas(-u) funkcionālo prasmi, un šīs valodas mātes izglītība ir kļuvusi par normu. Pēdējās desmitgadēs starptautiskās tiesības ir sākušas risināt pieaugošās valodu daudzveidības sekas. Cik lielā mērā saskaņā ar starptautiskajām tiesībām valstīm ir jānodrošina izglītība migrantu valodās vai ar to starpniecību?

Komums saka pētījums?

Starptautiskās tiesības kopumā respektē valstu valodu politiku. Tomēr vairākos starptautiskos līgumos ir ietverti principi, kas attiecas uz migrantu mācību valodas jautājumu. Migrantu bērniem no citām ES dalībvalstīm un valstīm, kas nav ES dalībvalstis, piemēro dažādas shēmas. Lai gan 1977. gada *Eiropas Konvencija par migrējošo darba ņēmēju juridisko statusu* ir ratificējusi tikai sešas ES dalībvalstis, konvencijas puses sadarbībā organizē īpašus kursus migrējošo darba ņēmēju bērnu apmācībai viņu dzimtajā valodā (15. pants).

Šie noteikumi patiešām ir pārņemti *Direktīvā 77/486/ES* un attiecas uz migrējošo darba ņēmēju bērniem no visām pārējām ES dalībvalstīm: uzņēmējām dalībvalstīm sadarbībā ar izcelsmes dalībvalstīm būtu jāveic atbilstīgi pasākumi, lai veicinātu izcelsmes valsts dzimtās valodas un kultūras mācīšanu šiem bērniem. Arī 1996. gada (pārskatītā) *Eiropas Sociālā harta*, ko ratificējušas 20 ES dalībvalstis, paredz, ka valstīm pēc iespējas jāveicina un jāatvieglo migrējošā darba ņēmēja dzimtās valodas mācīšana migrējošā darba ņēmēja bērniem (19. panta 12. punkts). Ja migrantu valoda uzņemošajā valstī ir arī mazākumtautību valoda, viņu bērni var gūt labumu no jebkādiem izglītības noteikumiem mazākumtautību valodā, ko garantē līgumi, piemēram, *Vispārējā konvencija par nacionālo minoritāšu aizsardzību* vai *Eiropas Reģionālo vai minoritāšu valodu harta*.

Migrantu bērniem no trešām valstīm ir mazāk aizsardzības. 1990. gada *Starptautiskajā konvencijā par visu migrējošo darba ņēmēju un viņu ģimenes locekļu tiesību aizsardzību* noteikts, ka valstīm ir jānodrošina

migrējošo darba ņēmēju un viņu ģimenes locekļu kultūras identitātes respektēšana, lai gan neviena ES dalībvalsts to vēl nav ratificējusi. Tomēr migrējošo darba ņēmēju bērni bauda 1989. gada *Konvencijas par bērna tiesībām* aizsardzību, kurā noteikts, ka izglītības mērķis ir veicināt bērna kultūras identitātes, valodas un vērtību, kā arī bērna izcelsmes valsts nacionālo vērtību ievērošanu (29. pants).

Ilustrācijas un pierādījumi

Daudzās ES dalībvalstīs pastāv labi attīstītas mazākumtautību valodu izglītības sistēmas valsts pamatvalodām, un tāpēc ir daudz lielisku modeļu.

Izglītības nodrošināšana, izmantojot svešvalodas vai svešvalodas, ir ļoti reta, un Zviedrija ir svarīgs izņēmums. Daudzas valstis ir reaģējušas uz savu skolu valodu daudzveidību, izveidojot programmas, kas atvieglo oficiālās valodas apguvi; tomēr tās parasti ir ad hoc administratīvas atbildes, kuru pamatā nav neviens normatīvs vai pat visaptverošs regulējums. Pētījumi liecina, ka *Directive 77/486/ES* nav efektīvi īstenota.

Vērā ņemami ir apsvērumi par tiesībām uz vienlīdzību. Tas, ka bērniem, kuru valsts valodas prasme ir nepietiekama, vismaz pārejas posmā līdz valsts valodas pilnīgai izmantošanai netiek nodrošinātas mācības dzimtajā valodā, var būt likuma vienlīdzīgas aizsardzības principa pārkāpums (ko garantē ECTK 12. protokols), pamatojoties uz to, ka šiem bērniem faktiski tiek liegta tādas pašas kvalitātes izglītība kā studentiem, kuri brīvi pārvalda valsts valodu (skat. Amerikas Savienoto Valstu spriedumu *Lau pret Nichols*, 414 U.S. 563 (1974), kur šis princips tika piemērots). Tā kā mēs saprotam, kā valoda var kavēt tiesību pilnīgu un vienlīdzīgu izmantošanu (sk. Piller (2016), UNESCO (2008)), šis princips var būtiski ietekmēt pakalpojumu sniegšanas valodu. Tas, ka bērniem, kuru oficiālās valodas prasme nav pietiekama, netiek nodrošinātas mācības dzimtajā valodā, var būt arī tiesību uz izglītību pārkāpums, ko aizsargā ECTK 1. protokola 2. pants (skat. *Kipru pret Turciju*, [GC], Nr. 25781/94, ECT 2001-IV). Visbeidzot, ja tiek nodrošināta kāda veida izglītība dzimtajā valodā, nediskriminācijas noteikumi prasītu līdzīgus noteikumus piešķirt citu lingvistisko minoritāšu pārstāvjiem.

Politiskā ietekme

ES dalībvalstīm būtu pilnībā jāīsteno vismaz Directive 77/486/ES, un būtu jāparedz standartizēta pieeja: Direktīvas mērķis ir veicināt pārrobežu mobilitāti, nodrošinot, ka to ES pilsoņu bērni, kuri strādā citās ES dalībvalstīs, var efektīvi integrēties savā mītnes valstī, ja viņi atgriežas, un spēja to darīt nedrīkst būt atkarīga tikai no uzņēmējas valsts izglītības politikas. Ja bērni pamatizglītībā vai vidējā izglītībā, neatkarīgi no tā, vai viņi ir vai nav no citām ES dalībvalstīm, nepietiekami pārzina valsts oficiālo valodu, vienlīdzības apsvērumi stingri liek domāt, ka būtu jānodrošina noteikta veida valodu izglītība pārejas posmā. Lai izvairītos no noteikuma nekonsekventas piemērošanas, ir jāapsver vismaz visaptveroša politika.

Atsauces un padziļināšana

Cholewinski, R. (1997). *Migrējošie darba ņēmēji*

starptautiskajās cilvēktiesību tiesībās: Viņu aizsardzība nodarbinātības valstīs. Oksforda: Clarendon Press.

Laupīšana, I. (2016). *Valodu daudzveidība un sociālais taisnīgums: Ievads lietišķajiem sociolingvistiem.* Oksforda: Oxford University Press.

Rainey, B., Wicks, E., & Ovey, C. (2014). *Eiropas Cilvēktiesību konvencija, sestais izdevums.* Oksforda: Oxford University Press.

UNESCO. (2008). *Mātes mēles kvalitātes uzlabošana rakstpratības un mācīšanās jomā: Gadījumu izpēte no Āzijas, Āfrikas un Dienvidamerikas.* Bangkoka: UNESCO.

Apvienoto Nāciju Organizācijas īpašais referents minoritāšu jautājumos. (2017). *Valodu tiesības lingvistisko minoritāšu: Praktiskā rokasgrāmata īstenošanai.* Ženēva: Apvienoto Nāciju Organizācija.

30 Vai angļu valoda ir pietiekama, lai sasniegtu jaunpienācējus, pirms viņi apgūst vietējo(-ās) valodu(-as)?

Virginie Mamadouh, Nesrin el Ayadi, Universiteit van Amsterdam

Vietējo organizāciju, piemēram, pašvaldību un sabiedrisko pakalpojumu sniedzēju, uzdevums ir atvieglot jaunu ES pilsoņu, migrantu un mobilu bēgļu ierašanos. Lai gan ir plaši atzīts, ka imigrantiem jāmacās vietējā valoda, lai veicinātu integrāciju vidējā termiņā un ilgtermiņā, uzņemšanas politikai ir vajadzīgi papildu noteikumi. Daudzos gadījumos pašvaldībām un vietējām organizācijām ir jāizstrādā jauna stratēģija, lai sasniegtu valodu ziņā daudzveidīgus iedzīvotājus, kuri vēl nezina vietējo valodu. Tas ir īpaši svarīgi situācijās, kad neefektīva saziņa var apdraudēt cilvēku dzīvību vai cilvēka pamattiesības (veselības nozare, tieslietas, izglītība). Turklāt jaunpienācējiem ir vajadzīga uzņemšanas politika.

Ko mums saka pētījums?

Lai organizācijas būtu efektīvas, tām ir jāsaprot, ar ieceļojošajiem imigrantiem viņiem saprotamā valodā. Tādēļ informācija par ikdienas dzīves formālajiem un neformālajiem aspektiem (par administratīvajām procedūrām, piekļuvi darba tirgum, mājokļiem, veselības aprūpi un izglītību, iestādēm un galvenajiem kultūras un sporta objektiem) būtu jātulko jaunpienācēju valodās. Angļu valoda bieži tiek izmantota kā noklusējuma valoda šādiem mērķiem. Tomēr pieredze rāda, ka angļu valoda nav pietiekama, lai sasniegtu imigrantus. Tikai daži no viņiem runā brīvi angļu valodā dažādu iemeslu dēļ, piemēram, dzimšanas un izglītības dēļ, dzīvojuši angļiski runājošā valstī vai savas izglītības un/vai profesionālās darbības dēļ. Tomēr daudziem nav angļu valodas prasmju, vai arī viņiem ir tikai ierobežotas angļu valodas zināšanas, kas nebūtu pietiekamas efektīvai saziņai.

Pētījums par sociālajiem darbiniekiem Briselē liecina, ka darbinieku un migrantu valodu prasmes izmanto angļu un vietējās valodās (franču un holandiešu), bet tikai vienkāršai saziņai. Sarežģītākām intervijām (de Rijk 2016) ir vajadzīgi "sociālie tulki" (sertificēti sociālajam darbam).

Ilustrācijas un pierādījumi

No "Vietējās sagaidīšanas politikas ES migrantiem"¹, pilsētām Amsterdamā, Briselē, Dublinā, Hamborgā un Kopenhāgenā un Gēteborgā, mēs zinām nedaudz vairāk

par mobilajiem ES pilsoņiem un komunikācijas problēmām, kad viņi ierodas jaunā pilsētā. Amsterdamā (Nīderlande) bulgārus uzskata par "grūtu" grupu. Bieži vien viņi nerunā angļu valodā (*Sveicināšanas politikas 2016. gada galīgais ziņojums, Amsterdamā, 43. lpp.*). Gēteborgā (Zviedrija) Rumānijas ir visizplatītākā valoda, ko izmanto organizācijas, kas strādā ar neaizsargātiem migrantiem ES, pirms angļu un zviedru valodas (*Sveicināšanas politikas 2016. gada galīgais ziņojums, Gēteborgā, 39. lpp.*).

Politiskā ietekme

Tāpēc pašvaldības un citas vietējās kopienas organizācijas, kurām ir būtiska nozīme jaunu imigrantu uzņemšanā, piemēram, nodarbinātības centri, sabiedriskie dienesti, mājokļu apvienības, bankas, slimnīcas, skolas, sporta un kultūras apvienības, nedrīkst ierobežot savus centienus tikai angļu valodā. Tām būtu jāpielāgo sava valodu politika jaunpienācēju specifikai un jāsaprot tulkotāji, kas pielāgoti galveno grupu valodu prasmēm. Tam nepieciešama izpratne un zināšanas par vietējā konteksta lingvistisko sastāvu un, galvenais, par migrantu valodu prasmēm.

Papildus dokumentiem dažādās valodās (saziņas valodās, piemēram, angļu, franču, spāņu, portugāļu, arābu un nozīmīgāko grupu valodās) būtu jānodrošina pieejama versija vietējā(-s) valodā(-ās), lai nodrošinātu, ka sniegtā informācija ir pieejama arī vietējiem iedzīvotājiem, kuri citādi varētu justies neskaidri par komunikācijas procesa, kā arī, iespējams, īpašiem noteikumiem un tiesībām. Ir salīdzinoši viegli pievērst uzmanību izkārtojumam, lai varētu salīdzinoši lasīt vienu un to pašu dokumentu dažādās valodu versijās, kas to lasa divās (viņu) svešvalodās. Tas ne tikai atvieglo satura komunikāciju starp migrantiem un vietējām amatpersonām (vai telpām viņu sociālajā tīklā), bet arī brošūras vai bukletus var izmantot kā mācību materiālus valodu kursos vietējās(-o) valodas(-u) apguvei.

Attiecībā uz mutisko komunikāciju vietējām organizācijām ir arī jāveic izpratne par savu valodu daudzveidību. Taibū jāveicina darbinieku spēja sazināties valodās, kas nav oficiālās valodas, lai šos resursus varētu mobilizēt ārkārtas situācijās. Valsts

1 www.amsterdam.nl/bestuur-organisatie/organisatie/ruimte-economie/amsterdam-europa/europees-project

attālināto tulku sistēma, ko var izsaukt pa tālruni, ir svarīgs resurss, jo īpaši veselības aprūpes nozarē. Pašvaldībām un vietējām organizācijām (piemēram, slimnīcām) būtu jāapvieno spēki, lai izveidotu šādu sistēmu, ja tā vēl nepastāv valsts līmenī. Dažās nozarēs, jo īpaši veselības aprūpes nozarē, pārejas periods, kurā mutiskā/tulkošana tiek uzskatīta par nepieciešamu, lai nodrošinātu efektīvu saziņu un ārstēšanu, ir daudz garāks nekā citos gadījumos, jo ir vajadzīgs daudz augstāks valodu prasmju līmenis, lai jauniebraucēji būtu autonomi šajā jomā; viņiem ir vajadzīgs vairāk laika, lai sasniegtu šo līmeni.

Atsauces un padziļināšana

- Boix-Fuster, E. (Ed.) (2015). *Pilsētu atšķirības un valodu politika vidēja lieluma valodu kopienās*. Bristole: Daudzvalodīgi jautājumi.
- De Ryck, L.-P. (2016). *Taalcommunicatie uz het gebruik van brugfuncties in de Brusselse Hulpverlening*. Briselē: TAS IR BRIO.
- King, L. & Carson, L. (Eds.) (2016). *Daudzvalodu pilsēta. Vitalitāte, konflikts un pārmaiņas*. Bristole: Daudzvalodīgi jautājumi.
- Welcome Europe Toolkit (2016). *Vietējās atzinības politika mobiliem ES pilsoņiem*. Amsterdamā.

31 Vai valstīm būtu jāsniedz pakalpojumi migrantiem viņu dzimtajā valodā?

Robert Dunbar, RóisínMcKelvey, Edinburgas Universitāte

Masveida migrācija Eiropā un uz Eiropu no ārvalstīm ir izraisījusi lielu skaitu personu, kuras likumīgi uzturas ES dalībvalstīs un kurām ir ierobežotas valsts oficiālās(-o) valodas(-u) zināšanas. Tāpat kā iedzīvotāji kopumā, tie ir atkarīgi no dažādiem pakalpojumiem, sākot no veselības aprūpes un sociālā nodrošinājuma līdz transportlīdzekļu un autovadītāju reģistrācijai, un tiem ir jāsadarbojas ar valsti dažādos nolūkos, tostarp nodokļu nomaksai, vēlēšanu reģistrācijai (ja viņiem ir tiesības to darīt) un tā tālāk. Cik lielā mērā valstij ir pienākums sniegt šādām personām rakstiskās un mutiskās tulkošanas pakalpojumus? Vai ierēdņiem pašiem ir pienākums brīvi runāt migrantu valodās, lai sniegtu šos pakalpojumus?

Ko mums saka pētījums?

Kopš deviņdesmito gadu sākuma ir izstrādāti vairāki starptautiski juridiski instrumenti, tostarp *Vispārējā konvencija par nacionālo minoritāšu aizsardzību* un *Eiropas Reģionālo vai minoritāšu valodu harta*, kas noteiktos apstākļos prasa valstij sniegt noteiktus sabiedriskos pakalpojumus, izmantojot maznozīmīgu valodu. Šie instrumenti parasti attiecas tikai uz ilgstoši pastāvošām minoritātēm valsts teritorijā (“vietējāsminoritātes”), nevis uz imigrantiem (“jaunāsminoritātes”), lai gan, ja migranta valoda ir arī maznozīmīga valoda, ko aizsargā šie instrumenti, migrants var gūt labumu no šādas aizsardzības. Tomēr nesenie pētījumi liecina, ka atšķirība starp pamatiedzīvotāju un jaunajām minoritātēm sāk vājināties, tostarp Eiropas Savienības Tiesas judikatūrā (Birča, 2010; Medda-Windischer, 2017).

Starptautiskajos cilvēktiesību līgumos, piemēram, *Eiropas Cilvēktiesību konvencijā (ECTK) un Starptautiskajā paktā par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām*, vienmēr ir paredzēts, ka personas, kas nesaprot oficiālo valodu, nekavējoties jāinformē valodā, kurā viņi saprot apcietināšanas iemeslu un apsūdzības, un ka krimināllietās viņiem ir tiesības uz tulku. Lai gan šajos instrumentos nav skaidri atzītas citas tiesības uz minoritāšu valodu pakalpojumiem, tiesību aktu vienlīdzīgas aizsardzības princips (kas aprakstīts ECTK 12. protokolā) noteiktos apstākļos var prasīt šādu pakalpojumu sniegšanu, jo īpaši ņemot vērā to, ka pašlaik ir labāka izpratne par negatīvo ietekmi, ko šādu pakalpojumu trūkums var radīt personām, kuras nerunā oficiālajā valodā (Dunbar, 2006); Laupīšana, 2016). Piemēram, ja nespēja efektīvi

sazināties valsts valodā ietekmē spēju iegūt tādu pašu medicīnas pakalpojumu kvalitāti kā tiem, kas to var darīt, valstij var pieprasīt to labot, iespējams, nodrošinot tulku vai pat nodrošinot speciālistu, kurš runā mazākuma valodā (ja mutiskā tulkošana var traucēt pienācīgu aprūpi).

Ilustrācijas un pierādījumi

Daudzās ES dalībvalstīs valsts jau reagē uz to cilvēku vajadzībām, kuri nespēj efektīvi sazināties oficiālajā valodā: daudzvalodīgi publiskie pakalpojumi, informatīvas brošūras utt. ir arvien redzamāki ārstu birojos, vietējās pārvaldes iestādēs un citās valsts iestādēs. Šo pasākumu pamatā parasti nav tiesiskā regulējuma vai visaptverošas un saistošas politikas, bet gan ad hoc risinājumi valodas realitātei. Līdz ar to praksē pastāv ievērojamas atšķirības pat vienas un tās pašas valsts iekšienē. Tas, ka nav tiesiskā regulējuma vai visaptverošas saistošas politikas, rada nosacījumus nekonsekvencei attiecībā uz dažu valodu runātājiem, kuri saņem vismaz noteiktus pakalpojumus savā valodā, potenciāli pārkāpjot nediskriminēšanas principu (piemēram, ja dažas valodu grupas tiek atstātas novārtā vai netiek pietiekami apkalpotas) un vienlīdzīgu tiesību aizsardzību.

Proporcionalitātes princips, kas ir būtiski svarīgs juridisks jēdziens, ir lietderīgs, lai definētu piemērotu regulējumu vaipolitiku. Pirmkārt, jo nopietnākas sekas ir nespējai sazināties valsts valodā, jo lielāka ir valsts vajadzība nodrošināt vienlīdzīgu attieksmi, nodrošinot piekļuvi pakalpojumam, izmantojot lietotāja valodu. Visnopietnākajos kontekstos, piemēram, tādos, kas ir līdzīgi brīvības atņemšanai (kas nozīmē tiesības uz tulku, kā minēts iepriekš), pienākums sniegt pakalpojumu vai nu ar tulka, vai pakalpojumu sniedzēja starpniecību var būt absolūts. Otrkārt, citos gadījumos piedāvājuma līmeni var noteikt, piemērojot “mobilo skalu”, un lielāks piedāvājums ir pieejams, ja kādā valodā runā vairāk vai vairāk runātāju, kuri nespēj efektīvi sazināties oficiālajā valodā.

Politiskā ietekme

Valstīm būtu jāņem vērā tas, cik lielā mērā valsts un administratīvie pakalpojumi minoritāšu valodā jau tiek sniegti valodās, kas nav oficiālā valoda. Ja pakalpojums tiek sniegts, nosakot sniedzamo pakalpojumu līmeni un valodas, kurās pakalpojumi tiks sniegti, ir jāņem vērā

sniegtā pakalpojuma veids, mazākuma valodā runājošo personu skaits un tas, cik lielā mērā irpārstāvētirunātāji.

Atsauces un padziļināšana

Burch, E. S. (2010). Reģionālās minoritātes, imigranti un migranti: Mazākuma valodu tiesību pārvērtēšana Eiropā, *Berkeley Journal of International Law*, 28, 261–312.

Dunbar, R. (2006). Vai ir pienākums pieņemt tiesību aktus par lingvistiskajām minoritātēm? *Tiesību un sabiedrības žurnāls*, 33, 181–198.

Medda-Windischer, R. (2017). Vecās un jaunās minoritātes: Daudzveidības pārvaldība un sociālā saskaņotība no minoritāšu tiesību perspektīvas. *Eiropas un reģionālie pētījumi*, 11, 25–42.

Laupīšana, I. (2016). *Valodu daudzveidība un sociālais taisnīgums: Ievads lietišķajiem sociolingvistiem*. Oksforda: Oxford University Press.

Apvienoto Nāciju Organizācijas īpašais referents minoritāšu jautājumos (2017). *Valodu tiesības lingvistisko minoritāšu: Praktiskā rokasgrāmata īstenošanai*. Ženēva: Apvienoto Nāciju Organizācija.

32 Vai valodu politika var uzlabot nodarbinātības rezultātus imigrantēm ?

Brian Carey, Andrew Shorten, Limerikas Universitāte

Personas prieku interesantā darbā var ietekmēt gan valodas prasme, gan valodas lietojums sabiedrībā un darbavietā. Empīriskie pierādījumi liecina, ka imigranti, kas nav kvalificēti vairumvalodas runātāji, darba tirgū parasti ir nelabvēlīgā situācijā un ka jo īpaši imigrantēm var rasties citi šķēršļi. Tas rada jautājumu par to, vai valodu politiku var izstrādāt tā, lai palīdzētu novērst valodu barjeras nodarbinātības jomā, kas neproporcionāli ietekmē sievietes.

Ko mums saka pētījums?

Ekonomistu pētījumi liecina, ka nespēja runāt vietējā valodā negatīvi ietekmē imigrantu ienākumus (Chiswick and Miller, 1995; Dustmann & Van Soest, 2002). Daži pētījumi liecina, ka šai parādībai ir arī dzimumu dimensija. Piemēram, pētījumi Holandē ir parādījuši, ka, lai gan imigrantes ar zemām Nīderlandes prasmēm pelna mazāk nekā imigrantes ar labākām Nīderlandes prasmēm, attiecības vīriešiem nav tādas pašas (Yao un Van Ours, 2015). Daļēji tas ir saistīts ar to, ka imigranti vīrieši un sievietes bieži saskaras ar dažāda veida šķēršļiem nodarbinātībai. Piemēram, pētījumā par Āfrikas imigrantiem Kanādā tika konstatēts, ka, lai gan imigranti bieži vien saglabā piekļuvi zilās apkakles darbam, pastāv lielāka iespēja, ka imigrantes tiks uztvertas kā tādas, kurām nav valodas prasmju, kas nepieciešamas salīdzināmām un tradicionāli sieviešu profesijām, piemēram, mazumtirdzniecībā, pārvaldē vai aprūpē (Krīsa un Vībe, 2012. gads).

Iespējams, ka imigrantēm nodarītie trūkumi salīdzinājumā ar vīriešiem vienkārši atspoguļo plašākus dzimumu nevienlīdzības modeļus darba tirgos, jo sievietes dažādu iemeslu dēļ kopumā pelna mazāk nekā vīrieši. Tomēr, ja pastāv īpašas valodas problēmas, ar kurām jo īpaši varētu saskarties imigrantes, tās būs jāsaprot, lai tās veiksmīgi risinātu ar valsts politikas palīdzību.

Ilustrācijas un pierādījumi

Galvenais lingvistiskais iemesls, kāpēc cilvēki nespēj iegūt apmierinošu darbu, ir tas, ka viņiem nav darba devēju pieprasīto valodu prasmju, un šis trūkums

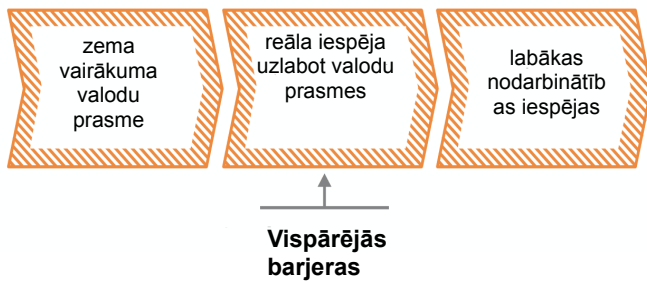
pasliktināsies, ja viņi nespēs uzlabot savas valodu prasmes. Lai gan šos apstākļus var piedzīvot vairākas dažādas sociālās grupas, tie visbiežāk sastopami nabadzīgāko iedzīvotāju vidū, un jo īpaši starp mazāk pārtikušajiem imigrantiem, kuri ierodas, neprotot dominējošo vietējo valodu. Tas ir saistīts ar to, ka mazāk pārtikušajiem migrantiem parasti ir mazāk darba iespēju, un tāpēc, ka iespējas apgūt piemērotas valodas nepastāv vai ir grūti pieejamas, jo īpaši tiem, kuriem jau ir izdzīvošanas darbs. Tā rezultātā imigranti, kuriem nav vairākuma valodu prasmju, var būt neaizsargātāki pret ilgstošiem nepietiekamas nodarbinātības periodiem, ja nodarbinātība ir zemāka par viņu kvalifikācijas līmeni.

Ir svarīgi atzīmēt, ka imigrantes var būt īpaši neizdevīgākā situācijā, apgūstot vairākuma valodu prasmes. No vienas puses, pētījumā konstatēts, ka mājsaimnieces parasti mācās mazāk ātri nekā vīrieši dominējošās valodās (Pavlenko un Piller, 2001). Tas liek domāt, ka dažas sievietes, kuras pašlaik ir ārpus darba tirgus, saskarsies ar īpašām grūtībām, ja viņas nākotnē meklēs darbu. No otras puses, sievietēm, kuras pašlaik strādā neapmierinošos darbos un kuras varētu gūt labumu no papildu valodu prasmēm, var būt grūti to darīt, ja viņas ir spiestas veikt “ otro darbu” mājās (Hochschild, 2012).

Politiskā ietekme

Valsts politikai mobilo sakaru uzņēmumos vajadzētu būt vērstai uz to, lai ikvienam būtu reālas iespējas atrast apmierinošu darbu. Lai to panāktu, valodu politika ir jāinformē ar faktiem par pastāvošo strukturālo nevienlīdzību, lai tās nesaasinātu. Piemēram, ja jaunas valodas apguve ir pārāk dārga, jaunas valodas apguves priekšrocības būs ierobežotas ar tiem, kas to var atļauties. Šā iemesla dēļ valodu politika, kuras mērķis ir veicināt iekļaušanu, uzlabojot nodarbinātības iespējas imigrantiem, būtu jāinformē arī ar faktiem par dzimumu nevienlīdzību un jo īpaši par īpašajām problēmām, ar kurām saskaras imigrantes gan mājās, gan darba pasaulē, apgūstot prasmes lielākajā daļā valodu.

Atsauces un padziļināšana

- Chiswick, B. R. & Miller, P. W. (1995). Valodu un ieguvumu endogenitāte: Starptautiskā analīze. *Darba ekonomikas žurnāls*, 13, 246–88.
- Creese, G. & Wiebe, B. (2012) “Survival Employment”: Dzimums un galda nostiprināšanās

starp Āfrikas imigrantiem Kanādā. *Starptautiskā migrācija*, 50, 56–76.

Dustmann, C. & Van Soest, A. (2002). Imigrantu valoda un ienākumi. *Rūpniecības un darba attiecības pārskats*, 55, 473–492.

Hochschild, A. (2012). *Otrā maiņa: Strādājošie vecāki un revolūcija mājās* (pārskatīts izdevums ar A. Machung). Londona: Pingvīns.

Pavlenko, A. & Piller, I. (2001). Jauni norādījumi pētījumā par daudzvalodību, otrās valodas apguvi un dzimumu līdztiesību. A. Pavlenko, A. Blackledge, I. Piller & M. Teutsch-Dwyer (Eds.) *Daudzvalodība, otrā valodu apguve un dzimums* (17.–52. lpp.). Ņujorka: Gruitera aitas.

Yao, Y. & van Bear, J.C. (2015). Imigrantu valodu prasmes un darba tirgus rādītāji Nīderlandē. *Darba ekonomika*, 34, 76–85.

33 Kā valodu politika var uzlabot migrantu “motility”?

Christopher Houtkamp, Universiteit van Amsterdam

“Kustība” attiecas uz cilvēku *iespējamo* mobilitāti. Kustīguma pakāpe ir atkarīga no tā, cik viegli cilvēks var pārvietoties no vienas vietas uz citu, kas savukārt ir atkarīgs arī no personas prasmēm (tostarp valodu prasmēm). Migrācijas analīzei tiek pievienots motilitātes jēdziens no dažādām perspektīvām, sākot no sociālekonomiskajām zināšanām (piemēram, valodu prasmju saistība ar panākumiem darba tirgū) (Koopmans 2010) vai sociālikulturālās/psiholoģiskās (piemēram, kā asimilācijas politika ir saistīta ar kultūras minoritāšu garīgo veselību) (Horenczyk 1996, Van Oudenhoven et al. 1998, Arends-Tóth & Van De Vijver 2003). Valodas politika var ietekmēt arī kustīgumu (Houtkamp 2017). Atvieglot cilvēku mobilitāti, lai izmantotu labākas iespējas citur, sagaidāms, ka kustīgumu papildinās labāki sociālekonomiskie apstākļi.

Ko mums saka pētījums?

Motilitātes pētījumi joprojām ir salīdzinoši jauni. Konceptiju, kas sākotnēji tika izstrādāta bioloģiskajā pētniecībā, pilsētu socioloģijā ieviesa Kaufmann et al. (2004), lai izstrādātu integrētu sistēmu mobilitātes potenciāla un kapitāla dažādo aspektu izpētei, kas veicina mobilitāti. MIME projekta kontekstā motilitātes koncepcijas izmantošana ir paplašināta, lai ietvertu sociolingvistiskos jautājumus (2014. gada houtkamp), uzsverot valodu infrastruktūras nozīmi. Starptautiskās migrācijas gadījumā šī infrastruktūra ietver iespējas dzimtās valodas mācīšanai un uzņēmējas valodas apguvei. Svarīgi ir arī migrantu uzskati par viņu valodas prasmju vērtību gan viņu dzīvesvietas valstī, gan potenciālajās uzņēmējvalstīs. Turklāt svarīgs ir arī migrantu vērtējums par valodas politiku viņu pašreizējā dzīvesvietas valstī.

Ilustrācijas un pierādījumi

Lai novērtētu mijiedarbību starp valodu politiku un kustīgumu, laikposmā no 2015. līdz 2017. gadam Nīderlandē, Francijā un Zviedrijā tika rīkotas 60 intervijas ar turku un poļu imigrantiem un viņu pēcnācējiem. Respondentiem tika jautāts par viņu attieksmi pret izglītību dzimtajā valodā (t. i., mācīšanu izcelsmes valsts valodā vai tās valodā) un par uzņēmējas valodas apguves iespējām. Intervijās uzmanība tika pievērsta arī respondentu prasmēm citās ES valodās un tika jautāts, kuras valodas viņi būtu ieinteresēti studēt, lai palielinātu viņu mobilitāti ES. Ir četri galvenie secinājumi.

1. Respondenti uzskata, ka valodas apguve uzņemošajā

sabiedrībā ir ārkārtīgi svarīga, taču viņi kritizē tās praktisko īstenošanu, jo īpaši tās spēcīgo koncentrēšanos uz gramatiku. Mūsu respondenti uzskatīja, ka kursi būtu efektīvāki, vairāk koncentrējoties uz mutiskās komunikācijas prasmēm.

2. *Šķiet, ka dzimtās valodas izglītības un daudzvalodības perspektīvas kopumā ir klases problēma.* Nīderlandē vecāki ar zemu sociālekonomisko statusu dažkārt pauž šaubas par savu bērnu bilingvālo izglītību vai iesaistīšanos bilingvālajā izglītībā, baidoties, ka tas var kavēt viņu iespējas apgūt uzņemošo valodu un tādējādi ierobežot viņu sociālekonomiskās iespējas.

3. *Daži respondenti pauž bažas, ka izglītības politika dzimtajā valodā un daudzkultūru politika kopumā var veicināt segregāciju,* un dati arī atklāj zināmu diskomfortu respondentu vidū, izvērtējot dzimtās valodas izglītības programmu un aprīkojuma ietekmi uz integrācijas un iekļaušanas procesiem vietējā sociālajā un valodas kontekstā.

4. *Dzimtās valodas prasme salīdzinoši bieži tiek minēta kā mobilitātes veicinātāja ES, jo īpaši attiecībā uz etniskajām kopienām, kas izkaisītas daudzās valstīs;* gan poļi, gan turki ziņo par biežiem kontaktiem starp etniskajām līdzbiedru kopienām visā ES. Tā rezultātā, piešķirot tiesības uz valodas izglītību imigrantiem, palielinās viņu kustīgums, kas kopumā varētu uzlabot viņu sociālekonomisko situāciju.

Ipolitiskās sekas

Mūsu intervijas par iespējamās mobilitātes lingvistisko dimensiju jeb “motilitāti” liecina, ka iestādēm kā vispārējam politikas virzienam būtu jāizstrādā un jāatbalsta visaptveroša valodu izglītības programma mobilajiem cilvēkiem. Šai programmai būtu jāaptver arī vietējo (oficiālo) valodu mācīšana, bet arī imigrantu valodas (mantinieki). Vienai no šādas programmas dimensijām vajadzētu būt vērstai uz valodu kā pārnesamu prasmi, kas uzlabo cilvēku potenciālo mobilitāti vai *kustīgumu*. Kustīgums ir svarīgs, jo tas ļauj cilvēkiem vieglāk apzināt labākas sociālekonomiskās iespējas un pārcelties uz citām vietām, kur šīs iespējas ir pieejamas.

Nepieciešamība apgūt vietējo valodu ir vispāratzīta kā acīmredzama, lai atvieglotu piekļuvi vietējam darba tirgum un veicinātu harmonisku integrāciju uzņēmējas valsts sabiedrībā. Tomēr intervijas liecina, ka lietotājiem ir nepieciešams praktiskums. Valoduursos uzņēmējā valstī (īpaši pieaugušajiem) īpaša uzmanība

jāpievērš kursu satura saskaņošanai ar lietotāju reālajām vajadzībām.

Piekluve dzimtās valodas (vai mantojuma valodas)kursiem ir svarīga ne tikai tādu iemeslu dēļ, kas saistīti ar cilvēktiesībām, kas savukārt norāda uz vienlīdzīgu piekļuvi rakstpratībai, bet arī tāpēc, ka, atvieglojot kontaktus citās ES valstīs ar citām emigrantu kopienām vai migrantiem, kuriem ir kopīga valoda, arī palielina kustīgumu, radot pozitīvas sociālekonomiskās sekas.

Daži imigranti vecāki baidās, ka mantojuma valodas saglabāšana negatīvi ietekmēs viņu bērnu nākotni. Tomēr šīs bailes neatbalsta pētījumi par migrantu sociālekonomiskajām trajektorijām. Dzimtās valodas mācību programmu nepietiekama izmantošana faktiski var palielināt plaisu starp visnabadzīgāko un bagātāko imigrantu valodu prasmju diapazonu, pat ja imigrantu valodām ir plašas tiesības. Tādēļ iestādēm, rīkojot informācijas kampaņas, būtu jākoncentrējas uz divvalodības priekšrocībām.

Atsauces un padziļināšana

Arends-Tóth, J., & Van De Vijver, F. (2003). Multikulturālisms un akulturācija: holandiešu un turku-holandiešu skati. *Eiropas Sociālās*

psiholoģijas žurnāls, 33, 249–266.

Horenczyk, G. (1996). Migrējot Selves konfliktā. G. Breakwell & E. Lyons (Eds.), *Mainot Eiropas identitātes* (241–252. lpp.). Oksforda: Butterworth — Heinemann.

Houtkamp, C. (2014). Valodu integrēšana teorijās par tālsatiksmes kustību: migrācija v. mobilitāte & jēdziens motilitāte. *A'dam multiling*, 1, 16–26.

Houtkamp, C. (gaida). Motilitātes nozīme valodu maiņas pētniecībā. *Valodas problēmas un valodas plānošana*.

Kaufmann, V., Bergman, M., & Joye, D. (2004). Kustīgums: Mobilitāte kā galvaspilsēta. *Starptautiskais pilsētu un reģionālās pētniecības žurnāls*, 28, 745–756.

Koopmans, R. (2010). Tirdzniecība starp vienlīdzību un atšķirību: Imigrantu integrācija, multikulturālisms un labklājības valsts starpvalstu perspektīvā. *Ētikas un migrācijas pētījumu žurnāls*, 36, 1–26.

Van Oudenhoven, J., Prins, K. & Buunk, B. (1998). Minoritāšu un vairākuma locekļu attieksme pret imigrantu pielāgošanos. *Eiropas Sociālās psiholoģijas žurnāls*, 28, 995–1013.

34 Kā valsts valodu politika būtu jāpielāgo konkrētu pilsētu kontekstam?

Peter A. Kraus, Núria Garcia, Melanie Frank, Vicent Climent-Ferrando, Universitāt Augsburg

Lielākajā daļā Eiropas valstu iestādes saziņai ar pilsoņiem izmanto vienu vai izņēmuma gadījumos divas valsts oficiālās valodas. Šī prakse nepārprotami kontrastē ar pilsētu iedzīvotāju lingvistisko profilu daudzās lielākajās Eiropas pilsētās, kas ir kļuvušas daudz daudzvalodu nekā ārpuspilsētu reģioni. Šo straujo dažādu izcelsmes iedzīvotāju skaita pieaugumu un attiecīgo valodu daudzveidību izjūt ne tikai lielpilsēta, bet arī pilsētu aglomerācijas ar mazāk nekā 500 000 iedzīvotāju (Carson & King, 2016: 2). Tā rezultātā arvien vairāk daudzvalodīgāku pilsētu saskaras ar dažādām problēmām valodu pārvaldībā un valodu politikā.

Šī valodu daudzveidība pilsētās rada spriedzi starp diviem mērķiem: mērķis atbalstīt iedzīvotāju un jaunpieņacēju sociāloun ģeogrāfisko mobilitāti, no vienas puses, un viņu integrāciju pilsētu sabiedrībā, no otras puses. Ja augstas mobilitātes mērķa sasniegšanai ir nepieciešamas prasmes citās valodās, iekļaujošas sabiedrības mērķis ir saistīts ar vietējās(-o) valodas(-u) prasmju apguvi. Turklāt vietējie sabiedriskie dienesti ne vienmēr ir pielāgoti nesen ieceļojušo imigrantu vajadzībām, jo viņi bieži runā valodā, kas nav oficiālā(-ās) valoda(-as). Šī situācija var palēnināties un, iespējams, kavēt imigrantu iekļaušanu uzņēmējvalsts sabiedrībā.

Ko mums saka pētījums?

Ļoti vienkāršotā pieejā (ko šeit izmanto īsam laikam) valodu pārvaldību var organizēt trīs jomās, kas ir īpaši svarīgas daudzvalodīgai pilsētvidei:

- ▶ politika, kas nosaka valodu publisku izmantošanu un statusu,
- ▶ politika, laiatvieglotu valodu apguvi, un
- ▶ politika, kas reglamentē publisko rakstiskās un mutiskās tulkošanas pakalpojumu sniegšanu (Skrandies, 2016: 114).

Šīs jomas ir tieši saistītas ar iedzīvotāju iekļaušanas un mobilitātes atbalsta mērķiem. Tomēr tie atšķiras attiecībā uz iespējamo pielāgošanos konkrētam pilsētvides kontekstam.

Ilustrācijas un pierādījumi

Attiecībā uz pirmo valodu pārvaldības veidu lielākā daļa valstu ir ieviesušas tiesību aktus, saskaņā ar kuriem

publiskajā un oficiālajā saziņā var izmantot tikai oficiālās valodas un vairākas reģionālās valodas teritorijās, kurās tās runā. Lielākajai daļai Eiropas valstu, jo īpaši Francijai un Vācijai, ir *de jure* monolingvāla administrācija. Citas valstis, piemēram, Somija un Īrija, ir *de jure* bilingvālas valstis. Ja skaitļi to pamato, divvalodību pieņem arī pašvaldību iestādes, kas saziņā ar pilsētas iedzīvotājiem izmanto oficiālās vai reģionālās valodas. Kopumā var teikt, ka valodas lietošanu oficiālajā komunikācijā pašvaldību līmenī bieži reglamentē valsts tiesību akti.

Attiecībā uz otro pasākumu kopumu, kas attiecas uz valodu apguvi, valodu apguves programmas var pielāgot, lai virzītu pilsētā esošo vairākuma un minoritāšu valodu apguvi.

Dažās valstīs, piemēram, Latvijā, pašvaldības saņem budžeta līdzekļus, lai organizētu valodu kursus, kas pielāgoti valodu apguves vajadzībām vietējā līmenī. Tomēr dažu svešvalodu integrāciju skolu mācību programmās bieži regulē Izglītības departaments valsts līmenī (vai dažu federālo zemju reģionā).

Attiecībā uz trešo no iepriekš minētajām politikas jomām, proti, sabiedrisko pakalpojumu sniegšanu vairākās valodās, valstu valodu politiku var vieglāk pielāgot konkrētas pilsētas kontekstam. Šajā sakarā vietējās pašvaldības var uzņemties vadību, lai pārvarētu šķēršļus saziņai ar iedzīvotājiem un palielinātu lingvistisko minoritāšu integrāciju, neietekmējot iedzīvotāju valodu juridisko statusu. To ilustrē vairāku gadījumu izpēte par daudzvalodu pilsētām Eiropā, Kanādā un Austrālijā, kas sniedz pārskatu par dažādām pieejām valodu pārvaldībai pilsētu kontekstā (King & Carson, 2016).

Šie piemēri liecina, ka ļoti atšķirīgā tiesiskajā regulējumā valsts līmenī pašvaldību iestādes var reaģēt uz pilsētu iedzīvotāju *de facto* daudzvalodību (un kopumā gūtu labumu no tā).

Politiskā ietekme

Rezumējot, valsts valodu politika būtu jāpapildina ar vietējā līmeņa pasākumiem, kas atbilst konkrētajam pilsētu kontekstam. Atbalsts daudzvalodībai, izmantojot politiku un praksi vietējā līmenī, var arī paplašināt vairākuma pilsoņu valodu repertuāru un tādējādi piedāvāt viņiem lielākas mobilitātes iespējas. Saistībā ar vietējās valodas apguvi, ko veic jaunpieņacēji, tas veicina tādas daudzvalodu ētikas attīstību, kas veicina

piederības sajūtu un līdz ar to iekļaušanu (daudzvalodīgākā) kopienā.

Atsauces un padziļināšana

Carson, L. & King, L. (2016). Ievads: "Daudzvalodība ir dzīvo šeit". L. King & L. Carson (Eds.), *Daudzvalodu pilsēta. Vitalitāte, konflikti un pārmaiņas* (1.–16. lpp.). Bristol, Buffalo, Toronto: Daudzvalodīgi jautājumi.

King, L. & Carson, L. (Eds.). (2016). *Daudzvalodīgā pilsēta. Vitalitāte, konflikti un pārmaiņas*. Bristol, Buffalo, Toronto: Daudzvalodīgi jautājumi.

Kraus, P.A. (2011). Daudzvalodīgā pilsēta: Helsinku un Barselonas lietas, *Nordic Journal of Migration Research*, 1, 25–36.

Marten, H. F. (2016). *Sprachpolitik. Eine Einführung*. Tbingene: Narr Francke Attempo Verlag.

Skrandies, P. (2016). Valodu politika un pilsētvides daudzvalodības politika. L. King & L. Carson (Eds.), *Daudzvalodu pilsēta. Vitalitāte, konflikti un pārmaiņas* (115.–148. lpp.). Bristol, Buffalo, Toronto: Daudzvalodīgi jautājumi.

VALODU POLITIKAS PIELĀGOŠANA VALODU DAUDZVEIDĪBAI PILSĒTVIDĒ

Valsts līmenī

Valodu politika, kas reglamentē valodu lietošanu sabiedrībā un to statusu

Valsts līmenis + papildu regulējums reģionālā līmenī

Valodu apguves politika

Nvietējais zilonkauls

Politika, kas atvieglo sabiedriskos pakalpojumus rakstiskās un mutiskāstulkošanas jomā

35 Kāpēc mums jāapvieno dažādas komunikācijas stratēģijas?

László Marác, Amsterdams Universitāte

Globalizācija palielina kontaktu biežumu ar valodu daudzveidību, padarot daudzvalodu un transnacionālas komunikācijas stratēģijas atbilstošākas. Viena no šīm transnacionālajām komunikācijas stratēģijām attiecas uz lingua franca komunikāciju. Lingua franca (LF) ir vārtejas valoda, ko sarunu partneri izmanto saziņai; tradicionāli lingua franca navneviens sarunu partnera dzimtā valoda. Daudzi komentētāji atzīmē, ka angļu valoda pieaug kā pasaules lingua franca. Tomēr tas rada divu veidu problēmas:

► Ja izplatīšana attiecas uz angļu valodas standarta variantu, mēs varam saskarties ar lingvistisku imperiālismu (Phillipson, 2006), kas negatīvi ietekmē valodu taisnīgumu;

► Ja, gluži pretēji, mēs uzskatām šo procesu par kaut ko radikāli atšķirīgu no angļu valodas (kaut ko tā atbalstītāji bieži dēvē par angļu valodu kā lingua franca (ELF)); sk., piemēram, Hülmbauer, 2011), rodas cita veida problēmas. Literatūrā angļu valodas kā lingua franca patiesībā dažkārt izmanto, lai apzīmētu angļu valodu kā svešvalodu runātāju, un tas atšķiras no standarta angļu valodas morfoloģiskajām un leksiskajām īpašībām. Elf aizstāv viedokli, ka šīs nestandarta iezīmes būtu jāpieņem un ka tas demokratizētu starptautisko komunikāciju un atņemtu angļu valodu tās potenciāli imperiālistiskajam raksturam. Tomēr šāds viedoklis pienācīgi nerisina bažas par tās izplatības ilgtermiņa ietekmi uz valodu daudzveidību un valodu taisnīgumu (Gazzola un Grin 2013).

Ja ir jāizmanto angļu valoda, tai jābūt daļai no plašākas stratēģijas.

Que stāsta mums pētījumu?

Angļu valodas kā globālas valodas izmantošanai ir divējāda ietekme uz mobilitāti un iekļaušanu (Gazzola un Grin, 2013). To efektīvi izmanto tikai sabiedrības augstākie iedzīvotāji, kuri ir ieguvuši izglītību, kas viņiem ļauj attīstīt prasmes, kas ir tuvākas dzimtās valodas standartam. Tomēr kopumā tas nav pieejams zemākajos sabiedrības līmeņos, kā liecinā *pieaugušo valodas un rakstprātības apsekojums*, kurā apkopoti gandrīz 200 000 respondentu (Gazzola, 2016). Un otrādi, vairāku nestandarta vai pat idiosinkrātisku angļu valodasvariantu veicināšana (iespējams, saskaņā ar angļu valodas marķējumu, piemēram, lingua franca) var kavēt iekļaušanu globālajās vai vietējās kopienās. Tāpēc lingua franca (angļu vai citādi) izmantošana būtu

jāapvieno ar citām daudzvalodu vai transnacionālām komunikācijas stratēģijām.

Ilustrācijas un pierādījumi

Šīs citas stratēģijas ir šādas.

1. Vairāku plašākas saziņas valodu izmantošana kā alternatīva angļu valodai jeb “ELF”. Tā kā etniskās valodas, pat mazākā mērā, rada problēmas, kas līdzīgas iepriekš minētajām angļu valodā, nedrīkst ignorēt plānoto valodu (piemēram, esperanto) devumu (vai pat dažos kontekstos — senās valodas, piemēram, latīņu valodu).

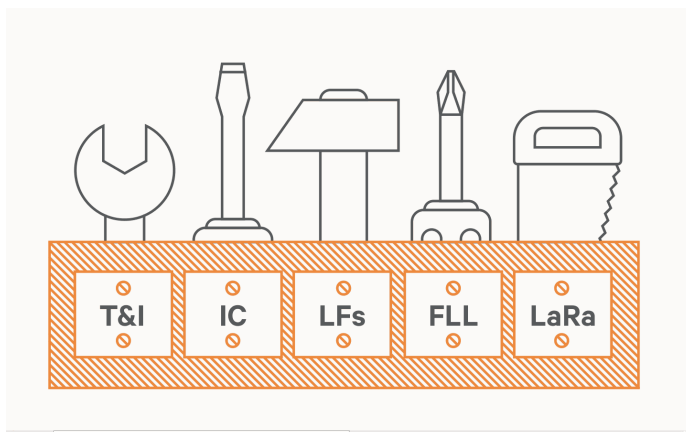
2. Attīstīt abpusējas, bet neproduktīvas uztveres prasmes sarunu partnera valodā. Šī stratēģija ir pazīstama kā *lingua receptiva* (LaRa). *Savstarpējo izpratni* var uzskatīt par vienu no *lingua receptiva stratēģijas* formām, kas vērsta uz valodām, kuras ir cieši saistītas ar tās dzimto valodu; tādā veidā darbojas valodu saimēs, piemēram, slāvu, ģermāņuvalai romantiskajās valodās.

3. Arī citas stratēģijas, piemēram, rakstiskā un mutiskā tulkošana (T & I), ir daļa no komunikācijas stratēģijas rīkkopas, ko var izmantot, lai veicinātu mobilitāti un iekļaušanu starptautiskajā komunikācijā. Visas šīs komunikācijas stratēģijas var veicināt, izmantojot IKT, piemēram, mašīntulkošanu.

4. Visbeidzot, tie, kam ir jāiesaistās padziļinātā un ilgtspējīgā saziņā ar cilvēkiem, kuri runā citā valodā, kopumā saskatīs, ka šīs valodas apguve, lai gan tā var būt dārga laikā un piepūlēs, joprojām ir neaizstājama stratēģija, t.i., *stratēģija svešvalodu apguvei* (FLL).

Politiskā ietekme

Saziņas problēmas būtu jārisina, izmantojot daudzvalodu un transnacionālas saziņas instrumentu kopumu (Jørgensen 2011). Lai gan angļu valoda ir nenoliedzami svarīgs rīks komplektā, tas nav vienīgais. Rīkkopā var iekļaut visas pārējās tikko uzskaitītās stratēģijas, uzsvāru liekot uz savstarpēju papildināmību starp tām.

Atsauces un padziļināšana

Eiropas Kopienu Komisija (2003). Komisijas 2003. gada paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai "Valodu apguves un lingvistiskās daudzveidības veicināšana: Rīcības plāns 2004.-2006. gadam. COM(2003) 449 galīgā redakcija.

Eiropas Kopienu Komisija (2008. gads). Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai Daudzvalodība: Eiropas priekšrocība un kopīga apņemšanās. COM(2008) 566 galīgā redakcija. Briselē: 18.9.2008. Gazzola, M. (2016). Kam domāta daudzvalodu komunikācija? Valodu politika un taisnīgums Eiropas Savienībā, *Eiropas Savienības politika*, 17, 546–596.

Eiropas Komisija (2006. gada februāris). Eiropieši un viņu valodas, Eurobarometra īpašais apsekojums Nr. 243, <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/518>.

Eiropas Komisija (2012. gada jūnijs). Eiropieši un viņu valodas, Eurobarometra speciālizlaidums 386, ec.europa. <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/1049>

Gazzola, M. & Grin, F. (2013). Vai ELF ir efektīvāka un taisnīgāka nekā tulkošana? ES daudzvalodu režīma novērtējums? *Starptautiskais lietišķās valodniecības žurnāls*, 23, 93–107.

Hülmbauer, C. & Seidlhofer, B. (2013). Angļu valoda kā Lingua Franca Eiropas daudzvalodībā. A.-C. Berthoud, F. Grin & G. Lüdi (Eds.), *Izpētīt daudzvalodības dinamiku* (387.–406. lpp.). Amsterdamā: Džons Bendžamins.

Jørgensen, J. N. (Ed.) (2011. gads). Rīkkopa transnacionālajai komunikācijai Eiropā. Kopenhāgenas studijas bilingvālismā, 64. Kopenhāgenas Universitāte, Humanitāro zinātņu fakultāte.

Phillipson, R. (2006). *Angļu-tikai Eiropa? Izaicinoša valodas politika*. Londona: Routledge. //Franču versija: (2019). Angļu valodas dominēšana: izaicinājums Eiropai. Parīze: Bezmaksas un Solidaire.

36 Kā pašvaldībām būtu jāvēl un jāapmainās ar datiem par savu iedzīvotāju kopienu valodu profiliem?

Virginie Mamadouh, Nesrin el Ayadi, Universiteit van Amsterdam

Vietējā līmeņa informētība un zināšanas par vietējo valodu vidi ir būtiskas, lai labāk izmantotu esošos valodu resursus un uzlabotus pakalpojumus. Tomēr statistika Eiropas un valstu līmenī parasti neattiecas uz vietējām situācijām, jo mobilie ES pilsoņi, trešo valstu valstspiederīgie un bēgļi nav vienādi izplatīti visā valstī.

Ko mums saka pētījums?

Pieejamie dati parasti ir balstīti uz nelingvistiskām pazīmēm (piemēram, valstspiederība vai dzimšanas valsts, ko izmanto kā aizstājēju, un tādā gadījumā dzimšanas valsts un/vai pilsonības galvenā valoda bieži tiek uzskatīta par personas galveno valodu) vai tautas skaitīšanas jautājumi par dzimto valodu (kad tiek veikta skaitīšana). Šīs zināšanas ir ļoti daļējas un koncentrējas galvenokārt uz iedzīvotāju valodu, kaitējot niansētākam un sarežģītākam atsevišķu valodas repertuāru attēlojumam. Šie statistikas dati bieži vien mēra pašpaziņotās prasmes oficiālajā valodā, un tādā gadījumā šīs prasmes oficiālajā valodā tiek izmantotas kā aptuveni integrācijas rādītājs un arguments pasākumiem, lai attīstītu valsts valodas lietošanu. Citas valodu prasmes un to nozīme sociālajā integrācijā, izglītības veidi un/vai darba tirgus iespējas kopumā tiek atstātas novārtā.

Tāpēc, lai risinātu šīs problēmas, pašvaldībām būtu ne tikai jāievēro to jurisdikcijā esošo iedzīvotāju valodas īpatnības, bet arī jāpievērš īpaša uzmanība datu vākšanai par citiem būtiskiem valodu mainīgajiem lielumiem, piemēram, prasmēm citās valodās un valodu lietošanas modeļiem dažādos kontekstos. Valodu prasmi varētu uzraudzīt saistībā ar rakstpratības apsekojumiem (kā arī I nternet prasmi).

Visbeidzot, šīs aptaujas varētu būt vērstas uz metalingvistiskām prasmēm. Tas palielinātu izpratni par šo prasmju nozīmi valodu ziņā daudzveidīgas sabiedrības veidošanā. Tomēr šāda veida datu vākšana prasa jutīgumu un piesardzību: tām ir jāuzlabo kolektīvās zināšanas par sabiedrību, neapdraudot iedzīvotāju personisko neaizskaramību un privātumu.

Ilustrācijas un pierādījumi

Maz ticams, ka šī datu vākšana būs svarīga vietējo pašvaldību prioritāte, taču ir iedvesmojoši piemēri. *Multilingual Graz ir Grācas* Universitātes (Austrija)

pētniecības projekts, ko vada Dieter Halwachs, kurš kopš 2012. gada dokumentējis valodas, kurās runā pilsētas iedzīvotāji. Tās mērķis ir uzlabot vietējo kopienu zināšanas par kultūras daudzveidību, pamatojoties uz tās iedzīvotāju valsts pilsonību. Vietne parāda Grācā novērotās valodas (sk. ekrānuzņēmumu). Katra šūna šajā uzklikšķināmajā tabulā sniedz piekļuvi vispārējai valodas informācijai (vārdi, runātāji, statuss un apgabals, rakstveida forma un standarta apsveikuma tulkojums), skaņas fragmenti (ar transkripciju un tulkojumu vācu valodā), kā arī to Grācas iedzīvotāju lingvistiskās biogrāfijas un lietošanas profili, kuri runā šajā valodā.

Politiskā ietekme

Ar niansētāku vietējās valodas repertuāru novērtējumu vietējās pašvaldības var pielāgot un uzlabot uzņemšanas un izglītības politiku un vietējo kultūras pasākumu organizēšanu.

Agrāk varētu ziņot par izmaiņām to grupu galvenajās valodās, kuras ierodas pilsētā; izglītības politikasefektivitāte varētu uzlabot, ņemot vērā datus par galvenajām valodām, kurās skolēni un viņu vecāki runā mājās. Valodu kursi pieaugušajiem migrantiem varētu būt konkrētāki. Uzlabojot vietējās(-o) valodas(-u) apguvēju apgūto valodu zināšanas un uzlabojot jaunpieņacēju valodu prasmes, varētu efektīvāk organizēt vietējās(-o) valodas(-u) apguves kursus. Piemēram, izglītojamais, kuriem ir līdzīgas katalogi un valodu prasmes vai kuri sāk lietot vienu un to pašu valodu, varētu sagrupēt kopā, lai koncentrētos uz konkrētām problēmām (no izrunas līdz vārdu krājumam un pragmatiskai).

Šāda datu vākšana var būt noderīga arī, lai palielinātu vietējo iedzīvotāju informētību par viņu valodu daudzveidību. Zināšanas par valodu vidi ir noderīgas arī vietējo kultūras pasākumu organizēšanā. Publiskās bibliotēkas varētu piedāvāt grāmatas un audiovizuālos materiālus galvenajās valodās, kurās runā vietējā kopienā, un piedāvāt iedzīvotājiem iespēju uzturēt un paplašināt savas valodas repertuārus. Varētu organizēt Kopienas pasākumus, lai veicinātu (citu) iedzīvotāju informētību par vietējo valodu daudzveidību un veicinātu apmaiņu starp vienas un tās pašas valodas runātājiem vai starp tiem, kas vēlas to apgūt. Tāpat sociālo kohēziju varētu stiprināt, savienojot vietējos brīvprātīgos, ar kuriem var apmainīties ar sarunu nodarbībām ar migrantiem (šo formulu sauc par

tandēmamodeli). Vietējās skolas var atvērt durvis pēc skolas, lai nodrošinātu šīm sanāksmēm nepieciešamo infrastruktūru (pēc darba laika lielākajai daļai imigrantu un brīvprātīgo).

Afrikaans Afrikaans	Akan Akan	Arabic Arabiešu	Arabic Afrikaans	Arabic Arabiešu	Arabic Arabiešu	Arabic Arabiešu
Bulgarian Bulgāņu	Burmese Burmāņu	Catalan Katalāņu	Chinese Chinese	Czech Čehu	Danish Dāņu	Deutsch Vācu
English Angļu	Esperanto Esperanto	Finnish Somēļu	French Franciņu	Galician Gālijiešu	German Vācu	Greek Grieķu
French Franciņu	Hebrew Hebreju	Indonesian Indonēšu	Italian Itāļu	Japanese Japāņu	Latvian Lāņu	Lithuanian Lietuviešu
German Vācu	Greek Grieķu	Hebrew Hebreju	Hungarian Ungāru	Irish Irishu	Italian Itāļu	Japanese Japāņu
Hebrew Hebreju	Indonesian Indonēšu	Italian Itāļu	Japanese Japāņu	Latvian Lāņu	Lithuanian Lietuviešu	Malay Malaņu
Japanese Japāņu	Latvian Lāņu	Polish Poliešu	Portuguese Portugāļu	Romanian Rumāņu	Slovak Slovēku	Slovene Slovēņu
Polish Poliešu	Portuguese Portugāļu	Romanian Rumāņu	Slovak Slovēku	Slovene Slovēņu	Swedish Zviedru	Tamil Tāmīļu
Romanian Rumāņu	Slovak Slovēku	Slovene Slovēņu	Swedish Zviedru	Tamil Tāmīļu	Telugu Telugu	Thai Thaiņu
Swedish Zviedru	Tamil Tāmīļu	Telugu Telugu	Thai Thaiņu	Ukrainian Ukrainiešu	Urdu Urduņu	Vietnamese Vietnāmiešu
Tamil Tāmīļu	Telugu Telugu	Thai Thaiņu	Ukrainian Ukrainiešu	Urdu Urduņu	Vietnamese Vietnāmiešu	Yiddish Jidišu
Telugu Telugu	Thai Thaiņu	Ukrainian Ukrainiešu	Urdu Urduņu	Vietnamese Vietnāmiešu	Yiddish Jidišu	Zhinese Čīņu

Daudzvalodu Grācas tīmekļa vietnes galvenās lapasekrānuzņēmums, kas atspoguļo Grācā novērotās valodas (skatīts 2017. gada 19. jūlijā).

Atsauces un padziļināšana

Valodas statistika parasti attiecas uz dzimto valodu, valodu, ko māca vidējā izglītībā, vai pašdeklarētām valodu prasmēm:

Valodas vidējā izglītībā: Pārskats par nacionālajiem testiem Eiropā — 2014/15
https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/languages-secondary-education-overview-national-tests-europe-%E2%80%93-201415_fr (lai gan lapa ir angļu valodā, pdf ziņojumi ir pieejami dažādās valodās)

Valsts statistikas birojs 2013 Valoda Anglijā un Velsā (2011). Valoda Anglijā un Wales:2011.
goo.gl/gm5KJz

Eurobarometra speciālaptauja 386 eiropieši un viņu valodas
<https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/1049>

Skatīt Tube Tongues par vizualizāciju, pamatojoties uz šiem valodu skaitīšanas datiem par Londonas metro stacijām. goo.gl/Dm6wUf

37 Vai mobilitāte palielina angļu valodas lietojumu uz vietējo valodu rēķina?

Rudi Janssens, Vrije Universiteit Brussel

Viens no Eiropas Savienības pamatprincipiem ir valodu un kultūras daudzveidības saglabāšana. Tomēr nevar noliegt angļu valodas kā vislabāk zināmās valodas pārsvaru, kurā runā 38 % eiropiešu dažādos kompetences līmeņos (Eiropas Komisija, 2012. gads). Augstākajā izglītībā angļu valodas kā mācību valodas un dominējošās valodas izmantošana zinātnē tiek uzskatīta par internacionalizācijas līdzekli, kas veicina studentu un pētnieku mobilitāti. Tajā pašā laikā angļu valodu bieži izmanto kā biznesa valodu starptautiskā ekonomiskā kontekstā. Jautājums ir par to, vai šīs izmaiņas ietekmē vietējās(-) valodas(-u) stāvokli.

Ko mums saka pētījums?

Briseles konteksts, kurā 23 % iedzīvotāju ir pase no citas ES dalībvalsts un kurā vairāk nekā 10 % ir trešo valstu valstspiederīgie, piedāvā ideālu dabas pieredzi, lai izpētītu mobilitātes ietekmi uz valodu lietošanu. Pētījumi, kuru pamatā ir valodu apsekojumi (Janssens, 2013), liecina, ka darba vietā arvien vairāk tiek izmantota angļu valoda, lai gan galvenokārt apvienojumā ar Briseles, franču un holandiešu oficiālajām valodām. Tas atbilst iepriekšējiem pētījumiem, kas liecina, ka vietējos uzņēmumos reālā prakse ir ļoti daudzvalodīga (skatīt Berthoud, Grin & Lüdi 2013). Valodu lietojums citās jomās apstiprina šo tendenci. Lai gan gandrīz 90 % Briseles iedzīvotāju apgalvo, ka runā franču valodā brīvi, valodas kopīga lietošana nepārprotami virzās uz daudzvalodību. Dažādu valodu elastīga izmantošana, bieži izmantojot koda maiņu, ir izplatīta, un arvien biežāk tiek izmantotas valodu zināšanas.

Ilustrācijas un pierādījumss

Brisele ir oficiāli divvalodīga, un franču valoda ir vairākuma valoda, bet nīderlandiešu valoda — kā minoritāšu valoda. Izmaiņas angļu valodas prasmēs salīdzinājumā ar abām oficiālajām valodām ir norādītas 1. tabulā. Skaitļi ir balstīti uz pašu ziņotām zināšanām un attiecas uz tiem, kas runā valodās pietiekami, lai sarunātos šajā valodā.

Attiecībā uz visām iepriekš minētajām kategorijām laika gaitā samazinās franču valodas zināšanas par vietējo lingua franca, kā arī vidējās holandiešu un angļu valodas zināšanas visai grupai, kas nav Belgesa. Tomēr Francijas kā Briseles lingua franca stāvoklis nav apdraudēts. Tas, ka nīderlandieši saglabā savu nostāju, izriet no bezmaksas valodu kursu piedāvājuma.

Mobilitāte ES un trešo valstu valstspiederīgo imigrācijapalielina angļu valodas ietekmi, bet kopumā tikai viena trešdaļa iedzīvotāju jūtas ērti šajā valodā. Jāatzīmē, ka, lai gan angļu valodas vidējās zināšanas gandrīz nav mainījušās, tās tiek daudz vairāk izmantotas. Valodas prasme, šķiet, nav pietiekams nosacījums, lai runātu par valodu, un šķiet, ka noteicošais faktors ir sabiedrības atvērtība daudzvalodībai.

Iepriekš minēto izmaiņu ietekme uz valodas faktisko lietošanu darba vietā un vietējā veikalā, kas attiecas tikai uz trim kontaktvalodām un to kombinācijām, ir parādīta 2. tabulā.

Izmaiņas abās jomās ir līdzīgas; vienvalodīga saziņa arvien vairāk tiek aizstāta ar daudzvalodu praksi, un angļuvaloda neaizstāj vietējās valodas.

Politiskā ietekme

Briseles piemērs ilustrē valodas lietošanas sarežģītību. “Brīvs” valodutirgus apvienojumā ar pieaugošu mobilitāti atspoguļojas arvien vairāk daudzvalodu praksē uz vietas. Tāpēc runa angļu valodā par jauno Eiropas lingua franca ir jārelativizē. Lielākā daļa iedzīvotāju brīvi nerunā angļu valodā, un mobilitāte nav cieši saistīta ar vietējo valodu aizstāšanu ar angļuvalodu, bet gan ar arvien lielāku daudzvalodību. Vietējie lēmumu pieņēmēji var ietekmēt šo attīstību. Tiesību akti valodu jomā, izglītības politika un integrācijas politika attiecībā uz jaunpienācējiem var atbalstīt vietējās valodas un vienlaikus radīt atvērtību daudzvalodībai. Tas apstiprina pieņēmumu, ka ļoti atšķirīgā pilsētvidē saziņa starp iedzīvotājiem un līdz ar to iekļaušanas sabiedrībā ir balstīta nevis uz lingua franca izmantošanu, bet gan uz daudzvalodību. Mobilitāte nevienmēr apdraud uzņēmējvalsts vietējās valodas, pat minoritāšu valodas.

Atsauces un padziļināšana

Colucci, E., Ferencz, I., Gaebel, M. & Wächter, B. (2014). *Mobilitātes politikas un prakses sasaiste: Novērojumi un ieteikumi par valstu un iestāžu attīstību Eiropā*. Briselē: Eiropas Universitāšu asociācija.

Eiropas Komisija (2012. gads). *Eiropieši un viņu valodas*. Īpašais Eiropabarometrs 386, pētījums, ko pēc Izglītības un kultūras ģenerāldirektorāta, Tulkošanas ģenerāldirektorāta un Mutiskās tulkošanas

Janssens R. (2013). *Daudzvalodība pilsētās. Briseles lietu*. Briselē: Racine Editions.

Valstspiederība:	Beļģijas		ES		Ārpus ES	
	2001	2013	2001	2013	2001	2013
Valodu zināšanas						
Franču valoda	98,80 %	93,20 %	92,10 %	73,90 %	73,90 %	66,40 %
Nīderlandiešu valoda	39,10 %	26,90 %	4,60 %	11,80 %	7,40 %	5,30 %
Angļu valoda	33,20 %	28,70 %	53,90 %	47,10 %	12,10 %	22,10 %
neviens no iepriekšējiem	0,60 %	4,30 %	0,70 %	15,20 %	23,70 %	28,50 %
iedzīvotāju skaits (%)	72,70 %	66,90 %	14,80 %	22,90 %	12,50 %	10,20 %

1. tabula. Valodu prasmju attīstība pēc valstspiederības (avots: Janssens 2013).

lielākā daļa spoken valoda	darba vieta		veikali		TB3	
	2001	2013	2001	2013	2001	2013
Franču valoda	73,30 %	32,20 %	88,40 %	59,90 %		
Nīderlandiešu valoda	4,30 %	1,70 %	2,70 %	1,00 %		
Angļu valoda	4,80 %	1,70 %	0,10 %	0,50 %		
Franču/holandiešu valoda	10,60 %	16,70 %	6,00 %	15,00 %		
Franču/angļu valodā	2,40 %	17,00 %	0,80 %	4,00 %		
Holandiešu/latviešu	0,30 %	—	0,10 %	—		
Franču/holandiešu/angļu	3,50 %	30,70 %	0,10 %	19,30 %		
Citas valodas	0,80 %	0,20 %	1,70 %	0,40 %		

2. tabula. Valodas izmantošana darbā un pirkumu laikā (Avots: Janssens, 2013).

38 Vai Eiropas politika var uzlabot sociālo iekļaušanu vietējā pilsētu kontekstā?

Rudi Janssens, Vrije Universiteit Brussel

ES pilsoņu pārvietošanās un uzturēšanās brīvība ir viena nopamattiesībām, kas izriet no ES pilsonības. Šā principa īstenošana ietver sarežģītu politiku, kas aptver tādas jautājumus kā sociālais nodrošinājums, piekļuvesabiedriskajiem pakalpojumiem, nodokļi, nodarbinātība, diplomu atzīšana un ģimenes locekļu tiesības. ES direktīvu pārveidošana tiesību aktos ir sarežģīts un laikietilpīgs process dalībvalstu līmenī. Mobilitātes lingvistiskās ietekmesrisināšana vietējā līmenī ir vēl sarežģītāka, jo valstu individuālo kontekstu pamatā galvenokārt ir valsts valodu viendabīgums, savukārt Eiropas projekta pamatā ir valodu daudzveidības atbalsta princips. Kādus instrumentus ES piedāvā vietējiem politikas veidotājiem, lai risinātu iekļaušanaslingvistiskos aspektus?

Ko pētījums mums saka?

Eiropas pilsonība daļa jaunpienācēju grupas ES pilsoņiem un trešo valstu valstspiederīgajiem, un katrai no tām ir atšķirīgas tiesības un pienākumi dažādās uzņēmējvalstīs. Tas rada atšķirīgu, dažkārt pretrunīgu valodu politiku no ES un valstu viedokļa. ES migrācijas politika (Eiropas Komisija, 2014) ir vērsta uz ievadkursiem un valodukursiem, lai nodrošinātu stingru apņemšanos uzņēmējvalstssabiedrībai. Lai atbalstītu ES pilsoņu mobilitāti daudzvalodības kontekstā, tiek atbalstīta valodu apguve, skolotāju un studentu mobilitāte, kā arī tulkošanas iniciatīvas (Franke & Mennella, 2017).

Šī atšķirība atspoguļojas vietējā politikā. Salīdzinošs pētījums starp dažādām Eiropas pilsētām apstiprina atšķirīgo pieejuvietējā līmenī (Ernst & Young, 2014).

Vispārējie politikas satvari galvenokārt ir vērsti uz migrāciju ārpus ES kā ilgtermiņa parādību, savukārt atsevišķu politikas virzienu mērķis ir dot priekšrokumobiliem ES pilsoņiem attiecībā uz dažādiem īstermiņa mobilitātes veidiem, galvenokārt saistībā ar nodarbinātību un izglītību. Tomēr visās pilsētās ir skaidra tendence paļauties uz pakalpojumiem un iestādēm, kas strādā ar visiem ārvalstniekiem vai pilsoņiem, nevis sniegt atsevišķus pakalpojumus mobilajiem ES pilsoņiem. Mobilos ES pilsoņus bieži neuzskata par mērķgrupu, lai gan valodas zināšanas tiek atzītas par vienu no galvenajiem šķēršļiem iekļaušanai uzņēmējā sabiedrībā. Ja ES uzsver politiku, kas atbalsta valodu kursu organizēšanu trešo valstu

valstspiederīgajiem, ES tiesību akti ierobežo iespēju noteikt valodas prasības pakalpojumu sniedzējiem citās dalībvalstīs, piemēram, juristiem, ārstiem un medmāsām. Valodas pārbaudes piemērošana citu ES valstu iedzīvotājiem ir pat izslēgta (skat. van der Jeght, 2015).

Lai gan obligātie valodu kursi pieaugušajiem Eiropas pilsoņiem nav likumīgi, tas atšķiras skolēniem, kuri apmeklē skolu ar tādiem pašiem nosacījumiem kā attiecīgās valsts pilsoņiem. Bērniem, kuriem ir Eiropas pilsonība un kuri pārceļas uz citu ES valsti, saskaņā ar ES tiesību aktiem ir tiesības saņemt bezmaksas valodu kursus jaunajā dzīvē valstī, lai palīdzētu viņiem pielāgoties skolu sistēmai (Direktīva 77/486/EEK). Lai gancitās dalībvalstīs ir daudz pētījumu par ES studentu sniegumu augstākajā izglītībā, mazāk tiek veikti pētījumi par ietekmi, ko rada bērnu migrācija ES iekšienē pamatizglītībā un vidējā izglītībā.

Papildus mācību valodas apguvei Heath et al. (2008) secina, ka sociālekonomiskie resursi un vecāku izglītības līmenis ir būtiski faktori, lai gūtu sekmes akadēmiskajā jomā, lai gan nav atšķirību starp skolēnu valstspiederību neatkarīgi no tā, vai bērniem ir kādas ES valsts pilsonība.

Ilustrācija un pierādījums

Turpmākajā tabulā ir parādīts Briseles īpašais piemērs un to iedzīvotāju valodu prasmju attīstība, kuri nav Beļģijas iedzīvotāji un kuri nerunā vienā no oficiālajām valodām kā uzņēmējas valstsvaloda. Nevienam nomigrantiem nebija pienākuma apmeklēt obligātos valodu kursus. Valodas politika "brīva" vai bez ierobežojumiem nerada augstāku sociālās iekļaušanas līmeni vietējās(-o) valodas(-u) meistarības ziņā. Tā kā lielākā daļa nepilsoņu visā ES ir koncentrēti pilsētās, tas var būt problemātiski.

Politiskā ietekme

Neraugoties uz subsidiaritātes principu, būtu ļoti lietderīgi izstrādāt vispārēju Eiropas mēroga pieeju, kas

vērsta uz valoduapgūvimobilo pieaugušo vidū. Ņemot vērā sociālo integrāciju, atšķirība starp ES pilsoņiem un trešo valstu valstspiederīgajiem ir neproduktīva, un tiem abiem vajadzētu būt daļai no integrētas vietējās politikas. Tas pats attiecas uz valoduapgūvi obligātajā izglītībā. Tādas iniciatīvas kā “Integrēšanas rokasgrāmata politikas veidotājiem un praktiķiem” (2010. gads) — noderīgas prakses izpētemigrantusociālās iekļaušanas jomā - būtu jāattiecinā arī uz ES pilsoņiem, un būtu jāizstrādā jauni iekļaušanas elementi.

ietekmes novērtējums vietējā līmenī — galīgais ziņojums. Ernst & Young, 2014. gada janvāris.

Eiropas Komisija (2014). Eiropas moduļi par migrantu integrāciju. Galīgais ziņojums, 2014. gada februāris.

Franke M. & Mennella M. (2017). *Valodas politika*. Faktu lapa, ko publicējis Eiropas Parlaments. muse.jhu.edu/article/677228/pdf

Heath, A. F., Rethon, C. & Kilpi, E. (2008). Otrā paaudze Rietumeiropā: izglītība, bezdarbs un profesionālā izglītība. *Socioloģijas ikgadējais pārskats*, 34, 211–235.

van der Jeught, S. (2015). *ES valodu likums*. Groningena: “Europa Law Publishing”.

Atsauces un padziļināšana

Ernst & Young (2014). ES pilsoņu brīvas pārvietošanās

Valodas	2001. gada apsekojums		2007. gada apsekojums		2013. gada apsekojums	
	ES	Ārpus ES	ES	Ārpus ES	ES	Ārpus ES
Franču valoda	78,80 %	65,20 %	77,50 %	66,20 %	55,80 %	54,30 %
Nīderlandiešu valoda	0,70 %	0,90 %	0,60 %	—	3,90 %	—
Divvalodu	7,30 %	5,00 %	6,20 %	2,70 %	5,40 %	4,60 %
Nav	13,20 %	29,00 %	15,70 %	31,10 %	34,90 %	41,10 %

Pašdeklarētas zināšanas (“labas” vai “izcilas”) par franču un holandiešu valodā nepilsoņu, kas nav Beļģijas pilsoņi, mutisko valodu kompetenci Briselē (Avots: Janssens, 2013).

39 Kā svešvalodu integrācijas politika atspoguļo vairākuma vēlmes un attieksmi?

François Grin, Ženēvas Universitāte

Eiropas valstuvalodu politikai parasti ir jāattiecas uz četrus veidus valodām, kas noved pie atzīšanas un tiesību hierarhijas starp valodām. Piemēram, lai gan uz jēdzienu "minoritāte" neattiecas autoritatīvā definīcija starptautiskajās tiesībās, valstis parasti nošķir tradicionālās (vietējās/ilgstošās) minoritātes no tām, kas radušās nesenākas migrācijas rezultātā. Šī atšķirība izpaužas arī kā jēdziena "minoritāte" ierobežošana dažos ANO dokumentos, attiecinot to tikai uz valsts pilsoņiem. Vai šī hierarhija, kas izsaka varas attiecības, atspoguļo vairākuma viedokli? Vai pastāv sociāla vienprātība par nepieciešamību mudināt ārvalstu iedzīvotājus apgūt vietējo valodu?

Ko mums saka pētījums?

Pirmkārt, visas valstis oficiāli vai neoficiāli pieņem vismaz vienu oficiālo valstsvalodu. Lai gan izvēli parasti motivē īpaša leģitimitātes izjūta salīdzinājumā ar citām valodām, tā izriet arī no administrācijas un valdības praktiskajām vajadzībām. Otrkārt, daudzas valstis zināmā mērā atzīst valodu, kurā runā tradicionālās minoritātes savā zemē; tas izpaužas dažādās diētās¹; šī atzīšana (dažreiz patiesā, dažkārt nelabprāt) parasti tiek uzskatīta par likumīgu, jo šīs minoritātes ilgstoši ir vēsturiski pārstāvētas. Treškārt, ES dalībvalstu pilsoņu pārvietošanās brīvības dēļ dalībvalstis ir sākušas uzņemt jaunus pienākumus attiecībā uz citu ES dalībvalstu valodām, jo īpaši attiecībā uz ES iekšējo migrantu bērnu audzināšanu; tomēr ES pilsoņi parasti ir atbrīvoti no visām vispārīgajām valodu apguves prasībām (lai gan tiesības strādāt noteiktās profesijās formāli ir atkarīgas no noteikta līmeņa valsts valodas zināšanām).

Ceturtkārt, Eiropas valstis saskaras ar trešo valstu valstspiederīgo valodām; Valstu pienākumi attiecībā uz šīm valodām ir ierobežoti, un, ja valstis uzņemas pienākumus tādās jomās kā veselības aprūpe, patvēruma procedūras un tiesas procedūras, tās kopumā ir informētas par cilvēktiesību apsvērumiem; izglītības noteikumi ir vājāki un izriet galvenokārt no starptautiskām konvencijām. Tie ir saistoši, bet tikai tām valstīm, kas tos ir ratificējušas². Tajā pašā laikā vairākas valstis ir ieviesušas valodas testus trešo valstu valstspiederīgajiem, kuri vēlas apmesties uz dzīvoti

teritorijā vai iegūt valstspiederību.

Pētījumi antropoloģijā un sociālajā psiholoģijā sistemātiski ziņo par to, cik liela nozīme sabiedriskās domas aptaujās ir atšķirībai starp intra-grupu un bijušo grupu, vai starp "mēs" un "tiem". Šim faktam vien nav normatīvas ietekmes, jo atvērtība pret "cituvalodu un kultūru" parasti tiek uzskatīta par principu, kam vajadzētu iedvesmot sociālo mijiedarbību un vadīt sabiedrisko politiku. Turklāt šīs atšķirības asums lielā mērā var būt saistīts ar neaplānotām politiskām manipulācijām. Tomēr, tā kā šāda attieksme, šķiet, ir pastāvīgs socioloģiskais fakts, tā ir daļa no konteksta, kurā politika ir formulēta un īstenota.

Ilustrācija un pierādījums

Lai gan atšķirība "mēs un viņi" regulāri atkārtojas attieksmes aptaujās, dati reti kad ir pietiekami precīzi, lai izpētītu vairākuma respondentu cerības attiecībā uz "allophones" (t.i., cituvalodu runātāju) lingvistisko integrāciju. Tomēr gandrīz visaptveroša un ļoti detalizēta aptauja par vairāk nekā 40 000 jauniem Šveices vīriešiem, kas ziņo par militāro dienestu Šveicē (kā arī reprezentatīva 1500 jaunu Šveices sievietes izlase), liecina par plaši izplatītām cerībām, ka allophones apgūs vietējo valodu (sk. tabulu).

Politiskā ietekme

Pieņemot, ka jauno respondentu attieksme norāda uz iedzīvotāju attieksmi, iepriekš minētie rezultāti liecina par vispārēju atbalstu idejai, ka izvēle izmantot savas tiesības būt mobilam un apmesties citur nozīmē zināmu valodas pielāgošanu. Ir svarīgi atzīmēt, ka, kā liecina citi šeit neminēti pierādījumi, šis atzinums nenozīmē, ka imigranti atteiksies no sava valodu un kultūras mantojuma. Vietējās valodas apguves cerības attiecas arī uz "amerikāņiem" (attiecoties uz "ekspatriantiem" kopumā, t. i., ārvalstniekiem, kuriem nav arhetipiskā "migranta" profila). Šie rezultāti saskan ar ideju, ka mobilitātei un iekļaušanai ir jālīdzsvaroun ka politika, kas cenšas panākt līdzsvaru starp tām, parasti gūs labumu no valsts atbalsta.

Atsauces un padziļināšana

Kapotorti, F. (1991). *Pētījums par etnisko, reliģisko un lingvistisko minoritāšu personu tiesībām*. Ņujorka: Apvienoto Nāciju Organizācija.

Krēhs, Ričards L. (2005). Tiesības un valoda Eiropas

1 Sk. valstu ratifikācijas instrumentu pēc pievienošanās Eiropas Reģionālo vai minoritāšu valodu hartai. www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/reaty/148/declarations?p_auth=adpWINPL.

2 Skatīt šīs rokasgrāmatas 29. un 31. ierakstu.

Savienībā: Babelas Paradoxss “Vienoti daudzveidībā”. Groningena: “Europa Law Publishing”.

Rüegger Verlag.

Grin, F., Amos, J., Faniko, K., Fürst, G., Lurin, J. & Schwob, I, 2015: *Šveices kultūras biedrība. Ko jaunieši dara ar viņiem šodien.* Glarus/Baznīca:

Sam, D. & Berry, J. (2010). Akulturācija: Kad cilvēki un grupas ar dažādu kultūras izcelsmi satiekas. *Perspektīvas par psiholoģiskās zinātnes, 5*, 472–481.

Nolīguma ar deklarācijām par migrantu lingvistisko integrāciju vidējā vērtība, 2008.–2009. gads, palielinot izpratni (avots: Grin et al., 2015)	Vienošanās pakāpe skalano 1 līdz 4)	
Zema vienošanās	vīrieši	sievietes
“Skolu mācību programmās jāiekļauj valodu kursi portugāļu, albāņu, turku u. c. skolēniem attiecīgās dzimtās valodas skolēniem.”	1.82	1.90
“Vajadzētu būt iespējai nokārtot vadītāja apliecības eksāmena rakstisko daļu galvenajās imigrācijas valodās (piemēram, spāņu, serbu un horvātu, turku u. c.)”	1.87	2.10
Vidējā vienošanās	vīrieši	sievietes
Irlabi dzirdēt svešvalodas uz ielas, sabiedriskajā transportā.	2.49	2.85
Nav pieņemami, ka ārvalstu kolēģi runā viens ar otru svešvalodā Šveices kolēģu priekšā.	2.72	2.73
Ja Ķīnas veikala zīmols Šveices pilsētā ir ķīniešu valodā, tam jābūt arī franču, vācu vai itāļu valodā (atkarībā no reģiona)	2.80	2.76
Stingra vienošanās	vīrieši	sievietes
Šveicē dzīvojošajiemārvalstniekiemnevajadzētu sagaidīt, ka federālā vai vietējā administrācija tos risinās savā valodā.	3.36	3.32
Amerikāņiem, kuri apmetas Šveicē, ir jāapgūst savas jaunās valsts valoda.	3.47	3.67
Irsvarīgi, lai migranti apgūtu vietējovalodu.	3.52	3.68

40 Vai pašvaldībām būtu jāreglamentē valodas lietošana publiskajā telpā?

Virginie Mamadouh, Nesrin el Ayadi, Universiteit van Amsterdam

Valodas sociālā un politiskā rakstura dēļ valodu klātbūtne un redzamība ir svarīgs daudzvalodības aspekts. Pārskatot valodu politiku (kuras mērķis ir regulēt daudzvalodību), bieži vien ir lietderīgi nošķirt trīs valodas lietošanas jomas:

- ▶ Valsts telpa, kas attiecas uz vienas vai vairāku valodu lietošanu valsts iestādēs — gan iekšēji, gan mijiedarbībā ar pilsoņiem un iedzīvotājiem;
- ▶ publisko telpu, kas ietver valodas(-u) lietošanu uzņēmumos vai bezpeļņas organizācijās;
- ▶ privātā telpa, kas, protams, saprot valodas lietošanu privātās telpās, piemēram, mājā, bet arī privāta saruna starp diviem draugiem.

Kā liecina šo jomu apraksts, tās pārklājas. Vai skolas pagalmā ir valsts telpa vai sabiedriskā telpa (kad valsts organizē valsts izglītību)? Un vai privāta saruna joprojām ir privāta, kad draugi staigā pilsētas parkā un to var dzirdēt garāmgājēji?

Lai gan oficiālos saziņas noteikumus var viegli pamatot un privātajai brīvībai ir jāprevalē privātajā sfērā, bieži tiek apstrīdēta valodas izmantošana publiskajā telpā. Publiskajā telpā dominē vietējā(-s) valoda(-as) — dažreiz tāpēc, ka pastāv stingra politika, saskaņā ar kuru vietējās valodas izmantošana ir obligāta komerczīmēm un reklāmai. Turklāt daudzās Eiropas valstīs arvien vairāk izmanto angļu valodu, bet tradicionāli nerunā angļu komerciālos nolūkos, lai sazinātos ar tūristiem vai izraisītu globālu zīmolu. Tā rezultātā daudzu vietējo kontekstu lielā valodu daudzveidība ir neredzama un dažkārt pat nedzirdama publiskajā telpā.

Ko mums saka pētījums?

Konkrētu valodu izmantošana valodu ainavās tiek apstrīdēta, kad valodu grupas sacenšas teritorijā (Gorter 2006, Shohamy un Gorter 2008). Diskusija par ceļa zīmēm divvalodu reģionos, sākot no pašu abu valodu klātbūtnes līdz secībai, kādā tās ir norādītas uz zīmes, un izmantoto fontu lielumam, kā arī fiziskajai atrašanās vietai uz ceļa zīmes (kas atrodas augšā) un dažādu fontu izmēru izmantošanai, tiek uzskatīta par norādi uz valodu hierarhiju. Kad konflikts ir sīva un sākas politiskais konflikts, vandālisms nav nekas neparasts: paneļi ir noņemti vai iznīcināti; grafīti tiek izmantoti, lai svītrotu valodas versiju, kas tiek uzskatīta par nepiemērotu, vai lai pievienotu valodas versiju, ko uzskata par trūkstošu.

Ilustrācijas un pierādījumi

Daudzvalodīgu pilsētu apzīmējumi ir mazāk apstrīdēti. Oficiālās zīmes reti ir daudzvalodīgas. Zīmes nīderlandiešu un ķīniešu valodā dažās Amsterdamas ielās, lai veicinātu vietējo Ķīnas apkārtni tūrisma vajadzībām, nav pretrunīgas (tās varētu būt, jakaimiņreģions būtu etniskais rajons un ķīniešu imigrantu koncentrācija tiktu uztverta kā sociāla problēma; to galvenais mērķis tad būtu bijis apmierināt saņēmēju vajadzības). Ja valsts un/vai vietējās valstis regulē arī valodas lietošanu tirdzniecības zīmēs, parasti ir jānodrošina, lai valsts valodu nepārvietotu cita valsts, vai jāsamazina pārvietošanās (Flandrija, Kvebeka, Katalonija, Velsa utt.). Deviņdesmitajos gados Toubon likums lika obligāti tulkot angļu saukļus uz stendiem franču valodā. Retos gadījumos, piemēram, Briseles perifērijā Flandrijā (pazīstams kā Vlaamse Rand), Beļģijas federālā režīma teritoriālais princips tiek stingri piemērots, lai ierobežoturančais veiktoholandiešu pārvietošanos.

Šo attieksmi motivē bailes, ka franciski runājoša vidusšķira, kā arī salīdzinoši bagāti ārzemnieki, ko bieži dēvē par “expats”, apmetīsies flāmu komūnās un mainīs to lingvistisko sastāvu. Turklāt mērs un aldermeni nedrīkst izmantot franču valodu pašvaldības padomes sēdēs. Citās vietās citu valodu izmantošana vēlēšanu sapulcēs vai vēlēšanu brošūrās nav oficiāli reglamentēta, bet tiek stingri apstrīdēta, tāpat kā tas, ka leiboristu partija un Zaļā kreiso partija izmanto turku valodu Nīderlandes pašvaldību vēlēšanās Amsterdamā, Roterdamā, Hāgā un Leidenā (lai gan Konservatīvo partija Amsterdamā pat nav norādījusi angļu valodas lietošanu). Visbeidzot, ir ziņots, ka skolas (publiskas) (Flandrijā) aizliedz lietot dzimtāsvalodas skolu pagalmā, lai veicinātu skolas oficiālās valodas apguvi, bet de facto marginalizētu valodu daudzveidību un daudzvalodīgos skolēnus.

Politiskā ietekme

Iepriekš minētās diskusijas ilustrē dilemmu: Valodas izmantošana publiskajā telpā apliecina, ka uzskata, ka ir atļauts to izmantot un ka tās vietā jūtas". Tas var veicināt grupu sociālās attiecības un dažādus iekļaušanas veidus, taču vienlaikus tas var kavēt individuālu mijiedarbību ar personām, kas nav grupas locekļi, un iekļautību sabiedrībā kopumā, vienlaikus padziļinot šķelšanos starp grupām, izmantojot dažādas valodas.

Tāpat arī dzimtās valodas izslēgšana no publiskā

sektora var radīt sajūtu, ka tā ir “ ārpus grupas”, un kavēt sociālo iekļaušanu, bet var mudināt individuus piemērot vietējo valodu un ilgtermiņā justies vairāk integrēti vietējā kopienā. Turklāt jaunu valodu iespēja uzņemt jaunpieņacējus vietējā politikā, piemēram, (franču valodā Vlaamse Rand pašvaldībās, vācu valodā Baleāru salās, angļu valoda Amsterdamā) var apdraudēt reģiona valodas identitāti pastāvīgajiem iedzīvotājiem (un to var pat aizliegt spēkā esošie valodu noteikumi).

Ja pastāv valsts tiesību akti un/vai noteikumi par valodas lietošanu sabiedrībā, tos var papildināt ar citām vietējām politikām, pielāgojot tos vietējai situācijai. Jebkurā gadījumā noteiktu valodu aizliegšana vai citu valodu uzlikšana ir divas galējības, kas noteikti neveicinās sociālo kohēziju. Vietējām pašvaldībām ir jāizstrādā niansēta politika, kurā ņemtas vērā vietējās lingvistiskās vides īpatnības undaudzliemeņu kohēzijas sarežģītība. Oficiālo divvalodu vai daudzvalodu zīmju izvēle saistībā ar vienvalodu zīmēm un/vai bilingvālu vai daudzvalodu zīmju izmantošanas veicināšana publiskajā telpā varētu būt starpprodukts. Jebkurā gadījumā vietējām pašvaldībām būtu jānodrošina, ka to politiku atbalsta rezidenti. Jaunu valodu lielāka redzamība var veicināt integrācijas sajūtu dažuiedzīvotāju vidū, bet tajā pašā laikā to var uztvert kā statusa zaudēšanu, ko rada citi ieradumi, kuru valodai ir jādodas uz citām valodām.

“PracticeYour Dutch Here” kampaņa Vlaamse Rand tika papildināta ar “allophone klienta nedēļu”, lai padarītu to iekļaujošāku. Šeit ir plakāts no Zaventem pašvaldības. Tajā pašā laikā tūristuuzņemšanas zīmes angļu valodā pēc 2016. gada Briseles uzbrukumiem šķiet mazāk problemātiskas nekā zīmes franču valodā (otrā valsts valodanetiekizmantota uz ceļa zīmēm Flandrijā).

Atsauces un padziļināšana

- Bonfiglioli, C. (2017). *Dzīvo valodas pārbaudījumā. Valodas un teritoriālās politikas Briseles galvaspilsētas flāmu perifērijā*. Doktora disertācija. Reimsa Šampanjas-Ardēnas Universitāte.
- Gorter, D. (Ed.) (2006). *Lingvistiskā ainava: jauna pieeja daudzvalodībai*. Klevedona: Daudzvalodīgi jautājumi.
- Shohamy, E. G., & D. Gorter (Eds.) (2008). *Lingvistiskā ainava: paplašinot dekorācijas*. London:Routledge

Valodu izglītība, mācīšana un mācīšanās

- 41 Kā iekļaujošas skolu sistēmas var vislabāk pārvaldīt valodu daudzveidību? 116
- 42 Kā var izmantot neformālās un ikdienējās mācīšanās tīklus, lai atbalstītu daudzvalodību? 118
- 43 Kā veicināt mobilitāti un iekļautību, izmantojot daudzvalodību augstākajā izglītībā? (ES)? 120
- 44 Kā mēs varam palīdzēt studentiem apgūt uzņēmējas valsts valodu? 122
- 45 Kā izglītības sistēmas var reaģēt uz lingvistiski sarežģītu reģionu dinamiku? 124
- 46 Kādas ir skolotāju prasmes, kas visvairāk vajadzīgas, lai risinātu valodu atšķirības iekļaujošās skolās? 126
- 47 Kā vislabāk novērtēt neformālās valodu prasmes? 128
- 48 Kāpēc universitāšu valodu stratēģijā ir ieteicams apvienot “starptautisko orientāciju” un “reģionālo atrašanās vietu”? 130
- 49 Kā valodu validācija var veicināt mobilitāti un iekļaušanu? 132
- 50 Kā iestādes var atbalstīt pieaugušo svešvalodu prasmju uzturēšanu? 134
- 51 Kā migrantu esošās valodu prasmes var izmantot, lai palīdzētu viņiem apgūt uzņēmējas valsts valodu? 136
- 52 Kurš var gūt labumu no atvērtām valodu prasmēm? 138
- 53 Kāda ir angļu valodas loma daudzvalodu un daudz kultūru mācību telpā? 140

41 Kā iekļaujošas skolu sistēmas var vislabāk pārvaldīt valodu daudzveidību?

Gabriele Iannàcaro, Milānas-Bikokas universitāte

“Iekļaujošais izglītība” parasti nozīmē nodrošināt, ka visi bērni neatkarīgi no dzimuma, šķiras, etniskās piederības, fiziskās spējas un citām īpašībām var gandrīz vienlīdzīgi gūt labumu no prasmēm un zināšanām, kas pieejamas skolas vidē. ES Padome ir apņēmusies sasniegt šo mērķi daudzās politiskās deklarācijās un ir kļuvusi par valsts izglītības politikas stūrakmeni lielākajā daļā dalībvalstu (EADSNE, 2011). Tas, iespējams, ir viens no rentablākajiem veidiem, kā risināt daudzus ar sociālo atstumtību saistītos jautājumus (Apvienoto Nāciju Organizācijas Ekonomikas un sociālo lietu departaments, 2016). Valoda ir viena no būtiskajām atšķirībām, kas jārisina iekļaujošā skolu sistēmā. Šajā kontekstā termins “iekļaušana” nozīmē gan iespēju visiem studentiem piekļūt valsts valodai(-ām), gan to, ka visi studenti, kā arī viņu ģimenes locekļi jūtas iekļauti un var gūt panākumus neatkarīgi no viņu valodas — MIME ziņā, saskaņojot iekļaušanu un mobilitāti. Kādi ir visizdevīgākie nosacījumi, lai veicinātu un palīdzētu skolu sistēmai darboties šādā veidā?

Ko mums saka pētījums?

Plašs ziņojumu klāsts no tādām aģentūrām kā ESAO un Eiropas Izglītības attīstības aģentūra studentiem ar īpašām vajadzībām (EADSNE), kā arī neatkarīgi projekti, piemēram, migrantu integrācijas politikas indekss, liecina, ka obligātajām izglītības sistēmām ES ir maza ietekme uz dažādiem valodu iekļaušanas aspektiem, ņemot vērā šo aģentūru izmantoto iekļaušanas definīciju. Parasti valsts izglītības politika paredz vienu svarīgu mācību valodu visiem gadiem un ierobežo vai attur no citu valodu lietošanas no skolotāju un studentu puses. Tas vienmēr ir ticis uzskatīts par ceļu uz sociālo iekļaušanu, koncentrējoties uz piekļuvi dominējošai politiskai un ekonomiskai valodai.

Tomēr pieaugošās mobilitātes apstākļos šīs pieejas ierobežojumi kļūst arvien skaidrāki: citu valodu audzēkņi saskaras ne tikai ar īstermiņa šķēršļiem mācībām klasē un socializāciju, bet kopumā mazāk izmanto izglītību sociālās integrācijas, nodarbinātības iespēju un tālākizglītības pieejamības ziņā (ESAO, 2015).

MIME pētniecība ir vērsta uz to, lai noteiktu iekļaujošāku izglītības modeļu galvenos elementus, kas varētu ievērojami samazināt šīs izmaksas īstermiņā un ilgtermiņā un tādējādi uzlabot kompromisus starp

iekļaušanu un mobilitāti Eiropas sabiedrībā kopumā. Pamatā ir filozofija par spēju veidošanu vietējo skolu un skolu sistēmu līmenī un par valodu daudzveidības ņemšanu vērā plašākās politikas sistēmās izglītības un sociālās iekļaušanas jomā.

Ilustrācijas un pierādījumi

Piemērs makrolīmeņa valodu politikas reakcijai uz iekļaujošas izglītības mandātu ir Zviedrijas garantija pirmās valodas apmācībai skolēniem ar citu valodu, kurā runā mājās, un otra garantija, ka vajadzības gadījumā zviedru valoda ir otrā valoda, kas ļauj integrēties zviedru valodā. Tāpēc katrai Zviedrijas skolai jābūt gatavai novērtēt skolēnu vajadzības, pieņemt darbā piemērotus skolotājus un plānot kursu laiku, lai labāk uzņemtu migrantu un minoritāšu skolēnus. Tomēr politikas īstenošanai vietējā līmenī ir būtiski ierobežojumi (Kabau, 2014), kas norāda, ka ir vajadzīga daudzlīmeņu stratēģiska pieeja.

Piemērs politiskai pieejai iekļaujošai izglītībai ir atrodams Katalonijas vietējos izglītības plānos (*Educatius d'entornplāni*), kurus ieviesa 2004. gadā un kurus kopš tā laika ir izstrādājušas 88 Katalonijas pašvaldības. Tomēr, ievērojot un novērtējot valodudaudzveidību, Katalonijas sistēmā ir tikai ierobežota atsauce uzvalodām, kas nav katalāņu un spāņu valoda. Plašāka pieeja aptvertu plašāku pasākumu klāstu studentu valsts valodās, aptverot formālo, neformālo un ikdienējo izglītību. Mikrolīmeņa ieviešanās klases prakses līmenī ir pētīta akadēmiskajā literatūrā. Konsenss ir tāds, ka vissvarīgākais ieguldījums uzlabošanā šajā līmenī ir efektīva sākotnējā apmācība un apmācība darba vietā skolotāju iekļaušanai; tas attiecas arī uz iekļaujošas izglītības lingvistiskajiem aspektiem.

Veiksmīgas iniciatīvas ietver minoritāšu skolotāju pieņemšanu darbā un atbalstu, pienākumu iekļaut īpašu saturu skolotāju sākotnējās apmācības programmās, prasību pieteikuma iesniedzējiem iegūt pieredzi dažādās skolu vidēs, efektīvu programmu izveidi, lai attīstītu skolotājus darbavietā, un skolu spēju stiprināšanu, lai atbalstītu skolotājus un izglītojamos, pieņemot darbā speciālistus ar specializētām zināšanām un prasmēm (EADSNE, 2011).

Ipolitiskās sekas

Optimāla valodu politikas sistēma iekļaujošas izglītības

kontekstā integrētā veidā aptvertu vismaz šādas trīs jomas:

► Makro ► Skaidras un vispārējas pilnvaras ar finansējuma garantijām, lai nodrošinātu piekļuvi valsts valodai, vienlaikus nodrošinot ģimenesvalodu atzīšanu un mācīšanu, un īstenošana deleģēta skolu pārvaldes vietējā līmenī;

► Līdz ar to: Vietējo pašvaldību/pašvaldību, skolu rajonu, kopienu organizāciju u. c. iesaistīšana vietējo izglītības plānu izstrādē, lai izpildītu šos makrolīmeņa valodu mandātus, nodrošinot to iekļaušanu citos sociālās iekļaušanas pasākumos;

► Micro: Skaidrs prasību kopums, kas piemērojams visām akreditētajām skolotāju apmācības programmām, kurās precizēta skolotāju spēju attīstība, lai tiktu galā ar valodu atšķirībām, vienlaikus pieļaujot dažādas pieejas mācību programmu izstrādē.

[de-l-ocde-sur-la-formation-des-migrants_20776845](https://www.oecd-ilibrary.org/education/examens-de-l-ocde-sur-la-formation-des-migrants_20776845)

Ekonomikas un sociālo lietu departaments (2016). Nevienu neatstājot novārtā: nepieciešamība pēc iekļaujošas attīstības. Ziņojums par sociālo situāciju pasaulē 2016. gadā. Apvienoto Nāciju Organizācija. www.un.org/esa/socdev/rwss/2016/full-report.pdf

Mācības dzimtajā valodā Zviedrijā

	atbilstīgs		dalībnieki	
	Skaitis	%	Skaitis	%
Kopā	250399	25,4	140959	56,3
Arābu valoda	52822	5,4	34664	65,6
Somālijas	20026	2	15096	75,4
Angļu valoda	15506	1,6	8075	52,1
Bosnijas/ Horvātija/ Serbe	15360	1,6	7946	51,7
Persiešu/ (Farsi)	13172	1,3	7360	55,9
Spāņu valoda	13011	1,3	6781	52,1
Kurdu valodā	11750	1,2	6622	56,4
Somu valoda	8900	0,9	4256	47,8
Albānijas	8516	0,9	5273	61,9
Poļu valoda	8309	0,8	4952	59,6
Citādi	83027	8,4	39934	48,1

Atsauces un padziļināšana

Cabau, B. (2014). Mazākumtautību valodas izglītības politika un plānošana Zviedrijā. *Aktuālie jautājumi valodu plānošanā*, 15, 409–425.

EADSNE (2011). Skolotāju apmācība iekļaušanai Eiropā — izaicinājumi un iespējas. Eiropas Aģentūra izglītības attīstībai personām ar īpašām vajadzībām. <https://www.european-agency.org/sites/default/files/TE4I-Synthesis-Report-FR.pdf>

ESAO (2015. GADS). ESAO pārskati par migrantu apmācību, <https://www.oecd-ilibrary.org/education/examens->

42 Kā var izmantot neformālās un ikdienējās mācīšanās tīklus, lai atbalstītu daudzvalodību?

Mark Fettes, Milānas-Bikokas universitāte

Pašreizējā pieejā pieaugušo izglītībai Eiropas Savienība koncentrējas uz “autonomu izglītojamo” politiku. Tomēr lielākā daļa cilvēku mobilitātē nav īsti “autonomi”, -viņi ir atkarīgi no dažādu sociālo un institucionālo tīklu atbalsta, kas visbiežāk ir saskaņots ar valodām un kultūrām, kas jau ir daļa no viņu repertuāra. Turklāt valodas sociālais raksturs nozīmē, ka jaunas šķirnes faktiski iegūst tikai tad, kad apmācāmajam izdodas tās izmantot, lai piekļūtu jauniem tīkliem, kas ir būtisks daudzvalodu identitātes attīstības aspekts. Tāpēc politikas sistēmām ir jāreaģē uz to, kā cilvēki mobilitātes jomā patiešām organizē un uztver sevi, un jāmeklē partnerības formālās, neformālās un ikdienējās mācīšanās kontekstā.

Ko mums saka pētījums?

Tādi pētījumi kā nesenie ESAO ziņojumi par imigrantiem skolā (2015. gads) un migrējošu darba ņēmēju pieņemšana darbā (2016. gadā) stingri atbalsta daudzvalodību sociālās integrācijas kontekstā. Mudinot cilvēkus mobilitātē saglabāt savas kultūras mantojuma valodas, piedaloties neoficiālos tīklos, vienlaikus attīstot jaunas valodu prasmes uzņemošajā sabiedrībā, var uzlabot viņu mācīšanās spējas, nodarbināmību un izpratni par citām kultūrām.

Tomēr pieaugušo izglītojamajiem pieejamo neformālo un ikdienējo tīklu raksturs dažādās dalībvalstīs ievērojami atšķiras (sk. attēlu un Cedefop, 2009), vai pat dažādās vietās un dažādās kopienās attiecīgajā valstī. Šie tīkli attīstās galvenokārt saskaņā ar vietējo izpratni par vajadzībām un iespējām, nevis saistībā ar valsts vai Eiropas politiku.

Tas nozīmē, ka valodu integrācijas atbalstam un veicināšanai pieejamie resursi ir ļoti dažādi un integrēti vietējās kultūrās un tradīcijās.

Ilustrācijas un pierādījumi

MIME projekta izpēte uz vietas parāda dažus veidus, kā neformālās/neformālās valodu apguves tīkli var papildināt formālās izglītības ceļus.

Intervijas ar studentiem, kas piedalās “vasaras universitātēs”, ko organizē AEGEE (Eiropas Vispārējo valstu studentu asociācija), parāda, kā neformālās izglītības tīkls var apgūt atšķirīgu daudzvalodības kultūru: šajā gadījumā pozitīva attieksme pret valodu

apguvi un valodu daudzveidību, uzsvars uz neformālu valodas kontaktu vērtību un nepilnīgas angļu valodas bieža izmantošana praktiskos nolūkos. Lai gan garengriezuma dati nav pieejami, mēs uzskatām, ka šie raksturlielumi ir diezgan stabili un viegli nosūtāmi jauniem tīkla dalībniekiem.

Mūsu pētījums par migrantiem no bijušās Dienvidslāvijas Dienvidtirolē ilustrē dažādus mācību tīklu veidus. Dalībnieki pārstāvēja itāļu un vācu valodas iegādi, kas parasti notiek dažādās vietās un dažādos veidos: Itāļu valodas kursi galvenokārt ir neoficiāli, vācu valodā. Šķiet, ka šīs shēmas ir saistītas ar kopīgiem viedokļiem par valodām un to runātājiem. Dalībnieki puda sajūtu, ka itālieši ir pieejamāki par vācu valodu, un šķiet, ka viņi jūtas ērtāk runāt par valodām, ko viņi ir ieguvuši galvenokārt vai arī neformālā kontekstā.

Tāpēc, tāpat kā AEGEE pētījumā, šķiet, ka šajos sociālajos tīklos pastāv konsekventa valodu uzskati un attieksme, kas dažos aspektos nav pietiekami pielāgota piedāvātajām valodu apguves iespējām.

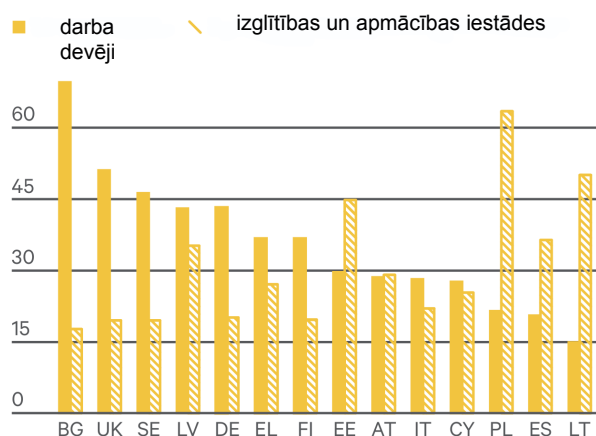
Grupu diskusijas Vaasā, Somijā ar profesionāļiem no ārpus Skandināvijas arī atklāja kopīgu attieksmi un pārliecību par vietējo valodu apguvi. Visi dalībnieki somu valodu uzskatīja par ļoti smagu, sarežģītu un negratējošu valodu, kas saistīta ar tradicionālā un konservatīvā Somijas pilsoņa stereotipu; no otras puses, zviedru valoda tika uzskatīta par daudz tuvāku, vieglāku un atbilstošāku mācību valodu, savukārt Vaasas zviedru pilsoņi tika uzskatīti par skaistākiem, veiksmīgākiem, pievilcīgākiem un atvērtākiem. Šī attieksme bija saistīta ar valodas izvēli mācīties formālā, neformālā un ikdienējā kontekstā. Jāatzīmē arī, ka tas attiecas arī uz citu gadījumu izpēti, kas ir vispārējs intereses trūkums angļu valodas prasmju uzlabošanā papildus tām, kas ir pietiekamas ikdienas saziņai.

Politikas ietekme

Atbalsts pieaugušo valodu apguvei parasti notiek, nodrošinot kursus vai citas mācīšanās iespējas valodās, kas izvēlētas lejupeņā procesā. Tomēr dati liecina, ka neatkarīgi no tā, kur atrodas šīs iespējas (skolas, valdības centri, bibliotēkas, darba devēji, pilsoņu apvienības u. c.), vietējiem sociālajiem tīkliem ir būtiska nozīme to izmantošanas noteikšanā. Resursus var piešķirt efektīvāk un tiem ir lielāka ilgtermiņa ietekme uz lingvistisko iekļaušanu, ja migranti un citi

mobilitātē iesaistītie cilvēki ir tieši iesaistīti programmu izstrādē un īstenošanā. Tās var būt iniciatīvas, kuru mērķis ir mainīt izpratni par konkrētām valodām un kultūrām gan migrantu, gan uzņēmējkopienās. Pasākumi neformālās un ikdienējās mācīšanās rezultātā iegūto valodu prasmju validēšanai var būt svarīgs veids, kā palielināt motivāciju un uzlabot izpratni par šo centienu atbilstību un atdevi.

NOZARES, KAS IESAISTĪTAS NEFORMĀLAJĀ IZGLĪTĪBĀ, SASKAŅĀ AR PIEAUGUŠO IZGLĪTĪBAS APSEKOJUMU
(avots: Cedefop, 2009)

Atsauces un padziļināšana

Cedefop: Eiropas Profesionālās izglītības attīstības centrs (2009). Kas patiesībā piedāvā neformālās izglītības iespējas? goo.gl/2Mrzmc

Eiropas Savienības Padome (2012. gads). Padomes Ieteikums (2012. gada 20. decembris) par neformālās un ikdienējās mācīšanās validēšanu. goo.gl/3kFPW4

ESAO (2015. GADS). [Imigrantu studenti skolā: Atvieglojot Ceļojumu uz integrāciju](#). ESAO izdevniecība.

ESAO (2016). [Imigrējušo darba ņēmēju pieņemšana darbā: Eiropa 2016](#). ESAO izdevniecība.

43 Kā veicināt mobilitāti un iekļautību, izmantojot daudzvalodību augstākajā izglītībā? (ES)?

Manuel Célio Conceição, Elisa Caruso, Neuza Costa, Algarve Universidade

Augstākajā izglītībā (ES) valodas parasti lieto atsevišķās situācijās un to, ko varētu saukt par segregāciju. To var novērot mācīšanas un mācīšanās, pētniecības un pārvaldības jomā, pat divvalodu vai trīsvalodu universitātēs. Valodu nošķiršana mazina mobilitāti un iekļaušanu. Tomēr augstākās izglītības iestādes (AII) var izstrādāt inovatīvu politiku, lai veicinātu mobilitāti un vienlaikus nodrošinātu iekļaušanu. Vispārīgā ideja ir mudināt studentus, pētniekus un administratīvos darbiniekus labāk pārvaldīt, attīstīt un izmantot dažādās valodas savā repertuārā.

Ko mums saka pētījums?

Dažas nesenās teorijas pieņem, ka prasmes dažādās valodās nav atsevišķas sistēmas, bet gan vienota integrēta sistēma, kas pazīstama arī kā daudzvalodu kompetence. Individīdiem jāpārvalda dažādu valodu zināšanas atbilstoši saziņas kontekstam (piemēram, nomācot noteiktas valodas un izmantojot valodas, kas ir nepieciešamas konkrētā situācijā). MAGICC projektā tas ir konceptualizēts kā "individuāls komunikatīvsun interaktīvs katalogs, kas sastāv no vairākām valodām un valodu šķirnēm, tostarp pirmā(-s) valoda(-as) dažādos kompetences līmeņos un dažāda veida kompetences, kuras visas ir savstarpēji atkarīgas. Katalogs kopumā ir resurss, lai darbotos dažādās izmantošanas situācijās. Tā attīstās laika gaitā un mūžizglītībā un ietver starpkultūru izpratni un spēju pielāgoties un piedalīties universitāšu un darba dzīves daudz kultūru kontekstos"(MAGICC konceptuālā sistēma 2013: 5).

Nemot VĒRĀ, ka "valodu prasmju trūkums ir viens no galvenajiem šķēršļiem dalībai Eiropas izglītības, apmācības un jaunatnes programmās"(Erasmus+ 2017. gada rokasgrāmata: 9)¹Var viegli secināt, ka spēja izmantot visu valodu repertuāru un attīstīt savu daudzvalodu kompetenci ir pievienotā vērtība studentiem, pētniekiem un darbiniekiem. Tas var palīdzēt viņiem iegūt lielāku motivāciju un vieglāk piedalīties mobilitātes programmās. Turklāt viņi iegūst noderīgas profesionālās prasmes. Daudzvalodu prasmju attīstīšana, ko veic augstākās izglītības dalībnieki, var atbalstīt un uzlabot viņu personīgos, akadēmiskos un profesionālos sasniegumus, tādējādi uzlabojot viņu potenciālo mobilitāti. Tajā pašā laikā valodu repertuāru plaša izmantošana augstākajā izglītībā var veicināt valodu iekļaušanu. Spēja izmantot dažādus studentu,

pētnieku un darbinieku valodu direktorijus padara augstākās izglītības valodu vidi pieejamu uztveršanai un valodu daudzveidības atzīšanai. Šajā ziņā daudzvalodu prasmju izmantošana un attīstīšana ir piemērots risinājums kompromisam starp mobilitāti un iekļaušanu, palīdzot atrisināt spriedzi starp tām.

Ilustrācijas un pierādījumi

Augstākās izglītības jomā daudzvalodu prasmes var veicināt vairākos veidos. MAGICC projekta ietvaros veiktie pētījumi² nodrošina atbilstošus un praktiskus instrumentus, kas nodrošina starptautisku kategoriju kopumu, lai aprakstītu un novērtētu daudzvalodu un daudz kultūru prasmes.

Gadījuma izpēte klasē Algarve universitātē Portugālē ir piemērs tam, kā var veicināt daudzvalodu kompetenci un kā tā var palīdzēt atrisināt kompromisu starp mobilitāti un iekļaušanu.

Pētījums *koncentrējas uzvalodu un komunikācijas politiku*, BA līmeņa kursu. Šajā kursā piedalās gan vietējie, gan Erasmus studenti no visdažādākajām valodām. Instruktorš ļauj dalībniekiem runāt vēlamajā valodā (ja viņi to saprot vai var tulkot dažādās valodās, lai ikviens to varētu saprast). Kurša materiāls ietver zinātniskus tekstus angļu valodā, kas tiek lasīti, analizēti un apspriesti dažādās valodās. Ir iesaistīti dažādi atsevišķu studentu direktoriju elementi, un klases kolektīvajā repertuārā veidojas līdzmācības vide. Tā rezultātā šajā kursā tiek izmantotas daudzas valodas, tostarp portugāļu, angļu, franču, itāļu un spāņu valoda.

Turklāt skolēniem bija jānāk klajā ar galīgo prezentāciju, izmantojot trīs viņu izvēlētas valodas: PowerPoint prezentācijas valoda, mutiskās prezentācijas valoda un valoda, kurā atbildēt uz instruktora un studentu jautājumiem. Šāda veida uzdevums ir radoša, bet arī strukturēta metode daudzvalodu prasmju attīstīšanai.

Pēdējais uzdevums un daudzu valodu katalogu izmantošana kursa laikā, kas saistīts arī ar angļu tekstu izmantošanu, noveda pie metalingvistiskām pārdomām par saturu un ar to saistītajiem lingvistiskajiem

2 MAGICC — Daudzvalodu un daudz kultūru akadēmiskās komunikācijas kompetences modularizācija www.magicc.eu

1 Programmas "Erasmus+" ceļvedis. Versija 3 (2017).

jautājumiem.

Tas ļāva panākt lielāku taisnīgumu klasē un lielāku visu dalībnieku — gan vietējo, gan ārvalstu dalībnieku — līdzdalību.

Politiskā ietekme

Nemot vērā daudzvalodu kontekstu, kurā tiek integrēta augstākā izglītība, ir dažādi iemesli, lai veicinātu daudzvalodu kompetenci. Tā veicina mobilitāti un atvieglo piekļuvi daudzvalodu profesionālajai pasaulei; tajā pašā laikā tā veicina izpratni par pašreizējo valodu daudzveidību un tās pieņemšanu.

Politiku daudzvalodu kompetences veicināšanai var īstenot individuāli instruktori (kā iepriekš minētajā gadījuma izpētē). To var veicināt arī iestāžu līmenī, piemēram, izmantojot daudzvalodu un multikulturālus kursus, kas pieejami visai universitāšu kopienai. Piemēru sniedz kursi par komunikācijas apmācību daudzvalodu kontekstos Bāzeles Universitātē (Šveice) (Gekeler et al. 2013) un *Interaction Multilingual. Izmantojiet savas valodas Jyvāskylä* universitātē Somijā (Kyppö et al. 2015).

Nodarbībā lietotās valodas kursa laikā		
	Rakstīšanai izmantotās	Mutiski

	valodas (baltā tāfele vai slaidu prezentācija)	lietotās valodas
Skolotājs	Angļu, franču, portugāļu	Angļu, franču, portugāļu
Studenti	Angļu, franču, portugāļu	Angļu, franču, itāļu, portugāļu, spāņu

Atsauces un padziļināšana

Gekeler, P., Manger S., Meyer, S., & uRank, D. (2013). Daudzvalodība, daudzvalodība un internacionalizācija Eiropas augstākās izglītības telpā: Izaicinājumi un perspektīvas Šveices universitātē. Valodu apguve augstākajā izglītībā, 2, 405–425.

Kyppö, A., T. Natri, M. Pietarinen, & P. Saaristo. (2015). Izmantojiet savas valodas! No vienalodu līdz daudzvalodu mijiedarbībai valodas klasē. J. Jalkanen, E. Jokinen, & P. Taalas (Eds.), *Voices of pedagoģiskās attīstības — Paplašinot, uzlabojot un izpētīt augstākās izglītības valodu apguvi* (319–335. lpp.). Dublin: Research-publishing.net

44 Kā mēs varam palīdzēt studentiem mācīties savasmītnes valsts valodu

Kirils Brošs, Leipcigas Universitāte, Sabine Fiedler

Apmaiņas programmas piedāvā studentiem iespēju ilgstoši uzturēties ārzemēs. Šī bieži vien ir pirmā iespēja viņu dzīvē, un tā var būt īpaši aktuāla Eiropā, kur valodu prasme ir būtisks mobilitātes un iekļaušanas faktors. Tomēr, ja studentiem nav uzņēmējas valsts valodas zināšanu, šī apmaiņa ir pārāk īsa, lai nodrošinātu pienācīgu valodu apguvi. Lai gan angļu valodas lietošana mazina lielāko daļu mobilitātes problēmu, tā var kavēt iekļaušanu universitātē un ikdienas dzīvē, izņemot gadījumus, kad atsevišķi studenti īpaši neatlaidīgi mācās vietējo valodu.

Ko mums saka pētījums?

Leipcigas MIME komandas pētījumā tika pētīts, kā aptuveni 500 apmaiņas studentu izmanto valodu, kas piedalās apmaiņās uz Vāciju un no tās (Brosch 2017). Viņš ierosināja, ka valstis ar populārām valodām, jo īpaši angļu un franču valodu, ļoti veiksmīgi uzlaboja valodu prasmes un veicināja uzaicināto studentu iekļaušanu, savukārt citās valstīs, jo īpaši tajās, kurās ir mazāk prestižu valodu, rezultāti ievērojami atšķirās.

Mūsu pētījumi liecina, ka lielākā daļa apmaiņas studentu ir ieinteresēti apgūt uzņēmējas valsts valodu, bet viņiem ir maz iespēju to darīt “mazo” valodu gadījumā. Tas liecina, ka tādi projekti kā “Erasmus+” vēl nav pilnībā izmantojuši savu potenciālu daudzvalodības atbalstam. Apmaiņas studenti, tostarp tie, kas pavada savu Erasmus+, uzturas valodas ziņā mazākās valstīs, kur mācību valoda parasti ir angļu valoda, ir ieinteresēta apgūt vietējo valodu (sk. pretējo attēlu).

Ilustrācijas un pierādījumi

Praksē studenti bieži sastopas ar šķēršļiem. Valodu kursu trūkuma dēļ viņi nevar sākt uzņēmējas valsts valodas apguvi pirms apmaiņas, un uzturēšanās laikā reti tiek nodrošināti atbilstoši kursi. Koplietošanas naktsmītnes, konferences un atpūtas pasākumi ļauj studentiem lielāko daļu sava laika pavadīt kopā ar citiem apmaiņas studentiem.

Lielākā daļa informācijas, ko viņi saņem pirms uzturēšanās vai uzturēšanās laikā, ir tikai angļu valodā.

Mūsu pētījuma dalībnieki bieži sūdzējās par kontaktu trūkumu ar vietējiem studentiem un vietējiem iedzīvotājiem valodas barjeras dēļ, kā arī par nepietiekamu apmaiņas programmu organizēšanas

pakāpi:

ES to iztēlojos citādi, cik lielā mērā es apgūtu ungāru uzturēšanās beigās. ES tiešām gribēju — man bija jautājums, vai man bija jāveic intensīvāks kurss, bet patiesībā tur nebija neviena, un es varētu darīt tikai pamatkursu [...] Tas bija diezgan slikti.

Turir mazliet pre-triage. Ir Erasmus kursu katalogs un augstskolu kursu katalogs. Un tas ir diezgan ierobežots, ko jūs varat un nevar izvēlēties. [...] Man šķiet muļķīgi, jo īpaši vispārējā kontekstā, jo es šeit dzīvoju studentu mītnē, un viņi to dara tieši tāpat.” [ti, viņi uzņem Erasmus+ studentus atsevišķi no vietējiem studentiem]

Tā rezultātā daži studenti galu galā pievienojās tikai nelielam citu apmaiņas studentu lokam visā uzturēšanās laikā, iegūstot tikai minimālas zināšanas par vietējo valodu. Tas neļāva viņiem maksimāli izmantot savas uzturēšanās iespējas.

Politiskā ietekme

Ir ieteicams dot studentiem vairāk iespēju ne tikai apgūt uzņēmējas valsts valodu, bet arī un galvenokārt lietot valodu. Tāpēc nav ieteicams organizēt ienākošo studentu studijas tā, lai viņi varētu paļauties tikai uz angļu valodu visā apmaiņas laikā. Lai gan studentiem nekad nevajadzētu būt spiestiem mācīties noteiktu valodu, jābūt izmērāmai priekšrocībai, runājot vietējā valodā.

Dažas īpašas pamatnostādnes ir šādas.

1. Apmaiņas studentu mītnes augstskolām pēc iespējas būtu jāpiedāvā vairāk stimulu un iespēju saviem studentiem apgūt to, ko sauc par “mazajām” valodām, nodrošinot kursus to partneraugstskolu vietējās valodās un piedāvājot apmaksātus valodu kursus pirms apmaiņas un tās laikā.
2. Programmas “Erasmus+” koordinatoriem būtu jānosaka, ka vietējā valodas apguve ir galvenā studenta uzturēšanās prioritāte. Būtu plašāk jāizmanto labas prakses piemēri, piemēram, laikraksti par valodu izpratni un Tandēma mācīšanās.
3. “Erasmus+” tiešsaistes testos unursos būtu jāiekļauj visu iesaistīto valstu valodas, lai dotu studentiem iespēju pirms apmaiņas sākt apgūt vietējo valodu.
4. Uzņēmējajām universitātēm būtu jādivkāršo centieni novērst studentu segregāciju apmaiņā pret vietējiem iedzīvotājiem. Universitāšu pārvaldes iestādēm

nevajadzētu piedāvāt savus pakalpojumus angļu valodā kā vienu valodu vai pēc noklusējuma, bet arī vietējās valodās, lai mudinātu Erasmus studentus tos izmantot.

Uzņemtajām universitātēm būtu jādivkāršo centieni, lai izvairītos no apmaiņas studentu segregācijas no vietējiem iedzīvotājiem. Universitāšu pārvaldes iestādēm nevajadzētu piedāvāt savus pakalpojumus angļu valodā kā vienu valodu vai pēc noklusējuma, bet arī vietējās valodās, lai mudinātu Erasmus studentus tos izmantot.

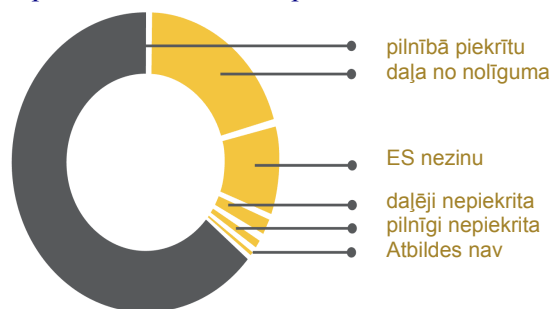
Atsauces un padziļināšana

Brosch, C. (2017). *Inwiefern fördert das Erasmus+ programma Mehrsprachigkeit?* (Runājiet kolokvijā “Valodu prasmes ekonomiskajai un sociālajai iekļaušanai”, Berlīne, 2017. gada 12. oktobris).

Harrison, N. (2015). *Prakse, problēmas un vara "internacionalizācijā mājās: kritiskas pārdomas par jaunākajiem pētniecības pierādījumiem. Mācīšana*

augstākajā izglītībā, 20, 412–430.

Mitchell, R., McManus, K. & Tracy-Ventura, N. (Eds.) (2015). *Sociālā mijiedarbība, identitāte un valodas apguve uzturēšanās laikā ārzemēs*. Eiropas Otro valodu asociācija
eprints.soton.ac.uk/id/eprint/381255

VALODU APGUVE IR SVARĪGA MOTIVĀCIJA, LAI ES VARĒTU UZTURĒTIES ĀRZEMĒS.

45 Kā izglītības sistēmas var reaģēt uz lingvistiski sarežģītu reģionu dinamiku?

Gabriele Iannàcaro, Milānas-Bikokas universitāte

Eiropas lingvistiskā ainavā vērojamas pārsteidzošas atšķirības vēsturisku, politisku, sociālu un ekonomisku apstākļu dēļ — ne tikai no valsts uz valsti, bet arī valstu iekšienē. Tas aprūstina integrācijas politikas izstrādi, jo ir jāņem vērā ne tikai valsts politiskās un kultūras tradīcijas kopumā, bet arī vietējās un reģionālās atšķirības, kā arī notiekošās norises, ko rada atšķirīgi imigrācijas un emigrācijas modeļi.

Ko mums saka pētījums?

Trīs veidu atšķirībām ir liela potenciāla ietekme. Pirmais ir valodu variāciju diapazons. Kad lielākā daļa cilvēku runā vienā valodu saimē, tas veicina savstarpējas izpratnes iespēju (piemēram, Skandināvijā vai Rietumu slāvu valodu telpā). Tas kopumā samazina daudzvalodības kopējās izmaksas. Otrkārt, pastāvošā valsts vai reģionālā daudzvalodības tradīcija ir svarīgs faktors, kas ietekmē hitants attieksmi pret kodu sajaukšanu un reģiona valodu apguvi (Iannàcaro 2010), kā arī mobilo cilvēku attiecības ar viņu oriģinālajiem un no jauna iegūtajiem repertuāriem. Treškārt, valodu integrācijā liela nozīme ir pilsētu un lauku vides atšķirīgajam demogrāfiskajam sastāvam (tostarp detalizētiem vietējiem apdzīvotības modeļiem, piemēram, migrantu koncentrācijai noteiktos rajonos). Šie trīs faktori ir skaidri redzami MIME pētījumā.

Ilustrācijas un pierādījumi

Gadījuma izpētē Andorā mēs konstatējam, ka Portugāles migrējošie darba ņēmēji galvenokārt ir atkarīgi no viņu dzimtās valodas un viņu savstarpējās izpratnes stratēģijām, saskaroties ar spāņu, katalāņu un franču valodu. Tomēr valdošā sociālā attieksme pret šīm dažādajām valodām ievērojami atšķiras, un to ietekmē politiskā un sociālā situācija. Katalāņu valoda kā vienīgā oficiālā valoda ir saistīta ar augšupēju mobilitāti; Franču valodatiekuzskatīta par izglītības valodu, kas, tāpat kā katalāņu valoda, ir Andoras dzimtā valoda; Spāņu valodatiekuztverta kā “uzmācīga” valoda, kas jāpieļauj neoficiālos kontekstos; Portugāļuvaloda tiekuzskatīta par ārvalstnieku un ir saistīta ar sociālās mobilitātes trūkumu. Šāda attieksme kavē savstarpējas izpratnes stratēģiju panākumus un izplatīšanu, jo īpaši starp Portugāli, Spāniju un katalāņu valodu. Tajā pašā laikā Andoras oficiālās valodas politika piedāvā maz vietas valodu daudzveidības atzīšanai. Tā rezultātā, lai gan Portugāles mobilie darba ņēmēji un viņu ģimenes pārstāv līdz 16 % iedzīvotāju, viņi pauž aizvainojumu par šķietamo nevienlīdzīgo attieksmi.

Citā gadījuma izpētē mēs apkopojām to migrantu valodas biogrāfijas no bijušās Dienvidslāvijas, kuri pašlaik dzīvo oficiāli divvalodu Itālijas provincē Bolcāno/Bozenā (Dienvidtirole). Šajā gadījumā migrācija notika aiz robežām starp dažādām valodu ģimenēm (Dienvidtiroles tradicionālās valodas ietver Ladinu, augsti vācu, ģermāņu dialektus un itāļu valodu, savukārt imigranti no bijušās Dienvidslāvijas runā serbu/Bosniac, albāņu un rumāņu valodā).

Valodu modeļi, kas saistīti ar integrāciju, atšķiras atkarībā no valodu reģistriem, ko migranti iesniedz kopā ar viņiem (vienvalodīgi, divvalodīgi nepilngadīgi utt.), un no saņēmējas kopienas. Dienvidtirolē vācu kopiena, ņemot vērā tās pirmiedzīvotāju daudzvalodību un valodu atšķirībām labvēlīgāku attieksmi, ir elastīgāka nekā itāļu valoda, jo tā pieņem nestandarta formas un nepilnīgus valodu apguves posmus; tomēr pilnīgai integrācijai ir nepieciešami vācu un ģermāņu dialekti. Tiem, kuri ir vairāk orientēti uz Itālijas grupu, var pietikt ar standarta itāļu iegādi.

Politiskā ietekme

Izglītības politikā ir jāņem vērā atsevišķu reģionu tradīcijas un attieksme, pretējā gadījumā var būt plaisa starp piedāvāto un to, ko cilvēki meklē. Tajā pašā laikā visas valodu identitātes un repertuāri ir jāatzīst par sabiedrības daudzveidības daļu. Daudzvalodīgi reģioni, kas bieži vien atrodas pie valstu robežām, piedāvā nosacījumus, kas var radīt pamatu labākai izpratnei par sarežģītu repertuāru dinamiku. Tas nozīmē, ka jāpieņem izglītības politika, kas:

- ▶ integrē reģionālās valodas, vēstures un Landeskunde (pēcbūfības “ kultūras”) mācīšanu, aptverot kaimiņos esošos pārrobežu reģionus gan skolas vecuma izglītojamajiem, gan pieaugušajiem;
- ▶ Nostāda daudzvalodību kā normālu situāciju gan pamatiedzīvotājiem, gan mobilajiem iedzīvotājiem, izmantojot katru, lai palīdzētu saprast otru;
- ▶ uzsvērt kultūras un izglītības ieguvumus, ko rada saskarsme starp valodu kopienām, un minoritāšu kopienu kā tilta starp dažādām kultūras un valodu tradīcijām nozīmi.

Šie ieteikumi ir aicinājums izglītostarpkultūru pilsoniskumu (Byram et al., 2016), kas ietver uzmanību reģionālajām un vietējām atšķirībām kā neatņemamu valodu iekļaušanas politikas sastāvdaļu.

Atsauces un padziļināšana

Byram, M., Golubeva, I., Hui, H., & Wagner, M. (Eds.) (2016). *No principiem līdz praksei izglītībā starpkultūru pilsoniskumam*. Klevedona: Daudzvalodīgi jautājumi.

Iannàccaro, G. (2010). *Ling di minoranza e scuola. Dieci anni dalla legge 482/99. Viņš plurilinguismo scolastico nelle comunità di minoranza della Repubblica Italiana*. Quaderni della Direzione Generale per gli Ordinamenti Scolastici e per l'Autonomia Scolastica 1. Romi: Ministero dell'Istruzione, dell'Università e della Ricerca.

Mar-Molinero, C. & Stevenson, P. (Eds.) (2006). *Valodu idejas, politika un prakse: Valoda un Eiropas nākotne*. Londona: Palgrave Macmillan.

Uzlīmes, kas veicina katalāņu izmantošanu veikalā Andorā la Vella.

46 Kādas ir skolotāju prasmes, kas visvairāk vajadzīgas, lai risinātu valodu atšķirības iekļaujošās skolās?

Gabriele Iannàcaro, Milānas-Bikokas universitāte

Skolotājiem ir izšķiroša nozīme valodu izglītības politikas īstenošanā. Šī loma ir aktīvāka un sarežģītāka, nekā bieži tiek domāts, un tam ir vajadzīgs daudzveidīgs spēju kopums, kas ir plaši izpētīts skolotāju apmācības pētījumos iekļaušanai (t. i., skolotāju sagatavošanās darbam iekļaujošās skolās, kur pabalsti tiek vienlīdzīgi sadalīti starp visiem skolēniem neatkarīgi no individuālām vai kolektīvām atšķirībām). Mēs iedvesmojamies no šī pētījuma, lai izdarītu secinājumus par skolotāju lomu, ņemot vērā valodu daudzveidību šajās skolās, kur var saskaņot pretrunīgās prasības pēc mobilitātes un iekļaušanas.

Ko mums saka pētījums?

Divu lielu starptautisku organizāciju sponsorētās studijas un konferences ir skaidri noteikušas problēmas mērogu, kas prasa izmaiņas skolotāju darbā individuālā, klases, skolas un sabiedrības līmenī. Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija (ESAO) apkopoja pašreizējo stāvokli divos galvenajos ziņojumos — Skolotāju jautājumos (2005. gadā) un “Daudzveidības skolotāju izglītošanā” (2010. gadā). Pavisam nesen Apvienoto Nāciju Organizācijas Izglītības, zinātnes un kultūras organizācija (UNESCO) ir publicējusi virkni “Advocacy Guides” par iekļaujošu skolotāju apmācību (Kaplan un Lewis, 2013).

Eiropas kontekstā lielāko uz politiku orientēto projektu koordinēja Eiropas Aģentūra izglītības attīstībai ar īpašām vajadzībām (EADSNE), piedaloties politikas veidotāju ekspertu grupām, vispārējo un specializēto skolotāju pasniedzējiem no 25 valstīm. Viens no šā darba rezultātiem bija uz pierādījumiem balstīts

iekļaujošo skolotāju profils (EADSNE, 2012), kurā noteiktas spējas, kas skolotājiem ir vajadzīgas, lai efektīvi strādātu dažādās klasēs.

Ilustrācijas un pierādījumi

Skatīt tabulu nākamajā lappusē.

Politiskā ietekme

Skolotāju apmācības programmas visās dalībvalstīs būtu jāaicina izpildīt stingrākas prasības attiecībā uz skolotāju spēju attīstību strādāt ar valodu atšķirībām iekļaujošās skolās. Šīs spējas ietver virkni savstarpēji saistītu attieksmju un uzskatu, zināšanas un izpratni, prasmes un spējas, kas papildina visasskolotāju iekļaujošas izglītības pētniecības noteiktās.

Atsauces un padziļināšana

EADSNE (2012). Skolotāju izglītība iekļaušanai: Iekļaujošā skolotāja profils. Pilns teksts european-agency.org/sites/default/files/Profile-of-Inclusive-Teachers.pdf

ESAO (2005. GADS). Skolotāju būtiskā loma <https://www.oecd.org/fr/education/scolaire/34990974.pdf>

ESAO (2010. GADS). Izglītojot skolotājus dažādībai. Kopsavilkums <https://www.oecd.org/fr/education/cei/44837540.pdf>

Kaplan, I. & Lewis, I. (2013). Iekļaujošas skolotāju izglītības veicināšana: Aizstāvības rokasgrāmatas. UNESCO. Saites uz visu sēriju goo.gl/8yws7v

Prasmes, kas nepieciešamas skolotājiem, lai risinātu valodu atšķirības iekļaujošās skolās.

	Attieksme un uzskati	Zināšanas un izpratne	Prasmes un spējas
Izglītojamo daudzveidības uzlabošana			
Valodu modeļi iekļaujošā izglītībā	Valodu apguvei un valodu izmantošanai mācīšanās jābūt jēgpilnai visiem studentiem	Mācīšanās un vairāk nekā dažādu valodu izmantošana ir pieeja visiem izglītojamajiem, ne tikai tiem, kuri tiek uzskatīti par atšķirīgiem	Paša paša uzskatu un attieksmes pret dažādām valodu šķirnēm kritiska pārbaude ir pamats savstarpējai cieņai.
Skolotāja skatījums uz izglītojamo valodu atšķirībām	Daudzvalodu skolēni pievieno vērtību skolām, vietējām kopienām un sabiedrībai	Studenti ir resurss valodu daudzveidības apguvei sev un saviem vienaudžiem.	Spēja mācīties no skolēniem par valodu atšķirībām un palīdzēt skolām svinēt šīs atšķirības
Atbalstīt visus izglītojamus			
Veicināt skolu, sociālo un emocionālo mācīšanos visiem	Ir lielas cerības visiem izglītojamajiem un cenšas iesaistīt vecākus un ģimenes neatkarīgi no to valodas.	Zināšanas par daudzvalodu attīstības modeļiem un ceļiem, kā arī par dažādiem valodu apguves modeļiem	Galvenā uzmanība tiek pievērsta komunikācijai, to valodu prasmju nodošanai, kurās runā mājās un kopienā, kā arī vecāku un ģimeņu līdzdalībai novērtējumā.
Efektīva mācīšana nevienādīgās klasēs	Atbildīgs par visu studentu mācīšanos; valodu atšķirības tiek uzskatītas par vērtīgiem mācību resursiem	Noteikt katru izglītojamā stiprās puses; mācību programmu diferenciacija, iekļaujot valodu un kultūru daudzveidību	Strādā ar individuāliem izglītojamajiem, jauktām grupām; meklējot veidus, kā produktīvi lietot citas valodas klasē
Sadarbība ar citiem			
Darbs ar vecākiem un ģimenēm	Cieņa pret dažādiem kultūras, sociālajiem un lingvistiskajiem apstākļiem; efektīva komunikācija un sadarbība. efektīva komunikācija un sadarbība	Saprot pozitīvo prasmju un savstarpējo attiecību nozīmi, lai sadarbotos valodu atšķirību dēļ	Efektīvi sazinās ar dažādām ģimenēm, balstoties uz kopienas valodas resursiem kopumā
Darbs ar virkni citu izglītības speciālistu	Novērtē sadarbību, partnerības un komandas darbu, izmantojot un ar vairākām valodām	Zina, kā iekļaujošo klašu skolotāji var sadarboties ar citiem ekspertiem un darbiniekiem, lai dalītos savās valodu zināšanās	Veidot daudzvalodu klašu kopienas kā daļu no plašākas skolu kopienas; palīdz pārvaldīt valodu daudzveidību skolas līmenī
Personīgā profesionālā attīstība			
Skolotāji kā pārdomāti praktizētāji	Darbs ar dažādām valodām ietver problēmu risināšanu, pamatojoties uz uz pierādījumiem balstītu praksi un personīgo apmācību	Zina pētniecības darbības metodes un to, kā veikt problēmu risināšanu, pārdomas un pašnovērtējumu	Novērtē savu praksi un sadarbojas ar citiem, lai novērtētu, kā valodu atšķirības tiek risinātas visā skolā
Profesionālā tālākizglītība un attīstība	Saprot, ka nepārtraukta mācīšanās, pārmaiņas un attīstība ir būtiska, lai pievērstos valodu daudzveidībai	Apzinās daudzvalodu, tiesisko un politisko kontekstu; apņemas attīstīt zināšanas un prasmes iekļaujošai praksei	Īsteno inovāciju un personīgo mācīšanos, izmanto kolēģus un citus modeļus kā mācīšanās un iedvesmas avotu

47 Kā vislabāk novērtēt neformālās valodu prasmes?

Mark Fettes, Milānas-Bikokas universitāte

Valodu prasmju novērtēšana ir daļa no plašākas zināšanu jomas, Validācijas unpieaugušokompetences akreditācijas (ACR) — tā ir svarīga uzmanība UNESCO Mūžizglītības institūtam un ESAO, un šis temats ir atkārtots temats ES politikas paziņojumos par pieaugušo izglītību. Tāpat kā citas pieaugušo spējas, valodu prasmes bieži vien tiek apgūtas neoficiāli, un novērtēšanas shēmas, kas izstrādātas formālām vidēm, piemēram, skolām un universitātēm, var būt nepietiekami pielāgotas minoritāšu un migrantu iedzīvotāju vajadzībām. Progress šajā jomā ir būtisks, lai uzlabotu līdzsvaru starp mobilitāti un daudzvalodīgo Eiropas pilsoņu iekļaušanu.

Ko mums saka pētījums?

Eiropas Savienības Padome (2012. gads) ieteica dalībvalstīm līdz 2018. gadam īstenot pasākumus, lai validētu neformālā un ikdienējā veidā iegūtās prasmes nolūkā nodrošināt atbilstību Eiropas kvalifikāciju ietvarstruktūrai. Tomēr UNESCO (Singh, 2015) un ESAO (2015, 2016) ziņojumi liecina, ka tas var būt sarežģīts process, kura dēļ ir rūpīgi jāpielāgo esošās pieejas lielākas mobilitātes nosacījumiem un prasmju un zināšanu daudzveidībai. Tas attiecas uz valodu: neformālās valodu prasmes biežāk ir mutiskas un reti atbilst rakstiskajos pārbaudījumos paredzētajiem gramatiskās korekcijas standartiem. Mūsu pašu gadījumu izpētē informatori bieži vien bija gatavi atzīt, ka viņu prasmes attiecīgajā valodā bijakļūdainas, tomēr izteica pārliecību un kompetenci tās lietošanā. Labi novērtēšanas instrumenti un procesi risinātu gan šo inventarizācijas stiprās puses, gan ierobežojumus.

Attēlā redzams formālo (pelēko), neformālo (pelēko) un neoficiālo (dzeltenu) valodu iegūšanas procesu relatīvais nozīmīgums mobilā dzīvē. Šķiet, ka neformālās valodu prasmes iegūst pat salīdzinoši vēlā posmā, t. i., parasti pēc vecuma, kurā cilvēki tiek novērtēti skolā.

Ilustrācijas un pierādījumi

Tāpat kā citiem lingvistiskās iekļaušanas aspektiem, VAR ir makro, mezo un mikrodimensiju dimensijas. Makrolīmenī visizplatītākais valodu novērtēšanas modelis ir Eiropas vienotā valodu prasmes līmeņa noteikšanas sistēma, kurā dažas valstis izraugās valsts eksaminācijas centrus, savukārt citas akreditē vairākas iestādes, tostarp kultūras centrus un augstākās izglītības

iestādes. Kopumā migrantu izglītības jomā nav vienas un tās pašas iestādes, un CEFR (Kopējā Eiropas valodu prasmes līmeņa noteikšanas sistēma) novērtēšanas procesu daudzi pieaugušie, kas mācās mobilitātes apstākļos, uzskatītu par pārāk formālu un nepieejamu. Tomēr līdzīgs organizācijas modelis varētu tieši iesaistīt migrantu organizācijas neoficiāli iegūto valodu prasmju pārbaudē. Līmenis ir būtisks. Iekļaujoša valodas novērtējuma pamatā ir procesu un standartu noteikšana reģionālo daudzvalodības šķirņu kontekstā. Piemēram, mūsu Andoras gadījumu izpētē valodas prasmes standartiem būtu jāattiecas uz dažādām franču, katalāņu, spāņu un portugāļu funkcijām, lai atspoguļotu to faktisko un potenciālo lomu izglītojamā repertuārā.

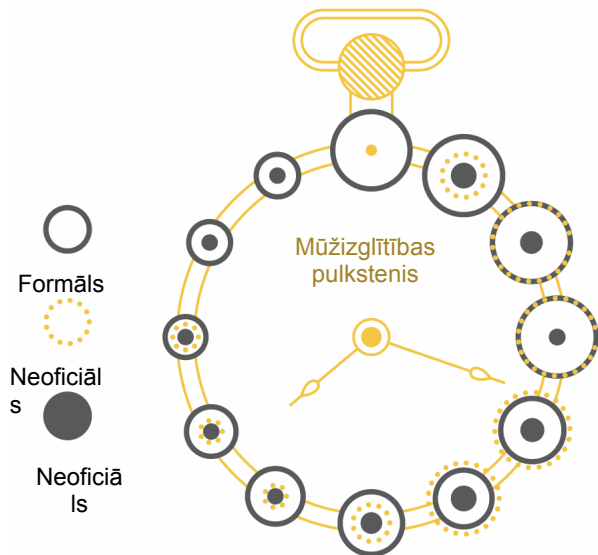
Novērtējumam šādā sistēmā var būt arī izglītojoša nozīme, vairojot izpratni par viņu pašu valodu attieksmi, ieradumiem, spējām un izaugsmes potenciālu.

Mikrolīmenī ir jānosaka īpaši novērtēšanas instrumenti un prakse (Cedefop, 2015). Tradicionālo testu un pārbaudžu vietā, kas var būt biedējošas un nav cieši saistītas ar lietošanas kontekstu, būtu jāizmanto citas metodes, piemēram, saruna (intervijas), ziņošana (pašnovērtējums), novērošana, simulācija vaitrešo pušu liecības. Tomēr, lai nodrošinātu uzticamību, daudziem ir vajadzīgs augsti kvalificēts un pieredzējis vērtētājs.

Daudzsološāks plašam lietojumam ir autentisks neoficiāls un nepārtraukts novērtējums, kas ir cieši saistīts ar izglītojamā problēmu risināšanas un komunikācijas prasmēm un ko var dokumentēt, izmantojotlapotnes.

Politiskā ietekme

Procedūru, standartu un organizatorisku sistēmu izstrāde iekļaujošai valodas novērtēšanai ir ilgtermiņa pasākums, taču ar potenciāli nozīmīgām dividendēm. Tāpat kā citi soļi ceļā uz iekļaujošu daudzvalodu izglītību, tā ir vērsta uz spēju veidošanu kopienas līmenī. Pirmkārt, nozares eksperti izvēlētos piemērotas validācijas metodes un vadītu validācijas procesu sadarbībā ar vietējiem kultūras centriem, migrantu organizācijām un citām organizācijām. Laika gaitā pēdējais pārņems kontroli pārprocesu. Rezultātā izveidotā sistēma veicinātu sociālo integrāciju, vienlaikus uzlabojot neformālu, atzītu, apstiprinātu un akreditētu valodu prasmju pārnesamību.

Atsauces un dziļumi

Cedefop: Eiropas Profesionālās izglītības attīstības centrs (e (2012)). *Eiropas pamatnostādnes neformālās un ikdienējās mācīšanās validēšanai*. Luksemburgā: Eiropas Savienības Publikāciju birojs. Cedefop atsauces sērija; Nr. 104. <http://dx.doi.org/10.2801/50647>

ESAO (2015. GADS). *Imigrantu studenti skolā: Atvieglot Ceļojumu uz integrāciju*. ESAO izdevniecība.

ESAO (2016). *Imigrējušo darba ņēmējupieņemšana darbā: Eiropa 2016*. ESAO izdevniecība.

Singh, M. (2015). *Globālās perspektīvas neformālās un ikdienējās mācīšanās atzīšanai: Kāpēc atzīšana ir svarīga*. UNESCO Mūzikglītības institūts, Springer Open.

48 Kāpēc universitāšu valodu stratēģijā ir ieteicams apvienot “starptautisko orientāciju” un “reģionālo atrašanās vietu”?

Manuel Célio Conceição, Elisa Caruso; Neuza Costa, Algarve

Ja augstākajā izglītībā dominē (vietējā) reģionālā orientācijas politika, nevienmēr tiek garantēta ieceļojošo studentu vai darbinieku lingvistiskā iekļaušana un var tikt kavēta mobilitāte. Starptautiskās orientācijas politika parasti ietver vienas lingua franca, parasti angļu valodas, izmantošanu. Tas kompromitē to cilvēku iekļaušanu, kuri nerunā vietējā valodā, ja vien tā rezultātā netiek izveidots lokalizēts anglofona burbulis, no kura tiks izslēgti vietējie angļu valodas runātāji. Tādējādi politika, kas izceļ “reģionālas vietas” un “starptautiskās orientācijas” veiksmīgu kombināciju, var būt atbilde uz kompromisu starp mobilitāti un iekļaušanu.

Ko mums saka pētījums?

Saskaņā ar programmas “Erasmus+” 2017. gada rokasgrāmatu: 318)¹, internacionalizācija “attiecas uz jebkuru darbību, kurā iesaistīta vismaz viena valsts, kas piedalās programmā, un vismaz viena partnervalsts”. ES internacionalizācija faktiski nozīmē “Anglicisation”. Angļu valoda tagad tiek uzskatīta par “starptautisko zinātnes valodu” un “lingua franca turfor-iegūto augstāko izglītību”, kā norādīts, piemēram, Mazak and Herbas-Donoso (2015). Kā norāda Phillipson (2009), angļu valodas neizdevīgā stāvoklī ir neizdevīgi angļu valodas runātāji, kas skaidri parāda, ka angļu valodas pārsvars pār jebkuras citas valodas lietošanu pēc būtības nav zinātnisks. Tomēr mobilitātes rezultātā studentu struktūras un augstākās izglītības iestāžu mācībspēku un pētniecības personāla valodu direktori ir arvien daudzveidīgāki; attiecībā uz attieksmi pret zināšanām arvien vairāk samazinās vienas lingua franca izmantošana.

Šajā ziņā, piemēram,² Eiropas projekts IntlUni piedāvā rezultātus par starptautiskās augstākās izglītības klases izaicinājumiem un iespējām daudzvalodu un daudz kultūru mācību telpās (MML).

Internationalizācija ir labāk saprotama salīdzinājumā ar diviem citiem jēdzieniem, proti, mājas internacionalizāciju un virtuālo mobilitāti. Faktiski “fiziskā mobilitāte nav pašmērķis”; drīzāk tas ir viens no veidiem, kā internacionalizēt” (Lauridsen et al. 2015: 14). Internationalizācija mājās ietver

starptautiskas mācību programmas izmantošanu un izstrādi, un, kā uzsvērts Regulā (ES) Nr. 1288/2013 (172),³ tā “var būt ne tikai alternatīva fiziskajai mobilitātei, bet arī uzskatāma par sagatavošanos turpmākai fiziskajai mobilitātei”. Attiecībā uz virtuālo mobilitāti tas ir definēts kā “pasākumu kopums, ko atbalsta informācijas un komunikācijas tehnoloģijas, tostarp e-mācības, kas sniedz vai veicina starptautisku sadarbības pieredzi mācīšanas, apmācības vai mācīšanās kontekstā” (Erasmus+ 2017. gada rokasgrāmata: 322)⁴.

Ilustrācijas un pierādījumi

Skaitliskā izteiksmē angļu valodas mācīšanas programmu (ETP) skaits Eiropas universitātēs pēdējos gados ir ievērojami palielinājies (Wächter un Maiworm, 2014): identisku ETP skaits palielinājās no 725 programmām 2001. gadā līdz 2389 programmām 2007. gadā un līdz 8089 programmām šajā pētījumā. ETP Eiropā galvenokārt tiek piedāvātas otrajā ciklā (galvenā līmenī). Četras piektdaļas no visām programmām (80 %) pieder šai kategorijai. Tomēr tikai 10- 20 % Eiropas studentu studē ārzemēs un 80- 90 % studentu atrodas savā mītnes valstī (COM(2013) 499 final: 6).

Tāpēc internacionalizācija būtu jāvērtē ne tikai attiecībā uz studentu bruto mobilitāti, bet arī pēc iesaistīto procesu veida, piemēram, mācību programmas internacionalizācijas, nodrošinot starptautiskus/kultūru mācību rezultātus visiem studentiem (Leask, 2015). Tas nav “anglicisation”, bet gan Eiropas Komisijas priekšlikums (2013., 499 galīgā redakcija: 6) kā “globālas dimensijas integrēšanas visu mācību programmu un mācīšanas/mācību procesu izstrādē un saturā (dažkārt saukta par”mājas internacionalizāciju“), lai nodrošinātu, ka lielākā daļa izglītojamo 80- 90 %, kuri nav starptautiski mobili diplomiem vai kredītpunktu mobilitātei, tomēr spēj apgūt nepieciešamās starptautiskās prasmes globalizētā pasaulē.”

Tajā pašā laikā, lai nodrošinātu studentu, pētnieku vai mobilu darbinieku lielāku iekļaušanu un “lairealizētu viņu potenciālu sekmīgai integrācijai uzņēmējā valstī, mobiliem studentiem, pētniekiem un mācībspēkiem ir

1 Programmas “Erasmus+” ceļvedis. Versija 3 (2017)

2 IntlUni — No daudzvalodu un multikulturālo mācību telpas starptautiskajā universitātē izaicinājumi.

3 Regula (ES) Nr. 1288/2013.

4 Programmas “Erasmus+” ceļvedis. Versija 3 (2017)

nepieciešams īpašs atbalsts valodu apguvei, tostarp iespēja apgūt vietējo(-ās) valodu(-as), neatkarīgi no tā, vai tā ir mācību valoda vai pētniecības grupa” (COM(2013) 499 final: 6)¹.

Politiskā ietekme

Lai vienlaikus panāktu vietējo un starptautisko orientāciju, augstākās izglītības iestādēm būtu jāpieņem stratēģijas, kas veicina vietējo kultūru un valodu(-as) un veicina visu augstākās izglītības aspektu starptautisko dimensiju, kā ierosināts Lēmumā (1298/2008/EK: 96²)"darbības (...), piemēram, veicināšana, pieejamība, kvalitātes nodrošināšana, kredītpunktu atzīšana, Eiropas kvalifikāciju atzīšana ārvalstīs un kvalifikāciju savstarpēja atzīšana ar trešām valstīm, mācību programmu izstrāde, mobilitāte, pakalpojumu kvalitāte utt. Tāpēc stratēģijas, lai veicinātu internacionalizāciju augstākajā izglītībā, tostarp starptautiskās mācību programmas, īpašu uzmanību pievēršot vietējai kultūrai un valodai(-ām), var būt līdzeklis starpkultūru un daudzvalodu izglītības veicināšanai.

Atsauces un padziļināšana

Lauridsen, K. et al. (Eds.) (2015). *Iespējas un problēmas daudzvalodu un daudz kultūru mācību telpā. IntlUni Erasmus Akadēmiskā tīkla projekta 2012–15 galīgais dokuments*. Orhūsa: IntlUni.

Leask, B. (2015). *Mācību programmas internacionalizācija*. Abingdona: Routledge

Mazak, C. & Herbas-Donoso C. (2015). Translanguaging prakse bilingvālajā universitātē: zinātnes klases gadījumu izpēte. *Starptautiskais Bilingvālās izglītības un bilingvālisma žurnāls*, 18, 698–714.

Filipsons, R. (2009). Angļu valoda augstākajā izglītībā: Panaceja vai pandēmija? Peter Hārderā (Ed.), *Angles angliski runājošajā pasaulē: Angļu valodas politika, internacionalizācija un augstskolu mācīšana* (29.–57. lpp.). Kopenhāgenā, Dānijā: Muzejs Tusculanum Press.

Wächter, B. & Maiworm, F. (Eds.). (2014). *Angļu valodas mācību programmas Eiropas augstākajā izglītībā. Pašreizējais stāvoklis 2014. gadā* (ACA dokumenti par starptautisko sadarbību izglītībā). Bonna: Lemmens.

1 COM(2013) 499 final. Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai “Eiropas augstākā izglītība pasaulē”.

2 Lēmums Nr. 1298/2008/EK.

49 Kā valodu prasmju validēšana var veicināt mobilitāti un iekļaušanu?

Gabriele Iannàcaro, Milānas-Bikokas universitāte

Daudzi faktori ietekmē mobilo cilvēku lēmumus par valodu apguvi starptautiskā mērogā. Nozīme ir katra cilvēka izglītojošajai un lingvistiskajai izcelsmei, kā arī viņu attieksmei un motivācijai pret uzņemošo sabiedrību: vai viņi plāno palikt, vai viņi ir paredzēti tikai darbam vai izglītībai, kāda nozīme ir kontaktiem un vietējām attiecībām, un tā tālāk? Tomēr daudzus no šiem faktoriem var ietekmēt politika. Jo īpaši valodu izpratne, mācību iespēju veicināšana (jo īpaši ārpus formālās sistēmas) un šādā kontekstā iegūto valodu prasmju oficiāla atzīšana ir trīs pieejas, kas var veicināt integrācijas pasākumus, vienlaikus atbalstot mobilitāti.

Ko mums saka pētījums?

Daudzējādā ziņā mobilitātē iesaistītie cilvēki nav pietiekami informēti par papildu valodu apguves priekšrocībām. Lingua francas (un vispārīgāk — plašākas saziņas valodas) bieži izmanto instrumentālā un interaktīvā veidā, kas ļauj apmierināt tūlītējas vajadzības, bet neļauj turpināt integrāciju attiecīgajās mērksabiedrībās. Šīs valodu saziņas formas bieži izmanto praktiskai saziņai, kas neietver personiskas attiecības starp runātājiem un, iespējams, darba laikā. To apliecina vairāki MIME gadījumu pētījumi. Piemēram, portugāļu strādnieki, kas apmetas Andorā, ļoti bieži lieto vispārzināmu valodu, par kuru viņiem jau ir zināmas zināšanas (šajā gadījumā spāņu valodā), nevis katalāņu valodas apguvi kā vietējo valodu. Starptautiskie baltās apkakles Vaasā, Somijā, mēdz būt apmierinātas ar savām esošajām prasmēm, nedaudz ierobežotām angļu valodā, kā darba valodu un apmierināt ikdienas vajadzības, nevis iegūt labu zviedru, nemaz nerunājot par somu valodu.

Šādos gadījumos mobilie iedzīvotāji (t. i., mobilitāte) var izstrādāt kopēju attieksmi, kas ierobežo iekļaušanu.

Tajā pašā laikā mūsu pētījumi liecina, ka augsti izglītoti un daudzvalodīgi cilvēki izrāda pozitīvāku attieksmi pret jaunas valodas apguvi. Piemēram, mūsu kvalitatīvais pētījums par Eiropas augstskolu studentiem, kas uzņēmi vasaras programmās dažādās valstīs, liecina, ka viņi mēdz piekrist, ka angļu valoda kā lingua franca nav veicinājusi kultūras izpratni un iegremdēšanu; novērtējot viņu angļu valodas prasmi, viņi deva priekšroku arī papildu valodu apguvei un izmantošanai. Šie un citi gadījumu izpētes dalībnieki dažādu iemeslu dēļ pievērsās ikdienējai un neformālai valodu apguvei. Vispievilcīgākais ceļš uz lielāku valodu

iekļaušanu ir neoficiālo valodu prasmju atzīšana, validēšana un novērtēšana, kā arī lielākas iespējas apgūt šādas prasmes.

Ilustrācijas un pierādījumi

Individuālās situācijas sarežģītību ilustrē pretējais skaitlis, kas ilustrē valodu šķirņu klāstu, ko ieguvusi un izmanto viena serbu sieviete, kura dzīvo Dienvidtirolē — kā piemēru vairākiem informatoriem, kas intervēti mūsu MIME lauka pētījumos. Jāatzīmē, ka saskaņā ar viņas pieredzi universitātē iegūtās valodas parasti tiek lietotas tikai formālākā kontekstā, savukārt neoficiāli, mājās un kopienā apgūtās valodas ir svarīgākas ikdienas dzīvē.

Šo lingvistisko realitāti var risinātvidējāpolitiskajā līmenī, t. i., tāda reģiona līmenī kā Dienvidtirole vai tāda pilsētas teritorija kā Vaasa, nevis kaimiņreģiona vai visas valsts līmenī.

Efektīvai valodu integrācijai ir vajadzīga partnerība starp skolām, darba devējiem un kopienām, lai veicinātu dažādus valodu apguves veidus un iegūtu neformālo/ikdienējo prasmju efektīvu atzīšanu. Validācija var veicināt tirgus integrāciju, (atkārtotu) iestāšanos skolā vai vienkārši sociālo iekļaušanu. Svarīgs ieguldījums šajā procesā būtu kopienas locekļu apmācība un nodarbinātība valodu prasmju novērtēšanā un validēšanā. Vēl viena svarīga priekšrocība būtu uzlabot bērnu iepriekšējo valodu prasmju novērtēšanu viņu uzņemšanaslaikā vietējās skolās.

Politiskā ietekme

Citu faktoru starpā politikas veidotājiem ir jāņem vērā uzskati par dažādām valodām un to runātājiem, kas ir plaši izplatīti uzņemošajā sabiedrībā (t. i., gan jaunpiancēju, gan vietējo iedzīvotāju vidū).

Ir absolūti nepieciešams mainīt sabiedrības uztveri, lai pasniegtu valodu plurālismu kā vēlamu mobilitātes rezultātu, nevis kavējot, bet atbalstot iekļaušanu. Tas liek domāt, ka papildus ārpus formālās sistēmas iegūto valodu prasmju atzīšanas un apstiprināšanas veicināšanai Meso izglītības politikai būtu arī:

► integrēt reģionālās valodas, vēstures un kultūras (tostarp kaimiņos esošo pārrobežu reģionu) mācīšanu gan skolas vecuma izglītojamajiem, gan pieaugušajiem formālā, neformālā un ikdienējā kontekstā;

► pozicionēt daudzvalodību kā normālu situāciju gan pamatiedzīvotāju, gan mobilo iedzīvotāju vidū, izmantojot vienu, lai palīdzētu saprast viens otru;

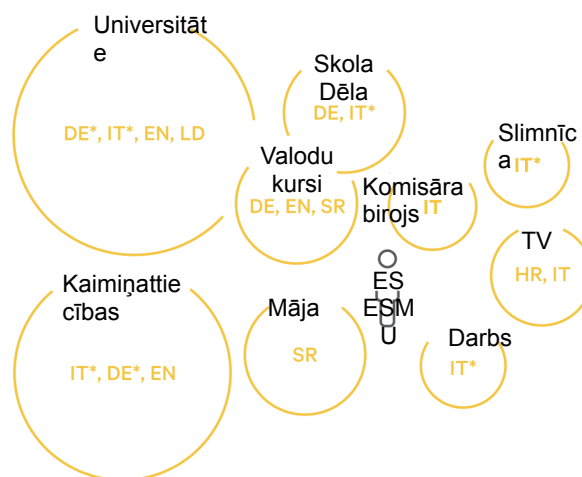
► uzsver kultūrasun izglītības priekšrocības, ko rada kontakti starp valodu kopienām, un minoritāšu kopienu kā saiknes starp dažādām kultūras un valodu tradīcijām nozīmi.

Atsauces un padziļināšana

Cedefop: Eiropas Profesionālās izglītības attīstības centrs (e (2012)). *Eiropas pamatnostādnes neformālās un ikdienējās mācīšanās validēšanai*. Luksemburgā: Eiropas Savienības Publikāciju birojs. Cedefop atsauces sērija; Nr. 104. <http://dx.doi.org/10.2801/50647>

Herzog-Punzenberger, B., Le Pichon Vorstman, E., & Siarova, H. (2017) *Daudzvalodu izglītība daudzveidības gaismā: Gūtās atziņas*, NESET II ziņojums, Luksemburga: Eiropas Savienības Publikāciju birojs.

ESAO (2015. GADS). Imigrantu studenti skolā: Atvieglot Ceļojumu uz integrāciju. ESAO izdevniecība.

VALODU VIDE JAUNAJAI SERBU SIEVIETEI NO DIENVIDTIROLES, KO REDZĒJA PATI

Garīgās kartes Marta Lupica Spagnolo. (... GADA...) Vācu valodā; ATTIECĪBĀ UZ: Angļu valodā; HR: Horvātu valoda; IT: Itāļu valodā; LD: Ladin; SR: Serbu.

* var izmantot dažādās vietējās šķirnēs.

50 Kā iestādes var atbalstīt pieaugušo svešvalodu prasmju uzturēšanu?

Fransuā Grina (François Grin), Ženēvas Universitāte

Daudzvalodu sabiedrība ir sabiedrība, kurā cilvēki ar dažādiem valodu profiliem dzīvo un strādā kopā. Lai gan, izmantojot valodu politiku, tiek veikti atbilstoši pasākumi, lai nodrošinātu, ka visām valodu grupām ir atbilstīgas tiesības un iespējas, daudzvalodība sabiedrības līmenī ne vienmēr prasa, lai visi cilvēki būtu daudzvalodīgi. Tomēr sabiedrības daudzvalodība parasti ir vienmērīgāka un efektīvāka, ja liela daļa iedzīvotāju ir arī divvalodīgi vai daudzvalodīgi. Turklāt valstīs vai reģionos, kur divas vai trīs valodas jau sen ir pārstāvētas un ir daļa no nacionālās vai reģionālās identitātes, sabiedrības daudzvalodība darbojas labāk, ja centieni apgūt otru vai pat trešo valodu, nevis vienmēr attiecas uz vienas kopienas locekļiem, ir līdzsvaroti — tas ir, ja visu sabiedrībā vēsturiski pārstāvēto lingvistisko grupu locekļi cenšas apgūt citu valodu(-as). Tomēr tas ne vienmēr notiek pats par sevi, un ir vajadzīgs zināms valsts atbalsts. Parasti valsts vai divvalodu reģiona Izglītības ministrija nosaka, ka ir obligāti jāapgūst cita vietējā valoda: Spāņu un katalāņu valoda ir daļa no Katalonijas skolas mācību programmas; tāpat kā spāņu un basku valodā Basku zemē, somu un zviedru valodā Somijā vai franču un angļu valodā Kvebekā. Tomēr svešvalodu apguve ir tikai daļa no problēmas. Kad valodas prasmes ir iegūtas, tās ir jāsaģlabā, un valsts atbalsts šim nolūkam var būt ļoti noderīgs. Šis atbalsts var būt daļa no saskaņota valodu politikas plāna.

Ko mums saka pētījums?

Mēs zinām, ka svešvalodu mācīšana klasiskajā skolu sistēmā ir nevienmērīga.

Ja pieejami, kvantitatīvi dati par pieaugušo svešvalodu prasmēm un skolu un ārpuskolas mācību ceļu ieguldījumu viņu prasmēs sniedz interesantu stāstu: tie norāda, ka ārpuskolas kanāli bieži vien pārsniedz tradicionālo skolas izglītību. Dažādu ārpuskolas kanālu relatīvā nozīme atšķiras atkarībā no dzimtās valodas (L1) un valodas, ko tie apgūst (L2). Tomēr, pēc 5 gadu vecuma dzīvojot sešus mēnešus vai ilgāk vidē, kurā dominē mērķvaloda, joprojām šķiet būtisks prasmju noteicošais faktors, kā redzams pretējās lapas tabulā, kurā izmantoti dati, kas savākti no reprezentatīva parauga, kurā ir 1600 pieaugušie (vecumā no 18 līdz 65 gadiem) Šveicē. Kā liecina šie skaitļi, dzīve vidē, kurā runā mērķa valoda, vienmēr saņem augstu rezultātu un nonāk spītībā.

Tomēr ne visiem ir iespēja dzīvot svešvalodas vidē, un, neskatoties uz viņu interesi apgūt svešvalodu, ne vienmēr var sagaidīt, ka pieaugušie tā vietā uzņemsies

vakara nodarbības. Cits apsekojums Šveicē (no vairāk nekā 40 000 jauniešu vecumā no 19 gadiem) liecina, ka par izmaksām ziņo 55,3 % un 61,6 % vīriešu un sieviešu (Grin et al., 2015: 550), un tas būtu jāuzskata par galveno šķērslī pieaugušo ieguldījumiem svešvalodu apgūvē vai uzturēšanā. Tas stingri pamato iestāžu atbalstu svešvalodu prasmju apguvei un uzturēšanai. Uzdevums ir izstrādāt sistēmu, kas piedāvā valodu (nevis tradicionālo izglītību) gan lētu, gan pievilcīgu pieaugušajiem.

Ilustrācijas un pierādījumi

Šāda sistēma tika izstrādāta oficiāli divvalodu pilsētas Biel/Bienne Bilingualism foruma aizbildnībā, kas šķērso Francijas un Vācijas valodas robežu Šveicē. Kopš 2000. gada *Bilingvisma forums*, privāts fonds, kas saņem valsts dotācijas, ir veicinājis divu personu tandēmu izveidi, tostarp vācu dzimto valodu un franču dzimto valodu, kas reizi nedēļā tiekas sešus mēnešus stundas ilgā sarunā ar vienu valodu, ko parasti lieto 30 minūtes, bet otru — 30 minūtes. *Forums* sniedz iespēju tikties, regulāri uzraudzīt procesu un sniegt praktisku atbalstu, proti, nolīguma paraugu starp tandēma dalībniekiem, dalības sertifikātu un brošūru progresā vai problēmu fiksēšanai. Dalība ir bez maksas. Pašlaik (2017. gada decembrī) tandēmā ir 400 dalībnieku, bet viņi ir kritērijos un ir gaidīšanas sarakstā. Lai gan sarakste galvenokārt ir saistīta ar vācu-franču pāriem, *forums* piedāvā arī tandēmus, iesaistot angļu, itāļu un spāņu valodu.

Politiskā ietekme

Sabiedrības atbalsts Bilingvisma forumam nepārprotami ir daļa no valodu politikas. Lai gan dalībnieki galvenokārt nāk no Biel/Bienne divvalodu pilsētas, kur iniciatīva tika uzsākta, *forumu* pasūtīja arī Franču valodā runājošās pilsētas Neichâtel un vāciski runājošās Bernes pilsētas iestādes, kas atrodas 40 km attālumā un neatrodas pie valodu robežas, lai izstrādātu tandēma piedāvājumu, kas īpaši paredzēts šo divu pilsētu iedzīvotājiem. Tandēma dalībnieki regulāri tiekas jebkurā pilsētā, un viņu transporta izmaksas tiek atlīdzinātas.

Tandēma pieeja ne tikai piedāvā lētu un elastīgu veidu, kā saģlabāt un attīstīt valodu prasmes, bet arī piedāvā iespējas starpkultūru saskarsmei un apmaiņai starp valodu kopienām.

Atsauces un padziļināšana

Grin, F. (1999) *Prasmes un atbildības. Valodu vērtība Šveicē*. Fribourg: Akadēmiskie izdevumi.

Grin, F., Amos, J., Faniko, K., Fürst, G., Lurin, J., &

Schwob, I. (2015). *Šveices kultūras biedrība. Ko jaunieši dara ar viņiem šodien*. Glarus/Baznīca: Rüeegger Verlag.

www.bilinguisme.ch/Tandem/Tandems-linguistiques

TRĪS ATLASĪTU OTRĀS VALODAS APGUVES KANĀLU (NO SEPTIŅIEM) IEGULDĪJUMS SVEŠVALODU PRASMĒS. Avots: pielāgots no Grin (1999: 129).

L1	Vācu valoda		Franču valoda		Itāļu valoda		
L2	Franču valoda	Angļu valoda	Vācu valoda	Angļu valoda	Vācu valoda	Franču valoda	Angļu valoda
L2 skolas izglītība (korigēta studiju gadiem)	1	4	2	3	1	2	4
Ir dzīvojuši L2 vidē 6 mēnešus vai ilgāk pēc 5 gadu vecuma;	2	2	3	2	2	1	1
L2 iedarbība mājās, bērnībā un pusaudža gados	3	3	1	1	3	—	—

51 Kā migrantu esošās valodu prasmes var izmantot, lai palīdzētu viņiem apgūt uzņēmējas valsts valodu?

Sabine Fiedler, Cyril Brosch, Leipcigas Universitāte

Liels skaits migrantu, kas ierodas Eiropā, jau runā svešvalodā. Šīs prasmes ir jāņem vērā viņu valodu apmācībā. Vietējie valodu apguves kursi bieži vien ir stingri vienvalodīgi, tāpēc tajos neizmanto "propedeutisko efektu", t. i., vienas vai vairāku svešvalodu zināšanu pozitīvo ietekmi uz jaunas svešvalodas apguvi. Šīs ietekmes neizmantošana ir laika un intelektuālā potenciāla izšķērdēšana neatkarīgi no tā, vai tas attiecas uz ekonomiskajiem migrantiem, patvēruma meklētājiem vai personām, kurām piešķirts bēgļa statuss.

Ko mums saka pētījums?

Cilvēkiem, kas migrē uz Eiropu, bieži ir angļu valodas prasmes. Piemēram, statistika par Vāciju 2015. gadā liecina, ka 28,1 % patvēruma meklētāju ir zināmas angļu valodas zināšanas (2016. gads: 9). Aptaujā par bēgļiem Berlīnē 49 % teica, ka viņiem ir zināmas angļu valodas zināšanas, 13 % apgalvo, ka viņu valodu zināšanas ir gripasides/ides (Hochschule für Medien, Kommunikation und Wirtschaft 2016, 20. lpp.).

Ir konstatēts, ka, piemēram, vācu valodas kā L3 audzēkņi var izmantot savas iepriekš iegūtās angļu valodas zināšanas kā L2, jo abas valodas ir tipoloģiski saistītas. Tas ir īpaši noderīgi, ja runātāja dzimtajā valodā nav saistīta ar vācu valodu. Piemēram, liela imigrantu grupa, kuri runā arābu valodā kā pirmā valoda, kam arī ir zināmas angļu valodas zināšanas kā svešvaloda, var gūt labumu no tās, kad viņi mācās vācu valodu.

Lai sekmīgi īstenotu šo konstatējumu valodu mācīšanas programmās, jo īpaši saistībā ar migrāciju, ir vajadzīgi dati par katra skolēna iepriekšējo lingvistisko repertuāru, lai varētu apvienot viendabīgas klases.

Tad skolotāji varēs strādāt efektīvāk, jo īpaši, ja viņu mācīšana tiks atbilstoši atbalstīta ar atbilstošiem mācību materiāliem.

Tomēr, tā kā cilvēkiem angļu valodā ir ļoti atšķirīgi līmeņi, būtu lietderīgi noteikt valodu prasmes līmeni, kas nepieciešams, lai iepriekšējās zināšanas būtu efektīvas. Protams, šādā novērtējumā būtu jāņem vērā citu faktoru, piemēram, rakstpratības (vai tās neesamības) nozīme gan pirmajā valodā, gan citās valodās to repertuārā. Izglītojamie var gūt labumu no zināšanām latīņu alfabēta un ir jāinformē par vārdu krājumu un līdzīgiem gramatikas elementiem angļu un vācu valodā, vienlaikus brīdinot par "viltus draugiem" starp šīm divām valodām un starpvalodu iejaukšanās angļu valodā.

Ilustrācijas un pierādījumi

Parastā svešvalodas mācīšanas metode tikai mērķvalodā pedagoģisku apsvērumu dēļ (tuvuiegremdēšanai) vai praktiskos nolūkos (kopīgas mācību valodas trūkums) noved pie ļoti lēna progressa, jo īpaši iesācējuursos, kā ir ziņojuši daži mūsu intervijas studiju dalībnieki (publicējams Fiedler/Wohlfarth, teksta stenogramma; @ simbolizē smiekli):

Vācu@ Ar vācu skolotājiem, es domāju, pat līmenis A, viņi runā tikai vācu valodā. Tāpēc man ir ļoti grūti iedomāties, jums nav ne jausmas par valodu, un tad jūs dodaties uz klasi ar dzimto valodu.

Pētījumi par bēgļu valodu kursiem ir parādījuši, ka izglītojamie tomēr izmanto esošās valodu prasmes, neatkarīgi no tā, vai viņi tulko savā dzimtajā valodā citiem studentiem, vai pārslēdz kodu uz angļu valodu, kā norādīts šajā izvilkumā no mūsu intervijām:

Pirmajā līmenī, piemēram, B1 līmenī, dažkārt skolotājs arī izmantoja angļu valodu, lai izskaidrotu. Bet tas ir mazliet aizliegts, jo mūsu Direktors, kā saka mūsu direktors, nav atļauts lietot angļu valodu mūsu klasē. Bet mēs nevaram saprast, viņai tas ir jādara.

Kā redzams, skolotāji dažreiz izmanto angļu valodu kā lingua franca, lai atvieglotu skolēnu izpratni, bet procedūra netiek pieņemta konsekventi vai vienmēr ar atbilstošiem mācību materiāliem, lai gan šie materiāli sāk parādīties, kā parādīts attēlā. Izglītojamo grupu homogenizēšana, pamatojoties uz viņu iepriekšējām zināšanām, sistemātiski balstītos uz šīm metodēm.

Politiskā ietekme

Iespējamās pamatnostādnes ir šādas.

1. Izstrādājot migrantu valodas kursus vietējā valodā, vienmēr ir jāņem vērā iepriekšējās valodu zināšanas. Tam būtu jāpalīdz padarīt izglītojamo grupas viendabīgākas un tādējādi labāk spējīgas sadarboties.
2. Būtu jāizstrādā un jāīsteno mācību materiāli, kuros ņemtas vērā izglītojamo valodu direktorijas, jo īpaši angļu valodas zināšanas.

Atsauces un padziļināšana

Aronin, L. & Hufeisen, B. (2009). *Daudzvalodības izpēte: L3, daudzvalodības un daudzvalodības pētījumu izstrāde*. Amsterdamā: Bendžamins.

Fiedler, S. & Wohlfarth, A. (2018). *Deutsch oder*

Englisch? Zur Sprachenwahl von Migranten
Leipzig. S. Fiedler & C. Brosch (Eds.), *Flucht, Exil, Migration — sprachliche Herausforderungen* (13.–31. lpp.). Leipzig: Leipziger Universitätsverlag.

Hochschule für Medien, Kommunikation und
Wirtschaft (2016). *Flüchtlinge 2016: Studie der HMKW zu Demokratieverständnis und Integrationsbereitschaft von Flüchtlingen veröffentlicht* 2016. www.hmkw.de/news/artikel/studie-fluechtlinge-2016/
www.tagesspiegel.de/downloads/14016204/1/studie-hmkw.pdf

Bagāts, A.-K. (2016). Asylantragsteller im Jahr 2015: Sozialstruktur, Qualifikationslevel und Berufstätigkeit. *Kurzanalysen of Forschungszentrums Migration, Integration und Asyl des Bundesamtes für Migration und Flüchtlinge* 3. goo.gl/np4KuT

Schneider, D. L. (2018). Über die Verwendung des Englischen unter Geflüchteten Personen im Laufe des Deutschspracherwerbs. S. Fiedler & C. Brosch (Eds.), *Flucht, Exil, Migration — sprachliche Herausforderungen* (47.–67. lpp.). Leipzig: Leipziger Universitätsverlag.

Izmantojiet angļu valodu, lai mācītu vācu valodu. Izraksts no: Menšens vakar. Deutsch als Zweitsprache. Arbeitsbuch A1.2. Minhene: Hueber, 2013. gads.

5 Ergänzen und vergleichen Sie.

Deutsch	Englisch	Meine Sprache oder andere Sprachen
der Norden	the north	
der O _____	the east	
der S _____	the south	
der W _____	the west	
Norddeutschland	Northern Germany	
Süddeutschland	Southern Germany	

52 Kas var gūt labumu no valodu prasmju apguves?

Machteld Meulleman, Alice Fiorentino, Reims Champagne-Ardenne universitāte

Cilvēki var būt apmācīti apgūt valodu prasmes, kas ir īpaši uztveramas (vai savstarpēji saprotamas). Tas nozīmē, ka cilvēki var iemācīties saprast, kas ir teikts vai rakstīts svešvalodā, ne vienmēr spējot runāt vai rakstīt šo valodu, ar nosacījumu, ka tā ir cieši saistīta ar vismaz vienu valodu, ko viņi jau zina. Šāda veida apmācību pirmo reizi ierosināja 17.^{gadsimta} matemātiķis un filologs Pierre Besnier, kurš uzskatīja, ka valodas būtu jāuzskata par nepārtrauktību, un apgalvoja, ka tāpēc tās ir labāk apgūtas salīdzinājumā. Mūsdienās zināšanu apguve joprojām lielā mērā balstās uz valodu līdzību izmantošanu starp saistītajām valodām: mērķisirattīstīt izglītojamo spēju precizēt daļēji caurspīdīgu vārdu nozīmi (sk. tabulu).

Šodien ir pieejami dažādi pedagoģiskie resursi, tostarp mācību grāmatas un audio materiāli, lai nodrošinātu savstarpēju izpratni romāņu valodā (jo īpaši franču, itāļu, portugāļu, spāņu, rumāņu un katalāņu valodā), ģermāņu (jo īpaši holandiešu, vācu, zviedru, norvēģu, islandiešu, uksembožuāzijā un ferocien) un slāvu (īpaši čehu un slovāku valodā). Tomēr to izmantošana skolās joprojām ir ļoti nenozīmīga, un, ja to lieto, tas parasti ir saistīts ar dažu skolotāju stingro personīgo apņemšanos. Tas var būt saistīts ar to, ka savstarpēji saprotamā pieeja parasti ir vai nu kā papildinājums vispārējai valodu mācīšanai, vai arī kā integrētas valodu apmācības apakštīps, izmantojot dokumentus, kas rakstīti vairākās cieši saistītās valodās (sk. Escudé 2008), faktiski nenosakot, kas no tās var gūt vislielāko labumu un kādas īpašas vajadzības tā var apmierināt.

Ko mums saka pētījums?

Mobiliem cilvēkiem, kas pārceļas uz jaunu valsti, valodu apguve ir svarīgs solis ceļā uz iekļaušanu, lai gan parasti tā ir sarežģīta un laikietilpīga pieredze. Uzņēmīgu valodu *prasmju* attīstība nevar būt pašmērķis, bet tā var būt noderīgs solis ceļā uz vispusīgāku valodu apguvi, tostarp *produktīvām mutiskajām* un rakstīšanasprasmēm.

Tā kā uztverošu prasmju apguve prasa daudz mazāk laika nekā mācīšanās runāt, šī pieeja ļauj izglītojamajiem ātri attīstīties un saglabāt motivāciju turpināt mācības. Turklāt izglītojamo nodrošināšana ar noderīgu rīku kopumu, lai izprastu jauno valodu vidi, ļauj viņiem īsā laikā kļūt relatīvi neatkarīgiem atkarībā no valodas attāluma starp viņu valodu un uzņēmējas valsts valodu. Tas var radīt iespēju apziņu, kas ir īpaši svarīga, ja izglītojamā atkarības statusa dēļ ir mazākpašcieņas. Savstarpējā izpratne arī veicina harmonisku un progresīvu integrāciju jaunajā valodā un

sabiedrībā, aizkavējot stresu, kas bieži vien saistīts ar svešvalodu.

Ilustrācijas un pierādījumi

Mēs intervējām desmit itāļu adoptētāju ģimenes, kuras uzņēma bērnu, kurš nerunāja itāļu valodā. Vecāki uzsvēra, cik svarīgi ir dot bērniem lingvistiskus “indeksus un ieguldījumus”, lai ne tikai veicinātu uzņēmējas valodas attīstību, bet arī palīdzētu viņiem iepazīties ar jauno vidi. Daudzi vecāki uzsvēra, cik nevajadzīgi un dažreiz neproduktīvi bija piespiest bērnu runāt itāļu valodā.

Vairāki vecāki pat uzskatīja skolu par šķērslī lingvistiskajai un sociālajai iekļaušanai, jo tā bija vērsta tikai uz bērna produktīvo valodu prasmju trūkumu, nezināja, ka daži bērni runāja valodā, kas ļāva savstarpēji saprast (piemēram, spāņu pret itāliešu), un varētu apmeklēt mācību programmu savā vecumā.

Viņi ielika viņu pirmajā gadā, neskatoties uz to, ka viņš bija astoņus gadus vecs, un tad es palika manā stāvoklī, un es teicu: Nē, nē, jāstoievadāt otrajā gadā, un viņi teica: Mēs nevaram, jo viņš nevar runāt, un viņš nevar rakstīt.

Viens no vecākiem paskaidroja, kā viņa spāņu valodā runājošā meita trīs mēnešus tur klusu skolā, jo viņa domāja, ka skolas darbinieki viņu nesaprot. No šāda veida situācijas būtu viegli izvairīties, ja skolotājs būtu ņēmis vērā bērna dzimtās valodas un skolas valodas savstarpējo saprotamību.

Skolotāji saprata, bet viņi nepielika pūles, lai saprastu, tāpēc mūsu meita jutās mazliet pazudusi.

Mūsu pētījumā tika konstatēts, ka privātās vidēs spontāni tika izmantotas savstarpēji saprotamas prasmes, lai mazinātu mobilitātes radīto kultūras satricinājumu, bet tās bieži vien tika atstātas novārtā sabiedriskās un profesionālās vidēs, piemēram, skolās.

Politiskā ietekme

Jāapsver šādi pasākumi.

1. Sāciet valodu apmācību un testēšanu ienākošajiem mobilajiem izglītojamajiem, koncentrējoties uz uztverošām prasmēm, uzņemoties viesmīlīgu un produktīvu pieeju.
2. Skolotājiem un sociālajiem darbiniekiem, kas iesaistīti alofonu uztveršanā, piedāvāt valodu apmācību uztverošu prasmju jomā, ļaujot viņiem attīstīt aptuvenu izpratni par plašāku sastopamo valodu klāstu, nevis padziļināti mācīties tikai dažas valodas.

3. Mudināt skolotājus un klasesbiedrus novērtēt ienākošo Allophone bērnu valodas prasmes, kas var uzlabot viņu pašu valodas izpratni.

4. Palīdzēt iebraucošajiem bērniem integrēties vietējās skolās, mudinot viņus izmantot zināšanas, kas viņiem jau ir apgūtajā valodā (piemēram, izmantojot pieejas, kas māca, izmantojot svešvalodu, piemēram, integrētu izpratni).

Atsauces un padziļināšana

Kastagne, E. (2007). Leksiskā caurskatāmība starp kaimiņvalodām. E. Castagne (Ed.) *Saprašanās jautājumi* (155.-166. lpp.). Coll. ICE 2, Reims:

EPURE.

Escudé, P. (2008). *Eiro-mānija, "Es mācos pēc valodām, vecumā no 8 līdz 11 gadiem", disciplinārās mācīšanās metode romānikas valodu savstarpējā izpratnē*, EACEA/CNDP/LIDEL/HUMANITAS.

Fiorentino, A. (2017). Valodu uzturēšanas stratēģijas starpvalstu adopcijā: kāda loma vecākiem? *Žurnāls Home Language Research*, 2, 5–22.

Hufeisen, B. & Marx, N. (2007). *EuroComGerm — Die sieben Siebe: Germanische Sprachen lesen lernen*. Aachen: Kraftitajs.

No TRANSPARENCE līdz OPACITY (saskaņā ar Castagne, 2007: 161)

Tieša pārredzamība	Netieša pārredzamība		Necaurredzamība	
	Apakštīps	Apakštīps	Apakštīps	Apakštīps
ILpastāv atpazīstams ekvivalents leksisks ekvivalents L1	ierosina L1 leksisku elementu, kura nozīme ir neprecīza, bet pietiekami līdzīga, lai atvieglotu izpratni.	Ir leksisks elements, kas līdzvērtīgs L1, bet tā forma var nebūt uzreiz atpazīstama	Ne norāda, ka L1 nav leksisku elementu	lerosina L1 leksisku elementu, kuranozīme ir maldinoša
Universidade (PT) Universidad (ES) Università (IT) Université (FR) Universität (GB) Universiteit (NL) Universität (DE)	Lietussargs (GB) lietussargs (F)	Miljoen (NL) *miljons miljonos (F)	Zolder (NL) bēniņi (F)	alkāns (I) nav kāds(F)

53 Kāda ir angļu valodas nozīme daudzvalodu un daudzkultūru mācību telpā?

Manuel Célio Conceição, Elisa Caruso, Neuza Costa, Algarve Universidade

Visā Eiropā augstākā izglītība (ES) kļūst arvien daudzvalodīgāka, bieži vien apvienojot vietējo vai valsts valodu ar lingua franca un citām valodām. Tomēr formālā izglītība un pētniecība bieži vien kļūst vienvalodīgi, jo tie gravitāte uz vienas lingua franca izmantošanu. Aizbilstoties ar internacionalizāciju, angļu valodu kā lingua franca (vai kā lingua akadēmiķi) bieži izmanto kā ātru risinājumu, lai piesaistītu studentus no ārvalstīm vai sagatavotu studentus darboties kā globāliem dalībniekiem un dažādos kontekstos — pieņemot, ka angļu valoda noteikti tiek izmantota visos šajos dažādajos kontekstos.

Ko mums saka pētījums?

Kā mācību telpas, augstākās izglītības augstskolas kļūst arvien daudzvalodīgākas un multikulturālas¹. Studenti, profesori, pētnieki un citi darbinieki ceļo saskaņā ar dažāda veida mobilitātes programmām. Ir milzīgs, lielā mērā slēpts lingvistiskās un kultūras daudzveidības kapitāls, kas netiek izmantots šajās daudzvalodu un daudzkultūru mācību sistēmās (MML) un ko iestādes pat aizmirst, kad tās cenšas veicināt mobilitāti un iekļaušanu.

Vietējā vai valsts valoda bieži tiek lietota tikai vietējiem/valsts studentiem, bet tā būtībā veicina mobilitātei un starptautiskajiem studentiem. Ārējas lingua franca izmantošana var radīt iespaidu, ka tā veicina iekļaušanu. Tomēr tas ne vienmēr notiek, jo īpaši tad, ja studentu un personāla kompetences līmenis ir zems vai pat vidējs. Vienota un dominējošā lang izmantošana var tikt uzskatīta arī par mobilitātes veicināšanu, kas lietotājiem sniedz pašapziņu un rada iespaidu, ka viņi tiek pieņemti dažādos jaunos kontekstos.

Tomēr, lai panāktu reālus mobilitātes un iekļaušanas uzlabojumus, ir jāiekļauj vairākas valodas, tostarp dzimtā valoda, kā arī vietējās/valsts valodas, ar kurām saskaras starptautiskās mobilitātes programmās.

Ilustrācijas un pierādījumi

Protams, ir nepieciešama kopīga valoda starp nesen ieradušos starptautisko studentu un viņa/viņas vidi — tas ir, pirms ir iespējams sazināties vietējā vai valsts valodā. Tas ir nepieciešams arī starptautiskai mijiedarbībai. Tomēr tās funkcijas ir rūpīgi jākalibrē.

1 Sīkāku informāciju par daudzvalodu un daudzkultūru mācību sistēmām skatīt IntlUni www.intluni.eu

Publicējot pētījumu rezultātus, ir nepieciešams publicēt informāciju starptautiskam lasītājam; tajā pašā laikā ir svarīgi publicēt informāciju vietējās/valsts valodās, lai zinātniskie un tehnoloģiskie rezultāti varētu sasniegt sabiedrību, kas tos finansē, un atkarībā no temata tiem ir kontekstuāla ietekme. Turklāt tas ir vienīgais veids, kā izvairīties no domēna zaudēšanas attiecīgajās valodās, paturot prātā, ka domēna zaudēšana var būt priekšnoteikums daļējai valodu zaudēšanai.

Kopīgs pārpratumš bieži liek augstākās izglītības administratoriem izlemt, ka starptautiskās mācību un pētniecības darbībām vienmēr jābūt angļu valodā, parasti pieņemot, ka tas viņiem piešķir statusu. Labi zināms gadījums “viss angļu valodā” noteikums Milānas Politecnico ilustrē šo tendenci, un daudzi citi piemēri var atrast tīmekļa vietnēs universitāšu ne-angļu valodā runājošās valstīs, kas veicina programmas angļu valodā². Campus France aģentūra veicina franču augstāko izglītību, sakot “Tāpēc nav nepieciešams runāt brīvi franču valodā, lai studētu Francijā”³. Šis apgalvojums atklāj, kur reālā problēma ir: augstākās izglītības iestādes “pārdo” domu, ka valodas ir savstarpēji aizstājami kodi.

Tomēr zināšanas tiek iegūtas, veidotas un nodotas caur valodām. Universitātes klases bieži tiek mākslīgi izgatavotas vienvalodīgi. Vietējās/valsts valodas un kultūras mantojuma valodas parasti netiek uzskatītas par zinātniski nozīmīgām, un šķiet, ka augstākās izglītības pasākumu ietekme uz vietējo kontekstu bieži tiek novērtēta par zemu vai ignorēta. Šeit ir piemēri tam, ko Skutnabb-Kangas (1988): 13) aicina “lingvismu”, ideoloģiju kopumu, struktūras un praksi, ko izmanto, lai leģitimizētu, realizētu, regulētu un reproducētu nevienlīdzīgu varas un resursu (materiālo un nemateriālo) sadalījumu starp grupām, kas definētas, pamatojoties uz valodu”.

Ņemot vērā dažādu dalībnieku valodu direktorijs daudzvalodu konferencēs, savstarpēji saprotamas pieejas un/vai tulkošanas stratēģijas, kurās sarunā izmantoti vārdi vai frāzes no citām valodām, ļauj

2 Tomēr 2018. gada 29. janvārī Itālijas Consiglio di Stato nolēma, ka Politecnico plāns piedāvāt noteiktus kursus tikai angļu valodā neatbilst konstitūcijai; skatīt www.giustizia-amministrativa.it/cdsintra/cdsintra/AmministrazionePortale/DocumentViewer/index.html?ddocname=6RRRYBGTYVS7DABC5SMN-SYVZUQ&q

3 www.campusfrance.org/en/page/programs-taught-English

izmantot dažādas valodas atbilstoši konteksta konkrētajām vajadzībām un mērķiem (mācīšanās un mācīšanās, izplatīšana vietējā un valsts līmenī, starptautiskā komunikācija utt.). Dažādu valodu izmantošana atvieglo pieeju jēdzieniem un zināšanām, jo valodu zināšanas ir satura kompetences nosacījums. To parāda, piemēram, Dukhan et al. (2016) pētījumā par dzimtās valodas ietekmi uz piezīmju uzņemšanu lekciju laikā un skolu rezultātos pirmajā studiju gadā.

Erasmus tiešsaistes valodu atbalsta (OLS) plašāka izmantošana ir pirmais iespējamais solis ceļā uz daudzvalodu kompetences uzlabošanu. Ar šo kompetenci var iepazīties un stiprināt, izmantojot konceptuālo sistēmu, kas izstrādāta saistībā ar MAGICC projektu (www.magicc.eu), kurā ierosināts ne tikai kompetences mērogs (deskriptoru kopuma veidā), bet arī daudzvalodīgu prasmju veidošanas scenāriji.

Vairāki gadījumu pētījumi, kas veikti saskaņā ar MIME projektu, palīdz izprast dažādu valodu izmantošanas ietekmi zināšanu iegūšanas procesā. To rezultāti liecina, ka tad, kad darbs klasēs vai pētniecības laboratorijās tiek veikts reālos MML (piemēram, izmantojot dažādas valodas darba grupās problēmu risināšanai), zināšanas tiek attīstītas un viegli iegūtas dažādās perspektīvās, kas ir verbālas dažādās valodās.

Politiskā ietekme

Augstākajai izglītībai jābūt daudzvalodīgai, jo valodu daudzveidība ir vērtība, un patiesi daudz kultūru

izglītību nedrīkst ierobežot līdz monolingvālai praksei. Daudzvalodu prasmes būtu jāveicina saistībā ar augstākās izglītības valodu politiku (HELP), kas izstrādāta, izmantojot uz kontekstu orientētas pieejas un iekļaujot stratēģijas, lai saglabātu līdzsvaru starp lingua franca (tostarp mācīšanu angļu valodā) un mācīšanu vietējās/valsts valodās, kas arī ļautu studentiem un darbiniekiem piekļūt savas valodas repertuāriem.

Atsauces un padziļināšana

Skutnabb-Kangas, T. (1988). Daudzvalodība un minoritāšu bērnu izglītība. Skutnabb-Kangas, T. & Cummins, J. (Eds.), *minoritāšu izglītība: no kauns uz cīņu* (9.-44. lpp.). Clevedon, Avon: Daudzvalodīgi jautājumi.

Dukhan S., Cameron A., & Brenner E. (2016). Dzimtās valodas ietekme uz piezīmju veidošanu un pirmā gada akadēmisko sniegumu. *Dienvēstnes Zinātnes žurnāls*, 112. doi.org/10.17159/sajs.2016/20160037

Preisler, B. et al. (Ed.) (2011). *Valoda un mācīšanās starptautiskajā universitātē. No angļu vienveidības līdz daudzveidībai un hibrīditātei*. Bristole: Daudzvalodīgi jautājumi

Ušioda, E. (2017). Pasaules angļu valodas ietekme uz motivāciju apgūt citu valodu. Ceļā uz ideālu daudzvalodu sevi. *Mūsdienų valodas žurnāls*, 101, 469–482.

Tulkošana, valodu tehnoloģijas un alternatīvas stratēģijas

- 54 Vai mašīntulkošana aizstās cilvēku tulkotājus? 144
- 55 Kas ir savstarpēja izpratne un kas tas ir? 146
- 56 Vai rakstiskās un mutiskās tulkošanas pakalpojumi mazina stimulus apgūt uzņēmējas valodas? 148
- 57 Vai mums būtu jāveicina plānotā valoda, piemēram, esperanto kā starptautiska lingua franca? 150
- 58 Vai publiskajos pakalpojumos būtu jāizmanto mašīntulkošana? 152
- 59 Vai angļu valodai kā lingua franca jābūt pieejamai vairākās šķirnēs? 154
- Kādas ir atbilstošās valodu pieejas mobilo pensionāru valodu vajadzību apmierināšanai? 156
- 61 Kā savstarpējo izpratni var izmantot profesionālajā kontekstā? 158
- 62 Kādi ir labākie veidi, kā strādāt ar mašīntulkošanu? 160
- Kam vajadzētu strādāt par tulku vai tulkotāju? 162
- 64 Kā un kad būtu jāsniedz rakstiskās un mutiskās tulkošanas pakalpojumi nesen ieceļojušiem migrantiem? 164

54 Vaimašintulkošana aizstās cilvēku tulkotājus?

Anthony Pym, Universitat Rovira i Virgili

Tā kā mašintulkošanas kvalitāte uzlabojas, vai mūsu politikai vajadzētu būt bez tulkotājiem? Daži komentētāji prognozē “vienaldzības” ierašanos, kas būtu brīdis, kad datori aizstātu cilvēka smadzenes. Pats jēdziens “singularitāte” tiek apstrīdēts, bet, ja tas notiks, vai tas būs laiks, kad mūsu politikai būs jāpaļaujas uz mašīnām, nevis cilvēkiem? Ir vairāki iemesli, kāpēc tas, iespējams, nenotiks drīz. Bet tautas iemesli nav vispareizākais.

Kopētījums mums saka?

Pirmkārt, no tīri tehniska viedokļa pašreizējo mašintulkošanas sistēmu problēma nav tik liela to apstrādes spēja kā datubāzes, kurās tās darbojas. Ļoti šaurās jomās, piemēram, lielu mašīnu rokasgrāmatas, nav problēmu saglabāt terminu un attiecību sarakstu stabilu un tīru. Jebkurā atvērtā jomā tomēr ir ļoti grūti nodrošināt datubāzu uzticamību, jo īpaši, ja lietotāji publicē mašintulkošanas rezultātus tā, it kā tas būtu cilvēka tulkojums, un kļūdas pēc tam tiek atkārtoti ievadītas atvērtajā datubāzē. Slikti informēti lietotāji var samazināt mašīnu inteliģenci.

Otrkārt, ir jautājums par tirgus pieprasījumu. Pasaules profesionālās tulkošanas tirgus ir nepārtraukti audzis, kā arī kopējais cilvēku un produktu starpkultūru mobilitātes pieaugums. Neraugoties uz angļu valodas kā lingua franca skaita pieaugumu, mašintulkošanas pieejamību un brīvprātīgas tulkošanas plašāku izmantošanu (“crowdsourcing”). Tā kā globalizācija palielina kopējo pieprasījumu pēc tulkojumiem, mašintulkošanu izmanto zema riska situācijās, kad ieguvumi neattiecināto tulkotāja izmaksas.

Pašlaik mašīnas neizņem darbu no tulkotājiem; viņi dara darbu, par kuru tulkotāji ir pārāk dārgi. Līdzīga parādība, šķiet, attiecas uz interpretāciju: vēl nav pierādījumu, ka, piemēram, Skype Translator izmantotais mutiskais mašintulkojums atņem profesionālu tulku darbu. Visos šajos gadījumos tehnoloģijas tikai palielina tulkošanas apjomu.

Treškārt, mainās profesionāla tulkojuma raksturs, jo jauna veida valodu pakalpojumu sniegšana attālinās no la carte tulkošanas. Cilvēka tulkotājs (vai tulks) kļūst par kvalitātes garantu augsta riska situācijās. Tulkotāji pāriet ne tikai uz zināmu daudzumu pēcreidīgēšanas, bet

arī uz pārrakstīšanas un starpkultūru konsultāciju pakalpojumiem, kur tie var nodrošināt uzticamību un adaptācijas līmeņus, kuriem mašintulkošana nekad nav bijusi paredzēta.

Vienīgais trūkums ir salīdzinoši ierobežotais valodu klāsts, kurām ir pieejamas elektroniskās datubāzes un citi resursi, vai vismaz tādā līmenī, kas padara mašintulkošanu dzīvotspējīgu. Lielās koloniālās valodas ir labi apkalpotas, un aptuveni 90 pašlaik tiek nosauktas par pieejamām galvenajām tiešsaistes sistēmām, bet daudzās mazās imigrācijas valodās vienkārši nav elektronisko resursu, kas nepieciešami mašintulkošanai, dažos gadījumos no kodificētas rakstīšanas. Tāpēc mazāku valodu runātājiem ir pienākums strādāt lielākā valodā, faktiski apvienojot mašintulkošanu ar starpniecību, izmantojot lingua franca.

Ilustrācija un pierādījums

Mēs varam būt jautri ar mašintulkošanu. Kā redzams turpmāk, Luis Fonsi *dziesma* Despacito, kas angļu valodā radīta ar 2014. gada transfēru sistēmu, droši vien nepalīdzēs savaldzināt nevienu, bet 2017. gada neironu sistēma varētu.

Lai gan komiksu kļūdas parasti izmanto, lai ielicinātu, ka mašīnas nekad nespēj tulkot cilvēki, on al tulkošanas sistēma, kas darbojas kopš februāra 2017. ir daudz labāk, un mutiskā renderēšana arī uzlabo Skype Translator. Tātad mēs varam būt jautri, bet mašintulkošana tagad prasa nopietnu uzmanību.

Politiskā ietekme

Tādēļ daudzvalodības uzlabošanas politikā mašintulkošanu var integrēt šādi.

1. Nodrošināt, ka mašintulkošanas izmantošana un ierobežojumi tiek mācīti vispārējās svešvalodu apmācībās.
2. Veicināt tulkotāju apmācību komunikācijas tehnikā, kas integrē mašintulkošanu, tostarp ne tikai pirms rediģēšanas un pēcreidīgēšanas, bet arī prasmes, kas veicina uzticamību.
3. Atbalstīt elektronisko resursu attīstību mazāk izplatītās valodās.

Atsauces un padziļināšana

Turovskis, B. (2016). *Desmit gadi Google tulkot.*

goo.gl/TjnUWk. Skatīts 2017. gada maijā.

van Rensburg, A., Snyman, C. & Lotz, S. (2012). Google Tulkot augstākās izglītības vidē: Novērtētie tulkošanas produkti. *Dienvidāfrikas valodniecība un*

lietišķās valodas studijas, 30, 511–524.

Wilks, Y. (2009). *Tulkošanas mašīna. Tās darbības joma un ierobežojumi*. Ņujorka: Pērnors.

Oriģinālā dziesma	Altavista Babelfish (2014)	Google tulkotājs (2017)	Cits tulkojums?
Despacito	Lēni	Lēni	
Quiero desnudarte a besos despacito	ES gribu izģērbties līdz skūpstīties lēnām	ES gribu tevi lēnām noskūpstīt	
Firma uz las paredes de tu laberinto	Parakstīts uz jūsu labirinta sienām	Pierakstieties uz labirinta sienām	
Y hacer de tu cuerpo todo manuskriptu	Un padarīt savu ķermeni caur manuskriptu	Un padariet visu savu ķermeni par manuskriptu.	

55 Kas ir savstarpēja izpratne un kas tas ir?

Machteld Meulleman, Alice Fiorentino, Reims Champagne-Ardenne universitāte

Sapratne (ko sauc arī par *uztverošu daudzvalodību jeb linguauztveru*) notiek tad, kad cilvēki sazinās savā starpā, runā savā valodā, vienlaikus saprotot viena otras valodu. Tas ir iespējams, ja runātāji ir zināmā mērā apguvuši otru valodu vai ja valodas ir savstarpēji saprotamas, t. i., ja tās ir pietiekami līdzīgas, lai ļautu zināmā mērā spontānu savstarpēju sapratni (Gooskens & van Heuven 2017). Kopumā savstarpējā izpratne vislabāk darbojas tad, kad runātāju dzimtā valoda ir tuvu viena otrai vārdu krājuma, morfoloģijas un sintakses ziņā, piemēram, itāļu, franču vai čehu un slovāku valodā. Savstarpējā izpratne ir plaši izplatīta un labi pētīta stabilās divvalodu vai daudzvalodu kontekstos, piemēram, imigrantu ģimenēs vai pierobežas reģionos (piemēram, Skandināvijā). Tomēr, runājot par mijiedarbību ar vai starp mobilajiem dzīvotājiem, tā potenciāls vēl nav izmantots.

Ko mums saka pētījums?

Saskaņā ar Braunmüller un Ferraresi (2003) datiem monolingvālās nācijas valsts pieaugums ir novedis pie tā, kasabiedrība retāk izmanto saprašanās un nezināšanu. Tomēr var sagaidīt, ka Eiropas sabiedrības daudzvalodības kontekstā savstarpējā izpratne kļūs izplatītāka, un pastāv aizdomas, ka tās spontāni izmantos daudz biežāk, nekā parasti tiek pieņemts.

Ir pierādījies, ka savstarpējā izpratne ir *viens no vistaisnīgākajiem daudzvalodu saziņas veidiem*, jo tas ļauj ikvienam runāt savā valodā.

Ņemot vērā to, ka ir vajadzīgs mazāk laika, lai iegūtu uztverošas, nevis produktīvas prasmes (jo īpaši valodā, kas pieder vienai un tai pašai valodu saimei), savstarpēja izpratne ir arī racionāla mediācijas izvēle cilvēkiem, kuri bieži ceļo vai pārvietojas no vienas valsts uz citu; lasīšanas prasmju attīstība bieži vien ir pirmā, veicinot progresu citās kompetencēs. Turklāt savstarpējā izpratne ļauj veidot patiesi starpkultūru mijiedarbību, jo abi runātāji pielāgojas viens otram.

Ilustrācija un pierādījums

Pēdējo 20 gadu laikā vairākos pētniecības projektos, tostarp dažos Eiropas Komisijas finansētos projektos (piemēram, EuRom4, EuroCom), ir aplūkoti daudzi savstarpējas izpratnes aspekti un izstrādāti specializēti mācību materiāli valodu skolotājiem vai valodu apguvējiem. Tomēr ir jāturpina izskatīt vairākus jautājumus, piemēram, nosacījumus, ar kādiem ļoti mobilie pilsoņi spontāni izmanto savstarpēju

vienošanos bez īpašas valodu apmācības. Šā iemesla dēļ MIME projekta empīriskajos pētījumos galvenā uzmanība tika pievērsta savstarpējai izpratnei divos ļoti specifiskos daudzvalodu kontekstos.

Mūsu galvenais pētījums bija vērsts uz itāļu ģimenēm, kuras bija adoptējušas bērnu, kurš nerunāja itāļu valodā. Divu itāļu ģimeņu, kas adoptē bērnu no Čīles, novērojums parādīja, ka visi ģimenes locekļi spontāni izmantoja savstarpējo izpratni. Jautājot par to, vecāki norādīja, ka viņi dod priekšroku savstarpējai izpratnei salīdzinājumā ar citām stratēģijām, jo tas ļauj viņiem precīzi izteikties.

Tēvs: ES esmu šāda veida persona, kas dod priekšroku runāt, es domāju runāt manā valodā [...], jo tas liek man justies kā es saprotu.

Protams, precizitāti var paziņot tikai tad, ja valodas nodrošina pietiekamu savstarpējas saprotamības pakāpi, kā tas ir spāņu un itāļu gadījumā. Turklāt laba sadarbība ir nepieciešama mutiskai sapratnei, lai strādātu. Vecāki minēja, ka viņi vispirms pielāgoja savu runu, lai veicinātu savstarpēju sapratni un pieņemtu iekļaujošu attieksmi. Saistībā ar bērnu adopciju, savstarpēja izpratne ļauj vienlīdzīgi piedalīties visiem ģimenes locekļiem, kas stiprina ģimenes saites.

Cits pētījums par valodām, ko izmanto starptautiskie futbola profesionāļi Francijā, liecina, ka savstarpējas izpratnes izmantošana bieži tiek uzskatīta par aizdomīgu. Piemēram, Argentīnas futbola treneris Marcelo Bielsa, kurš preses konferencēs izmanto secīgu mutisko tulkošanu, žurnālisti apšaubīja viņa savstarpējās izpratnes prasmes, norādot, ka viņa daļējās valodu prasmes liecina par to, ka trūkst vēlmes runāt franču valodā.

Žurnālists (franču valodā) Kā jūs dažreiz saprotat jautājumus franču valodā, nerunājot mūsu valodā? (Tulkojums spāņu valodā)

Marcelo Bielsa (spāņu valodā) Jo es baidos smieklīgi un smieklīgi sevi. (Tulkojums franču valodā)

Žurnālists (franču valodā) Nākamajā sezonā tu runāsi franču valodā labāk. (Tulkojums spāņu valodā)

Marcelo Bielsa (spāņu valodā) Mēs redzēsīm. (Franču tulkojums)

Lai gan neoficiālos kontekstos tiek plaši izmantota un augstu novērtēta savstarpējā izpratne, profesionālā kontekstā tā joprojām ir mazāk pieņemama. Par laimi, profesionālo kontekstu pētījumi liecina, ka jo vairāk tiek izmantota savstarpējā izpratne, jo vairāk to pieņem (Berthele & Wittlin 2013).

Politiskā ietekme

Spēcīgs politiskais atbalsts ir būtisks, lai pārietu no iespējamās savstarpējas saprotamības uz patiesu savstarpēju sapratni runātāju starpā. Var ierosināt šādas iniciatīvas.

1. Vairo izpratni par to, ka daudzās formālās līdzības starp saistītajām valodām nodrošina tiešu piekļuvi informācijai.
2. Pārliecināt cilvēkus par viņu spontāno savstarpējās izpratnes prasmēm un mudināt viņus stiprināt šīs prasmes, izmantojot praksi vai apmācību.
3. Mudināt runātājus, kas iesaistīti saskarsmē klātienē, izteikties valodās, kuras viņi vislabāk pārzina, ikreiz, kad viņi spēj pietiekami saprast viens otru (vai nu tāpēc, ka viņi apgūst cieši saistītu valodu, vai tāpēc, ka viņiem ir zināmas pasīvas otras valodas zināšanas vai abu valodu kombinācija).

Atsauces un padziļināšana

- Berthele, R. & Wittlin, G. (2013). Uztveriet daudzvalodību Šveices armijā. *Starptautiskais daudzvalodības žurnāls*, 10(2), 181–195.
- Blanc-Benveniste, C. (Ed.) (1997). *EuRom4: Romānikas valodu vienlaicīgas mācīšanas metode*. Firenze: Nuova Italia.
- Braunmüller, K. & Ferraresi, G. (2003). *Daudzvalodības aspekti Eiropas valodu vēsturē*. Amsterdamā: Džons Bendžamins.
- Escudé, P. & Janin, P. (2010). *Punkts par savstarpējo izpratni, atslēga uz daudzvalodību*. Parīze: Cle International.
- Gooskens, C. & van Heuven, V. (2017). Dažādu valodu saprotamības mērīšana ģermāņu, romāņu un slāvu valodu grupās. *Runas komunikācija*, 89., 25.-36.
- Klein, H. G., I. Galinska-Inacio, D. Rutke, T. Stahlhofen & K. Wegner (2004). *EuroComOnline — Internetkurs Erwerb rezeptiver Kompetenzen in Italienisch — Rumänisch — Spanisch*. eurocom.httc.de/index.php

56 Vai rakstiskās un mutiskās tulkošanas pakalpojumi mazina stimulus apgūt uzņēmējas valodas?

Nike K. Pokorn, Jaka Čibej, Univerza v Ljubljani

Līdz ar imigrācijas pieaugumu dažās uzņēmējvalstīs sabiedriskās debates ir sākušas saistīt rakstiskās un mutiskās tulkošanas pakalpojumus ar nespēju iesaistīt jaunpianācējusdominējošajā inguistiskā tendencē. Šis uzskats ir konstatēts Amerikas Savienotajās Valstīs (Schuck 2009: 162, 170) un Apvienotā Karaliste (Schäffner 2009). Līdzīgi argumenti pret rakstisko un mutisko tulkošanu ir atrodamī politiskajā diskursā. Piemēram, 2007. gadā Apvienotās Karalistes valsts sekretārs kopienu un pašvaldību lietās Ruth Kelly (2007) apgalvoja, ka rakstiskās un mutiskās tulkošanas pakalpojumu sniegšana negatīvi ietekmēja imigrantu motivāciju apgūt angļu valodu, jo tas kalpo par krukli, kas paildzina viņu atkarību no viņu dzimtās valodas. 2015. gadā Apvienotās Karalistes Kopienu sekretārs Eric Pickles teica, ka " padomēmjāpārtrauc nodokļu maksātāju naudas izšķērdēšana, tulkojot svešvalodās. Ltulkojums neļauj cilvēkiem integrēties britu sabiedrībā" (ziņots Daily Mail Online, janvāris 10, 2015).

Neviens no šiem apgalvojumiem nav balstīts uz empīriskiem pierādījumiem, un nav konstatēta cēloņsakarība starp mutiskās un rakstiskās tulkošanas pakalpojumu sniegšanu un atteikumu apgūt uzņēmējas valsts valodu.

Ko mums saka pētījums?

Slovēnijā tika veikts garengriezuma pētījums, kurā piedalījās nesenie imigranti ar bezmaksas mutiskās un rakstiskās tulkošanas pakalpojumiem, kā arī bezmaksas slovēņu valodas kursi. Tika izmantota anketa, lai noteiktu 127 patvēruma meklētāju centru iedzīvotāju valodu profilus, savukārt kvalitatīvie dati tika iegūti daļēji strukturētās intervijās ar 38 patvēruma meklētājiem.

Turpmāk minētie rezultāti atspēko pieņēmumu, ka rakstiskā un mutiskā tulkošana kavē iekļaušanu.

► Tulkošana un mutiskā tulkošana nav vēlamās komunikācijas stratēģijas. Nesenie migranti vai jaunpianācēji izvēlas izmantot citas saziņas stratēģijas, visbiežāk angļu valodu, piemēram, lingua franca vai vietējo valodu, kad viņi apgūst. Tikai 10 % respondentu nebija citas izvēles, kā vien izmantot tulkus savā ikdienas dzīvē uzņēmējā valstī. Tomēr lielākā daļa respondentu (87 %) uzsvēra, ka viņiem ir vajadzīgs tulku un tulkotāju atbalsts augsta riska situācijās

juridiskajās, policijas, administratīvajās un veselības aprūpes kopienās.

► Migranti uztver rakstisko un mutisko tulkošanu kā pagaidu risinājumu. Lielākā daļa (61 %) uzskata tulkotājus un tulkus par šķērslī, kas ierobežo viņu neatkarīgo saziņu ar jauno vidi. Patiesībā, kad tika lūgts iedomāties scenāriju, kurā viņi vienmēr varētu saņemt palīdzību no kvalificēta tulka, kad viņi vēlējās, viņi visi teica, ka dotu priekšroku uzņēmējas valsts valodas apguvei.

► Papildus neērtībām un apgādībā, lietojot mediatoru, daži migranti (31 %) teica, ka ne vienmēr uzticas tulkim un tulkotājiem, lai nodotu tālāk visu, ko viņi vēlējās izteikt.

► Mūsu pētījums neatklāja saistību starp rakstiskās un mutiskās tulkošanas pakalpojumiem, ko sniedz valsts, un jebkādiem šķēršļiem apgūt uzņēmējas valsts valodu. Aptuveni 95 % respondentu norādīja, ka ir svarīgi zināt vietējo valodu, meklējot darbu un veidojot attiecības.

No tiem, kas Slovēnijā bija pavadījuši vairāk nekā sešus mēnešus, visi bija apguvuši valsts finansētu slovēņu kursu, un viena trešdaļa bija sasniegusi punktu, kurā viņi varēja piedalīties intervijā slovēņiem.

Ilustrācija un pierādījums

Tāpēc mēs nekonstatējam negatīvu saikni starp rakstiskās un mutiskās tulkošanas pakalpojumu sniegšanu un patvēruma meklētāju motivāciju apgūt uzņēmējas valsts dominējošo valodu.

Politiskā ietekme

Tāpēc politikas veidotājiem būtu jāpatur prātā šādi punkti.

► Īpašas tulkošanas politikas var izstrādāt dažādām migrantu grupām.

► valstij būtu jānodrošina augstas kvalitātes rakstiskās un mutiskās tulkošanas pakalpojumi nesen ieceļojušiem migrantiem, jo īpaši augsta riska situācijās un viņu uzturēšanās sākumā.

► Galvenās valodu kombinācijās ir nepieciešama augstas kvalitātes tulku apmācība.

► Būtu jānodrošina pastāvīgi bezmaksas valodu kursi,

lai mācītu uzņēmējas valsts valodu.

Atsauces un padziļināšana

Kelly, R. (2007). Intervijas ar kopienu un pašvaldību lietu valsts sekretāru Ruth Kelly stenogramma, ko sagatavoja Jon Sopel par politikas izstādi, BBC NEWS, svētdien, 2006. gada 10. jūnijā. Skatīts 2018. gada 6. aprīlī news.bbc.co.uk/go/pr/fr/-/2/hi/programmes/politics_show/6725673.stm

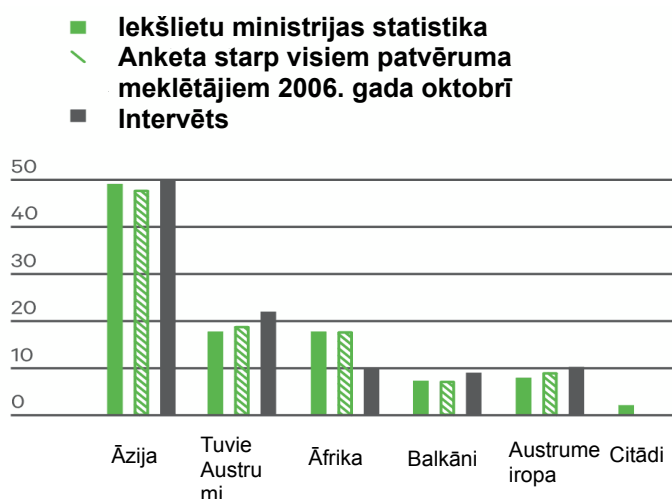
Pokorn, N. K. & J. Čibej (2017). Mutiskā tulkošana un lingvistiskā iekļaušana — draugi vai ienaidnieki?

Lauka pētījuma rezultāti. *Tulkotājs*. (Tiešsaistes publ.: 2017. gada 24. novembris), [doi:10.1080/13556509.2017.1396406](https://doi.org/10.1080/13556509.2017.1396406)

Schäffner, C. (2009). Vai tulkošanas dzirnaviņas integrācija? *Forums*, 7, 99–122.

Škuka, P. H. (2009). Imigrantu iekļaušana Amerikas Savienotajās Valstīs pēc 11. septembra: Divi soļi uz priekšu, viens solis atpakaļ. J. L. Hochschild, J. H. Mollenkopf (Eds.): *Outsiders ieviešana: Transatlantiskās imigrantu politiskās integrācijas perspektīvas* (158.-175. lpp.). Ithaca un Londona: Kornela Universitāte Press.

Intervializācijas ģeogrāfiskā izcelsme, ko SLOVĒNIJAS REPUBLIKĀ (2013–2016, N=1585, Iekšlietu ministrijas sniegtie dati) UN POPULĀCIJAS SLOVENE ASILE DEMANDORS 2016. gada OCTOBRE (dati savākti, izmantojot 107 patvēruma meklētāju anketu, kas pārstāv 47 % no 243 Slovēnijas patvēruma centriem)

57 Vai mums vajadzētu veicināt plānoto valodu, piemēram, Esperantokā starptautisko lingua franca?

Sabine Fiedler, Cyril Brosch, Leipcigas Universitāte

Starptautiskās valodas Esperanto sociāli lingvistiskais statuss liecina, ka plānotā valoda var būt efektīvs saziņas līdzeklis tāpat kā jebkura etniskā valoda (vai “dabas”). Neskatoties uz tās 130 gadu vēsturi, Esperanto nav tik nopietns lingvistisks pētījums kā citas valodas, un tā iegāde netiek veicināta ar tādu pašu intensitāti.

Ko mēs topētījam?

Saskaņā ar etnologa, kas ir bieži lietota atsauce uz mūsdienu valodām, Esperanto ir otrā valoda 2 miljoni cilvēku (skatīt arī Wandel 2015); citas aplēses liecina, ka tikai 100 000 runātāju. Kopš 2015. gada maija vairāk nekā 1,6 miljoni cilvēku ir sākuši apgūt valodu Duolingo interneta platformā. Pieredze rāda, ka Esperanto morfosintaksiskās struktūras pārskatāmības dēļ ir daudz vieglāk apgūt svešvalodas nekā citas svešvalodas (skatīt, piemēram, Pironu 2006: 2489), lai gan kontrolētajos pētījumos to ir grūti apstiprināt. Mēs pētījām Esperanto kā lingua franca lietošanu ilgtermiņa un vidēja termiņa mobilitātes gadījumos (koncentrējoties uz Esperanto runājošām ģimenēm) un tās izmantošanu kā biznesa valodu starptautiskā NVO Slovēnijā (skatīt Fiedler & Brosch 2018). Mūsu rezultāti liecina, ka lanificētā valodavārdu darboties kā efektīvs un izteismīgs starpkultūru saziņas līdzeklis, kas nodrošina augstu iekļaušanas pakāpi. Mūsu pētījuma par NVO dalībniekiem (galvenokārt praktiskanti un brīvprātīgie, kas strādā Eiropas Brīvprātīgo dienestā) apstiprināja valodu apguves vieglumu salīdzinoši īsā laikā.

Lai gan daži NVO strādājošie brīvprātīgie zināja Esperanto pirms 6 vai 12 mēnešu prakses, citi to nesāka mācīties, kamēr viņi nebija nolēmušit strādāt.

Vēl viens interesants rezultāts bija tāds, ka NVO profesionālajā ietvarā, kas ietvēra darbiniekus un stažierus sešās dažādās dzimtajās valodās, bija raksturīgas daudzvalodu prakses, kas mainījās atbilstoši komunikācijas situācijai un dalībniekiem: Esperanto tika izmantots aptuveni 80 % no visām mijiedarbībām darbā, kā arī personiskā saziņā pusdienu pārtraukumos, bet pārējā laikā tika izmantota vietējā valoda, slovāku un angļu valoda kā lingua franca. Turklāt mūsu intervijās tika konstatēts, ka vairāki runātāji teica, ka viņi piedzīvo Esperanto propedeutisko efektu, t. i., viņu veiksmīgā Esperanto iegāde viņiem palīdzēja apgūt citassvešvalodas. Šie rezultāti liecina, ka plānotās

valodas pieņemšana ne vienmēr nozīmē citu valodu devalvāciju.

Ilustrācijas un pierādījumi

Plānotās valodas zināšanas veicināja turpmāku citu valodu apguvi, tostarp vietējās valodas apguvi pēc iekārtošanās jaunā uzņēmējvalstī ar spāņu valodu:

E spēRantodaudz palīdzēja stimulēt manu spēju runāt [...] kopumā, es pat nebūtu mēģinājusi mācīties ungāru valodu, ja man nebūtu Esperanto mācību grāmatas, lai mācītos ungārus, kas man atvieglāja.

Esperanto ir izrādījies dzīva valoda ar lielu potenciālu kā efektīvs saziņas līdzeklis dažādās jomās. To izmanto ikdienas sarunā, kā valodu konkrētam lietojumam un kā oriģinālās un tulkotās literatūras nesēju. Tā ir visveiksmīgākā valoda starp vairāk nekā 1000 būvētiem valodas projektiem. Daļēji tas ir saistīts ar tā strukturālajām īpašībām: produktīvavārdu veidošanas sistēma, elastīga sintakse un sarežģītības un izņēmumu samazināšana, visi nezaudējot ekspresivitāti. Bet Esperanto panākumi galvenokārt ir saistīti ar ārvalodu faktoriem: valoda ir atradusi pietiekami daudzveidīgu un radošu runātāju kopienu, lai nodrošinātu tās ilgspējīgu attīstību un izplatīšanu. Aprīlī 2012, Esperanto tika pievienots valodas Google Translate, un attīstība Vikipēdijā (Esperanto Wikipedia) notiek, ar vairāk nekā 240 000 rakstu decembrī 2017. Nedaudznie Esperanto dzimtā valoda (apmēram 1000 cilvēki) nenosaka valodas standartus, kas nozīmē, ka visi runātāji var sazināties vienlīdzīgi.

Šo iemeslu dēļ izglītības sistēmām nevajadzētu ignorēt Esperanto, bet gan pārskatīt tās potenciālu kā saziņas valodu, kas ir līdzvērtīga dabiskajām valodām. Līdztekus citiem svešvalodu kursiem varētu censties nodrošināt apmācību plānotajā valodā.

Politiskā ietekme

1. Plānotās valodas un starpvalodas (plānoto valodu izpēte) būtu jādefinē kā mācīšanas un pētniecības jomas universitātēs.
2. Būtu jāizveido profesionāli mācību materiāli

Esperanto mācīšanai skolās.

3. Esperanto būtu jāpiedāvā kā svešvaloda atlasītās skolās visā Eiropā kā daļa no koordinētas pieejas, lai noteiktu tās ilgtermiņa vērtību plašā mērogā. Tas prasītu skolotāju apmācības kursus katrai skolai, kas piedalās programmā, ar standartiem, kas garantē kvalitatīvu mācīšanu, tāpat kā citām svešvalodām.

Atsauces un padziļināšana

Brosch, C. (2018). Esperanto als Mittlersprache bei längerfristiger Mobilität. S. Fiedler & C. Brosch (Eds.), *Flucht, Exil, Migration — sprachliche Herausforderungen*. Leipziga: Leipziger Universitätsverlag, 69–90.

Brosch, C. & Fiedler, S. (2017). Der spezifische Beitrag des Esperanto zum propädeutischen Effekt beim Fremdsprachenlernen (mit Schwerpunkt auf der Erwachsenenphase). C. Brosch & S. Fiedler (Eds.), *Jahrbuch der Gesellschaft für Interlinguistik*, 11.–38. lpp.

Fiedler, S. & Brosch, C. (2018). Esperanto — lingua franca lietošanā: Gadījuma izpēte par izglītības NVO. *Valodas problēmas & amp; Valodu plānošana*, 42, 194–219.

Pereltsvaig, A. (2017). *Esperantiskie pētījumi: Jaunākā informācija*. Tiešsaistes publikācija: www.esperantic.org/en/research/state-of-the-art/

Piron, C. (2006). Izvēloties oficiālo valodu/Wahl einer Amtssprache. In U. Ammon et al. (Eds.), *Sociolingvistika/Soziolinguistik. International Handbook of the Science of Language and Society/Ein internationales Handbuch zur Wissenschaft von Sprache und Gesellschaft* Vol. 3/3. Teilband (2484–2493. lpp.). Berlīne/Ņujorka: no Gruyter.

Wandel, A. (2015). Cik daudz cilvēku runā Esperanto? *Esperanto tīmeklī. Komplekso sistēmu starpnozaru apraksts*, 13, 318–321.

58 Vai publiskajos pakalpojumos būtu jāizmanto mašintulkošana?

Anthony Pym, Universitat Rovira i Virgili

Mašintulkošana (TA) parasti ir pieejama bezmaksas tiešsaistes formātos, no kuriem svarīgākos pārvalda pasaulē lielākie IT uzņēmumi, kas atrodas Amerikas Savienotajās Valstīs. Ir plaši izplatīts viedoklis, ka šo sistēmu nodrošinātie tulkojumi ir kļūdaini un neuzticami, un no tiem būtu jāizvairās jebkādos apstākļos. Tomēr daudzi cilvēki šos tiešsaistes pakalpojumus izmanto konsekventi un zina, kā rezultātus integrēt citās komunikācijas stratēģijās. Jautājums nav par to, vai var izmantot mašintulkošanu, bet gan par to, kā un kad to var izmantot.

Ko mums saka pētījums?

Apsekojums par tehniskās palīdzības izmantošanu sabiedriskajos pakalpojumos parāda divu veidu situācijas, un tās būtiski atšķiras.

Pirmajā scenārijā fiksēto tekstu (oficiālo tekstu vai, iespējams, tīmekļa vietni) darbina ar bezmaksas tiešsaistes mašintulkošanas sistēmu, vai arī pogas tiek nodrošinātas tiešsaistē, lai lietotāji to varētu izdarīt paši. Rezultāts ir rakstisks tulkojums, kurā ir kļūdas. Jūs neredzēsiet šīs kļūdas, ja nezināt valodu; kļūdas var nebūt letālas; betviņš ir šeit. Daudzos gadījumos lietotājs varēs saprast tīmekļa vietnes vai dokumenta saturu, bet gandrīz noteikti būs negatīvas sekas.

1. Lietotājs jutīs, ka viņa/viņas valoda netiek ievērota, un tas var negatīvi ietekmēt viņa sociālās iekļaušanas izjūtu.
2. Ir negatīva ietekme uz attiecīgā sabiedriskā pakalpojuma zīmola tēlu.
3. Lai gan tiek izplatītas vispārējas idejas, lietotājam ir tendence veidot racionālu neuzticēšanos detaļām, kas nozīmē, ka visa svarīgākā vai augsta riska informācija bieži vien vienkārši nav neapstrādāta vai tai ir jāseko citiem kanāliem.
4. Visnelabvēlīgākajās situācijās, jo īpaši attiecībā uz veselības aprūpes pakalpojumiem, varētu uzskatīt un rīkoties ar augsta riska informāciju, kas var radīt katastrofālas sekas.

Otrajā scenārijā lietotāji paši izvēlas mašintulkošanu valodā, kas citādi nav pieejama, un tiek brīdināti par saistītajiem riskiem. Veselības aprūpes pakalpojumu tīmekļa vietne varētu to darīt, piemēram, lai sniegtu

sarakstu ar tālruņa numuriem, kurus var izmantot turpmākai palīdzībai (sk. Liddicoat un Hale 2015), kas ir zema riska situācija, kad mašintulkošana noteikti ir labāka nekā nekas.

Ilustrācijas un pierādījumi

Ja mašintulkošana tiek piemērota specializētās situācijās, piemēram, medicīniskās konsultācijas, var turpināt, sadalot dialogu slēgtos skriptos, ar ierobežotu skaitu iespēju katrā posmā. Tas var darboties diezgan labi, kamēr dialogs paliek skriptā, kā to var redzēt specializēts medicīnas tulkotājs, kuru var lejupielādēt bez maksas. Tiklīdzamē atstājam slēgto skriptu, ir vajadzīgi citi risinājumi.

Mūsu MIME gadījumu izpēte Taragonā, Leipcigā un Ļubļanā atklāja, ka nesenie imigranti un patvēruma meklētāji izmanto tiešsaistes mašintulkojumu, lai sagatavotos tādiem svarīgiem notikumiem kā ārsta apmeklējums.

Tādējādi viņi nonāk sarunā ar vismaz zināmu izpratni par terminiem, kas tiks izmantoti, un lietām, kas tiks teiktas. Šādās situācijās mašintulkošana nav vienkārši “labākpar neko”. Tā ir reāla palīdzība, ko var izmantot kopā ar citām mediācijas stratēģijām: Lingua franca, sapratne, uzņēmējas valodas lietošana. Šādā situācijā mašintulkošanas izmantošana ir ne tikai likumīga, bet ir pelnījusi kultivēšanu un īpaši apmācītu.

Politiskā ietekme

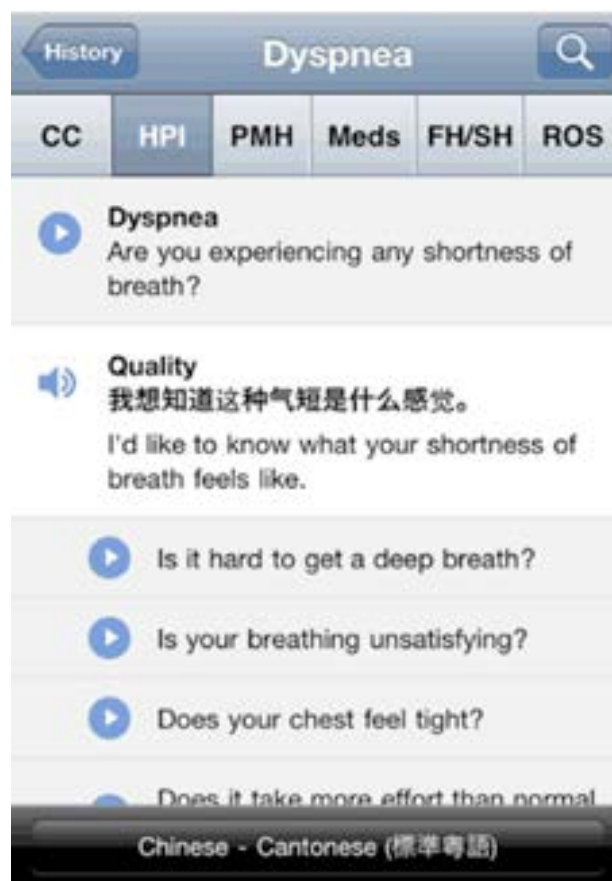
Politiskās sekas ir šādas.

1. Parasti mašintulkošanu pakalpojumu sniedzējiem nevajadzētu izmantot, ja vien tā nav saistīta ar citām saziņas stratēģijām (pirms rediģēšanas, pēc rediģēšanas). Tas jo īpaši attiecas uz augsta riska situācijām.
2. Tajā pašā laikā saites uz lietotāja izvēlēto mašintulkojumu var izmantot zema riska situācijās un valodās, kurās, visticamāk, netiks nodrošināts cilvēka tulkojums. Mašintulkošanu nekādā gadījumā neuzskata par tulkojuma aizstājēju, ko veic kvalificēts profesionālis.
3. Pakalpojumu sniedzējiem būtu jāatzīst, ka daudzi to klienti izmanto mašintulkošanu, pilnībā apzinoties tās ierobežojumus un veiksmīgi kombinējot to ar citiem

starpniecības risinājumiem. Nedrīkst mēģināt aizliegtšādu praksi.

4. Apmācībai par mašīntulkošanas saprātīgu izmantošanu vajadzētu būt daļai no vispārējām mediācijas mācību programmām, kas atzītas par valodu pamatprasmēm.

Neironu mašīntulkošanas parādīšanās no 2016. gada ir uzlabojusi daudzu valodu pāru produkcijas kvalitāti, un nav šaubu, ka jaunākie lietotāji ir, jo vairāk viņi zina, kā integrēt mašīntulkošanu komunikācijas stratēģiju kopumos.

Atsauces un padziļināšana

Garsija, I. (2010). Vai mašīntulkošana vēl ir gatava? *Mērķis*, 22, 7–21.

Liddicoat, A. & Hale, S. (2015). Precizitātes un kultūras nozīme, kā arī mašīnbūves pieaugums mutiskajā un tulkošanā. *Cultus: Žurnāls par starpkultūru mediāciju un komunikāciju*, 8, 14–26.

59 Vai angļu valodai kā lingua franca jābūt pieejamai vairākās šķirnēs?

Helder De Schutter, Nenad Stojanović, Sergi Morales-Gálvez, Katholieke Universiteit Leuven

Pēdējos gados vairāki politiskie filozofi ir atkārtoti izvērtējuši angļu valodas kā pasaules lingua franca izmantošanu, tostarp to, vai šī dominējošā loma ir saderīga ar taisnīguma principiem. Tajā pašā laikā valodniecībā parādījās jaunas augošas debates par angļu valodas kā lingua franca izmantošanu, kas liecina, ka tad, kad to izmanto svešvalstnieki, angļu valoda faktiski tiek aizstāta ar citu atšķirīgu idiomu, mazliet tāpat kā citi komentētāji runā par “Glorblish”pretstatā standarta angļu valodai vienā no daudzajām dzimtajām šķirnēm (sk., piemēram, Seidlhofer 2011, Jenkins 2014). Daži apgalvo, ka angļu valodas veids, ko izmanto kā lingua franca, nebūtu jāuzskata par “piederošu” angļu valodā runājošām personām. Tā vietā angļu valoda kā lingua franca (ELF) ir jāuzskata par likumīgu pašu par sevi, nevis par nepilnīgu angļu valodu.

Ko mums saka pētījums?

Vienlaikus ir attīstījusies lingvistiskā interese par ELF un politisko filozofu interese par valodu taisnīgumu, bet abas literatūras līdz šim nav pievērsušās (izņemot, piemēram, Gazzola un Grin 2013). Van Parijs (2011), spēcīgs angļu valodas starptautiskās izmantošanas aizstāvis, kā arī vairāki tās sekotāji, pieņem, ka starptautiski lietotā angļu valoda neatšķiras no angļu valodas kā dzimtās valodas (ENL). Elf atbalstītāji, gluži pretēji, uzskata tos par būtībā atšķirīgiem. Tomēr, izņemot dažas atsaucis, viņš nebija ieinteresēts jautājumos, ko izvirzīja politiskie filozofi, kuri interesējas par valodu taisnīgumu. Šis uzmanības trūkums ir problemātisks, jo tas var izraisīt nopietnas kļūdas attiecīgo problēmu diagnostikā.

Piemēram, apgalvojums, ka angļu valoda, kas nav dzimtā valoda, vairs nav neizdevīgākā situācijā salīdzinājumā ar personām, kurām ir dzimtā valoda, ja angļu valoda tiek runāta lingua franca (kā nozīmē “ELF”); skatīt Jenkins 2014: 39–40; Seidlhofer 2011: 16) joprojām ir neskaidrs. Lai pamatotu šādu apgalvojumu, mums vispirms būtu vajadzīga skaidra izpratne par to, kas ir netaisnība vai nesaistīts trūkums, un kā ELF to atrisina vai samazina. Tikai tad varēs sniegt atbilstošu atzinumu par ELF vislielāko taisnīgumu.

Tajā pašā laikā, ja angļu valodas lietojumu personām, kurām nav dzimtās valodas, var nošķirt no angļu valodas lietojuma, ko veic dzimtā valoda, filozofiem būtu jāpārskata apgalvojums, ka angļu valodas kā

globālas transportlīdzekļu valodas izmantošana ir netaisnīga. Dažas ELF argumenta iezīmes pēc tam būtu jāiekļauj normatīvajā diskusijā par globālo lingvistisko taisnīgumu, kas noved pie pašreizējo pozīciju maiņas un galveno argumentu pārorientēšanas.

Pētījumā identificēti četri globālās lingvistiskās netaisnības avoti pasaulē, kur angļu valoda tiktu izmantota kā globāla lingua franca.

1. **Komunikatīvā netaisnība:** personām, kas nerunā angļu valodā, būs salīdzinoši zemākas komunikācijas prasmes, kas var kavēt viņu saziņu.

2. **Resursu nevienlīdzība:** personām, kurām nav dzimtās valodas, ir jāiegulda ievērojami resursi angļu valodas apguvē, savukārt personām, kurām ir dzimtā valoda, tas nav jādara.

3. **Netaisnība dzīves pasaulē:** ne-angļu valodas tiek nodotas perifērijā, savukārt šo valodu runātāji arvien vairāk pavada savu dzīvi angļiski runājošā vidē un atsaucēs (ko politiskie filozofi sauc par “dzīves pasauli”).

4. **Cieņas netaisnība:** augstākais angļu valodas statuss korelatīvi nozīmē zemāku statusu citām valodām un mazāku cieņu un prestižu.

Ilustrācijas un pierādījumi

Angļu valodas kā ELF pārtveršana nenovērš valodniecisku netaisnību. Pirmkārt, ieguldījumi resursos joprojām ir fundamentāli nevienmērīgi. Otrkārt, tā kā ELF nav stabils un pēc būtības dinamisks, runātājiem nav skaidrs, kāds ir komunikatīvais mērķis, kas var novest pie komunikatīvās nenoteiktības. Turklāt vairumā gadījumu joprojām pastāv plaša starp personām, kurām ir dzimtā valoda, un personām, kurām nav dzimtās valodas. Treškārt, lai gan teorētiski ir iespējams “dekulturalizēt” angļu valodu un “rekulturalizēt” to kā patiesi kopīgu un neitrālu valodu, tas nav ticams, jo īpaši ņemot vērā ELF fundamentālo nestabilitāti, kas krasi kontrastē ar ENL spēcīgo kultūras saknivalstīsarlielu ekonomisko, politisko un demogrāfisko nozīmi, piemēram, Lielbritānijā, Amerikas Savienotajās Valstīs, Austrālijā utt. (Mackenzie, 2014). Ceturtkārt, tieši tāpēc, ka pastāv atšķirība starp nestabilu ELF un sen iedibinātu ENL ar spēcīgām literārajām un nacionālajām tradīcijām, ELF

prestīžs, visticamāk, nesakrītīs ar ENL prestižu.

Politiskā ietekme

Viena no iespējamām alternatīvām, ņemot vērā to, ka angļu valodai ir ievērojama ietekme un tā pašlaik tiek lietota vairāk nekā jebkura cita valoda starptautiskajā saziņā, ir meklēt citu stratēģiju attiecībā uz angļu valodas lietošanu. Jo īpaši to var uzskatīt par policentrisku lingua franca, tāpat kā tādas *dzimtās valodas* kā vācu, holandiešu (un pati angļu valoda!) ir arī policentriskas. No tā izrietošā iesaistīšanās nav tieši saistīta ar politikas pasākumiem, bet tā var paplašināt ar valodu politikas mērķiem saistīto apsvērumu loku.

Ja lingua franca pati tiek uzskatīta par policentrisku, angļu valodas lietojums starptautiskajā komunikācijā ietver veidu, kādā runā angļu valodā, pamatojoties uz L1, kas valodu iekšēji padara daudzveidīgāku. Šī pieeja nodrošina skaidrāku saziņas standartu, lai izvairītos no jurisdikcijas nenoteiktības (kā tas būtu gadījumā, ja FLE tiktu uzskatīts par mācīšanās mērķi). Kā to parāda De Schutter (gaidāmais), tas ļauj pārnest L1 īpašības un izteicienus uz angļu valodu, tādējādi nodrošinot stabilāku kultūru maiņu, un tas atjauno vienlīdzīgāku cieņu, pielāgojot valodu, nosakot tai standartus un sniedzot angļu valodas lietotājiem pārliecību, ka tas, ko viņi runā, ir arī (labā) angļu valoda saskaņā ar vietējiem

noteikumiem, kuru standartizācija dod runātājiem ticamāku pretsvaru ENL standartiem nekā ELF nepastāvēība.

Atsauces un padziļināšana

Ar Schutter, H. (nākamais). Globālais lingvistiskais taisnīgums un angļu valoda kā Lingua Franca. F. Grin & P. Kraus (Eds.), *Daudzvalodības politika. Valodu pārvaldība, globalizācija un eiropēizācija*. Amsterdamā: Džons Bendžamins.

Gazzola, M. & Grin, F. (2013). Vai ELF ir efektīvāka un taisnīgāka nekā tulkošana? ES daudzvalodu režīma novērtējums. *Starptautiskais lietišķās valodniecības žurnāls*, 23, 93–107.

Jenkins, J. (2014). *Angļu valoda kā lingua franca starptautiskajā universitātē: Akadēmiskās angļu valodas politikas politika*. Oksforda: Routledge.

Mackenzie, I. (2014). *Angļu valoda kā Lingua Franca. Teorizēšana un angļu valodas mācīšana*. Oksforda: Routledge.

Seidlhofer, B. (2011). *Saprast angļu valodu kā Lingua Franca*. Oksforda: Oxford University Press.

Van Parijs, P. (2011). *Valodu taisnīgums Eiropai un pasaulei*. Oksforda: Oxford University Press.

60 Kādas ir atbilstošās valodu pieejas mobilo pensionāru valodu vajadzību apmierināšanai?

Per Gustafson, Ann Elisabeth Laksfoss, Cardozo, Uppsalauniversitet

Relatīvi pārtikušu pensionāru migrācija no Ziemeļeiropas uz pensionēšanās galamērķiem gar Vidusjūras krastu rada atšķirīgu sociāli lingvistisku kontekstu. Daudzi pensionētie migranti vismaz nedziļi neapņūst uzņēmējas valsts valodu. Tā vietā migranti un citi vietējie dalībnieki izmanto virkni valodu stratēģiju, lai apmierinātu savas komunikācijas vajadzības. Kādas ir šīs stratēģijas un kā vietējiem lēmumu pieņēmējiem būtu jāvirzās uz sarežģīto valodu, kas saistīta ar starptautisko migrāciju pensijā?

Ko mums saka pētījums?

Var noteikt divas normatīvās perspektīvas attiecībā uz mobilitāti un valodu daudzveidību Eiropā. Pirmkārt, valodu jautājumiem ir liela nozīme diskusijās par imigrantu integrāciju. Bieži tiek uzskatīts, ka imigrantiem ir svarīgi apgūt uzņēmējas valsts valodu, lai piekļūtu darba tirgum un piedalītos politiskajos procesos, kā arī kultūras apsvērumu dēļ, kas saistīti ar piederību un identitāti. No šāda viedokļa vēlamais rezultāts ir daudzvalodība individuālā līmenī, t. i., imigranti papildus dzimtajai valodai apņūst uzņemošās valsts valodu.

Otrkārt, pastāv gan Eiropas, gan valstu politika minoritāšu valodu tiesību jomā, kas dažkārt attiecas arī uz migrantiem. Šīs tiesības nozīmē, ka likumīgajiem iedzīvotājiem, kuru dzimtā valoda nav vairākuma valoda vai oficiālā valoda, noteiktos apstākļos vajadzētu būt iespējai lietot savu dzimto valodu. No šāda viedokļa vēlamais rezultāts ir daudzvalodība sabiedrības līmenī: uzņemošā sabiedrība sniedz informāciju ne tikai lielākajā daļā valodu, bet arī attiecīgajās minoritāšu valodās, un dažās situācijās ir pieejams mutiskais vai rakstiskais tulkojums.

Saskaroties ar mobilo pensionāru valodas vajadzībām, politikas veidotājiem ir jāpanāk līdzsvars starp šīm divām perspektīvām.

Ilustrācijas un pierādījumi

Pensionāru starptautiskās migrācijas gadījumā MIME pētījumā ir apzinātas vairākas valodu stratēģijas, ko izmanto mobilie pensionāri.

1) Daudzi pensionāri — vismaz tie, kas nāk no mazākām valodu kopienām — sākotnēji cenšas apgūt uzņēmējas valsts valodu. Vietējām iestādēm var būt nozīme, nodrošinot valodu kursus, kas pielāgoti

ārvalstu pensionāru vajadzībām, ja vien to nedara citi dalībnieki. Piemēram, pensionāri dod priekšroku komunikācijas prasmēm, nevis gramatiskai korekcijai, un tiešsaistes kursi var būt noderīgi galamērķos, kur daudzi sezonas migranti nevar apmeklēt regulārus kursus uz vietas.

Tomēr ar valodu izglītību nepietiek. Vecāka gadagājuma cilvēkiem bieži vien ir grūti apgūt jaunu valodu, un viņiem ir mazāk iespēju un stimulu nekā jauniešiem apgūt vietējo valodu. MIME pētījums liecina, ka pensionāri, kuri migrē “dzīvesveida” iemeslu dēļ, bieži vienmaz pārzina savas jaunās mītnes valsts valodas.

2) Tā vietā pensionēti migranti bieži var lietot savu dzimto valodu. MIME pētījumā ir noteikti četri veidi, kā to izdarīt. Pirmkārt, daudzos pensijas galamērķos ir izveidojušās ekspatriantu kopienas, kurās pensionētie migranti var dzīvot lielu daļu savas ikdienas dzīves savā dzimtajā valodā.

Otrkārt, pensionāri var izmantot mutiskās vai rakstiskās tulkošanas pakalpojumus, kas bieži vien ir viegli pieejami vietās, kur ir apmetušies daudzi ārvalstu pensionāri. Tomēr MIME pētījumā tika konstatēts, ka šos valodu pakalpojumus bieži sniedz draugi, paziņas vai tulki bez oficiālas kvalifikācijas. Jūtīgās situācijās tā var būt problēma. Treškārt, dažos kontekstos ir ziņots par savstarpēju izpratni (savstarpēja izpratne starp tuvu valodu lietotājiem). Ceturtkārt, migranti var uz laiku atgriezties savā (bijušajā) izcelsmes valstī, lai veiktu noteiktas darbības, piemēram, lai konsultētos ar savu ārstu. Šo stratēģiju var raksturot kā “rezultātu”.

3) Visbeidzot, angļu valoda pensijas galamērķos arvien vairāk tiek izmantota kā lingua franca, jo gan pensionāri, gan vietējie iedzīvotāji iegūst labākas angļu valodas zināšanas. Daudziem pensionētiem migrantiem tas atvieglo dzīvi, ja viņi spēj sazināties angļu valodā, nevis vietējā valodā. Taču angļu valodas pārsvars ir saistīts arī ar varas un statusa jautājumiem, kas var būt jutīgi attiecībā uz vietējo iedzīvotāju un ārvalstnieku mijiedarbību un tādējādi arī sociālo kohēziju. Turklāt šķiet, ka vietējās iestādes dažkārt pārāk daudz uzticas angļu valodai un uzskata, ka angļu valodā sniegtā informācija ir pieejama visiem ārvalstniekiem.

Tas tā nav, jo ne visi mobilie pensionāri saprot angļu valodu un pat tos, kuri parasti var labāk saprast, ja viņi saņem informāciju savā dzimtajā valodā. Angļu valoda bieži ir noderīga ikdienas saziņai un vispārējās

informācijas izplatīšanai, bet mutiskā vai rakstiskā tulkošana dzimtajā valodā ir nepieciešama, lai papildinātu noteiktas grupas un individuus, un īpaši jutīgās situācijās.

Politiskā ietekme

Pensionēti migranti izmanto plašu valodu stratēģiju klāstu, lai pārvaldītu ikdienas saziņu. Politikas veidotājiem ir jāatzīst un jāpielāgojas šai daudzveidībai, jāizvairās no “liela mēroga” risinājumiem un jābūt gataviem izmantot dažādas valodu pieejas atkarībā no situācijas. Tas var ietvert migrantiem draudzīgu valodu izglītību, sadarbību ar etniskajām apvienībām, labas kvalitātes valsts mutiskās un rakstiskās tulkošanas pakalpojumus un pārdomātu angļu valodas kā lingua franca izmantošanu. Ja uzņēmējas valsts iestādes spēj un vēlas sniegt mutiskās tulkošanas pakalpojumus jomās, kas nav tiesvedība, ja to prasa ES tiesību akti, prioritāte būtu jāpiešķir medicīniskajai aprūpei.

Atsauces un padziļināšana

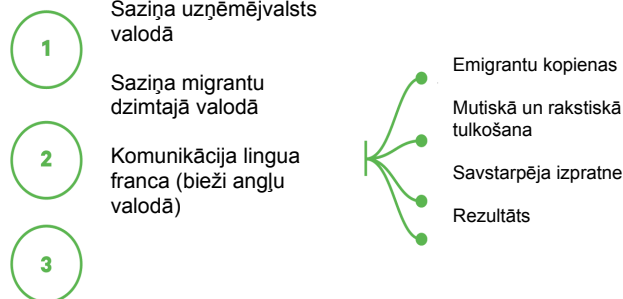
Casado-Díaz, M. A. (2006). Pensijā uz Spāniju: Ziemeļeiropas pilsoņu atšķirību analīze. Ētikas un

migrācijas pētījumu žurnāls, 32, 1321–1339.

O'Reilly, K. (2008). *Sarunas par Kostu*. Publicēja Lulu.com

Torkington, K., David, I., & Sardinha, J. (Eds.). (2015). *Labas dzīvespraktizēšana: Dzīvesveida migrācija praksēs*. Nūkāsla pie Tainas: Kembridžas stipendiāti.

VALODU STRATĒGIJAS PENSIONĀRU STARPTAUTISKAJĀ MIGRĀCIJĀ

61 Kā savstarpējo izpratni var izmantot profesionālajā kontekstā?

Machteld Meulleman, Alice Fiorentino, Reims Champagne-Ardenne universitāte

Viena no galvenajām problēmām, ar ko saskaras publiskās un privātās iestādes Eiropā, ir tas, kā pārvaldīt dažādus daudzvalodu saziņas kontekstus, tostarp darbu. Pētījumi valodu ekonomikā liecina, ka augsts angļu valodas līmenis ne vienmēr ir pietiekams un ka prasmes citās svešvalodās var tikt plaši atalgotas, jo tās sniedz papildu konkurences priekšrocības (piemēram, Grin, Sfredo un Vaillancourt 2010). Alternatīvi risinājumi uzņēmumiem, kas darbojas daudzvalodu kontekstā, ietver tādu personu pieņemšanu darbā, kurām ir dzimtā valoda, profesionālu tulku un tulkotāju izmantošana un valodu apmācības nodrošināšana uzņēmumā. Līdztekus šīm labi zināmajām stratēģijām savstarpējas izpratnes potenciāls joprojām lielā mērā netiek izmantots mutiskā vai rakstiskā veidā.

Ko mums saka pētījums?

Profesionālajā kontekstā mutiska sapratne tika novērota klātienē sanāksmēs, gan starp tuviem sadarbības partneriem (Ribbert & ten Thije 2007), gan neoficiālām sanāksmēm (Klaveren & De Vries 2012). Attiecībā uz šo starpniecības metodi ir pieprasītas vairākas priekšrocības, jo īpašais saistībā ar komandas darbu. Kreiz, kad kolēģi runā (vai viņiem ir pietiekamas zināšanas) par saistītajām valodām (t. i., salīdzinoši tuvuvienam otram), šīs kopīgās valodu prasmes var izmantot, lai ietaupītu laiku, izvairītos no garīga noguruma un izplatītu savstarpēju kultūras izpratni.

Profesionālajā kontekstā, kas ietver svešvalodās rakstītus dokumentus, savstarpēja izpratne ir diezgan izplatīta, jo īpaši, ja to apvieno ar vārdnīcu vai tulkošanas rīku izmantošanu. Rakstiskas uzņēmīgas prasmes ir ļoti rentablas divu galveno iemeslu dēļ.

Pirmkārt, tie piedāvā maksimālu elastību, jo ar nelielu apmācību ir pilnīgi iespējams ne tikai panākt augstas kvalitātes izpratni par saistītajām valodām, bet arī iegūt informāciju no dokumentiem, kas rakstīti mazāk saistītās valodās, bet arī no kontaktvalodām (Kastagne 2007). Otrkārt, tie nerada nekādas tiešas izmaksas un var samazināt vajadzību pēc mutiskās un rakstiskās tulkošanas pakalpojumiem. Eiropas iestāžu un dalībvalstu iekšējās saziņas simulācija liek domāt, ka Eiropas Parlamenta deputātu un Eiropas ierēdņu savstarpējas izpratnes ieviešana kā alternatīva modelim, kura pamatā ir tikai mutiskā un rakstiskā tulkošana

starp visām ES oficiālajām valodām, ievērojami samazinātu tulkošanas pāru skaitu, ietaupot dalībvalstīm vairākus miljonus euro (2008. gadā) un vienlaikus veicinot daudzvalodu praksi.

Ilustrācijas un pierādījumi

Lai izpētītu savstarpējo izpratni profesionālajās aprindās, mēs veicām pētījumu, kurā piedalījās 10 bijušie Reims Champagne-Ardenne universitātes absolventi, kuri divus gadus bija apguvuši uztveres prasmes vismaz trijās romāniskas valodās (itāļu, spāņu, portugāļu) un trīs ģermāņu valodās (vācu, angļu un holandiešu). Deviņi no desmit dalībniekiem ziņoja, izmantojot rakstisko savstarpējo izpratni visbiežāk apvienojumā ar vārdnīcas izmantošanu. Tomēr tikai daži dalībnieki ziņoja, ka savassavstarpējās izpratnes prasmes mutiskajos dokumentos izmanto tikai privātā kontekstā.

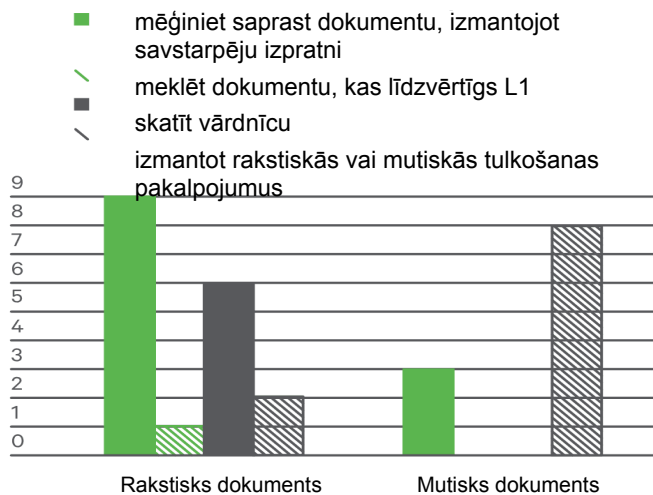
Tādējādi pat profesionāļi, kas apmācīti daudzvalodības jomā, šīs prasmes parasti neizmanto mutiskā kontekstā.

Tas liecina, ka profesionāla mutiskās sapratnes izmantošana vēl netiek uzskatīta par reālu alternatīvu tādām stratēģijām kā lingua franca. Viens no iespējamiem risinājumiem varētu būt mudināt profesionāļus skaidri vienoties par mediācijas stratēģijām, ko viņi var izmantot, piemēram, īsi apspriežot attiecīgo valodu repertuāru, kad viņi sāk strādāt kopā.

Politiskā ietekme

Ņemot vērā iepriekš minēto, politikas veidotāji varētu apsvērt šādus pasākumus.

1. Mudināt profesionālās organizācijas un palīdzēt tām īstenot izmēģinājuma projektus, kas veicina savstarpējas izpratnes izmantošanu gan rakstisku dokumentu apstrādei, gan tiešai mijiedarbībai komandās.
2. Profesionālajām organizācijām būtu jānodrošina individuāla apmācība interaktīvās saskarsmes prasmēs darbiniekiem, kas iesaistīti daudzvalodu komandās, un rakstiskas uztveršanas prasmes darbiniekiem, kuri bieži saskaras ar dokumentiem, kas sagatavoti savstarpēji saprotamās vai jau daļēji zināmās valodās.
3. Iekļaut apmācību par savstarpējas izpratnes prasmēm darba profiliem ar daudzvalodu unstarpkultūru ievirzi.

ATBILDĒTĀJU ATBILDES UZ JAUTĀJUMU: "ŅEMOT VĒRĀ SVEŠVALODAS DOKUMENTU, KĀDU STRATĒĢIJU JŪS IZMANTOJAT?"

Atsauces un padziļināšana

- Castagne, E. (Ed.) (2007). *Savstarpējas izpratnes jautājumi*. Coll. ICE 2, Reims: EPURE.
- Grin, F. (2008). Savstarpēja izpratne, efektivitāte un taisnīgums. V. Conti & F. Grin (Eds.) *līdz savstarpējai izpratnei* (79.-109. lpp.). Ženēva: Georgs.
- Grin, F., Sfreddo, C. & Vaillancourt, F. (2010). *Daudzvalodīgas darba vietas ekonomika*. Ņujorka: Routledge.
- Klaveren, S. & De Vries, J. (2012). *Savstarpējās izpratnes prakse un iespējas. Pētījums par savstarpējas izpratnes efektivitāti attiecībā uz Eiropas Komisijas Tulkošanas ģenerāldirektorāta darbplūsmu*. Utrehtas Universitāte.
- Ribbert, A. & desmit Thije, J. D. (2007). Uztveriet daudzvalodību holandiešu un vācu starpkultūru komandas sadarbībā. J. D. ten Thije & L. Zeevaert (Eds.), *uztveroša daudzvalodība: lingvistiskās analīzes, valodu politika un didaktiskās koncepcijas* (73.–101. lpp.). Amsterdamā: Džons Bendžamins.

62 Kādi ir labākie veidi, kā strādāt ar mašintulkošanu?

Anthony Pym, Universitat Rovira i Virgili

Tas ir viegli saņemt bezmaksas tiešsaistes tulkojumu, būt šokēts par kļūdām, un paziņot, ka sistēmas ir bezjēdzīgi, un cilvēki vienmēr tulkot labāk. Bet, kad tiešsaistes mašintulkošanas pakalpojumi piesaista vairāk nekā 500 miljonus lietotāju un ir pieejami vairāk nekā 100 valodās (Turovsky 2016), ir skaidrs, ka cilvēki tos uzskata par noderīgiem, jo īpaši intensīvas mobilitātes situācijās. Izaicinājums ir precīzi zināt, kāda mašintulkošana ir pareiza, un kad to izmantot.

Ko mums saka pētījums?

Tā kā mašintulkošana tiek izmantota daudzās dažādās jomās, pētnieki spēj izvēlēties jomas, kas vislabāk atbilst rezultātiem, kurus viņi vēlas sasniegt. Izstrādātāju un viņu uzņēmumu veiktais pētījums tādējādimēdz pārvērtēt vispārējo sniegumu, tāpat kā tradicionālo tulkotāju pretestības meklējumi nedaudz pārvērtē sliktu sniegumu. Mūsu aptauja par to, kā mašintulkošana faktiski tiek izmantota sabiedriskajos pakalpojumos, identificē vairākus ļoti atšķirīgus scenārijus.

Mašintulkošana slēgtās zonās: laigan ierobežots skaits lietu ir saistītas ierobežotā skaitā, piemēram, mašīnu rokasgrāmatās vai konkrētos datoru produktos, mašintulkošanas neapstrādātā kvalitāte var būt ļoti augsta, pat ja augsta riska saziņas gadījumā rezultāti ir jāpārbauda (“post-edited”). Ja šādi tiek izmantoti iekšējie mašintulkošanas dzinēji, tie darbojas kā lielas tulkošanas atmiņas.

Mašintulkošana zema riska saziņai: visās situācijās, kad kļūdu izmaksas ir minimālas un lietotājiem tās ir saprotamas, parasti pēc lietotāja iniciatīvas nodrošina mašintulkošanu valodās, kuras citādi nesaņemtu tulkojumus.

Tas var notikt, piemēram, pašvaldību tīmekļa vietnēs, kur lietotājam ir jānoklikšķina uz attiecīgās valodas un jāinformē, ka tulkojums var būt nepareizs. Tas pats princips attiecas uz situācijām, kad dialoga atsauksme ļauj mutiski pārbaudīt tulkojumus, piemēram, konsultācijās ar mediķiem. Šādās situācijās mašintulkošana parasti ir viens no risinājumiem, ko izmanto mobilie cilvēki.

Pēc rediģēšanas atklātās vai augsta riska jomās: tā kā iepriekš minētie kritēriji nav piemērojami, cilvēkam ir jālabo mašintulkojumi (“post-redited”), iespējams, vairākos veidos. Daudzās jomās, post — rediting mašintulkošanas rada tulkojumus, kas ir līdzīgas kvalitātes, ka pilnībā cilvēku tulkojumi ar zināmu laika ietaupījumu.

Netranslatori kā pēcizdevēji: daudzāstehnikās jomās,

lauka eksperti, kuri nezina sākuma valodu var veiksmīgi post-rediģēt mašintulkošanas produkciju. Viņi var būt ieinteresēti brīvprātīgie, kā tas ir “līdzdalīgāiepirkuma” gadījumā. Pēc tam viņu darbu var pārbaudīt profesionāli tulkotāji atkarībā no nepieciešamās kvalitātes.

Pirms rediģēšanas, ja ir vajadzīgas vairākas mērķvalodas: galvenā alternatīva post-rediģēšanai ir “pre-edition”, kur sākuma teksts ir rakstīts vienkāršotā un kontrolētā valodā, pirms to darbina mašintulkošanas sistēma. Kvalitāte var būt ļoti augsta, un efektivitātes pieaugums palielinās ar katru papildu mērķa valodu. Parasti, ja jūs tulkojat vairāk nekā piecās mērķa valodās, tad iepriekšēja rediģēšana būs labāka nekā pēc rediģēšanas.

Ilustrācijas un pierādījumi

Ir daudz veidu, kā integrēt mašintulkošanu darbplūsmās. Maksimizēšanas modelis ir pievienota diagramma Carson-Berndsen et al. (2009). Teksts tiek ievadīts augšējā kreisajā pusē, kur tulkojamie elementi tiek iegūti un tiek automātiski segmentēti (parasti teikumos) apstrādei tradicionālās sistēmās. Pēc tam segmentos tiek ieviesta mašintulkošanas sistēma, kas nodrošina versiju, kuru var pārskatīt brīvprātīgie speciālisti vai mērķvalodu eksperti attiecīgajā jomā. Pēc tam profesionāli tulkotāji pārskata rezultātu, pēc tam veic stilistisku pārskatīšanu un mērķvalodas pārskatīšanu. Pēc tam tulkojamie elementi tiek ievadīti oriģinālā formātā (“rekonstruēšana”), ar jebkuru grafisko materiālu, un tulkojums ir gatavs piegādei. Acīmredzot nav nepieciešams veikt visus šos pasākumus visos projektos, bet visuvar ņemt vērā atbilstoši vajadzībām. Un nav nepieciešams ievērot šo īpašo kārtību: Piemēram, Temizöz (2013) konstatēja, ka kvalitāte bija augstāka, kad inženieri mērķvalodā pārskatīja tulkotāju publikāciju nekā citā virzienā. Svarīgi ir tas, ka neviens profesionālajā jomā nepiedāvā neapstrādātu mašintulkojumu kā galaproduktu.

Politiskā ietekme

Mašintulkošanā iesaistītajiem politikas veidotājiem būtu jāņem vērā šādas pamatnostādnes:

► mašintulkošanu var integrēt darbplūsmās, kas ietver pēcrediģēšanu un/vai pirmsrediģēšanu;

► Neapstrādāts mašintulkojums būtu jāiesniedz tikai zema riska situācijās, kad lietotājs uzņemas iniciatīvu, ir saprotami ierobežojumi un valoda netiek tulkota citādi. Tāpēc bruto mašintulkošana pati par sevi nevar atbilst prasībām, kuru pamatā ir valodas tiesības;

► Tulkotāju apmācībā būtu jāiekļaujpost -redīgēšana uniepriekšēja redīgēšana, un būtu jānodarbina profesionāļi ar šīm prasmēm.

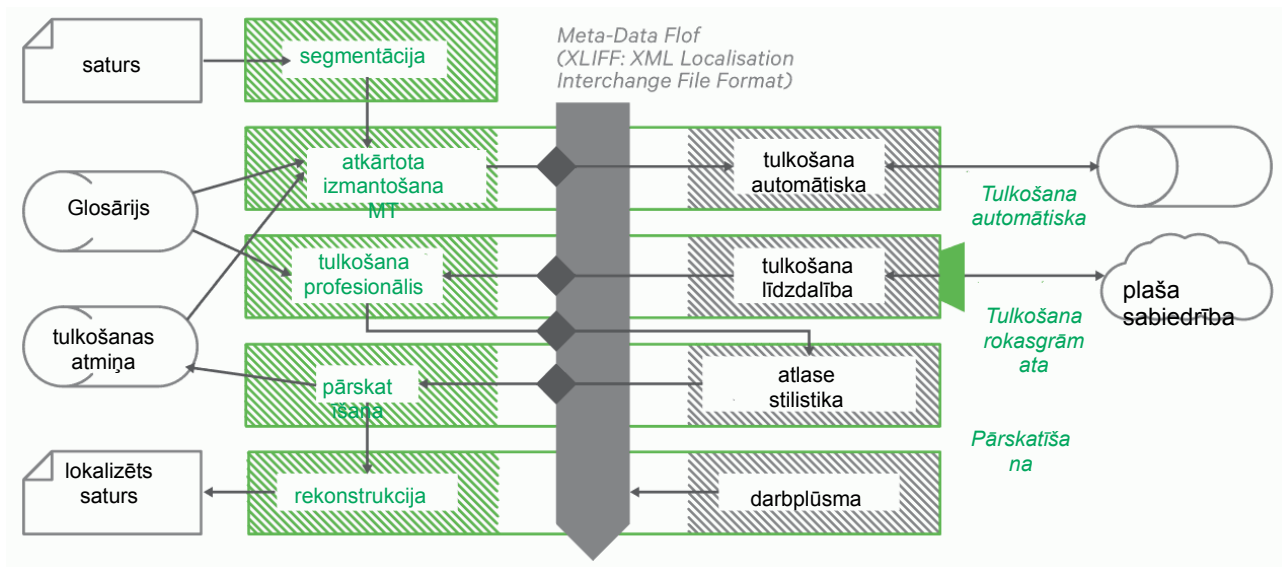
Atsauces un padziļināšana

Carson-Berndsen, J., Somers, H., Way, A., & Vogel, C. (2009). Integrēta valodu tehnoloģija kā daļa no nākamās paaudzes lokalizācijas. *Lokalizācijas fokuss: Starptautiskais lokalizācijas žurnāls*, 8, 53–

66.

Temizöz, Özlem (2013). *Postiting mašina-tulkošanas izeja un tās pārskatīšana*. Doktora disertācija. Universitat Rovira i Virgili. tdx.cat/handle/10803/128204

Turovskis, B. (2016). *Desmit gadi Google tulkot. goo.gl/TjnUWk*. Skatīts 2017. gada maijā.

63 Kam vajadzētu strādāt par tulku vai tulkotāju?

Nike K. Pokorn, Jaka Čibej, Univerza v Ljubljani

Nesen ieradušies migranti, divvaloduģimenes locekļi, speciālisti citās jomās (piemēram, medmāsas) un divvalodu darbinieki (piemēram, apkopēji veselības aprūpes iestādēs) bieži vien strādā par kultūras mākļiem ļoti jutīgos kontekstos, kas saistīti ar veselības aprūpi, juridiskajiem dienestiem, policiju un skolu, un šo uzdevumu veikšanai apmācība ir neliela vai nav vispār. Šos improvizētos tulkus un tulkotājus regulāri nodarbina valsts un citas ieinteresētās personas dažādās ES dalībvalstīs. Vai mums ir jāapmāca tulkotāji un tulki, vai arī mēs varam izmantot bilingvālus un neapmācītus speciālistus šiem komunikācijas mērķiem?

Ko mums saka pētījums?

Vairākos pētījumos analizētas situācijas, kad mutisko tulkošanu veica profesionāļi, kuri nebija apmācīti par tulkiem. Tieliecina, ka profesionāļi bieži nosūta kļūdainu informāciju, kas noved pie sliktas komunikācijas. Piemēram, Elderkin-Thompson et al. (2001) analizēja 21 spāņu valodā runājošu pacientu, kas sazinājās ar savu ārstu ar medmāsu tulku palīdzību. Viņi konstatēja, ka aptuveni puse no sanāksmēm izraisīja nopietnas komunikācijas kļūdas, apdraudot ārsta izpratni par simptomiem un apdraudot pacienta bažu ticamību. Tāpat Berg-Seligson (2011. g.) aizdomās turēto personu nopratināšanas laikā pētīja policijas darbiniekus, kas darbojās kā tulki, un konstatēja, ka viņu mediācija noveda pie nepareizas informācijas nodošanas, kas noveda pie nopietnām komunikācijas kļūdām.

Citi pētījumi liecina, ka pastāv būtiski riski, kas saistīti ar improvizētutulku un tulkotāju izmantošanu, tostarp pārcelšanas neprecizitāte(omisijas un papildinājumi) un objektivitātesun konfidencialitātes trūkums.

Improvizēti tulki bieži sniedz savus viedokļus, apstrīd paziņojumus, ko sniegusi persona, kas interpretē paziņojumu, sniedz norādes vai atbild uz jautājumiem tās personas vārdā, kuru viņi interpretē, un bieži vien veicītos uzdevumus ārpus interpretācijas sarunas (Cambridge 1999, Flores et al. 2003, Martínez-Gómez 2014; Lesch un Saulse 2014).

Ilustrācijas un pierādījumi

Improvizēti tulki un tulkotāji var arī radīt ievērojamu neuzticēšanos komunikācijā. MIME apsekojums par patvēruma meklētājiem Slovēnijā 2016. gadā parādīja, ka migranti, kuriem saziņai ar iestādēm ir jāizmanto

tulki, zina, ka tulkotajā paziņojumā bieži tiek izmantoti neapmācīti tulki un ka šī apmācības trūkuma dēļ saziņa ir vāja. 33 gadus vecs cilvēks no Irānas teica:

Oficiālie tulkotāji un tulki, kas tulko dokumentus, jā, ir kvalificēti. Bet pārējie, kas ir tikai tulki... Daži no viņiem, viņi nepētīja, lielākā daļa no viņiem, viņi nepētīja šajā jomā, tāpēc viņi... Jo viņi zina valodu, viņi nāk uz darbu. [...] dažreiz ir bijis pārpratum starp cilvēkiem, vai nepareizs tulkojums starp cilvēkiem.

Šis mazkvalificētais darbaspēks tad noved pie vilšanās, kā 22 gadus vecs afgāņu vīrietis teica:

ES esmu bieži pamanījis, kailielākā daļatulkotāju nespēj saprast, ko jūs vēlaties saprast...vai nu viņi nespēj saprast, vai nu viņi nespēj, vai nu viņi nespēj, es nezīnu...vai varbūt jūs nevarat izskaidrot to, kā jums patīk, jūs zināt. Un šādā veidā informācija tiek zaudēta ceļā uz trešo personu.

Pētījumi liecina, ka neapmācītu bilingvālu cilvēku izmantošanavarizraisīt komunikācijas traucējumus un palielināt vilšanos dalībnieku vidū.

Politiskā ietekme

Lai izvairītos no neveiksmīgas saziņas, ko rada neapmācīti tulki un/vai tulkotāji mutiskā vai rakstiskā tulkošanā, politikas veidotājiem būtu jāapsver šādi aspekti:

1. subsidēt profesionāļu apmācību, liekot uzsvāru uz mutiskās un rakstiskās tulkošanas prasmju apguvi;
2. nodrošināt apmācībūdīvvalodu skolotājiem, uzsvērot tematisko prasmju apguvi (t. i., zināšanas attiecīgajā jomā), mutiskās un rakstiskās tulkošanas prasmes un profesionālo ētiku;
3. attīstīt pieejamas apmācības iespējas, lai migranti varētu piekļūtkopienas tulka untulkotāja profesijai.

Atsauces un padziļināšana

Berk-Seligson, S. (2011). Sarunas un komunikatīvā izmitināšana divvalodu fonu jautājumos: kritiska sociolingvistiskās mijiedarbības perspektīva. *Starptautiskais valodas socioloģijas žurnāls*, 207,

- 29–58.
- Kembridža, J. (1999). Informācijas zaudēšana bilingvālajās medicīnas intervijās, izmantojot neapmācītu tulku. *Tulkotājs*, 5, 201–219.
- Elderkin-Thompson, V., Silver R. C., & Waitzkin, H. (2001). Ja medmāsas dubultojas kā tulki: Pētījums par spēņu valodā runājošiem pacientiem ASV primārās aprūpes vidē. *Sociālās zinātnes un medicīna*, 52, 1343–1358.
- Flores, G. et al. (2003). Kļūdas medicīniskajā interpretācijā un to iespējamās klīniskās sekas pediatrijā. *Pediatrija*, 111, 6–14.
- Lesch, H. M. & Saulse, B. (2014). Mutiskās tulkošanas pakalpojumu pārskatīšana veselības aprūpes nozarē: aprakstošs pārskats. *Outlook*, 22, 332–348.
- Martínez-Gómez, A. (2014). Noziedznieki interpretē noziedzniekus: laužot vai veidojot normas? *Specializētās tulkošanas žurnāls*, 22, 147–193.
- Weisskirch, R. S. (Ed.) (2017). *Valodu brokeri imigrantu ģimenēs: Teorijas un konteksts*. Londona: Routledge.

64 Kā un kad būtu jāsniedz rakstiskās un mutiskās tulkošanas pakalpojumi nesen ieceļojušiem migrantiem?

Nike K. Pokorn, Jaka Čibej, Univerza v Ljubljani

Nesenās migrācijas plūsmas ir apgrūtinājušas rakstiskās vai mutiskās tulkošanas atbalsta sniegšanu pilsoniskās, sociālās, ekonomiskās un politiskās darbības kontekstā. Šie pakalpojumi plašsaziņas līdzekļos bieži vien ir uzskatāmi par būtisku un nevajadzīgu publisko līdzekļu aizplūšanu. Dažādās valodu politikas jomās ir precizēts, kad jānodrošina rakstiskā un mutiskā tulkošana. Eiropas Savienībā patvēruma procedūrās tās ir garantētas ar Direktīvu 2013/32/ES un kriminālprocesos — ar Direktīvu 2010/64/ES. Tomēr nav ES tiesību aktu, kas garantētu plašsaziņas līdzekļu piekļuvi valsts iestādēm (skolām, universitātēm, kopienu centriem u. c.), cilvēku un sociālajiem pakalpojumiem (bēgļu centriem, pašpalīdzības centriem), veselības aprūpes iestādēm, reliģiskām organizācijām vai neatliekamās palīdzības dienestiem.

Kādi ir apstākļi, kādos atbalsts rakstiskajai un mutiskajai tulkošanai ir izšķirošs un būtu jāsniedz valstij, un par kādām izmaksām?

Ko mums saka pētījums?

Vairāki pētījumi par neapmācītutulku izmantošanu tiesās ir parādījuši, ka kvalitatīva mutiskā tulkošana ir būtiska, lai nodrošinātu taisnīgu tiesas procesu (Hertog 2015). Citi pētījumi liecina, cik svarīgs veselības aprūpes organizācijās ir augstas kvalitātes mutiskās un rakstiskās tulkošanas atbalsts.

Veselības aprūpes kontekstā atbilstoša valodas atbalsta trūkums var novest pie nepietiekamas diagnozes vai sliktas diagnozes, aizkavētas vai nepareizas ārstēšanas, pārāk biežas tikšanās pie ārsta, pagarināta uzturēšanās slimnīcā un atkārtotas pārbaudes. Lindholm et al. (2012) analizēja 3071 pacientu lietas Amerikas Savienoto Valstu slimnīcā no 2004. līdz 2007. gadam.

Stacionārās uzturēšanās ilgums pacientiem ar ierobežotām angļu valodas zināšanām bija ievērojami īsāks, kad tika izmantoti profesionāli tulki uzņemšanas laikā vai gan uzņemšanas, gan izbraukšanas brīdī. Pacientiem bez profesionālas mutiskās tulkošanas vidējais uzturēšanās ilgums bija no 0,75 līdz 1,47 dienām ilgāk nekā pacientiem, kuriem bija tulks gan uzņemšanas, gan izbraukšanas brīdī. Turklāt pacientiem, kas saņēma mutiskās tulkošanas pakalpojumus uzņemšanas un/vai izbraukšanas brīdī, bija mazāka iespējamība, ka viņi tiks uzņemti atpakaļ

pēc 30 dienām. Ietaupījumi ir diezgan skaidri, ņemot vērā, ka vidējās izmaksas dienā hospitalizācijas Amerikas Savienotajās Valstīs 2013 svārstījās no \$ 1,791 (peļņas slimnīcas) līdz \$ 2,289 (bezpeļņas slimnīcas), bet vidējā alga tulkotāju vai tulku ASV slimnīcā bija \$22,90 stundā. Tas nozīmē, ka tulkam kopā ar pacientu jāpavada aptuveni 80 stundas, pirms mutiskās tulkošanas izmaksas pārsniedz slimnīcā ietaupītā laika izmaksas.

Nespēja nodrošināt kvalitatīvu mutisko un rakstisko palīdzību veselības aprūpes jomā arī var izraisīt sūdzības un strīdus. Quan un Lynch (2010) ziņo, ka četrās Amerikas Savienotajās Valstīs laikā no 2005. līdz 2009. gadam bija 35 prasības par zaudējumiem vai norēķiniem par kopējo summu USD 2,289,000 un juridiskās izmaksas \$ 793,800 apmērā, jo veselības aprūpes iestādēs trūkst atbilstošu valodas pakalpojumu.

Ilustrācijas un pierādījumi

Ljubļanas Universitātes veiktajā pētījumā intervēja 38 patvēruma meklētājus un īpaši uzsvēra tulkotāju un tulku izmantošanu (skatīt Pokorn & Čibej 2017).

Rezultāti liecina, ka pat tad, ja migranti ir spējuši apgūt uzņemošo valodu, viņiem bieži vien trūkst prasmju, lai sadarbotos specializētās situācijās, piemēram, intervijās patvēruma procedūrām un tikšanās ar juristiem un ārstiem, par ko liecina 26 gadus vecs intervētājs no Irānas, kurš laiku pa laikam interpretē veselības aprūpi:

Jā, ārpus ārsta vai pie ārsta. No f Arsilīdz angļu valodai. Bet es nesaprotu daudz vārdu ārstam, ķermenim, bet es mācos ļoti skaļi.

Līdzīgu jautājumu izvirzīja 22 gadus veca afgāņu persona, kas intervijas laikā bija Slovēnijā piecus gadus:

Sākumā esizmantoju galvenokārt tulkotājus un tulkus, kad nezināju slovēņu valodu. Man tie galvenokārt bija nepieciešami oficiālām attiecībām, piemēram, intervijām vai citiem pienākumiem, vai slimnīcā, kad es runāju ar ārstu, man vienmēr bija vajadzīgs kāds, kurš varētu izskaidrot, ko es domāju.

Tāpēc tulkošanai un mutiskajai tulkošanai ir svarīga nozīme iekļaušanas procesa sākumā, un tā sniedz atbalstu dažās visneaizsargātākajās situācijās, ar kurām saskaras migranti.

Politiskā ietekme

Nēmot vērā šos konstatējumus, sabiedrisko pakalpojumu mutiskā un rakstiskā tulkošana būtu jāfinansē valstij un jānodrošina migrantiem, kas nesen ieradušies augsta riska situācijās, jo īpaši juridiskajās, policijas un veselības aprūpes struktūrās. Šāds atbalsts palīdzētu paātrināt iekļaušanas procesu, vienlaikus samazinot izmaksas, jo īpaši veselības aprūpes jomā.

Atsauces un padziļināšana

Ertl, A. & Pöllabauer (2010. gads). Tulku apmācība (medicīnas) — labas prakses atslēga. Medint: Kopīga Eiropas apmācības perspektīva. *Specializētās tulkošanas žurnāls* 14, 145–164.

Hertog, E. (2015). Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2010/64/ES par tiesībām uz mutisko un rakstisko tulkojumu kriminālprocesā: transponēšanas stratēģijas attiecībā uz mutisko un rakstisko tulkošanu kriminālprocesā. *Monti*, 7, 73–100.

Lindholm, M., Hargraves J.L., Ferguson W. J., & Reed, G. (2012). Profesionāla mutiskā tulkošana un stacionārais uzturēšanās ilgums un atpakaļuzņemšanas līmenis. *Vispārējās iekšējās medicīnas žurnāls*, 27, 1294–99.

Pokorn, N. K. & J. Čibej (2017). Mutiskā tulkošana un lingvistiskā iekļaušana — draugi vai ienaidnieki? Lauka pētījuma rezultāti. *Tulkotājs*. (Tiešsaistes publ.: 2017. gada 24. novembris). doi.org/10.1080/13556509.2017.1396406

Quan, K. & Lynch J. (2010). *Augstas izmaksas valodas barjeras medicīnas Malpractice*. Kalifornijas Universitāte: Sabiedrības veselības skola, Nacionālā veselības tiesību programma. www.healthlaw.org/publications/the-high-costs-of-language-barriers-in-medical-malpractice#.Vj78naR-QhY

Īpašas tēmas

- 65 Kā piemērot iekļaušanas jēdzienu mobilajiem pensionāriem? 168
- 66 Vai daudzvalodu cilvēki ir radošāki? 170
- 67 Kā daudzvalodības aizsardzība darbojas ES patērētāju aizsardzības tiesību aktos? 172
- 68 Kā mēs varam novērst etnisko šķelšanos manipulāciju ģeopolitiskiem mērķiem? 174
- 69 Vai vienvalodība pasaules tirdzniecībā ietekmē finanšu mācīšanu un praksi? 176
- 70 Vai romu pieeja valodu apguvei ietver noderīgas valodas mācīšanas politikas nodarbības? 178
- 71 Ko var darīt, lai palīdzētu mobilajiem pensionāriem, kuriem nepieciešama institucionālā aprūpe? 180
- 72 Kā veicināt daudzvalodību Eiropas patērētāju tiesību aktos? 182

65 Kā piemērot iekļaušanas koncepciju mobilajiem pensionāriem?

Per Gustafson, Ann Elisabeth Laksfoss, Cardozo, Uppsalauniversitet

MIME sistēma, kā arī pašreizējās politiskās un zinātniskās diskusijas par imigrantu integrācijurisina jautājumu par iekļaušanu uzņemošajā sabiedrībā. Tomēr attiecībā uz starptautisko pensionēšanu (MIR = MRI) iekļaušana bieži notiek ekspatriantukopienās, ko nosaka kopēja tautība un valoda, nevis uzņēmējvalsts sabiedrībā. Daudzi pensionētie migranti nepārzina uzņēmējas valsts valodu. Kā vietējiem politikas veidotājiem būtu jāpievēršas konkrētajai mobilitātes un iekļaušanas konstelācijai, ko pārstāv salīdzinoši privilīģēti vecāka gadagājuma migranti Eiropas iekšienē?

Ko mums saka pētījums?

“Starptautiskāpensionēšanāmigrācija” attiecas uz pensionāriem no Rietumu pasaules, kuri pastāvīgi vai uz laiku pārceļas uz jaunu valsti, meklējot labāku dzīves kvalitāti. Faktori, kas saistīti ar klimatu, veselību un citu dzīvesveidu, bieži vien ir svarīgi faktori migrantiem, kā arī ekonomiskie faktori.

Starptautiskā pensionēšanās migrācija atšķiras no citiem migrācijas veidiem, sarežģītot sociālo, kultūras un lingvistisko iekļaušanu uzņemošajās sabiedrībās. Ir grūti apgūt jaunu valodu vecumā, un cilvēkiem, kas migrē pēc aiziešanas pensijā, ir mazākie spējūnekā migrējošiem darba ņēmējiem satikt vietējos iedzīvotājus. Mobilie pensionāri bieži vien migrē sezonāli starp savām vecajām un jaunajām valstīm, un tāpēc daļu no gada viņi neatrodas jaunajā dzīvesvietā. Turklāt daudzi pensionētie migranti dzīvo apakšrajonos, kas būvēti un pārdoti tieši ārvalstu pircējiem. Visi šie faktori ir šķēršļi valodu apguvei un sociālajai iekļaušanai.

Pensionāru zemais iekļaušanas līmenis uzņemošajās sabiedrībās atspoguļo arī īpašās sociāli lingvistiskās ainavas, kas attīstījušās svarīgos IRgalamērķos. Tās raksturo lielas ekspatriantu kopienas (etniskie klubi, baznīcas, uzņēmumi un sociālie tīkli), plaši izplatīta angļu valodas kā lingua franca izmantošana un pārklāšanās starp MIR un tūrismu. Šīs valodu ainavas ļauj daudziem mobilajiem pensionāriem sasniegt labu dzīves kvalitāti un augstu iekļautības pakāpi ekspatriantos, neapgūstot uzņēmējas valsts valodu.

Tomēr zinātniskajā literatūrā ir paustas bažas, ka

iekļaušana etniskajos anklāvos, nevis lielākajā daļā sabiedrības, var apdraudēt vispārējo sociālo kohēziju. Ir arī piemēri vietējām bažām un neapmierinātībai MIR galamērķos par migrantu pensionāru integrācijas neveiksmi. Tomēr šīs kategorijas migrantiem parasti nav ziņots par nopietnām ksenofobiskām vai pret imigrantiem vērstām jūtām.

Ilustrācijas un pierādījumi

MIME projekta ietvaros veiktie pētījumi liecina par vairākiem veidiem, kā uzņēmējas valsts iestādes var mēģināt veicināt pensionēto migrantu iekļaušanu. Tasvar veicināt saskarsmi, mijiedarbību un apmaiņu starp pensionētiem migrantiem un pirmiedzīvotājiem. Viņivar atbalstīt un sadarboties ar vietējām ekspatriācijas organizācijām, organizēt kopīgus festivālus un svinības, kā arī uzsākt dažādas sociālas un izglītojošas sanāksmes.

Tās var organizēt apmaiņu starp ārvalstu pensionāriem, kuri vēlas praktizēt uzņēmējas valsts valodu, un vietējiem iedzīvotājiem, kuri vēlas uzlabot savu angļu valodu (vai citas svešvalodas), piemēram, uzaicinot pensionētos migrantus uz vietējām skolām. Vispārīgāk runājot, vietējās pašvaldības var padarīt ārvalstu iedzīvotājiem pieejamu informāciju par kultūras un citiem pasākumiem viņu dzimtajā valodā, lai viņi justos gaidīti. Etniskie klubi, apvienības un baznīcas var būt noderīgi partneri attiecīgās informācijas sadarbībā un izplatīšanā.

Mājokļu attīstība nozīmīgos MIR piekrastes galamērķos nepārprotami ir kaitējusi iekļaušanai. Daudzi mājokļi, kas būvēti ārvalstu iedzīvotājiem, atrodas ārpus pilsētas centriem, dažkārt ar nelielu piekļuvi sabiedriskajam transportam. Šie apgabali ir lieli ekspatriantu anklāvi, kasizolēti no apdzīvotām vietām ar vietējiem iedzīvotājiem. Labāka pilsētplānošana var kontrolēt iedzīvotāju etnisko segregāciju un veicināt pirmiedzīvotāju un migrantu mijiedarbību.

Tomēr MIME projekta ietvaros veiktie pētījumi liecina, ka pilnīga iekļaušana uzņemošajā sabiedrībā patiešām nav risinājums konkrētajā sociālajā un lingvistiskajā vidē, kas pašlaik raksturo svarīgus Eiropas MIR galamērķus. Tā vietā iekļaušana notiek galvenokārt ekspatriantu kopienās. Tajā pašā laikā migrācija Eiropas iekšienē daudziem mobilajiem pensionāriem nodrošina labāku dzīves kvalitāti. Ja šie pensionāri atbilstu lielākām valodu adaptācijas prasībām, viņiem, iespējams, būtu mazāka iespēja migrēt. Turklāt, daļēji

tāpēc, kapensionāri ir saistīti ar tūrismu un relatīvu privilēģiju, pensionāru migrācija parasti nerada nopietnu naidīgumu, protestus vai citas ksenofobiskas reakcijas uzņemošajās sabiedrībās.

Politiskā ietekme

Uzņēmējvalsts sabiedrība var veicināt vietējo starpkultūru saskarsmi un veikt pasākumus, lai apkarotu iedzīvotāju segregāciju nolūkā uzlabot integrāciju. Tomēr pensionēto migrantu iekļaušana, vismaz MIR galvenajos galamērķos, lielā mērā būs emigrējušās kopienās, pamatojoties uz nacionālo izcelsmi un kopīgu valodu. MIME pētījuma rezultāti liecina, ka vietējiem lēmumu pieņēmējiem nevajadzētu gaidīt vai pieprasīt pensionēto migrantu plašu valodu integrāciju, bet gan izstrādāt institucionālas un lingvistiskas pieejas, lai pārvaldītu pašreizējo situāciju.

Atsauces un padziļināšana

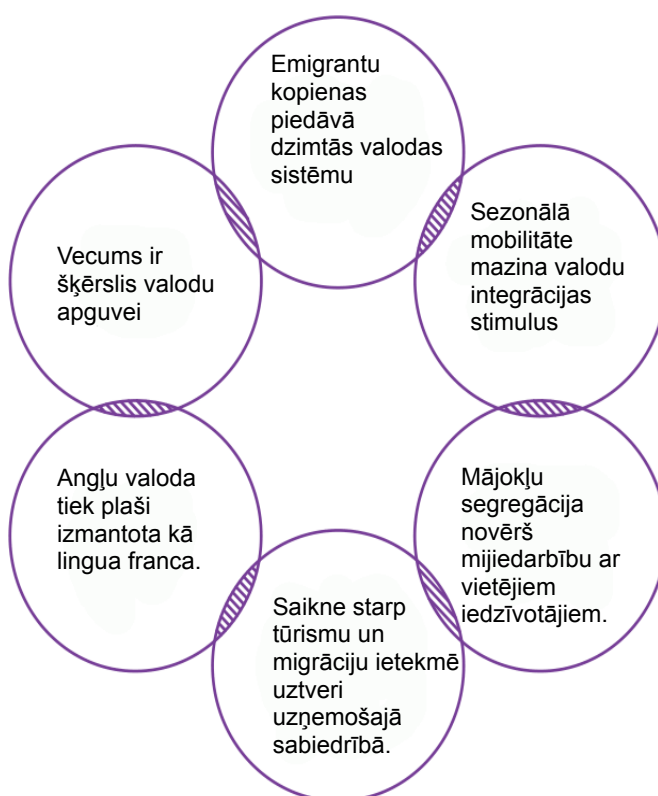
Betija, K., & Durán, R. (2008). Atsauca britu emigrantus, atsaucoties uz sociālo klubu nozīmi un integrāciju vietējā Spānijas sabiedrībā: Gadījuma izpēte. Malaga: Observatorio Europeo de Gerontomigraciones, Malagas Universitāte.

hdl.handle.net/10630/7279

Gustafson, P. (2008). Transnacionālisms aiziešanas pensijā: Ziemeļeiropas pensionāru lieta Spānijā. *Etniskie un rasu pētījumi*, 31, 451–475.

King, R., Warnes, T., & Williams, A. (2000). *Saulrieta dzīve: Lielbritānijas aiziešana pensijā uz Vidusjūru*. Oksforda: Bergs.

FAKTORI, KAS IETEKMĒ VALODU APGUVI UN IEKĻAUSĀNU STARPTAUTISKAJĀPENSIJĀ

66 Vai daudzvalodu cilvēki ir radošāki?

Guillaume Fürst, François Grin, Ženēvas Finanšu universitātes novērošanas centrs

Bieži tiek apgalvots, ka daudzveidība rada radošumu. Tomēr tas ir plašs jautājums, kas izraisa plašas debates. Šajās debatēs ietilpst konkrētais daudzvalodības jaunrades jautājums. Tā kā daudzvalodība ir pozitīvi saistīta ar radošumu, tas varētu attaisnot vairāku valodu apguves un izmantošanas veicināšanu dažādos kontekstos — no izglītības līdz uzņēmējdarbībai un personīgajai dzīvei.

Šis jautājums rada konceptuālu un empīrisku izaicinājumu un izvirza vairākus saistītus jautājumus: Kas ir radošums? Kā mēs varam to izmērīt un kvantitatīvi noteikt tās saistību ar daudzvalodību? Vai mēs varam īpaši pievērsties valodu daudzveidībai un nošķirt to no citiem personīgās pieredzes veidiem, kas saistīti ar kultūras daudzveidību? Vai atsevišķus rezultātus var vispārināt citos līmeņos (piemēram, mazās grupās vai veseli uzņēmumi)?

Ko mums saka pētījums?

Būtībā radošumu var uzskatīt par sarežģītu kognitīvo spēju: vairāku spēju integrācija (piemēram, atšķirīga domāšana, argumentācija, vispārējās un konkrētās jomas zināšanas), kas kopā ved pie jaunu ideju radīšanas, to novērtēšanas, atlases un attīstības. Daudzi citi faktori, piemēram, personības iezīmes vai vides iespējas, ir cieši saistīti ar radošumu. Tomēr definīcija, kas vērsta uz radošuma kognitīvajiem aspektiem, noteikti atspoguļo daudzas tās būtiskās dimensijas. Pētījumi par divvalodības ietekmi uz *izziņu* liecina, ka divvalodība, kas izpaužas kā valodas maiņa, ir pozitīvi saistīta ar kognitīvajiem procesiem, piemēram, uzmanības elastību un spēju filtrēt informāciju, kas nav būtiska.

Turklāt bilingvālisma priekšrocības šādiem kognitīvajiem procesiem šķiet vispārināmas citiem kognitīvajiem procesiem — gan verbāliem, gan neverbāliem (Bialystok, 2017).

Tomēr īpašajam pētījumam par saikni starp *radošumu* (atsevišķi no *izziņas*) un *daudzvalodību* (pretstatā *divvalodībai*) līdz šim nav pievērstas pietiekama uzmanība. Daži novatoriski pētījumi liecina, ka divvalodība patiešām veicina radošumu, bet daudzi no tiem koncentrējas tikai uz konkrētām iedzīvotāju grupām, piemēram, imigrantiem, bērniem vai augsta līmeņa bilingvāliem. Turklāt šajos pētījumos bieži vien ir grūti noteikt, vai valodu prasmes pašas par sevi veicina radošumu vai vispārējo daudz kultūru pieredzi, kas bieži ir saistīta ar daudzvalodību.

Ilustrācijas un pierādījumi

Sākotnējā MIME projektā veiktā empīriskā izpēte ir vēl vairāk pārbaudījusi daudzvalodības radošuma hipotēzi, izvairoties no iepriekš minētajiem ierobežojumiem. Dati, kas savākti no četriem savstarpēji saderīgiem pētījumiem (kopējais paraugs bija 592 cilvēki), tika izmantoti, lai pārbaudītu dažādus modeļus, izmantojot progresīvas statistikas metodes.

Šajā pētījumā daudzvalodība tika konceptualizēta kā prasmju kopums, apvienojot kopējo zināmo valodu skaitu, kā arī produktīvās un uztverošās spējas otrajā, trešajā un ceturtajā valodā (ko novērtēja, izmantojot standarta instrumentu, kura pamatā ir *Eiropas vienotā valodu prasmes līmeņa noteikšanas sistēma*).

Radošums tika novērtēts, izmantojot divas mainīgo lielumu kopas: 1) Radošuma aptaujas, kurās apvienotas mācības par globālās idejas radīšanu un spēju atlasīt idejas, kā arī informācija par radošo darbību un sasniegumiem vairākās jomās (piemēram, vizuālā māksla, mūzika, zinātne); un 2) radošuma uzdevumi, kas apvieno trīs dažādos uzdevumos iegūtos vērtējumus (šie vērtējumi bija balstīti gan uzsalīdzinošo izvērtēšanu, gan uz objektīvamnovērtēšanas procedūrām).

Apkopojot šos rezultātus, pievienotajā diagrammā redzams, ka abās radošuma pasākumu kopās nejauši izvēlētai personai iedzīvotāju vidū ir 50 % iespēja iegūt radošuma rezultātu, kas pārsniedz vidējo, savukārt, ja šī persona ir daudzvalodīga, šī varbūtība palielinās līdz aptuveni 60 %. Tās ir vidējās vērtības, un jo vairāk daudzvalodu cilvēks ir, jo lielāka iespēja, ka viņi būs radoši.

Daudzvalodība ir saistīta arī ar ārvalstu pieredzi. Daudzvalodīgi cilvēki vidēji biežāk ceļojuši un dzīvojuši ārzemēs, un citas analīzes liecina, ka arī šī pieredze ir pozitīvi saistīta ar radošumu. Lai gan šie un citi faktori, piemēram, vecums, dzimums vai izglītība, tiek ņemti vērā, daudzvalodības ietekme joprojām ir pozitīva un nozīmīga, jo īpaši attiecībā uz radošiem uzdevumiem.

Politiskā ietekme

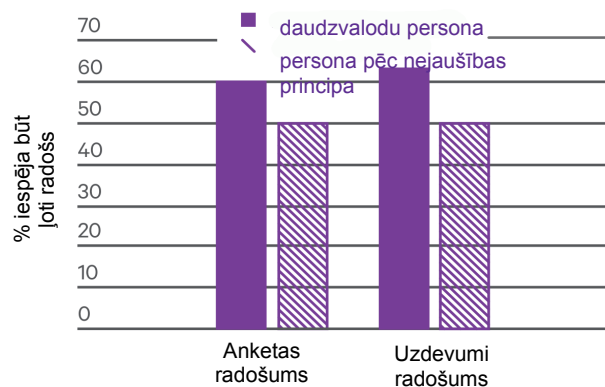
Šajā posmā mēs varam teikt, ka ir ļoti ticami, ka individuālā līmenī daudzvalodība veicina radošumu — tieši, bet arī netieši, izmantojot multikulturālu pieredzi.

Citiem vārdiem sakot, daudzvalodības palielināšanas politikas izstrādei vajadzētu radīt lielāku radošumu. Jo īpaši:

► svešvalodu apguvi var atbalstīt, ņemot vērā tās iespējamo labvēlīgo ietekmi uz radošumu un vispārējo izziņu, kā arī “kick” efektu, ko tā dod daudzkultūru pieredzei, kas savukārt ir saistīta arī ar radošumu;

► Šis efekts ir skaidrāks attiecībā uz prasmēm plašākā valodu klāstā, kas liecina, ka īpaši noderīga ir pakļaušana vairāk nekā vienai svešvalodai.

Lai gan individuālajā līmenī ir konstatēta pozitīva korelācija starp daudzvalodību un radošumu, šo rezultātu transponēšana grupās (un līdz ar to arī visai sabiedrībai) nav vienkārša. Tomēr literatūras pētījumi liecina, ka daudzvalodība un, vispārīgāk runājot, kultūru daudzveidība ir pozitīvi saistīta ar radošumu grupas līmenī un pēc tam var veicināt inovāciju. Sociālās psiholoģijas devums ir parādījis, ka grupas bez iekšējās daudzveidības ir ļoti neaizsargātas pret kolektīvām pārdomām; cilvēki šajās grupās bieži vēlas vienprātību, kā rezultātā tiek pieņemti priekšlaicīgi un bieži vien neoptimāli lēmumi. Turpretī grupas ar vismaz vienu minoritātes locekli šķiet radošākas, iespējams, tāpēc, ka minoritātes stimulē atšķirīgas domas un daudzpusīgas perspektīvas.

Atsauces un padziļināšana

- Bialystok, E. (2017). Divvalodu pielāgošana: Kā prāti pielāgot pieredzi. *Psiholoģiskais biļetens*, 143(3), 233262.
- Fürst, G. & Grin, F. (2017). Daudzvalodība un radošums: *Daudzvalodīga pieeja, žurnāls par daudzvalodīgu un daudzkultūru attīstību*. doi.org/10.1080/01434632.2017.1389948
- Kharkhurin, A. V. (2012). *Daudzvalodība un radošums*. Bristolē, Apvienotajā Karalistē: Daudzvalodīgi jautājumi.
- Paulus, P. B., & Nijstad, B.A. (Eds.) (2003). *Grupās radošums: Inovācija, izmantojot sadarbību: Inovācijas, izmantojot sadarbību*. Oxford University Press, ASV.

67 Kā daudzvalodības aizsardzība darbojas ES patērētāju aizsardzības tiesību aktos?

Christine Kaddous, Laura Marcus, Ženēvas Universitāte

Daudzvalodībai bieža spriedze starp Eiropas Savienības ekonomisko integrāciju un dalībvalstu suverenitāti. Pēdējiem ir kompetence attiecībā uz valodu režīmu, kas piemērojams to attiecīgajās teritorijās, un tas nozīmē, ka pilsoņiem ir jālieto vai jāpārzina konkrēta valoda. Vairumā gadījumu ir paredzēti noteikumi, lai aizsargātu vienu vai vairākas valsts vai oficiālās valodas. Šādas valsts prasības var būt pretrunā primārajiem un/vai sekundārajiem Savienības tiesību aktiem, kas aizliedz jebkādas valsts noteikumus, kas ierobežo to piemērošanu, izņemot pamatotu iemeslu dēļ.

Ko mums saka pētījums?

Patērētāju tiesības ir joma, kurā ES likumdevējs ir pieņēmis tiesību aktus, lai regulētu dažādu valodu lietošanu. Tomēr šie tiesību akti pilnībā nesaskaņo tirgotāju un patērētāju attiecību lingvistiskos aspektus. Tas ir saistīts ar ES vispārējās kompetences trūkumu šajā jomā.

Tāpēc ES likumdevēja pieņemtās regulas galvenokārt attiecas uz dalībvalstīm un attiecas uz konkrētām jomām. Noteikumi parasti neuzliek uzņēmējiem tiešu pienākumu lietot konkrētu valodu. Drīzāk tie liedz dalībvalstīm ierobežot izvēli, ko šie dalībnieki var izdarīt, lai izvēlētos vienu vai otru valodu, ja tās nodibina ekonomiskas attiecības ar patērētāju. Tāpēc ES likumdevējs pieņem plašus valodas kritērijus (bez valoduprasmēm kā tādām ES nevar prasīt, lai ekonomikas dalībnieki lieto konkrētu valodu).

ES dalībvalstīm saskaņā ar to attiecīgajām tiesību normām būs jāīsteno ES direktīvas par patērētāju aizsardzību, un ekonomikas dalībniekiem būs jāievēro konkrētās valodas prasības, kas noteiktas attiecīgi pieņemtajos valsts tiesību aktos (sk. attēlu).

Ilustrācijas un pierādījumi

Ņemsim piemērus par valodu prasībām ES līmenī preču jomā, piemēram, attiecībā uz marķēšanu un tirdzniecību, ko var uzskatīt par “pārdošanasveidiem”. Dažās regulās ir noteikts, ka ekonomikas dalībniekiem ir jāizmanto “patērētājam viegli saprotama valoda”, savukārt citās regulās noteikts, ka jāizmanto “dalībvalstu oficiālā valoda”. Kad šīs prasības tiek īstenotas valsts līmenī, tām ir īpaša nozīme: “dalībvalsts

oficiālā valoda” Francijā ir franču valoda; “patērētājam viegli saprotama valoda” būs franču un holandiešu valoda Beļģijā.

Pakalpojumu vai līgumu gadījumā nav īpašu ES valodas noteikumu, bet gan vispārīgas prasības attiecībā uz valodu konsekvenci līgumu noslēgšanai un īstenošanai. Valsts līmenī šī prasība nozīmē, ka ekonomikas dalībniekiem ir jāsniedz patērētājiem atbilstoša informācija par valodām, kurās var noslēgt līgumu vai sniegt pakalpojumu, un darījums pēc tam būs jāveic valodā, par kuru panākta vienošanās.

Politiskā ietekme

Vispārīgās valodu prasības, kas pieņemtas ES līmenī, var interpretēt Eiropas Savienības Tiesa (EST). EST judikatūrā ir noteiktas ES valodu prasības, kas mazina dalībvalstu elastību valodas prasību pieņemšanā. Piemēram, “patērētājam viegli saprotama valoda” vairumā gadījumu ir attiecīgās dalībvalsts oficiālā valoda, ja vien nav cita viegli saprotama valoda un viena vai vairākas citas valodas, ko ekonomikas dalībnieks var pievienot (papildus “viegli saprotamai valodai” vai “oficiālajai valodai”).

Lai gan tiesu sistēma labi darbojas, lai izpildītu iepriekš minētos valodas kritērijus strīda gadījumā, tomēr ir nepieciešams precizēt valodu prasības saskaņā ar ES tiesību aktos izvirzītajiem mērķiem. Pašlaik nav skaidru kritēriju, saskaņā ar kuriem ES likumdevējam, pieņemot jaunus tiesību aktus, būtu jāpiemēro vienas vai otras valodas prasības izvēle. Šādu kritēriju izstrāde noteikti būtu lietderīga.

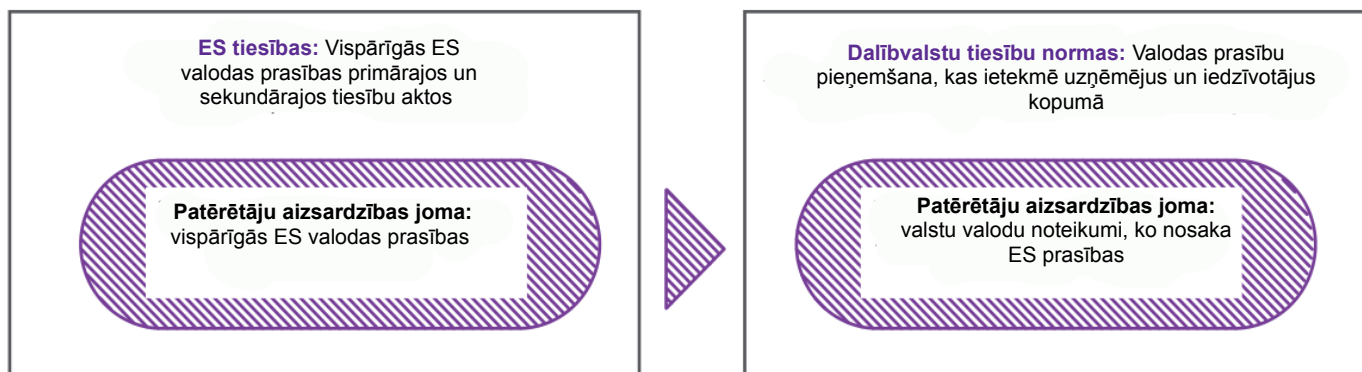
Atsauces un padziļināšana

Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai *"Daudzvalodība: "Eiropas priekšrocība un kopīga apņemšanās"*, COM(2008) 566 galīgā redakcija, 2008. gada 18. septembris.

Van Hamme, J. (2007). Valodu līdzvērtība iekšējā tirgū: tiesas ieguldījums, *Eiropas tiesību dokumenti*, 43, 359–380.

De Witte, B. (2014). Iekšējā tirgus tiesību akti un valsts valodas politika. K. Purnhagen & P. Rott (Eds.), *Eiropas ekonomikas tiesību un regulējuma šķirnes* (419.–435. lpp.). Berlīne: Pērnerners.

EIROPAS TIESĪBU AKTI PATĒRĒTĀJU AIZSARDZĪBAS JOMĀ UN DAUDZVALODĪBAS REGULĒJUMS ES —

68 Kā mēs varam novērst etnisko šķelšanos manipulāciju ģeopolitiskiem mērķiem?

Žaneta Ozoliņa, Rihards Bambals, Latvijas Universitāte

Viens no galvenajiem ES spēkiem ir tās dalībvalstu lielā kultūras, vēstures un valodu daudzveidība. Tomēr trešās personas — gan valsts, gan nevalstiska — var izmantot daudzvalodu vidi ar negatīvām sociālām un politiskām sekām. Šādas darbības var apdraudēt ģeopolitisko drošību ES vai tās dažādo dalībvalstu līmenī vai dažās no to etnolingvistiskajām minoritātēm. Īpašu pasākumu veikšana, lai stiprinātu visu lingvistisko grupu, jo īpaši minoritāšu, kurām ir līdzīgas iezīmes artešo pušu potenciālu, sabiedrības izturēspēju, var palīdzēt ES un tās partneriem izvairīties no spriedzes, saglabāt stabilitāti un uzlabot drošību. Šajā Vademecum ierakstā aplūkots ES lielākās kaimiņvalsts — Krievijas Federācijas — gadījums, vienlaikus paturot prātā, ka šī situācija nav unikāla.

Ko mums saka pētījums?

Kopš Krimas pussalas aneksijas un ārējas iejaukšanās Ukrainas iekšējās lietās akadēmiķi un politikas veidotāji visā ES ir pievērsuši īpašu uzmanību pētījumam un risinājumu meklēšanai jaunajam “hibrīddraudam” (Racz: 2015. GADS; Uzvarētājs: 2014). Izmantojot dažādus “maigās varas” un “smagās varas” rīkus, piemēram, dezinformāciju vai izlūkošanas operācijas, trešās personas, lai veicinātu savas intereses, var mēģināt ietekmēt citas valsts iekšlietas tieši zem atklāta konflikta sliekšņa. Daudzvalodība ir bijusi galvenais hibrīdstratēģiju elements. Izmantojot etniskolingvistisko minoritāšu izcelsmi, kurām ir vēsturiska, etniska vai lingvistiska saikne artešo personu, nacionālās kopienas var vērsties pret to nacionālo politisko struktūru.

Krievijas Federācija savā ārpolitikā, drošības politikā un militārajā doktrīnā ir skaidri piešķirusi prioritāti krievu valodā runājošo personu aizsardzībai ārvalstīs. Padomju laikmeta mantojuma un 20. gadsimta migrācijas plūsmu dēļ ir nozīmīgas krievvalodīgas kopienas gan ES (Igaunija, Latvija, Lietuva), gan Austrumu partnerības valstīs ar ciešām vēsturiskām, kultūras un lingvistiskām saitēm ar Krievijas Federāciju. ES ir pieņēmusi vairākus politikas pasākumus, lai novērstu potenciāli destabilizējošas iniciatīvas, kas var manipulēt ar šo kopienu klātbūtni konfliktējošos nolūkos. 2015. gada maijā visi ES ārlietu ministri vienojās izstrādāt priekšlikumus par to, kā novērst hibrīddraudus un veicināt noturību 1¹. Tajā pašā gadā tika izveidota Austrumu Stratēģiskās komunikācijas operatīvā grupa (EADD), kurai bija

skaidri noteiktas pilnvaras identificēt un atspēkot dezinformāciju visā ES². Arī *Eiropas Izcilības centrs hibrīddraudu novēršanai* (Helsinki, Somija) ir palīdzējis rast praktiskus risinājumus 3³.

Noturības veidošana, jo īpaši sabiedrības līmenī, ir viens no iespējamiem hibrīddraudiem. Valsts līmenī izturēspēju veido spēcīgas un stabilas politiskās un militārās iestādes, kas cīnās pret korupciju un pārvar citas būtiskas neaizsargātības starp visām etnolingvistiskām kopienām. Jāņem vērā arī pašas mazākuma kopienas lielums, tās ģeogrāfiskais tuvumstrešajai personai un tās kontrolēto plašsaziņas līdzekļu ietekme, jo tie ir būtiski aspekti, risinot ģeopolitiski jutīgas situācijas. Valstī sabiedrības noturība jo īpaši ir atkarīga no cilvēkupiederības sajūtas, ekonomikas iekļaušanas pakāpes, riska uztveres, valodu prasmēm un citām spējām gan vairākuma, gan minoritāšu etnolingvistiskās kopienās.

Ilustrācijas un pierādījumi

Baltijas valstu gadījums ir piemērs veiksmīgai pretestībai pret hibrīddraudiem. Latvijai un Igaunijai ir izdevies saglabāt augstu nacionālās drošības līmeni, integrējoties ES un NATO, vienlaikus gandrīz pilnībā izvairoties no jebkāda liela konflikta starp etnolingvistiskām kopienām. Valsts līmenī šīs Baltijas valstis ne vienmēr atbilst visiem nosacījumiem, kas nepieciešami, lai izturētu hibrīddraudus: tās ģeogrāfiski atrodas tuvu Krievijai, tām ir lielas minoritāšu valodu grupas un tās saskaras ar spēcīgu Krievijas iestāžu kontrolēto plašsaziņas līdzekļu klātbūtni. Latvijas krievvalodīgā kopiena pēc neatkarības atjaunošanas (1991) ir demonstrējusi ievērojamu lingvistisko un kultūras vitalitāti Latvijas integrācijas politikas ietvaros. Tomēr aptaujas, intervijas un statistika liecina, ka tūkstošiem krievvalodīgo joprojām nepiesakās uz Latvijas pilsonību; līdzjūtība padomju laikmetam

2 Austrumu stratēģiskās komunikācijas darba grupa publicē iknedēļas žurnālus par dezinformāciju; skatīt www.euvsdisinfo.eu

3 Igaunija, Somija, Francija, Vācija, Latvija, Lietuva, Nīderlande, Norvēģija, Polija, Spānija, Zviedrija, Apvienotā Karaliste un Amerikas Savienotās Valstis. Centrā var piedalīties ES dalībvalstis un NATO sabiedrotie. ES un NATO tiek aicinātas pievienoties Centra darbībām. www.hybridcoe.fi/about-us

1 Conseil of the EU, 2015. gada 18. maijs (8971/15).

joprojām šķiet plaši izplatīta lielā krievvalodīgās kopienas daļā; daudzi pauž nožēlu par Latvijas pievienošanu NATO, un liela sabiedrības daļa vēlas stiprināt attiecības ar Krieviju. Tajā pašā laikā sabiedriskās domas aptaujas liecina par krievvalodīgās kopienas spēcīgu lojalitāti Latvijai. Tikai neliela daļa šīs kopienas jau ir dzirdējusi par NVO, kuras sponsorē Krievijas valdība Latvijā (vai to vadītājiem), atbalstot “Krievijas pasaules” koncepciju; tikai daži vēlas dzīvot Krievijā vai vēlas piedalīties liela mēroga demonstrācijās, lai atbalstītu šādu programmu. Pētījumi kaimiņu Igaunijā liecina par līdzīgām tendencēm krievvalodīgajā kopienā.

Politiskā ietekme

Līdzsvaru starp visu etnolingvisu grupu valsts drošību, iekļaušanu un noturību gan ES, gan valsts kontekstā var stiprināt ar šādiem politikas virzieniem:

Izveidot izmērāmu sabiedrības noturības rādītāju sistēmu kā praktisku analītisku instrumentu, kas palīdzētu novērtēt ES un valstu līmenī pieņemto minoritāšu kopienu iekļaušanas politikas efektivitāti;

► pasūtīt Eiropas mēroga pētījumu par hibrīda kampaņām un draudiem un iespējamiem risinājumiem, lai veicinātu vairākuma un minoritāšu valodu kopienu izturētspēju ES dalībvalstīs un partnervalstīs;

► Stiprināt sadarbību starp dažādām specializētajām aģentūrām, kas pēta hibrīddraudus un veidus, kā

veicināt noturību un apkarotpropagandu, ritināšanu internetā, viltus ziņas un dezinformāciju;

► Plašsaziņas līdzekļu lietotprasmes veicināšana visās valodu grupās, jo īpaši postpadomju ģeogrāfiskajā apgabalā, uz kuru saskaņā ar ES iknedēļas ziņojumiem pret dezinformāciju bieži vēršas dezinformācijas kampaņās (jo īpaši krievu valodā). To varētu papildināt ar Eiropas mēroga mediju kanāla izveidi krievu valodā līdzvērtīga resursu un satura pārvaldības ziņā BBC vai CNN kā alternatīvu informācijas avotu krievvalodīgajām kopienām, kas dzīvo ES.

Atsauces un padziļināšana

Ozoliņa Ž. (ED.) (2016). *Sociālā drošība: Iekļaušana — izslēgšana Dilemma. Krievu kopienas portrets Latvijā*. Rīga: Zinātne.

Kallas K. (2016). Apgalvojot diasporu: Krievijas tautiešu politika un tās uzņemšana Igaunijas-Krievijas iedzīvotāju vidū. *Žurnāls par etnopolitiku un minoritāšu jautājumiem Eiropā*, 15, 1–25.

Racz A. (2015). *Krievijas hibrīdkarš Ukrainā: Laužot ienaidnieka spēju pretoties*. Somijas Starptautisko attiecību institūts.

Winnerstig M. (Ed.) (2014). *Destabilizācijas instrumenti: Krievijas Mīkstā vara un nemilitārā ietekme Baltijas valstīs*. Publicēja FOI.

69 Vai vienvalodība pasaules tirdzniecībā ietekmē finanšu mācīšanu un praksi?

Marc Chesney, Paul H. Dembinski, Philippe Rudaz, Finanšu observatorija

Ņemot vērā to vēsturiskās saknes Ziemeļamerikas pētniecībā, lielākā daļa dominējošo finanšu teoriju pieņem amerikāņu likumus un iestādes kā “normālu”vidi, kuras atbalstītāji sagaida, ka tā paplašinās un galu galā dominēs visā pasaulē. Tā rezultātā angļu valoda ir kļuvusi par dominējošo finanšu valodu gan uzņēmumos, gan konferenču telpās, kur tiek mācīta ekonomika un uzņēmējdarbības vadība. Piemēram, daudzi cilvēki, kuriem nav dzimtā valoda, savā ikdienas darbā izmanto angļu valodu. Lai gan viņi var apgūt profesionālo un tehnisko žargonu, kas saistīts ar viņu ikdienas darbu, viņi ne vienmēr spēj pilnībā ņemt vērā pašreizējās finanšu teorijas netiešo un netiešo normatīvo stāvokli. Tas jo īpaši attiecas uz integrētiem viedokļiem par institucionāliem un juridiskiem jautājumiem.

Tajā pašā laikā finanšu uzņēmumi angļiski runājošās valstīs ir kļuvuši globāli. Tas vispirms rada vadības un ziņošanas problēmas, kurās daudzvalodība tiek uzskatīta par šķērslī. Angļu valoda (vai drīzāk ļoti angļu valodā bāzēts profesionāls žargons) pakāpeniski ir kļuvusi par daudzu starptautisku uzņēmumu vadības lingua franca, kas darbojas globālā mērogā. Otrais jautājums attiecas uz uzņēmumu korporatīvās pārvaldības dimensiju un to centieniem izveidot vienotus iekšējos un ārējos saziņas kanālus.

Ko mums saka pētījums?

Viena no novēroto tendenču ticamajām sekām ir pieaugošā valodu un pasaules uzskatu homogenizācija finanšu aprindās. MIME projekta ietvaros veiktā aptauja atklāj, cik lielā mērā šī homogenizācija ietekmē vērtības, kas regulē profesionālo praksi.

Pasaules finanšu krīze ir atklājusi dažas nepilnības finanšu un korporatīvās kultūras ētikā. Dati liecina par vairākiem nesavstarpējiem paskaidrojumiem: (a) tehnisko pieeju pārākums finanšu izglītībā un pārvaldībā, maz interesējoties par ētiskajām sekām; (B) vispārīgi novēroto atšķirību starp profesionālo kontekstu, kas saistīts ar darbu finanšu jomā, un “reālodzīvi”; no tā izriet, ka dalībniekiem, kas darbojas abstraktā profesionālā vidē, ir grūtības atzīt savu lēmumu tālejošās praktiskās sekas; (C) līdzekļu trūkums, lai ātri identificētu ētiskās dilemmas, kas var rasties. Tāpēc problēmas tiek risinātas un uzskatītas par triju tehniskiem jautājumiem, bet to ētikas dimensijas un

ar tām saistītās dilemmas iestādes nerisina. Tādēļ jautājums ir par to, vai plaši izplatītais vienvalodība finanšu mācīšanā un praksē veicina šo situāciju, veicinot ētisku aklumu.

Ilustrācijas un pierādījumi

Divas respondentu grupas (studenti un praktiķi) tika intervētas un lūdza atbildēt uz divām jautājumu grupām. Pirmajā jautājumu kopumā tiek analizēts to daudzvalodības apjoms un dziļums prasmju un izmantošanas ziņā. Otrs jautājumu kopums ir vērsts uz respondentu spēju risināt sarežģītus ētikas jautājumus angļu valodā, salīdzinot ar citām valodām, kuras viņi ir labi informēti. Rezultāti liecina, ka viņu izpratne par ētiskajām dilemmām un to jutīgums pret šīm dilemmām angļu valodā ir vājāks nekā citā valodā — bieži vien respondenta dzimtajā valodā. Kā redzams attēlā, to respondentu īpatsvars, kuri saskaras ar ētiskām dilemmām, ir mazāks to respondentu vidū, kuru angļuvaloda nav dzimtā valoda un kuri strādā angļu valodā (40 %) nekā respondenti, kuri strādā savā dzimtajā valodā, tostarp angļu valodā, un kuri var vieglāk risināt ētikas jautājumus.

Šim rezultātam ir divas būtiskas sekas. Pirmkārt, angļu valodas kā lingua franca loma finansēs parasti aprobežojas ar tehniskiem jautājumiem par “business as usual”. Fakts, ka angļu valodas prasmes, kas nav dzimtajās valodas prasmes, ir neobjektīvas pret tehnisko saturu, padara saziņu angļu valodā par “mīkstiem” jautājumiem, piemēram, ētikas dilemmām, daudzos starptautiskos uzņēmumos problemātiski. Tas var izraisīt vispārēju ētiskās izpratnes samazināšanos profesionāļu vidū, kā redzams attēlā.

Politiskā ietekme

Lai gan angļu valoda ir kļuvusi par finanšu un biznesa lingua franca, tā vēl nav lingua franca, kurā cilvēki ir visērtāk noteikti un apspriesti ētikas jautājumus un saistītās vērtības. Tas palielina tehnisko un ētisko problēmu asimetriju. Novēršot ētiskās dilemmas, kad tās rodas, šis paradokss var sēt nākotnes finanšu krīzes. Tāpēc uzņēmuma atbildības svarīgs elements ir “dziļas” daudzvalodības veicināšana (kas nozīmē labāku valodas izpratni, ne tikai tehnisko valodu prasmi).

Šis konstatējums arī liecina, ka daudzvalodība var palīdzēt stiprināt Eiropā izmantotos ētikas un

pārskatatbildības satvarus, kā izklāstīts Eiropas Savienības Korporatīvās pārvaldības prakses rokasgrāmatā (IFC 2015), un papildina daudzvalodu pieeju, kas ierosināta Eiropas uzņēmumu valodu rokasgrāmatā (Eiropas Komisija 2011. gadā). Ir atzīts, ka ētiska korporatīvā kultūra ir izšķiroša, bet grūti regulējama ar “stingriem likumiem”. Tomēr, kā ierosināts korporatīvās pārvaldības politikā Eiropas Savienībā, izmantojot ieguldītāja prizmu (Pitt-Watson & Dallas, 2016), ES var pieprasīt saskaņotāku informāciju par sociālo un vides pārvaldību (VSP). Daudzvalodības veicināšanu uzņēmumos pēc tam var iekļaut VSP satvaros. Visbeidzot, lielāka uzmanība būtu jāpievērš valodu daudzveidībai ekonomikas un uzņēmējdarbības skolās, lai izvairītos no ekonomikas un finanšu disciplīnu pieaugošās anglicizācijas un lai pienācīgi līdzsvarotu skolēnu valodu prasmes.

Atsauces un padziļināšana

Dembinskis, P. H. (2017). *Ētika un uzticēšanās finansēm*. Routledge: Londona.

ECODA (2015). Korporatīvās pārvaldības prakses rokasgrāmata Eiropas Savienībā. ECODA, IFC. goo.gl/E3kf5K

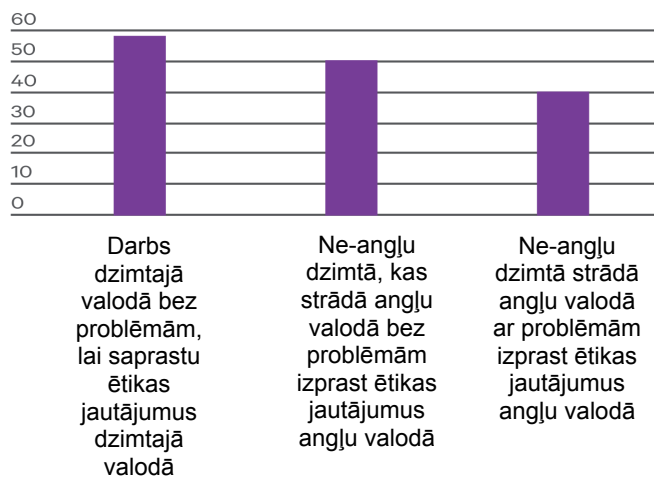
Eiropas Komisija (2011). *Valodu rokasgrāmata Eiropas uzņēmumiem*. goo.gl/Z3LkTk

Geipel, J., Hadjichristidis, C. & Surian, L. (2015). Kā svešvaloda veido morālo spriedumu. *Žurnāls eksperimentālās sociālās psiholoģijas*, 59, 8–17.

Gural, S. K. & Smokotin, V.M. (2014). Vispasaules saziņas valoda un valodu un kultūras globalizācija. *Valoda un kultūra*, 1, 4–13.

Pitt-Watson, D. & Dallas G. (2016). *Korporatīvās pārvaldības politika Eiropas Savienībā, izmantojot investora objektīvu*. CFA institūts. goo.gl/GjYBkw

**TO RESPONDENTU PROCENTUĀLĀ DAĻA, KURI
SASKĀRĀS AR ĒTISKĀM DILEMMĀM**

70 Vairoņu pieejamību apguvei ietver noderīgas nodarbībasvalodu mācīšanaspolitikā?

Lia Pop, Mona Stănescu, Universitatea din Oradea

Romu tautības iedzīvotāji Eiropā bieži vien ir nabadzīgi un atstumti, un viņiem bieži vien ir ierobežota piekļuve formālajai izglītībai, nemaz nerunājot par izglītību, izmantojot tās galveno kopienas valodu romu valodā. Turklāt romu nomadu tradīcija nozīmē pastāvīgu saskarsmi un konfrontāciju ar citām valodām, jo īpaši tām, kurās runā lielākā daļa mazkustīgo iedzīvotāju visā Eiropā. Reaģējot uz šīm problēmām, romi ir izstrādājuši tikai mutisku, elastīgu un neformālu metodi svešvalodu apguvei. Šī unikālā pieredze var ietvert vērtīgus elementus novatoriskām pieejām valodu politikai pieaugošās mobilitātes kontekstā.

Ko mums saka pētījums?

Pētījumi par daudzvalodu romiem Bihorā, Rumānijā, ir uzsvēruši pieeju valodu apguvei, ko var raksturot kā “visu apgūšanu”. Šī pieeja sakņojas kopienā, kur tā ir veidota un pārraidīta sociāli. Pedagoģiskajos pētījumos šāda metode nav konkrēti aprakstīta, bet ir līdzīga Michel Thomas valodas apguves metodei, kas koncentrējas uz oralitāti, pārliecību par zināšanu nodošanas vieglumu un valodu līdzību un vienkāršojumu noteikšanu¹. Tā atbilst arī dažām Maria Montessori metodes īpašībām, kas koncentrējas uz patīkamu mācību vidi vairākās vecumgrupās.

Romu pieeja joprojām ir neparasta, jo tās mērķis ir palīdzēt tradicionālajām romu grupām pielāgoties mobilitātes lingvistiskajām sekām, izmantojot savus resursus neatkarīgi no formālās izglītības sistēmas.

Papildus tam, ka tā ir tikai mutiska, tās galvenās iezīmes ir elastība un pastāvīga pielāgošanās kontekstam, atvērtība improvizācijai un uzlabošanai, ko veic talantīgi locekļi, un visas grupas iekļaušana. Tai ir divi galvenie mērķi: (I) nodrošināt tūlītēju lingvistisku mijiedarbību ar romiem, kas nav runātāji, kā iespējamu romu produktu un pakalpojumu klientus, un ii) ļaut romiem ātri apzināt jaunas iespējas. Tomēr to var risināt saistībā ar izglītības procesa standarta aspektiem, proti: I) mācīšanas un mācīšanās saturs;)skolotāju un studentu lomas; III) pedagoģiskās metodes.

Ilustrācijas un pierādījumi

Mērķtiecīgs mācību un mācību saturs: pieejaskoncentrējas uz lexicā un elementiem unefektīvi izmanto aptuvenu fonētiku, savukārt ģeneratīvās

struktūras — regulārie formālās mācīšanās priekšmeti — netiek uzskatītas par būtiskām. Vārdu krājums ir izvēlēts, lai tas būtu efektīvs kontekstā un konkrētiem lietotājiem. Koplietošanas satura kvalitāti garantē Pakiv (romu gods), un vēlme to pienācīgi un efektīvi dalīties izriet no Phralip (romu brālība).

Skolotāju un studentu elastīgas lomas: uzmanības pievēršanai, nevis statusam ļauj viediem bērniem, jauniešiem vai sievietēm, daloties zināšanās, rīkoties vienlīdzīgi ar cienījamiem vecākajiem. Piemēram, 13 gadus veca meitene, vienīgais izglītotais ģimenes loceklis, kļuva par ģimenes tulku un “skolotāju” Francijā. Piekļuve jaunām tehnoloģijām atvieglo pāreju no statusa uz darbu.

Mācīšanās metodes ir balstītas uz kolektīvu pamudinājumu attieksmē, procedūrās un novērtējumos, kas veicina mācībuprogresu.

Attieksmei ir izšķiroša nozīme, un romi ļoti labi apzinās grupas valodu apguves vajadzības, meklējot iespējas maksimāli izmantot visus resursus unsaņemt grupas atbalstu šajā sakarā. Jaunas iegādes tiek novērtētas, bet arī paziņotas un dalītas ar citiem grupas dalībniekiem. Šī attieksme ne tikai rada prestižu grupā, bet arī veicina pozitīvu mācīšanās vai valodas adaptācijas pieredzi dažādos kontekstos.

Tradicionālā romu pieeja “mācīšanās no visiem” ir grupas metode, kas orientēta uz grupas un grupu mācīšanās vajadzībām. Tās vienkāršība, kā arī bez stresa un lēns raksturs, iesaka to citām grupām, kas saskaras ar līdzīgiem sociāliem, kultūras un ekonomiskiem apstākļiem. Tādējādi šķiet, ka šo metodi galvenokārt izmanto nabadzīgie mobilitātes iedzīvotāji, tostarp sociāli un ekonomiski neaizsargāti pieaugušie darba tirgū, piemēram, lauksaimniecībā nodarbinātie, kas atrodas tranzītā, kuriem bieži ir bijusi ierobežota piekļuve rakstpratībai.

Politiskā ietekme

ES atbalsts valodu prasmju attīstīšanai kā praktisks ieguvums nelabvēlīgā situācijā esošām grupām varētu izpētīt iespējas nodot romu pieredzi šīm citām potenciālo lietotāju kategorijām.

Daudzvalodīgi romi, kuri ir iepazinušies ar pieeju “Mācīties ikvienam”, kā arī izglītoti romu kopienas locekļi, kuri ir guvuši labumu arī no formālām metodēm savā valodu apguves pieredzē, ir acīmredzami palīgi. Izmēģinājuma projektus, kuros iesaistīti romu

1 www.michelthomas.co.uk/how-it-works.php, skatīts 2017. gada maijā.

aktīvistu un kurus atbalsta ES un kontrolē vietējās vai reģionālās pašvaldības, varētu izveidot, lai pārbaudītu pārsūtīšanas efektivitāti, uzraugot ne tikai valodu prasmju attīstību, bet arī citus sociālekonomiskos rādītājus.

Atsauces un padziļināšana

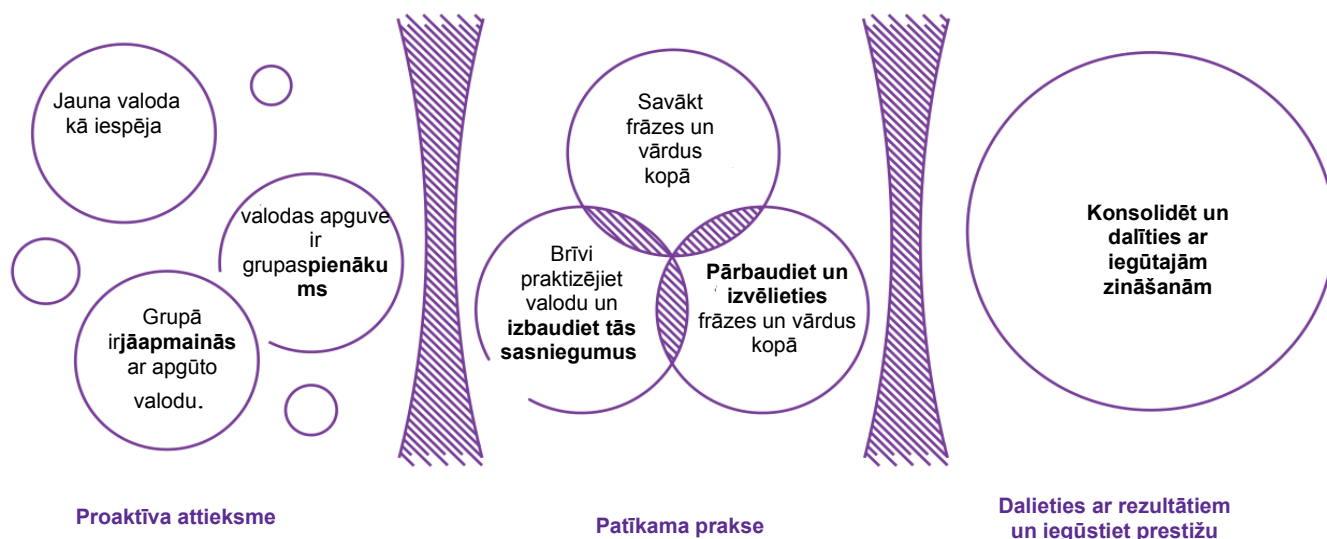
Grigore, D., Neacsu, M., et al. (Eds.) (2009). *Evaluarea politicilor publice educaționale pentru rromi* [Assessing the Public Policies for Roma Education], Bukareste, Editura ALPHA DND.

Hancock, I.F. (2003). Valodu korpusi un valodas

politika: Romani standartizācijas gadījums. F. Daftary & F. Grin (Eds.), *Nation-Building, Ethnicity and Language Politics in Transition States* (26.-286. lpp.). Flensburga: Budapeštas Eiropas Mazākumtautību jautājumu un paraugu centrs: LGI grāmatas.

Marác, L. (2016). *Valodu atbilstība un daudzvalodu komunikācija sociālai Eiropai?* Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo Universiteta. *Kul'turologia i Iskusstvovedenie*, 22, 83–98.

MĀCĪTIES VISU NO VISIEM

71 Ko var darīt, lai palīdzētu mobilajiem pensionāriem, kuriem nepieciešama institucionālā aprūpe?

Per Gustafson, Ann Elisabeth Laksfoss, Cardozo, Uppsalauniversitet

Visnopietnākās problēmas saistībā ar starptautisko pensionēšanos attiecas uz pensionāriem, kuriem nepieciešama aprūpe un kuri pietiekami nerunā vietējā valodā un kuriem nav ekonomisku līdzekļu, lai paliktu privātā slimnīcā vai aprūpes namā, kur viņi var lietot savu dzimto valodu. Tie ir gados vecāki cilvēki ar nopietnām fiziskām vai garīgām slimībām. Ko politikas veidotāji var darīt, lai palīdzētu šiem cilvēkiem?

Ko mums saka pētījums?

Savvaļas dzīvnieku migrācija Eiropas iekšienē lielākoties ir relatīvi privilēģēta pārvietošanās forma. Pensionāri Ziemeļeiropā pārceļas uz pensijas galamērķiem, kur viņi var dzīvot pēc pensionēšanās un kur siltāks klimats un citas iekārtas ļauj viņiem ērti dzīvot. Vairāki pētījumi liecina, ka pensionāri bieži vien neapņēms daudz uzņēmējas valsts valodas, bet kopumā piekrīt, ka viņi labi izmanto vai nu dzimto, vai angļu valodu. Tomēr, tā kā viņi noveco un viņu veselība pasliktinās, viņu situācija var kļūt problemātiska.

Šādos gadījumos uzņēmējas sabiedrības parasti var piedāvāt valsts aprūpi tikai vietējāsvalodas iestādēs, savukārt bijušās mītnes valstis vai pensionāru pašvaldības var nevēlēties palīdzēt, ja pensionāri ir oficiāli emigrējuši un vairs nav iekļauti viņu sociālā nodrošinājuma sistēmā. Smagi slimiem vecāka gadagājuma cilvēkiem, kuriem nepieciešama aprūpe slimnīcā vai pensijā, nespēja runāt vietējā valodā var būt nopietna problēma, jo īpaši dzirdes un demences gadījumos. Nepietiekama saziņa valodas ierobežojumu dēļ var izraisīt izolāciju un pasliktināt fiziskās un garīgās veselības problēmas. Šādi nosacījumi savukārt var arī veicināt valodu prasmju samazināšanos.

Mājas aprūpe, mājas palīdzības pakalpojumi un atbalsts slimnieku vecākiem var būt grūti arī tiem, kas nerunā vietējā valodā.

Ilustrācijas un pierādījumi

Spānijas Alikantes provincē dzīvojošo Skandināvijas pensionāru gadījuma izpēte, ko veica MIME projekta ietvaros, uzsver vecāka gadagājuma migrantu situāciju ar sliktu veselību. Valsts aprūpe vecāka gadagājuma cilvēkiem Spānijā ir mazāk attīstīta nekā Skandināvijas valstīs, un pensionētie migranti, kuriem nepieciešama palīdzība vai institucionālā aprūpe, galvenokārt ir

atkarīgi no privātiem pakalpojumu sniedzējiem. Tur bija daži privāti pensionāru mājokļi Skandināvijas pensionāriem, kuriem bija nepieciešama palīdzība savā ikdienas dzīvē, ar skandināvu runājošajiem darbiniekiem, piekļuve Skandināvijas televīzijas kanāliem, maltītes un citas ikdienas rutīnas, kas pielāgotas Skandināvijas ieradumiem. Bija pieejami arī mājas aprūpes pakalpojumi ar skandināvu valodas darbiniekiem. Tomēr privātas alternatīvas ir dārgas, jo īpaši tiem, kam nepieciešama ilgtermiņa institucionālā aprūpe.

Pensionāri, kuri nerunāja spāņu valodā, kuri nevarēja rūpēties par sevi un nespēja maksāt par privāto aprūpi, varētu būt nonākuši grūtībās savās mājās vai sociāli izolēti Spānijas institūcijā. Sociālie darbinieki no Skandināvijas baznīcas vai brīvprātīgie no Skandināvijas kopienas varētu apmeklēt un sniegt palīdzību, bet labākais risinājums šādos gadījumos bieži vien šķita atgriezties bijušajā pensionāru mītnes valstī.

“Pastāvīgā izstāšanās” faktiski šķiet svarīga lingvistiska stratēģija. Daudzi pensionāri nevēlas būt atkarīgi no institucionālās aprūpes ārvalstī, kur viņi nevar lietot savu dzimto valodu.

Viņi bija pieņēmuši lēmumu pārcelties uz ārzemēm, pieņemot, ka viņi varētu atgriezties “mājās”, ja viņi kļūtu nopietni slimi.

Galvenie informatori teica, ka tie, kas vēlas atgriezties, parasti to dara. Repatriāciju dažkārt ir veicinājuši Skandināvijas konsulāti un baznīcas, kā arī starptautiskās slimnīcas. Tomēr pensionāri, kuri nespēj organizēt savu atgriešanos, piemēram, nopietnas slimības, demences vai alkoholisma dēļ, vai kuri nevēlas atgriezties, nevar atrast apmierinošu risinājumu.

Formālas problēmas saistībā ar veselības aprūpes un sociālo pabalstu pieejamību bijušajā izcelsmes valstī var rasties arī tad, ja pensionāri ir reģistrēti kā Spānijas iedzīvotāji. Bijušajām izcelsmes valstīm šajā ziņā ir atšķirīga prakse, kas daļēji ir atkarīga no tā, kā tās piemēro spēkā esošos Eiropas noteikumus par sociālā nodrošinājuma sistēmu koordinēšanu.

Politiskā ietekme

Izcelsmes un galamērķa valstu iestādēm, ja nepieciešams, divpusēji jāizstrādā procedūras, lai nodrošinātu pienācīgu aprūpi pensionētiem smagi slimiem migrantiem, kuri nerunā vietējā valodā. Kā piemēru var minēt sadarbības attīstīšanu starp aprūpes iestādēm uzņēmējās sabiedrībās un augstākās izglītības iestādēm izcelsmes valstīs, lai atvieglotu prakses un arodmācību iespējas topošajiem ārstiem, medmāsām un citiem veselības aprūpes darbiniekiem galvenajos ISgalamērķos. Dažas šādas iniciatīvas jau pastāv Spānijā.

Tomēr dažos gadījumos repatriācija nepārprotami ir labākā izvēle. Repatriācija var būt politiski jutīgs jautājums izcelsmes sabiedrībās, ja pensionēšanās migrācija ir saistīta ar nodokļu un sociālo pabalstu meklēšanu, jo īpaši gadījumos, kad uzņēmējas sabiedrības īsteno dažādas labvēlīgas nodokļu sistēmas, lai piesaistītu turīgus ārvalstu pensionārus. Šī fiskālāizsole var apdraudēt Eiropas iekšējo kohēziju un

solidaritāti kopumā. Jo īpaši tas var apdraudēt centienus radīt likumīgas iziešanas iespējas mobilajiem pensionāriem, kuriem vēlinā dzīves posmā būtu jāatgriežas savā bijušajā mītnes valstī.

Atsauces un padziļināšana

Blaakilde, A. L. (2015). Kur ir “vieta” novecošanās vietā? Starptautu jautājumi Dānijas valstij un tās pensionāriem ārzemēs. *Vecāka gadagājuma cilvēku mājokļu žurnāls*, 29, 146–163.

Nākotnes studiju centrs. (2009). *Rūpes Spānijā: Pētījums par pašreizējām un nākotnes aprūpes vajadzībām britu Ex-Service kopienai, kas pastāvīgi dzīvo Spānijā*. Kenterberija: Nākotnes studiju centrs.

Hall, K., & Hardill, I. (2016). Izstāšanās migrācija, “cits” stāsts: Rūpes par nestabiliem vecāka gadagājuma Lielbritānijas pilsoņiem Spānijā. *Vecums un sabiedrība*, 36, 562–585.

72 Kā ES patērētāju tiesību aktos var veicināt daudzvalodību?

Christine Kaddous, Laura Marcus, Ženēvas Universitāte

Nav vienotas ES pieejas valodu prasībām dalībvalstīm attiecībā starp uzņēmumiem un patērētājiem ("B2C"). Šāda situācija var radīt juridisku nenoteiktību.

Ko mums saka pētījums?

Valodu prasības dažādos ES tiesību aktos atšķiras, un tās ne vienmēr ir konsekventas. Dažas neloģiskas situācijas var rasties pat. Piemēram, marķēšanas jomā valodas prasība, ko piemēro dzīvniekiem paredzētas pārtikas marķēšanai (kas prasa izmantot "dalībvalsts oficiālo valodu"), šķiet stingrāka nekā valodas prasība, ko piemēro pārtikas produktu marķēšanai "cilvēkiem" (kas prasa lietot tikai patērētājam viegli saprotamu "valodu"). Nav šaubu, ka "dalībvalsts oficiālā valoda" piedāvā labāku aizsardzību patērētājiem konkrētā valstī, kas apgrūtina izpratni par to, kāpēc ES likumdevējs piedāvā lielāku aizsardzību dzīvniekiem nekā cilvēku pārtikai.

Ilustrācijas un pierādījumi

Pašreizējā situācijā ir dažādi valodu noteikumi, kas piemērojami dažādām patērētāju tiesību jomām, uz kurām attiecas ES tiesību akti. Dažādība šajā jomā var radīt juridisku nenoteiktību, jo dalībvalstis, uzņēmēji un patērētāji nevar paļauties uz saskaņotu pieeju. Šķiet, ka ES tiesību aktos drīzāk tiek izmantota pieeja katram gadījumam atsevišķi. Valodas kritēriji nav izvēlēti konkrēta iemesla dēļ, piemēram, attiecīgo patērētāju neaizsargātība, joma, kurā pārdod precī vai pakalpojumu utt. Šī juridiskā nenoteiktība var radīt nenoteiktību un neefektivitāti.

Politiskā ietekme

Var paredzēt uzlabojumus ES valodu prasībās, ņemot vērā, ka dibināšanas līgumos nav ietvertas īpašas kompetences, kas ļautu ES regulēt valodu lietošanu dalībvalstīs. Lai veicinātu daudzvalodību ES patērētāju aizsardzības tiesību aktos, ir jāapmierina divas konkrētas vajadzības.

Pirmā vajadzība attiecas uz valodu noteikumu pielāgošanu patērētāju aizsardzībai, lai nodrošinātu vispārēju konsekveni. Tas galvenokārt attiecas uz preču jomu unpārdošanas veidiem. Tas varētu attiekties arī uz pakalpojumiem, bet pašreizējā lingvistiskās konsekvences prasība, kas lielākoties tiek piemērota

šajā jomā (kā arī negodīgas komercprakses aizliegums), ir pietiekama, lai atrisinātu jebkādas valodas problēmas. Īpašu kritēriju noteikšana dažreiz liegtu uzņēmējiem un patērētājiem izvēlēties valodu, kas nav "oficiālāvaloda" vai "vieglisaprotama valoda". Dažos gadījumos tas nedotu labumu līgumslēdzējam pusēm, jo pakalpojumu jomā ir vairāk iespēju sarunām nekā preču jomā. Tādēļ īpašu valodas kritēriju noteikšana samazinātu šīs sarunu iespējas, kā arī pakalpojumu brīvu apriti; novērtējums par to, kad šis ierobežojums ir labvēlīgs un kad tas nav izdevīgi, ir jautājums, kas ir jāizskata sīkāk, īpašu uzmanību pievēršot proporcionalitātes principam.

Attiecībā uz precēm un pārdošanas nolīgumiem ir nepieciešams pielāgot esošo sistēmu, nevis to pilnībā aizstāt. Starp 1) komersantiem un patērētājiem un 2) dalībvalstīm ir radušies nedaudzi strīdi.

Kopš 20. gadsimta deviņdesmitajiem gadiem ļoti maz dalībvalstu un uzņēmēju valodu prasību ir radījušas strīdu Eiropas Savienības Tiesā (EST). Pat šādos gadījumos EST spēcīgā judikatūra ir ļāvusi tās atrisināt (lielākā daļa ar marķējumu saistīto jautājumu).

Tomēr, pat ja šī judikatūra pastāv un risina lielāko daļu problēmu, Savienības likumdevējam joprojām ir labāk jā kvalificē valodu prasības.

► Pirmkārt, preču un pārdošanas kārtības jomā ir lietderīgi noteikt valodas prasību mērogu atkarībā no Savienības likumdevēja izvirzītā mērķa un attiecīgās situācijas. "Patērētājam viegli saprotamas valodas" kritērijiem, kā tos interpretē Eiropas Savienības Tiesa (kas vairumā gadījumu nozīmē oficiālo valodu, ja vien vidusmēra patērētājam nav citas vieglāk saprotamas valodas, līdzās vienai vai vairākām citām valodām), būtu jāklūst par vispārēju noteikumu, jo tas rada līdzsvaru starp vajadzību pienācīgi informēt vidusmēra patērētāju (vajadzības gadījumā un kā galējo līdzekli, izmantojot piktogrammas un simbolus, kā to interpretējusi Tiesa) un vajadzību nodrošināt efektīvu preču brīvu apriti Savienībā.

► Otrkārt, gadījumos, kad ir jāstiprina aizsardzība (piemēram, konkrētām patērētāju grupām, piemēram, bērniem), būtu jāpiemēro "dalībvalstuvalsts valoda(-as). Šokritēriju parasti apstiprina Komisija un dalībvalstis, jo informāciju principā labāk sniedz patērētājam viņa valsts valodā ("viegli saprotamavaloda" var atšķirties no tā reģiona oficiālās valodas, kurā atrodas patērētājs).

► Treškārt un lai izvairītos no ES patērētāju tiesību

aizsardzības tiesību aktu valodu prasību pilnīgas saskaņošanas, kas varētu izraisīt pārmērīgu stingrību, novēršot pielāgošanos neparedzētām situācijām, ES likumdevējam būtu jāļauj risināt īpašas situācijas, kas, iespējams, neietilpst divās iepriekš minētajās kategorijās (piemēram, tūristi, “ekspatriēti” vai lingvistiskās minoritātes, kurām tāds noteikums kā dalībvalstu oficiālā valoda nav īpaši noderīgs).

Otrā vajadzība attiecas uz daudzvalodības vispārēju veicināšanu visās ES politikas jomās, tostarp patērētāju aizsardzības jomā. Šajā sakarā ES iestādēm būtu jāpiemēro Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 21. un 22. pants, kuros ES tiek aicināta respektēt valodu daudzveidību. Tie būs jāizskata saistībā ar Līguma par Eiropas Savienību 3. pantu (kultūras un valodu daudzveidības ievērošana) un 4. pantu (dalībvalstu

identitātes respektēšana), lai veicinātu daudzvalodību un valodu daudzveidību kā transversālu mērķi, kas kā tāds jāiekļauj visās ES politikas jomās, un ne tikai kā papildinājums ekonomiskammērķim, kā tas pašlaik paredzēts ES judikatūrā.

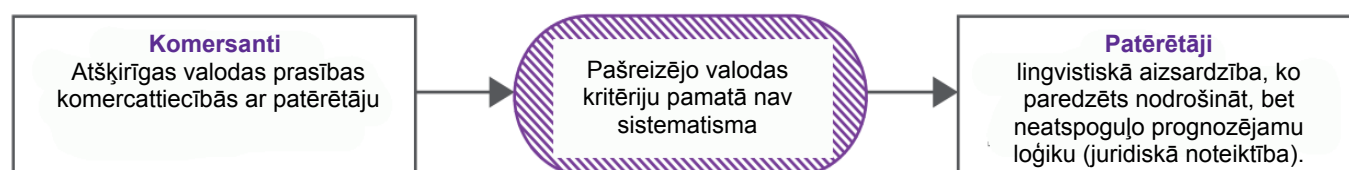
Atsauces un padziļināšana

Touijer, K. (2016). Valodu daudzveidība un patērētāju aizsardzība. *Eiropas lietu pārskats*, 3, 381–390.

van der Jeught, S. (2015). *ES valodu tiesības*. Groningena: Europa likums.

Weerts, S. (2014). Valodu vienlīdzība? Savienības valodu režīma attīstība, ņemot vērā judikatūru, *Journal of European Law*, 6, 234–241.

ES TIESĪBU AKTI PAR PATĒRĪŅU UN VALODU: HORIZONTĀLĀ IETEKME UZ PRECĒM

Datu sniedzēju saraksts

Rihards Bambals

Latvijas Universitāte

Kirils Brošs

Leipcigas Universitāte

Astrīds fon Busekists

Zinātne Po Parīze

Brian Carey

Limerikas Universitāte

ELISA Caruso

Algarve

Marc Chesney

Finanšu novērošanas centrs

Jaka Čibej

Ljubljani

Marco Civico

Ženēvas Universitāte

Vicent Climent-Ferrando

Augstskola Augsburga

Manuel Célio Conceição

Algarve

Neuza Costa

Algarve

Helder De Schutter

Katholieke Universiteit Leuven

Paul H. Dembinskis

Finanšu novērošanas centrs

Edgár Dobos

MTA Társadalomtudományi

Kutatóközpont, Budapešta

Robert Dunbar

Edinburgas Universitāte

Nesrin el Ayadi

Amsterdamas Universiteit

Atzīmēt Fettes

Milano-Bicocca di Università di Milano-Bicocca

Sabine Fiedler

Leipcigas Universitāte

Alice Fiorentino

Reimsas Universitāte

Šampanietis-Ardēns

Melānija Franka

Augstskola Augsburga

Guillaume Fürst

Finanšu novērošanas centrs

Núria Garcia

Augstskola Augsburga

Michele Gazzola

Humboldt-Universität zu Berlin

Jean-François Grégoire

Zinātne Po Parīze

François Grin

Ženēvas Universitāte

Uz Gustafsonu

Uppsalauniversitet

Kristofers Houtkamps

Amsterdams Universiteit

Gabriele Iannàccaro

Milano-Bicocca di Università di Milano-Bicocca

Rudi Janssens

Vrije Universiteit Brussel

Kristīne Kaddusa

Ženēvas Universitāte

Pēteris A. Krauss

Augstskola Augsburga

Ann Elisabeth Laksfoss Cardozo

Uppsalauniversitet

Virginia Mamadouh

Amsterdams Universiteit

Láslo Marác

Amsterdams Universiteit

Laura Marcus

Ženēvas Universitāte

Róisín McKelvey

Edinburgas Universitāte

Machteld Meulleman

Reimsas Universitāte

Šampanietis-Ardēns

Sergi Morales-Gálvez

Katholieke Universiteit Leuven

Žaneta Ozoliņa

Latvijas Universitāte

Nike K. Pokorn

Ljubljani

Lia Pop

Universitatea din Oradea

Anthony Pym

Universitat Rovira i Virgili

Filips Rudazs

Finanšu novērošanas centrs

Andrejs Īrens

Limerikas Universitāte

Mona Stănescu

Universitatea din Oradea

Nenad Stojanović

Katholieke Universiteit Leuven

Torsten Templin

Humboldt-Universität zu Berlin

Balázs Vizi

MTA Társadalomtudományi

Kutatóközpont, Budapešta

Bengt-Arne Wickström

Humboldt-Universität zu Berlin